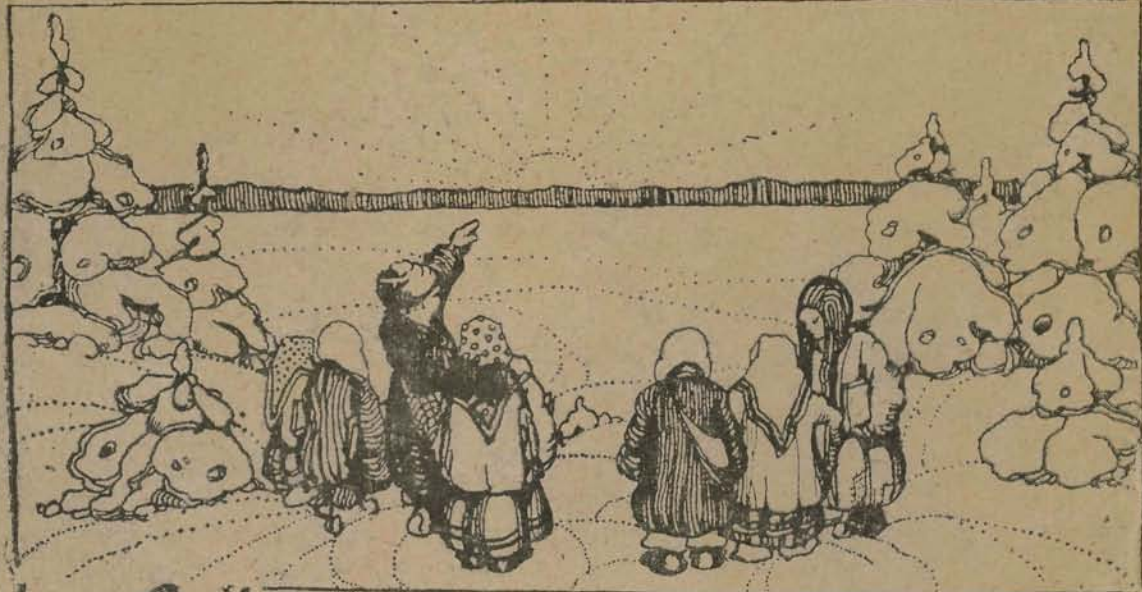

Jalo Kalina

Н о м и в е л ђ ы ы ч у к ђ р .

—ШКОЛАЫН—
ЛЫԂԂЫԂАН-ТОР

Мѡд-нѣга.

Сыктывдін-кар
Номі нѣга лезан-ін
1926.

А. Сукановалѳн, В. Чісталѳвлѳн, С. Ісаковалѳн-да, А. Чеусовалѳн-да,
кодлѳн-да.

Школаын лыдѳан-тор.

Мѳд-њіга.

(2-я книга для классного чтения.)

Редактсіјаалѳма С.-Васѳ (В. А. Молодцов),

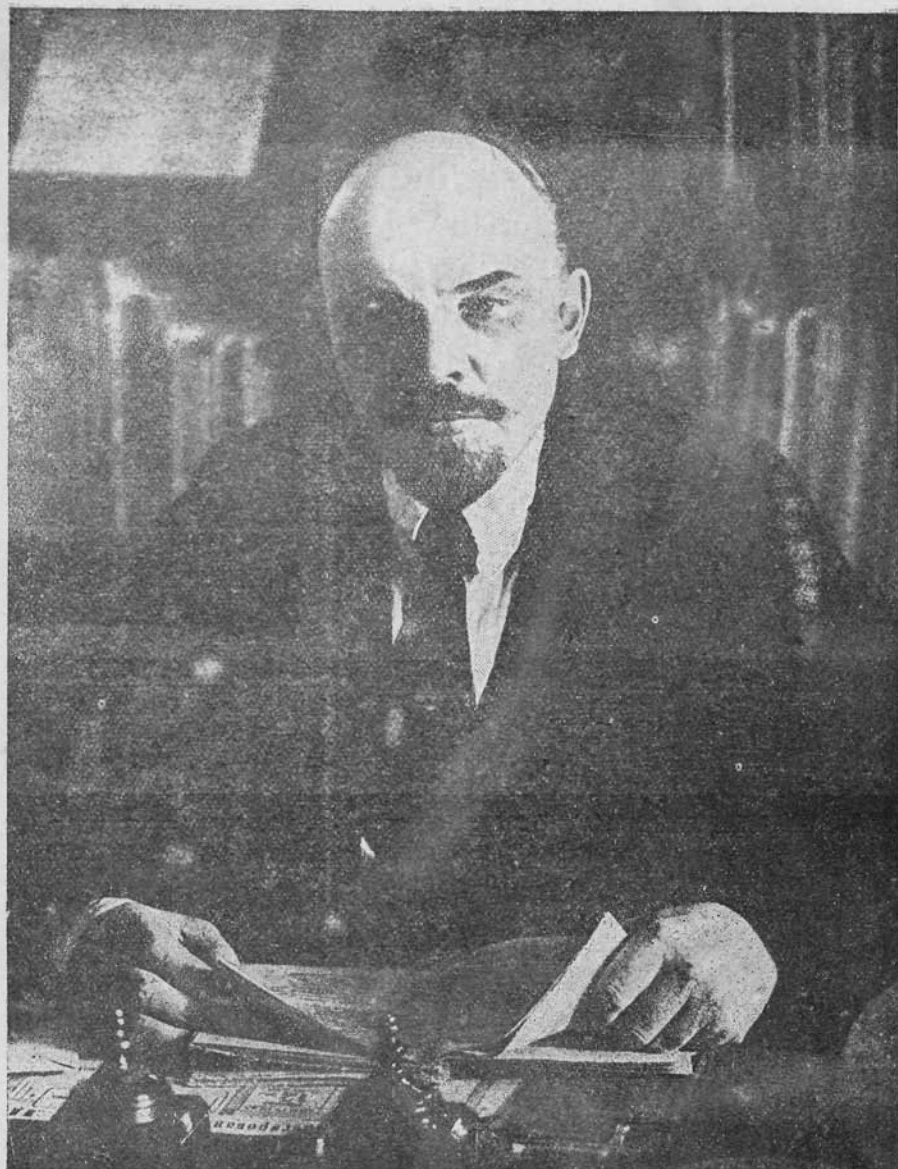
воѳ кык-јукѳнса вѳгтасјассѳ ас-ногыс лѳсѳѳдѳмѳн.

1924-ѳд-во.
Комі-њіга лезан-ін.
Сыктывдін-кар.

Зырлит № 347. Тираж 6000 экз.
(Устьысольск.) Типография Коми Издательства.

Suomalais-ugrilaisen
Seuran kirjasto
V. 1979 N:o 209

В. І. Уль'янов-Лєнін.

ВЕЛӨДЧЫГЛЫ.

Ичөт-пиөј, кытчө мунаи?
Велөдчыны, муса-вок?
Лыд-ды, велөд һига уна,
Чожа кыскав һига-ноп!
Велөдчөмөн быдтор шедас
Һига сетас мывкыд, ум...
Паскөм—кисеөм. Жалыд петас..
Нөшта—урөк мед оз вун!

Мун школаө, кывзы зила,
Мед те кынман, мед те щыг:
Велөдчөмөн долыд-олөм
Гөлы петас регыджык.
Өнi гөлыд перјис аслыс
Велөдчыны-мунаи-туј,
Чожа мунөј велөдчыны,
Школа сетас бур-морттуј.

Велөдчө-жө, муса-вокјас!
Һига лыд-дөј вој i лун,
Вунөддөј ти секи шогјас,
Палөддөј ти чөскыд-ун!

З о л а - м о р т .

ЈУГЫДЛАҢ.

Арнас, мед-возза-лун школаө-мунігөн, батө мем шуіс: „Бура-жө-пө, бара, піөј, велөдчы. Ен дышөдчы, ен еетчы дурөм-вылө. Став бур-олөмыс-өд міјан велөдчөм-сајын. Оні быдөн велөдчөны: гырыс-і, посһі-і, озыр-і, гөл-і. Ужалыејасыд уж-ештөм-бөрас ветлөны школајасад. Зилөны быдторсө төдмавны да вөсса-сінмөн візөдны олөм-вылас. дөзмөмаөе-һін сінтөм-гүтјас-моз-пемыдын-олөмсыд, југыдлаң иетөны. Прөстөј-лунө-кө оз ештыны велөдчыны, вөскресенһајасө велөдчөны. Вөјдөр мі һігајассыд повлім, ез леҗлыны лыд-дыеныд. Оні, слөј-кө сурө, велөдчөм-мортыд пыр һіга-вылын зуһасө.

Быд-асыв карјасын, сіктјасын да вөлөетјасын, көзид-інын-і, шоныд-інын-і, уна-сурс челад, те-моз-жө, школаад мунө. Ставныс һајө ас-ногыс пастае-өмаөе да ас-ногыс сорһитөны, ставныс мунөны өтө-уж-вылө—велөдчыны. Мунөны быдногөн: коді по-дөн, коді вөлөн-дод-дөн, телегаөн, коді пыжөн, көрт-туј-куза, трамвајөн—мунөны ставныс һігааөе.

Велөдчан-інјасыд-өд абу-өткодөе. Сібырын шко-лајасыс төвнад лымјөн тырөмаөе, Африкаың һајөс пујасөн гоҗыс сајөдөны.

Со-өд кущөм абу-өткодөе школајасыд, абу-өт-кодөе велөдчыејасыс-һі, сөмын өтө-торјө быдсөн велөдчөны, өтө-тујөд мунөны-дај. Мед-бара-пыр-жө тајө став велөдчыс челад-чукөрыс тенад сінвозад лоө. Те-өд щөщ һа-пыщкын, да һакөд. Ез-кө ескө вөв велөдчыс арміјаыс, һемтор ескө јөзыд ез төдны. Олісны ескө вәж-јөз-моз, пемыдын, јөја-да. Возө-јыл-ыс һемтор ескө ез мөвпавны. Велөдчөмыд—југыд. Велөдчөм-мортыдлөн сінвозыд вөсса. Велөдчөмад

став шудыс, став бур-олөм-вылас ескөмыс. Бура-жө-
-бара велөдчы, да збоја мун воҗлад, југыдлаңыд,
те-өд ічөтк-салдат доан ыҗыд велөдчыс арміја-шиас.

ВЕЛӨДЧӨЈ, ЧЕЛАФ!

Велөдчөј, челаф,
Југдөдөј јур!
Велөдчөм ваяө
Тіјанлы бур.

Понданныд төдны
Бысама-тор:
Шондјис, муыс
Лоөма кор;

Гожөмын мыјла
Гымалө гым;
Ар-бөрын кытыс
Локталө лым;

Көзтөгыс кыҗи
Лептысө вөр;
Кыс сені лоө
Пөтка да эвер;

Му-вылын кущөм-
-дівөјас ем;
Мыј-вөсна јөзыс
Уҗалө нем.

Понданныд төдны
Омөл і бур.
Велөдчөј, челаф,
Југдөдөј јур!

М. Н. Лебедев.

ВАСУКЛӨН-РӨДВУЖЫС.

Таяө һигаас Семө-Васук-јылыс сорныс мунө.
Овыс Васуклөн — Мајбыров. Сіјө көкјамыс-арөса, кот-
ралө школаө.

Баҗсө сылыс шуөны Петыр-Семөөн. Мөд-ногөн-
-кө, Семен Петровіч Мајбыровөн. Сіјө — крестанін.
Сылы комын-кварт арөс.

Мамыс — Наталла-һіма, комын-арөса. Сіјөс ыҗ-
дөдлөны Павловнаөн.

Васуклөн чој-воқјас вөлөмаөе: Івук. Васук,
Катук да Мішук. Ставныс најө кулөмаөе. даҕјас-
ыс да ічіңјасыс сылөн кулөмаөе-жө. Рөдвужыс сө-
мын бат-мамыс колөмаөе.

Гемја-јылыг жуагөм.

- 1) Гіжөј асгыныд нимнытө, вічнытө, овнытө да арлыднытө.
- 2) Гіжөј ним,-віч,-ов-сө бат-мамныдлыг. Кымын-арөсаөг, кущөм-уж-
-помыг олөны-да.
- 3) Пөлыс-пөчыс налөн ем-абу? Кодлы бат-мамјас најө лоөны.
- 4) Мыј-німаөг вөлөмаөг Васуклөн: пөлыс (ыжыд-батыс), пөчыс?
- 5) Гіжалөј нимјассө чој-вокныдлыг.
- 6) Ем-абу тіјан чојјас-чојіңјас, даҕјас-төткајас? Кодјаслы најө
чој-вок лоөны?
- 7) Ем-абу налөн чельафыс? Гіжалөј воча-воқјасныдлыг, воча-чојјас-
ныдлыг-да нимјассө. Нимјасыд, вічјасыд да овјасыд пыр гіжөөны ыжыд-
-шыпасөн.

МЫЈ-ВӨСНА ВАГУКЛӨН ЧОЖЫС КУЛӨМА.

Васуклөн-чојыс вөлі гөрд-салдат. Көрттујјасөд
ветліг-мунігас сы-вылө біа-віеыејас-вылыг тојјас
вужөмаөе. Мортыс ескө зев-јон да зөңвіза вөлі-да,
біа-віеөмыд-тај со віс, ез вермы сыыг відчыеныд-да.

Тащөм-віеөмјассыд колө јона відчыены: колө
пелкажыка да сөстөмжыка овны, дөрөм-гачтө веж-
лавны щөкыджыка-да, мед тојјас оз чужны.

Пелка-сөстөма олан јөз-костын тојјасыд бырө-
маөе-нін. Сені біа-віеөмјасыд абуөе-нін.

МЫЈ-ВӨСНА КУЛӨМАӨС ВАГУКЛӨН ЧОЈ-ВОҚЫС?

Бат-мамыс Васуклөн вөліны зев гөлөс. Најө ез
вермывны чельафсө көмөдны-пастөдны.

Öтчыд суседаныс челада-јас кулаліны горш-віеөм-
өн. Наталла һимкода-пырые вайіс кулом-челадыд-
лыс зон-јокмыл паскөм. Сесеа көмөдіс-паетөдіс ас-
сыс челада-сө.

Наталла вөлі велөдчытөм-аң. Ез төд сійө
ас-пемыдлуннас віеөм-вужөмтө. Регыд сылөн че-
ладыд віемісны горшнаныс. Сесеа куліны. Васук
өтнас ловјөн колі.

Віеөм-јылыс јуасөмјас.

Мыла піскіалөны челадөс? Кушөм вужан-віеөмјас ті төданныд?
Кушөм-віеөмөн асныд ті віелінныд? Гіжалөј дорыв, коді кушөм-віеөм-
өн віелінныд.

МАМА-ЧЕЛАДА.

Kodі челада-вөсна шөгөө,
Челада-гөгөр зіла нокеө,
Віңө најөс вој і лун,
Ылө на-діныс оз мун?

— Налөн муса-мамыс!

Kodі на-вөсна і олө,
Најөс кывјөн дојдны полө,
Сетө кампет, жежыд наң,
Kodі вывті-вывті шаң?

— Налөн дона-мамыс!

Оз-кө челада бура овны,
Локсө вөчны оз-кө повны,
Kodі бөрдө секі зев,
Сінва кістө уна-пөв?

— Налөн зарһі-мамыс!

ЧУЖАН-КЫВ.

Чужан-быдман муса-кывјөј,
Ичөт-дырсан быдмиг-чөж
Тенө радејта, ас-сорңи
Ог-жө вунөд ме нем-чөж!

дона-мамлыг небыд-кывјас,
Лелькујтөмсө лун і вој,
Пөрыг-пөчдыг муса-мојдјас
Позө вунөдны-өмөј?

ВАСУК ВІСМӨМА ЛУДӨМ-ВИГӨМӨН.

Васукуд велөдчитөгыс вөлі вывті дурк да һајт-
-деғина. Кіјасыс пыр вөлі пурмөмаөс һајтысла,
Коркө сылөн чуңјасыс і лудны кутісны дај лөмөс-
еісны. Сесеа сіјө туша-тырнас лудзіс да лөмөс-
еіс. Матө воіс деғинаыд. Лун-һі-вој һекытчө оз інас.

Васаыд тајө лудан-вісөмнас вісөма лудан-гаг-
-вөсна. Лудан-гагыс черан-код, зев-ічөтік, еіннад
выјөз он адзы. Кор сіјө кіад-лі кытчө-лі шедө,
пыдө пырө, кучік-улад. Сесеа-өд і піјалө, піјаныс
бара піјалөны-і. Сізтө пыр һајө содөны, јывмөны да
візлалөны кучік-пыщтыд. На-візлалөмыс-өд і луд-
ө кучікыд.

Васукулы лудан-гагјыд вужөма јорт-кіеыс. Сы-
лөн, вөлөмкө, кіјасыс бытсөн аһаөс¹⁾ лудөм-куза-
ыс. Оз-тај, вөлөмкө, ков кіасныд кодкөд-сурөтө. Јо-
а колө відчыены төдтөм-морт кіеыд-і. Кісаһ лудан-віс-
өмыд вужө, уна мукөд-пөлөс вісөм-і. (Комі-јөзлөн
абу вөлөма кі-кутөмөн віза-візөмыд- здоровајтчөм-
ыд). Васалы доктор шуөма: „Тајө-пө тенад лудөм-
-вісөм. Со-пө сета мағ. Тајө-мағеыс лудан-гагјасыс
кулөны. Мед өдјөнжык бурдан да мөдыс мон віе-
мы, колө кіјастө і тушатө сөстөма візны. Тајө
лудан-гагјасыдлы-өд һајтыд зев муса, а сөстөм-
-торјыс оз сөлөм-выланыс во. Қымын пелька да сөс-
төма олө мортыд, сымын сіјө зөһвіза, сымын сылы
кокһід вісөмеыд бурдөдчыны.“

Горһі нуөдны вужөм-вісөмјасыс-відчысөм-јылыс

¹⁾ Аһаөс—лөмөс.

ВОК-КОТЫР.

Олөны-вылөны вiт-вок. Шуөны најөс „чун-јасөн“. Вок-котыр пыр ортчөн олөны. Сөмын өтi, мед-дор-саыс, пeуна ылынжык олө. Сесаң сылы мукөдыс ставныс лөсыда тыдалөны. Сijö налөн мед-ыжыд вокныс. Һiмтөны сijөс Певјөн. Iчөтжык-вокјасыс-кө петасны ужавны, Пев петө налы отсасны. Аскежаныс оз кужны ужавнысө, велмөмаөе-да. Јона-жө-öd муса налы ыжыд-вокныс. Мед-ичөт-вокыс быд-отсас-igөн сылы өтарө копрасө. Тајө отсасыс-вокыс абү-öd i торја-ыжыд тушанас, кызжык сөмын ем-а. Мөд-вокыс Певеыс куз, сijөс Һiмтөны Воқ-чунөн. Буракө, сiзi Һiмтөмаөе быдлаө мед-војдөр воқмөстчөмысла. Kod-сурө, шмонiтөм-куза, сijөс шулөны чөскыд-вом-өн. Чөскыд-торјастө видлытөм-чуңышттөмыд-öd оз-жө i коллы сылөн. Көјмөд-вок—Шөр-чуң. Сijö мед-куз тушаа. Сы-понда, тыдалө, сijö ыжыдө-пукыш-тө: сijö новлывлө көрт-шапка. Зiк ныр-вылас шлап-кас дај шуө. „Чуңлыс-пө пуктi“.

Пев-кө да Воқ-чуң јем бостасны, Шөр-чуң шапкаасө-Һiн, ропкиг-тырјi: „Тажөјас-пө јешцө, мокоетјасыд, сiнтө перјасны.“ Кујимнан-вокыс грамотнејөс, радејтөны гiжны. Воқ-чуң мед-јона мыреө, перөтө лiчкалө; мукөд-дырјi бумагатө роқөдас, чернылатө војтөдас-i. Һөлөд-вокыд iчөтiк-тушаа том-зон. Сijö велөдчөм-јылыс Һөтi оз төждыс, пыр котравны вi-зөдчө, чуңкыща.

Омөла ескө сijö отсасө воқјасыс-лы-да, најө оз пыд-дi пуктыны, оз лөгавны. Һiмтөны сijөс Һiмтөмөн.

Вiтөд вокыс—Чал. Сijö зiк-Һiн Һемтор оз кер, выјөз мөдарө-јылөн жел оз бергөд. Вокјасыс сijөс

кага-тујö і пунктöны, оз весіг дözмывны некор. Зев-бура вок-котыр олöны, зыктöг-костöг.

КЫВ ДА ПИЊАС.

Вомад мед-ыжыд-пыд-дiыс кывжыд. Пињасыд сöмын ужалыяс-пыд-дi, кывлы кесжылöс-пыд-дi. Ужыс ескö пињасыдлөн абужö уна-пöлöс: кыв мытчалö, најö сöмын куртчалöны да аклалöны. Кывжыд-öд муфер, оз-на быдтор сет пињасыдлы. Чöс-кыджык-торжастö ачыс-на нулö. Шуам-көт, рузöг-һаһ-тор вескалö вомö, кыв пыр сiјöс нулыштас — видлас сылыс көрсö. „Һаһ-тај вöлöма!“ шуас, да ödjö-öмöј оз сет пињасыдлы. Пињас асыныс ужсö тöдöны: воэ-пињас куртчöны, торјöдöны, жур-пињас һебзöдöны, изöны.

Кывжыд öтарö-мöдарö јоткалö сојан-тортö, мед кыкнанладорса-пиһ-улас вескавлö. Һаһ-тöрјыд регыд-öд һебзас, рок-код лоö, дуль-сора. Кывжыд вöрö терыба, һаһ-торжастö һазöһикöһ һилзöдö, јок-мылтö, лентö ас-вылас. Мед-бöрын кыпöдлö вылö да шыбытö немыд-гуö — горшö.

Кымын тiјан пиһныд?

Кымын воэ-пиһ, кымын журпиһ?

ВАСУК ПИЊАССÖ ЩЫКÖдÖМА.

Велöдысыс-öд унаыс ескö вiставлiс: „Оз-пö-ков некор вывти-пöсöс-һi вывти-кöзыдöс вомö бостны. Чорыд-торјас-пö оз ков куртчавны-һi. А Васа пыд-дi ез пункты сылыс кывжастö. Пöс-сојан-бöрын јуiс көзыд-ва, куртчалiс јон-чорыд-öрöжкi-да, мыј-да. Регыдöһ-жö-öд сiзiтö сылөн i пињасыд шыкiсны,

потласисны, роџессисны. Сесеа велӧдысыд бара вӧст-авлис: „Колӧ-пӧ быд-еojӧм бӧрын ваӧн вомтӧ пож-жавны“. Васа бара-на ез кывзы. Сы-бӧрын сылӧн пиӆјасыд виены да виены кутисны, еojан-торјасыд пиӆ-костјасад, роџјасад кутисны пырны-да.

Пожјавтӧгыд, весавтӧгыд пиӆјас сӧемыны да сӧемыны мӧдисны. Виан-пиӆјасыд омӧла еojантӧ куртчалӧны, зӧннас лоӧ ӆылавны. Кынӧмлы еӧкыд лоӧ куртчавтӧм-еojан-динад уџавныд, музис да щӧц вӧемис.

Сещӧм-еojӧмые бур ез кут лоны. Васа кутис омӧлтчыны.

Кодјаслӧн пиӆныд шыкӧма?

ВАГУКЛӧН-ГИӆЈАСЫС.

Васук ӧтчыл бостӧма, виӆӧдчан¹⁾ да еӆјассӧ вид-лалӧ. Виӆӧдӧ-кӧ: еӆн-шӧрас — адзаныс, сы-гӧгӧр — лӧз-гӧгыль. — „Менам-тај“, шуӧ: „еӆнмӧј лӧз вӧлӧма“. Сесеа дыр-видлалӧмыс сылӧн еӆнмыс музис: еӆн-јежыдыс гӧрдӧдис, да еӆнваыс кутис доршасны, еӆнлапыс зӧрмис-и.

— „Еӆнмыд-ӧд, муса-пиӧј, абу чача,“ батыс, кылӧ, шуӧ: „музтӧм-пыд-ди да ворсӧм-пыд-ди еӆјӧс колӧ виӆны, мед оз ӆајтӧссы-бусӧссы. Виӆтӧгыд еӆјӧ виены кутас дај омӧла кутан адзыны.“

Кывзис Васук батыслыс да ӆекор ез кут еӆннас ворсны, ӆајтыс-бусыс кутис видчыены-и

Кушӧм-рӧма јортјасныдлӧн еӆнјасныс? Кодјаслӧн еӆнајасыс лӧзӧг? Гортаныд виӆӧдлӧј каӆныдлыс, чипанныдлыс еӆнјассӧ да рӧсујтӧј.

Пӧдкыв морт-јылыс: Асылы — ӆоль-кока, луны — кык-кока, рыты — кујим кока.

¹⁾ зеркала, рӧмпӧштан.

АСЛЫС-САМА КЕРКА.

Ме тöдä аслыс-сама керка. Ачыс зев тыр-бур ембура. Керкаас ем мельница, пуан-пöжаланĭн-і. Сен-і дун і воĭ шоныд-сожан лөсөдöны. Сесса ем зев-уна ветлөдлан,-пыран-петан ĭн. Сеті зев-суса кес-жылөсјас¹⁾ ветлөдлөны. Наяö новлөдлөны пөс-сожан быд пелөсө. Керка-пыщкөсса ыжыдыс дун-ны-воĭ оз лантлы, оз уѣлы-ны: пыр мыжкө ужалө да ужалыс-јассө кесјөдлө, котрөдлө пелөсыс-пелөсө. Керкаас өтĭ-ыжыд-вежөсө пырө сөстөм-сынөд²⁾. Керка—кык југыд-өшина. Војјаснас најө пөвјасөн тупкысөны, дуннас вөссөны.

КУЛІМ-ГОЗ ДА ÖТІ-ПÖВ.

Вом мĭжан—өтĭ,
 Пел—кык. - Мыјла-нө?
 Ачыд-нĭн гөгөрво:
 Унжык кывзы, ещажык сөр.
 Вом мĭжан—өтĭ,
 Сĭн—кык, — Мыјла-нө?
 Вірөдлы гөгөр:
 Кыкыс вірөдлы, өтчыд шу.
 Вом мĭжан—өтĭ,
 Кĭ—кык, — Мыјла-нө?
 Төд-нĭн те:
 Кык—ужалыс, өтĭ—сојыс.

¹⁾ слугајас.

²⁾ воздук.

В I С Т А Л Ö М.

Керка — ловжа-морт туша.
Мелница — пинжас.
Пуан, -пөжалан-ин — рушку.
Ембур-вылын ыжыдалыс — сөлөм.
Пыран, -петан-инжас — сөнжас (сеті бир визывтө).
Ыжыд-вежос — морос.
Кык-өшин — сінжас.

ВЕРЗ-ÖМА- ВÖВ.

Журыс кык, кыс кык-жө, сінмыс нол, а кыкыс
кварт. Нол-кок-жылын сулалө, нол-кок-жылын ко-
төртө.

Ічөт-дырса-олөм.

Ічөт-дырса-олөм
Некор зик оз вун:
Сижө — пыр дум-вылын,
Оз вун вој-ни-лун.
Секса-олөм — бытө
Уна-војса вөт.
Шогјас он і төдлы,
Мед-тө кынөм пөт.
Мујас-вылын тулыс:
Вотан чөскыд-куз,
Вөран шөнді-улын,
Пөсалөмыд сөз.

Гожөм-шөрын: пестан
Визјас-вылын би,
Купајтчигөн вартчан —
— Көсјан сузны ди.

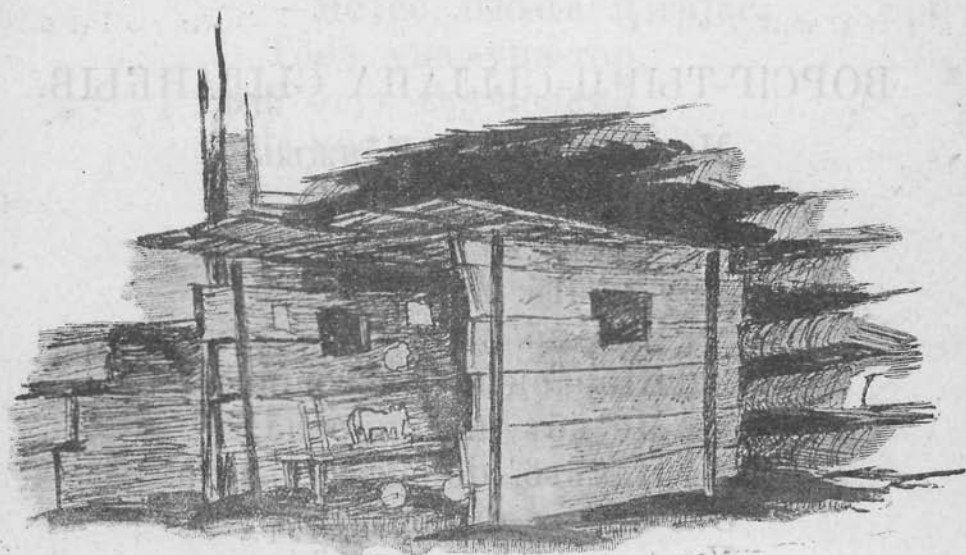
Корсан гөна-гөңө,
Вотан шөма-кор,
Шөјтан луныс-лунө,
Јуздан паскыд-бор.

Ар-кө воас. визан
Челад-чукөр мөс,
Нөти он төд музөм,
Біө кыскан пес.
Төвса-көзид — нинөм, —
Лунтыр киад дад...
Рытын брөд-ва пыран,
Јона вјдас бат.
Зила корсан паччөр,
Бөстан нөдан-кыв...
Пөрыс-пөчлыс мојдөм
Он-нин помөз кыв...
Велөдчыны кутан —
— Школа лоө горт,
Нига-вылыс корсан
— Чибө, селө, морт...
Кытчө, зарни-олөм,
Кытчө колін те?
Некор сещөм-пөра
Ог-нин адзыв ме...

ВАСУКЛӨН-ЧАЧАЈАСЫС.

Васуклөн чачаыс уна. Ставсө ачыс вөчалөма. Бостөма важ-асікјас. Өтөкөс туј-куза гөглөдлө, мөд-ыс вөчөма пішщал, һөв-пыд-ыс—ув. Суніс-трубі-чажасыс да бед-јасыс вөчалөма дурпопјас. Ем сылөн пу-вөв, телега—зев гораа зуртө. Ачыс вөчөма чіп-сантө, чілскантө, ічөтөк-пыж-і.

Кабалаыс вөчалөма шлопкөдчан¹⁾, гудөк да змеј. Шегјыд, бабкыд көрөбја-тыр. Мед-муса-торјыс сы-лөн: пөлан да еі-гудөк. Чомјыд Васуклы зев-жө муса. Быд гожөм сіјө вөчө гажа-чом өшің-улас. Быд-өн өзөса-өшіңа, пызанјас, лабічјас—гөгөрыс. Чом-гөгөр-тырыс быдеама-овмөс: сојыс вөчалөма вөв-тө, мөстө, ыжтө, чіпан-петуктө.

Јуасанјас. 1) Гіжөј, кушөм-чачајас тіјан емөг.

Велөдчөј вөчны мач, змеј-да.

2) Велөдчөј кабалаыс вундавны: мортјас да пемөсјас, пујас-да.

3) Агныд вөчөј Васуклөн-код-чомсө.

КЫҢИ ВАСУК ВОРСӨ.

Васукыд јортјасыскөд быд-ногыс ворелө: шырөн-каңөн, зөбөсөмөн, сыркіөн, сарјөн, мачөн, шегјөн,

¹⁾Хлопушка.

бабкіөн, трикоң-тракоңён, жел-зебёмён, уна-пөлөс
мукөд ворсан-торјён-дај.

Төвнас Васук лымјыс чом вөчө. Өзөс-өшинјас
быдсөн пекөдалас етенјасас. Бедјасөн, лысјасөн
вевтталас да тыртас лымјөн.

Онө-кө кущөмкө-ворсан тор төдө, щөктөј велөдыгыдлы петкөд-
лыны.

Гижөј асгыныд мед-муса ворсан-торјастө.

ВОРСІГӨН-ПУДЈАСӨМ.

Өтјк-шытјк, кык-мык, кујім-һујім, һол-мол, вїт-
һїт, квајт-һајт, еізім-һїзім, көкјамыс-һекјамус,
өкмыс-прөмыс, дас-пас.

ВОРСІГ-ТЫРЈІ-СЫЛАНА СЫЛАНКЫВ.

Муса-һывјас, өдјөнжык!

Шондј важөн петөма,

Ужө зіла кутчїелөј,

Абу кадыс колөма.

Кыҕ-һө сізі, те он куж
Шөрасны-һї-песласны?

Ме көт мыј шөрала,

Платтө, дөрөм вурышта.

Зїл-аңлөн быдлатї бур.

Уж сылөн пыр ештөма,

Сөмын гөгөр вїрөдлас,

Мыјкө абү-өендөма.

Кыҕ-һө сізі, те он куж

Весїг сојан лөсөдны?

Ме көт һаһ пөжала,

Кужа-ї чөскыд-рок пуны.

Учые-анлөн керкаыс
Югнас, буснас тырөма,
Пөрөма да кіссөма,
Быдлаті һајтнас пурмөма.
Челад көмтөм-пастөмөс,
Оз адзывны долыд-кад,
Тажө-олөм--абу олөм,
Вескыд-мырөм, вескыд- мат.

Kodі ужалөмөн олө,
Поэо сылы-ј шојтчыштны,
Гулајгыштны, гажөдчыштны,
Сесеа-ј һига лыд-дыштны.

Кыз-нө сізі, те он куж
Гіжны-һи-лыд-дыены,-
--Ме со лыд-да һигајас,
Төда уна,-уна-тор.

Важө өтүв кутчеламө
Мөда-мөдлы отсасны,
Колө быдла велөдчыны,
Колө быдтор төдмавны.

Јөз-вылас-кө візөдла,
Гөгөрбок-кө думышта,—
--Ачым кыт ог гөгөрво,
Сіјө һигаыс корела.

ЕН ДЫШӨДЧЫ.

Сулач-ваыд һујтмө,
Сімө кујлан-көрт.
Сіз-жө вошө мортыд,
дыш-кө сылөн вок.

Шор-тај гора зөлгө
Воэө, ыло пыр...
Бур-өд сылы, кодөс
дышыс-кө оз дор.

Зіла боетчы, јортөј,
Кыпөд ассыд вын.
Ужалөмөн сөмын
Адзан кынөм-пөт.

МЫҢ ВАСУК КЕРӨ ГОРТАС.

Васук гортас вес-оз-ов, мамыслы отсасө. Вөв-мөсјассө јукталө, чіпанјасөс дөзөритө да уна мукөд верман-тор керө.

Віз,-му-вылын-һін Васукыд отсасө-і. Кујөдтө лез-ө, піновтө (агсасө), градјастө¹⁾ лептө щөщ, град-выв пуктастө весалө, викалө. Гожөмнад щөщ ыщ-кө-куртө, јуртө кыскалө.

Отсаснытө ескө отсасө Васукыд-да, оз-на-жө уж-ногсө төд-а. Оз-на төд кущөмжык-еojан скөтыд-лы дөсалө. Оз-на куж виеөмјасые скөтөс бурдөдны. Оз төд, кызі колө картупель визны сіемөмые-кынмөмые, кыз колө му вынеөдны, бура һаһ ужавны-да.

Кыс-нө, ічөт-на-да. Мөдые, быдмыштас-велөдчыштас-да, быдтор кутас төдны.

Гіжөј лунтырса-олөмнытө. дыр-ө велөдчанныд, дыр-ө узанныд, ужаланныд, ворсанныд?

Ју а с а н ј а с: 1) Гіжөј гортса-(төеса, тулысса, гожса, -арса)-ужјас.

2) Мыј ті Васук-дорыс буржыка кужанныд вөчны?

3) Гіжөј, мыјла велөдчытөм-мортлы овны сөкыд.

4) Тіјан-сіктјасын-кө емөс германја-пленө оурлөм-јөз, јуасөј на-лыг сетчөс-олөм-јывгыс.

5) Гіжөј, мыј-понда ті велөдчанныд.

КОДЫС ШАҢЖЫК.

Трөшө-дадлөн кык-пі. Кодыс буржык, кодыс омөдҗык—ачыс оз төд.

Өті-асывозө сіјө шуө ыжыдҗык-піыслы:

¹⁾ Көнөму.

— „Мун му-вылад да уҗышт!“

— „Му-вылө?!“ горөдiс мөдыс: „мем дыш.“

Ачыс пастагiс-көмагiс да му-вылас-жө мунiс.

Трөшө-д-ад iчөт-пi-дiнас локтiс:

— „Мун“, шуө: „му-вылад уҗышт!“

— „Муна, муна“, шуө: „муса-батө! Мөнам мам-батлыс кывзытөмыд абу“.

Ачыс сарајас кaјiс да лунтыр шкоргiс—уҗiс турун-вылын.

Та-бөрын Трөшө-д-ад јурсө-гыҗiалiг-тырјi уна-ыс шулывлiс:

— „Өтiкыс-пө,-зонмө, ез көсјы мунны уҗ-вылад да мунiс, а мөдыс көсјiс да ез мун. Кодыс-пө-бара шаңҗык-а?“

„Җ У Ж!“

(Кужтөм-уҗ-дiнө ен кутчiг.)

„divja куҗнечјасыдлы овнытө“, мөвпалө өтi-му-җiк: „сөмыд да ембурыд сiҗi i вiзывтө на-ордө, уҗ прамеј абу-а. Велөдчөм некущөм оз ков-нi. Лоө, тыдалө, куҗнеча востыны“.

Пукалө выль-дортчыс аслас-куҗнечаас. Вајiсны сылы гөр-дорны көрт.

дорiс, дорiс дортчыс дај шуө көрт-вајыс му-җiкыдлы:

— „Гөрјыд-пө-тај, јортөј, оз пет“.

— „Мыј-нө-пө петас?“

— „Чер-пө артмас“.

— „дор-iнө“, шуө: „черсө, пыр-жө-тај ковмывлө“, дорiс, дорiс дортчыс,—чер ез артмы.

— „Пурт“, шуө: „вај вөчам“.

— „Вөч!“ шуө мөдыс: „колан-тор i пурт“.

дорiс, дорiс дортчыс... пуртыд ез артмы.

— „Оз-пө, другө, пуртыд артмы“.

— „Мыј-нө-пө ескө, артмас?“

— „Шыла, колө-кө, вөча“.

— „Вөч-но! Шылаыс-өд колан-тор-жө“.

— „Ез“, шуө: „зон, шылаыд артмы“.

— „Мыј-нө ескө те, бур-мортөј, кужан вөчны?“

— „Зуж кужа вөчны“.

— „Зуж?!“ чујміс мужік: „Мыј-нө сіјөн вөчөны?“

— „Со мыј“, шуө дортчыс: „кывзы да візөд“.

дортчыс бөстис көрт-көластө, да donödic, сесеа „зуж“—ва-пыщкө сујіс.

— „Адзылін“, шуө: „өні төдан, мыј лоө „зужыд?“

Со-өд кызі дортчысыд кујтөгыд щыкөдіс мужікыдыс көртеө, да со мыј-выјөз сіјөс воштис.

Луасанјас: Мыјла-нө мужікыслөн нінөм ез артмы „зуж“-кынзі-ыс? Мыј колө шуны тащөм-дортчыс-код јөз-јывгыс? Ті, гашкө, төданныд кодөскө тащөмсө-да? Төдтөм,-велөдтөм-уж-дінө поңө-ө кутчигны?

ПОРСЛӨН-ВОКЫС.

I.

Васукыд-өд зев урөс-дегіна вөлі. Нігајасыд пыр вөлі жоҗынөс, туңлаеөны. Көмкотыд—пызан-вылас. Мыјкө сојігад пызан-вывтө да морөстө кіе-калас, чері-јајтө сизі-і сујалө вомас һајт-кінас.

— „Мун-жө“, шуө сылы велөдысыс: „вокыд-дінө петав. Ме-көт сы-коста олан-інтө ідөртишта“.

Васук чујміс: „Менам“, шуө: „вокыс абу-да“.

— „Ем“, шуө велөдыс: „те-кө сіјөс он төд, сіјө тенө төдө. Мун-мун петыштлы регыдік-кежлө да сорһітышт!“

Петіс Васа өшін-улас.

II.

Візөдлас-кө, сені гөрд-бөжа ур.

— „Но“, шуө Васук: „те-нө меным вок лоан?“

Ур гун-гон-візөдліс Васук-вылө:

— „Нырвомыд“, шуо: „мiетом. Кые теныд тащом-шылгыд вокыс поре-ворлы?“ Ачыс тiвк-тiвк—кајис пу-вылo.

III.

Кыскo локтiс кан. Васук сы-дiнo:

— „Гашкo-инo те менам вокыс-да?“

Кан лут-лет керiс бoжеас:

— „Со“, шуo: „вок-код кајитча. Ме каща-ракаыс-кoд, те-моз, ог јуксывлы-да“.

Мунiс кытчoкo пелькiнiка.

IV.

Коркo локтiс поре Васа-дiнo.

— „Олан-вылан“, рукoстiс: „муса-вокoј!“

Васалы чушiс: „Мун“, шуo: „сетыс: поре-вок-oд абу-жo ме?“

— „Абу?! Ныр i вом oткод-да, бытoнo-тај oтi-луo кiетoмаoс. Лок мунам тупласыштам најтад“...

— „Мыј сетчo?! Најтын-oд ог-жo туплас“...

— „Ен сосы: дoрoм-гачыд-oд вiсталo. Мунам, мiса. Чoскыд-помејoн вердасны“...

V.

Сы-шoрo велoдысыд воiс:

— „Керкатö“, шуö: „пелкөдi, колөкө пыр, алы вокыдкөд мунан?“

— „Кущөм-воккөд? Порыскөд?! Сещөм һајт-позыдкөд-бара ме ог мун“.

— „Ез сөлөм-вылад во. Пыр-инө, сјз-кө, да во-рö сы-моз ен ов“.

Kodі тіјан вокныд, пелк-каһ, алы һајт-порз?

Пелка,-дурка-олөм-јылыс.

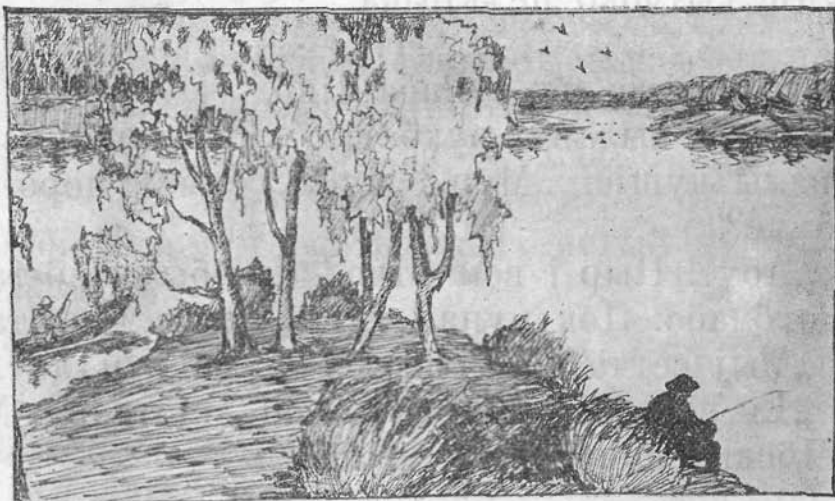
Кодлыс зев-пелк-керка төданныд? Зев-дурк-керка? Кущөм-керка-ын долыджык овны? Һајт дөрөм-гачөн лөгыд-өовны? Дурк, һајт-морт кодлы муса? Вигөм-новлөдлыс гагјаслы мыј мед-јона лөсалө? Кущөм-јөзлөн керкаас төрөканыс,-лудікыс,-пыщыс,-тојыс уна? Кущөм-челад пыр лөмөсөс, тојөс? Һајтыс веккоф-абу зөһвиҗалуныдлы? Кызі колө велөдчыны овны?

АРЛӨН-НЕМПОМЫС.

1.

Шоныд-гожөмыд-тај колі. Воіс уна-сікаса міча-ар-һін. Ар—сіјө уна-пөлөс рөма¹⁾: виж,-гөрд,-лөзов,-руд,-веж-рөма. Мед-уна арыдлөн, серт, зарһі-код-виж-рөмыс, југыдрөмыс.

Мыјөн арыд воіс, регыд-тај став пујассө, куст-јассө, зорізјассө-і мичмөдіс мичаыс-мјчаө. Һајө весіг гожөмнас сещөм-мјчаөс ез вөвны.

¹⁾ Краска

II

Уна-пөлөс рөма арыд ескө мича-да, абу сылөн мичлуныс зоньвиза-а. Сижө виеө, сы-вөсна-өд сижө і чөв олө, гажтөм-да. Лечыд көзыд-төлыд орөдө көнөрөс. Луныс-лунө арыд омөлтчө. Со, уна-еикаса корјасыс пујас-вывеыд гылаліны-нїн, шогөоны, журнысө копыртөмаөе-да, Зоріјјасыс нуқыртчөмаөе, му-бердас ласкыөмаөе турунјасыс-і.

Ареа лечыд-толыс өтарө локмө, өдзө; нещкө да шыблалө гожеа вөччан-пакөмсө быдманторјасыс-лыс. Арыс өтарө гажтөммө, мед-зевсө сижө төдчө лөң-рытјасө, шонді-летчигөн. Чөв, лөң, весіг леб-ачјаслөн сылөмыс оз кыв. Быдсөн лебөмаөе, пыш-жалөмаөе көзыдсыд да шыгыд шонидлаңө, лун-выл-ө. Сөмын төлыс шувгө-бувгө.

III

Сінјасыс арыдлөн руөн тырі. Сесеа сижө бөрд-зіс поснї ареа-сінванас. Асывсаңыс рытөз, мукөд-дырјі војбыд бөрдас палавлытөг.

Вің і му вевтїс ва-руөн, тујјас најтчөдіс, кыр-өдіс — ветлөдлыны ез кут шогмыны.

Став рөм-еикассө пожјалис, вушјөдіс. Мича-арсыд сөмын-нїн пөрыс-пөч колі. Шога-пырыс лебалөны сы-вывтї каща-ракајас, кравзөны: „Ставыс-пө, тыд-алө, кулө!“

IV

Арыд збыл-жө регыд кулі. Ареа көзыд-төлыд-тај верміс. Шутлалө, кылө, шаргө тыртөм-мујас-выв-тїыд, куш-пујас-вывтїыд-да. Арөс, шонјасөс, гортјө пунктисны, жежыд-дөрөмөн пастөдісны-да. Кујлө кын-

-жежыд. Мед-бөрҗаыс локтöны „колтчы вiзаөн“¹⁾ шуны. Асныс вашкөдчöны: „Кущöм-мича жежыд-дөрöмы!“

Арса-тöv тöдмалöм.

- 1) Кодарсаң талун төлыс? Вiзöдлөҗ пуҗас-вылас, шын-петöм-вылас, кымөрҗас-вылас-да.
- 2) Адҗылынныд-ө флюгер? Асныд вöчөҗ флюгерсө.
- 3) Талун лунтöv-ө, воҗтöv-ө, асыв-ө, рытыв-ө?
- 4) Кущöм-тöv мед-көҗыд? Кущöм мед-шоныд?
- 5) Мортыд öнi төвсө i васö доҗдалöма. Вiсталөҗ, кыҗi мортлы отсагöны ваыс да төлыс?
- 6) Велөдчөҗ эмеҗ вöчны да эмеҗасны.

Кор-гылалöм тöдмалöм.

- 1) Чукөртөҗ арса-корҗассө пуҗасыслыс.
- 2) Гажөдөҗ школанытö арса-уна-пөлөс корҗаснас.
- 3) Пуктөҗ корҗассө ва-пыщкө, көҗыд-инө. Вiзöдлөҗ, кущöм ваыс лоө. Корҗасгыс кущöм-дук кутас кывны? Кущöм-дук петö арын расҗасыс?
- 4) Арса-корҗасгыс вöчалөҗ чачаҗас.
- 5) Чукөрталөҗ корҗасыслыс куш-iҗҗассө, сетыс вöчалөҗ кущöмкө-чачаҗас.
- 6) Гиҗөҗ кор-гылалöм,-сiсмөм,-муө-пөрөм-җылыс.

АРҖА-ВЫЛЫС.

Гудрасө-таҗ, кымрасө
Ми́ча-җенеҗыс.

Җебласө-нiн, саҗласө
Југыд-шондiыс.

Лөһөма-таҗ, кушмөма

Ғаҗа-расҗасыд:

Лебэма-е, пыщjöма-е

Сылыс-каҗасыд.

¹⁾ прөшщаж.

Бөрдзөма-тај, бөрдзөма
Гөгөр ывлаыс...
Колөма-тај, тыдалө,
Шоныд-гожөмыд.
Воөма-тај, воөма
Ареа-лунјасыс:
Лун-лун зерласө,
Вожјас пемыдөс.

Т Ö В - Р У.

Пуктылөј-жө кінытө еіска-бі-вестө, сесса бі-улас,
бокјасас-да. Вылысас, бі-вестас медеа-шоныд кјид-
лы. Бісыс-шоналөм въздукыд кокһалө, качө вылө-
жык көзыд-дорөыд.

Шоныд-керка өзөс-кө востам посвоҙө, көзыдыс
кутас төв-моз пөлтны—пырны.

Бостө-жө еіска-бітө да лептө васса-өзөс-вестө,
біыд пырыс-пыр пөлынтчас көзыд-посвоҙлаңө шоныд-
керкасыд. Улө-кө леҗам, бі пөлынтчас керкалаңө.
Шоныд-воздукыд пыр вылө качө, көзыдыд улө лет-
чө, дугдывлытөг најө вежсөны, вөрөны.

Мутö шондйыд оз быдлаті өткөдә шонты. Мук-
өдлаті во-гөгөр шондйыс шонтө. Мукөдлаас гоз-
-мөд-вежонөн оз шондйыс мытчылы. Шоныда-көзид-
-а воздукыс лоө төлыд.

Төлыд вајө мјанлы кымөр. Кымөрыс уеө му-выл-
ө зерөн, лымјөн. Ва быдөнлы зев-колан-тор: пе-
-мөслы, быдманторлы, мортлы. Кымөрыд јукталө мутө.

Төв бергөдлө мелһича-бордјас, көлөсајас, ізкисө-і.
Ізкыс ізө пыз. Төв нөбөддө паруса-пыжјас, карабјас.

Лолалөмыс, сіс-торјыс да мукөд-торјыс воздукыд
щыкө. Төв нуө щыкөм-воздуксө, вајө сы-пыдди бур,
-сөстөм-воздук мјанлы. Жар-дырјі ыркөдө. Көлүж-
-нымөс мјанлыс кестө, төлөдө һанһнымөс гумла-выл-
-ыс, зорізыс-зорізө новлөдлө зоріз-бус,—көјдысалө
быдманторјас.

Уна-бур вөчө мортыдлы төлыд. Омөльсө-өд уна-
-жө вөчө, мед-зевсө, он-кө відчысһытө куж. Гырыс-
-вајасын кымын-пыж,-караб жуговлө, мыјда-јөз вөј-
-ө. Төв керка-вевтјас косавлө, пујас пөрлөдлө; вет-
-лыс-мунһысөс лымјөн,-лыаөн тыртө; пөжарјас-дырјі
бісө паскөдө, уна мукөд омөль-тор вөчө-і.

ТӨВ-ДУРӨМ-ЈЫЛЫС.

Мукөд-дырјіыс төлыдлөн выныс зев-ыжыд овлө.
Секі сіјө уна-тор вермө өткөдлаыс-мөдлаө нуны.
1804-воын іспаһетсјасөс јона повзөдлөма. Кыпөд-
-чис һем-відчыстөг да вајіс сөд-кымөр. Сіјө-кымөр-
-ыс, зер-моз, кутіс кіссыны зев-міча шобді. Бөрын-
-ас еурс-пудыс унжык чукөртісны.

Тажө-шобдітө төлыд, вөдөмкө, Априкаыс вајөма,
сеті кумыльгаөн-муніг-тырјі, һан-јөртөдјассө жу-
-өдлөма-да.

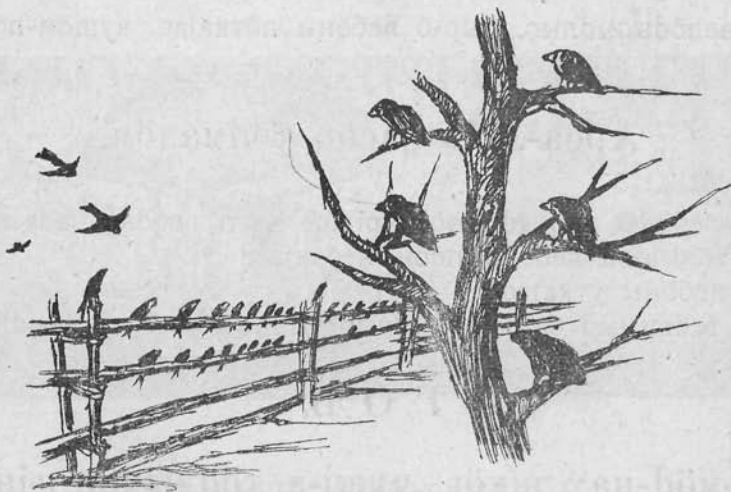
Ыжыд-тöлыд кыпöдö веег гагјасöс, бобулјасöс, лебачјасöс, уна мукöд-тор-і. Му-вывеыс курыштас, качöдас былö, дај нуö, лебöдö. Ылöз, со-верст-сајö, сурс-верст-сајöз нуас да зерөн гылöдас јöзлы-шен-чöм-былö.

1806-воын Германіјаын зерöма ракјасөн.

1841-воын Шветсіјаын час-мöд кымöреыс чері кіссöма. Öтлаті зікöз тырöма черінас. (дерт, сіјö кулöм-чері-нын вöлі.) Гагјасыд да лагушајасыд лов-јөн услöны. Лок-ыжыд тöлыд сізтö ізјас быдсөн качöдлывлö, көрттуј-машіналыс вагонјассö пöрлөдлö, карабјасöс берег-былö шыблавлöма-і.

Велöдчытöм,-лемыд-јöзыд јона полöны сещöм-тöвсыд,-зерыд. Чаятöны омөлјассан, јенсан мыжјас-ыс лоіг.

Ы Л И Т У Ј Ö.

Со, то-нö чікышјас ортчöнпукөмаöс да сорніт-öны:

— „Шоныд-інö лебан-кад-пö-нын міјанлы.. Көн-нын ар, шондыс зөбсасö. Мујас кушöс, пујас тыр-тöмöс, кор—усöма. Му і ва гажтöмöс“.

— „Кытчö-нö“, шуö чавкан: „ті быд-ар лебанныд?“

— „Ылө“, шуоны: „саріҗ-сајө. Сен-öd со во-гөг-өр шоныд“.

— „Аттө, ылө-жө, онө і полөј?“

— „Мі-öd өтвылыс, чукөрөн вылыті, гырыс-һур-јас,-жужыд-вөрјас,-паскыд-саріҗјас-вомөн лебам. От-көн-кө, дерт, помө-һі-дорө он волы“.

— „Көнкө-öd, уна-пөлөс прітча-жө сулывлас туж-вылад?“

— „дерт, быдсамаыс овывлө, огө ескө полөј прітчасыд-да. Код-сурөлы, дерт, лоө ловнысө пук-тыны да быҕ: татчө-кө колтчам, ставным кулам“.

— „Медја-інө, быд-бурсө сіја тіјанлы. Мөдыс,-тулыснад воад-да, віставлөј-жө-бара ветлөм-мунөм-јывсыд“.

— „Но“, шыасісны чікышјас: „віставтөг-öd ог олө, мі ескө өһі-на вермам уна-тор віставны-да, огө-тај ештөј со-а, колө туж-вылө лөөдчыны-да“.

Јуалөј велөдысыдлыс, дыр-ө лебөны пөткајас, кушөм-пөлөс чікыш-јас емөг-да.

Арса-лебачјасөс төдмалөм.

- 1) Кор лебөны шоныдланө туріјас? Кызі лебөны, адчывлінныд-ө?
- 2) Кор мед-јона лебөны посны-лебачјас?
- 3) Кор лебөны уткајас?
- 4) Мыј төданныд байдөгјас-јылыс? Пөлындылыс, батныдылыс јуасөј.

Г О Б.

„Лун-мөд-на“, шуө: „чужі-а, төдчымөн-һін быдмі“.

Ödjөн-жө ескө і быдміс гобыд: өғі-вежонөн пу-мөна лоі.

— „Віҗөдөј!“ өтчыд, кылө, горзө: „кыз-пу, дас-арөса лөкан! вөсһі-кока понел! коз-пу-і... Мыј те дуввіҗан, пелтөм пөрыс-жун?.. Віҗөдөј, міса. Кодкө ті дас-луннас ме-ыждаыс вөлід-едөј?“

— „Сің-таж“... көсјіс ескө мыјкө шуны пожөм-да, гоб чірөстіс:

— „дас,-кыз,-ветымын-во тани дуввіғаннды, а асныд век-на тащөмөс. Јешцө-өд і ышһасөны: мі-пө пујас. Абу і јанзім?! Тіјан-арлыднас ме јенјуг-ыд-код-сө тупка, тіјанлы пом-һі-пыдөс оз ло!“

— „Вылі-кө лыјлан“?.. көсјіс кодкө бара воча-кыв-віңны-да, гоб бара чавөстіс:

— „Кывзөј, өнісаһ ме тіјан-код-гутјас,-гагјасыд-көд ог кут сорһитны. Коди кујад, вірөдөј да һім-код-асөј менам-туөм,-быдмөмыс-вылө!“

Пујас һинөм ез шуны, сөмын шшыһмуніны, мөд-а-мөд-вылас вірөдлісны-да.

А гоб—паскавны да паскавны, зік пож-паста лоі. Сеса-таж кыз мөдіс сіемины да сіемины... Кык-вежон-мыст руу-роп-муні, а төлыс-мысті сөмын местаыс колі.

Арса-уж крестаналөн.

- 1) Колө-оз арнас мујас гөрны, піһовтны?
Мыјла колө—јуасөј төдыјаслыс.
- 2) Ід-ө, ту сөкыджык? Мурталөј.
- 3) Тіјан-сіктын вөһітө-оз кодкө бобөһаһ, шыраһкыщ-турун? Кущөм-мусін һалы лөсалө?
- 4) Мыј-нө бурис, му-вылас турунсө көзөмыс?
- 5) Мыјла-нө картопель-керігөн сіејасгыс қонјассө торјөдөһы?

- 6) Мыјөн картупельсö кiскалöны сiсмöмгыс?
- 7) Кықи idралöны төв-кежлö капуста, щыкöмыс?
- 8) Мыјла колö jөртö арган гөрны?
- 9) Гијалöј, кымын зера-лун вöли сентябр-тöлысын?
- 10) Кынмалöм да пуж лöсалö-ö? Мыј-вöсна оз?
- 11) Гијöј вартöм-јылыс.

12) Ветлöј вартан-инас. Јуасöј, кықи машинаөн вартöны. Ем-кö вö-лöстаныд вартан-машинаыс, ветлöј да вижöдлöј вартигас. Ветлöј мельни-чаö. Кущöм-мельничајас овлöны? Вöчöј ворсан-мельнича, гумла-да.

КАРТУПЕЛ.

Картупельтö вайлöмаöе Америкаыс. Важөн сени сiјö ачыс пуктытöгыс быдмылöма. Кор Америкаса-јöз тöдмалöмаöе сылыс көрсö, кутöмаöе аеныс көз-ны-пуктыны.

Европаад дыр ез паскав картупель-пуктöмид. Весиг сојны-позöмсö дыр абу ескылöмаöе. Коди пол-ис кулöмыс, коди сојöмсö грекөн чајтис. „Чөрт-јаб-лöгөн“, вöлöмкö, шуöны, Јона мырсисны велöдчöм-јöз: виетавлисны, гијисны јöзлы картупель-вöдiтöм-јылыс. Колö-пö быдөнлы пуктыны сещöм-донтöм,-чöскыд сојан-торсö. Iчөтiк-му-торјö-кö-пö пуктан, пуд-мöд воас. Лок һаһтöм-војасö, кымын-мортöсви-ас щыглы-кулöмыс. Секса јöј,-пемыд-јöзыд, көт-щыг кулöны вöли-а, картупельтö оз-жö вöдiтны, весиг дае-сеталöмсö оз вöли сојны. Коркö дырөн вöлис öтi-мöд кутчысисны картупель-динад. Коркö дыр-мыст öткымынлаас велалины зiк картупель-вылын овны.

Роч-муад картупельтö вайöмаöе со-во-сајын-кым-ын. Нöбöмаöе немечјаслыс-да, јöзыслы прöста раз-öдöмаöе, виетавлöмаöе, кық колö пуктыны, дöзöрiт-ны, сојны-да. Рочјасыд јöзыс-мортыс јонжыка пык-сылöмаöе картупельсыд. Крестанаыс быдсөн бунт-јас кыпöдлöмаöе сы-вöсна-i. „Мiјанöс-пö мырдөн көсјöны виавны да щыкöдны пеж-сојан-торјөн!“ Вельдыр крестана полисны картупельсыд.

Картупеллөн емөе посидік,-чуң-туј-код,-гуран-
јас. Сее петöны сылөн нырјасыс. Нырјасыс зік-жө
пу-вывса гарјыд-код: сетые чужöны-быдмöны выль-
-картупельјасыс да картупель-корјасыс. Мукöд-кар-
тупельсö пунктгас вундалöны, быд-торјын сöмын
мед вöлі ныр-а. Посиджыксö зоннас пунктöны. Муö-
-пунктöм картупельыс выльыс-петыесö аснас вердö,
кытчöз сїјö оз вужјас. Картупельыс заводјасын пуö-
ны спирт, тракмал вöчöны-да.

В Е Н І С.

— „Гырыс-жö, сват, менам таво капуста воіс.
Веріт-көт-ен, öтi-мач ез-ез-да керка-ыжда вöлі!“

— „Ыжыд-жö, сват, мi таво заводуын пöрт вöчим,
оз-оз-да кöлököльна-ыжда лöö!“

— „Чöv, зон, сїјö-öd оз-жö-кө лöсав-а!“

— „Чöv, зон, менам-пöртјыд тенеыд капуста-
-мачтö пуныд зев јешцö лöсалас“.

Горні јөр-јылые, арса-сојан-јылые-да.

Гортса-јөрад, школа-јөраныд-і кущом-пуктасјас емөг? Арнас крес-танінлөн кущом-сојанјас содöны? Мыј пуöны-пöжалöны морковыг, свеклöыг, галанкаыг, соркнйыг, картофелыг, капустаыг? Мыј тјанлы мед-јона гөлөм-вылад воö?

Колö-оз мортлы чöскыд-сојаныс? Мыј-вöсна сојан оз-чöсты? Мыј-вöсна кынöм вөгö? Кущом (чöскыд-ö, чöскыдтöм)-сојан гыркын буржыка пуөгö? Кор морт зонвйза: пуған-сојан-, алы пугытöм-сојан-сојигөн? Колö велöдчыны сојантö бура, чöскыда пуны-пöжавны, секи зонвйзаöбжык лонныд. Кущом-пуктасјас абу-бур сојны?. Јуагöј велöдыгыдлыг, мöда-мöдыдлыг-да, кызі чöскыда сојан лөгöдны.

Шуған-кыв: Арса-купеч; тувсов-корыг.

МÖС-ВІЗÖМ-ЈЫЛЫС.

Настукыд ічөт-дырјыыс јона мөстө вйзлывліс ас-код-демјасыскөд. Полој-дорјасө вöлі гоз-мөдлаө бй-асасны. Гажа-жө-нын: коді пес вајалö, коді печен-ча пöжалö, коді мыјкө пуö, коді вермасө. Јона-жө чöскыд сені пöжалөм-картупелыд, рузөг-наһыд-і. Оз-оз-да коркө мөсјас-дйнад укөдчыласны, кор öтй, кор мөд: пыщöммыс вйзöны. Лунтыр оз лантлыны: гыöны, жуöны, гебјас-моз. Мөсјас асывнад зйла јір-ёны, щыгө-лы-, мыј-лы-да. Сесса-öд рытла-дорыд, пöтасны-да, кутасны-жө жöзны; баксöны да пйекөд-чöны гортланыд. Асланыс бйдөнлөн аслыс-пөлөс жынјан кьонгö. Чельад горзöны, котралöны: мөсјас чукöрталöны. Гөгөр лыбас зык, шум: „Гортö, гор-тö, Гөрдаһ!“ „Карта, Сурук, карта!“ „Тайтö, Серөд, тайтö!“ Недыр-мыст ставныс лузгöны—мунöны гйд-дорö: мөсјасыс-і, мөс-вйзыс-і.

А Р.

Асывоз рынышы чепсасө щын.

Жүгдигөн вартан-шы жона-нын кылө.

Тырома жүгјасөн, ізасөн стын.

Төв-вылын тыра-еу качөдчө вылө.

Көзид-нин... шочиник буситө зер...

Зарна,-шондиа колөма гожөм.

Жугыла вижөдө чирсеыеөм-вөр.

Корја-пу куш-нин, а виж коз да пожөм.

Лунвылө, саріжө лебжө со јуе,—

—Колөны мијанөс куз-көзид-төвлы.

Кор-бара мијанлы воас жар-лун?

Гожөмөј, гожөм! Те быгтө ен вөвлы.

Шондитөм,-пешаөн-олөмыс куз.

Бара-на мијанөс зескөдас жона...

Ужыс оз енды-тај, вод сөмын, уз.

Наа да туруна гажтөм-төв дона.

А Р.

Гажтөм ывла-вылын:

Воши мича-сез,

Киссө зер да слөта,

Најт-ва содө сее.

Көтасө зер-улын,

Пощөс-бокын пыш.

Ылдытө вадорыс

Чері-кыјыс пыж.

Вижөдө пу-јылын

Гожеа мича-кор.

Көзид абу ылын---

—Јізө лыа-дор...

Мыјла, арөј, јөзлые
Вежан олан-ног,
Зугыльлуннад вајан
Сөлөм-вылө шог?

Ј у а с а н: Кыз пыш-шабди вөчөны? дыр-ө тыөдөны ваас? Мыјла тыөдөны? Гижөј шабди-пыш вөдитөм-жылыг?

В А Р Т Ö М.

Југыд-шонди петис.
Міча лоө лун.
Мужік гортсаң мөдіс:
Вартны нуө дум.
Рыныш-дорө локтіс,—
—Бабајас-һин сен.
Вылө-жө-һин лыбіс
Таво шепа-стен.
Ортчөн гумла-вылө
Колта помыс-пом
Лөсөдісны нывјас,—
—Гажа, ужыс, мун!
—„Но-жө сесса бостлөј
Вартаңастө кіад,

Горажыка шлөчкөј
Шепсө, баба, чельад!...“
Уж сен вөліе пузис,
Сөмын кылө „жур“...
Ізас, шепјас быгзө,
Вартан ылө дыр:
„Чи-ка-па-чі, па-чі,
Чи-ка“... нөшта сук...
„Чи-ка-па-чі, па-чі“...
—„Нөшта кучкөјздук!“
Кучкалөмөн воғө
Гумла-куза „швач“
дугдывтөг уж гызө,
Бусыс вывлаң кач!..

К А Щ Ы С.

Өртөм-чождөн ем бур-чөстүј. Сені сылөн ем вөр-керка. Куз-арбыд сіјө сетые оз волывлы. Кајас чөс-тујө ју-куза. Катөдас пыж-тыр сојан арбыд-кеж-лө: косаң, выј, сов-да, мыј-да. Өртөм-чожд оз өтнас мун вөрад, сылөн ем бур-јорт: Кащыс-һима пон, зев нырыса, вежөра-да. Уна сөла-ур-һин сіјө Өртөм-

лы отсаліс кыјны. Ез еща Өртөм і руч-көч кыј сыкөд. Ошсыд-на оз зев вөлі повны-і. Кор вөлі умасны пөтка-јајыс, Өртөм-чој летчылас јуө чері кыјыштны. Кащыс колтчас керка візны, кырјылө водас-да.

Сені Өртөм-чөстуж-кынзі емөс мукөд-чөстужјас. Вөр-алысыд тыр арнад. Өтчыд ју-пөлөн вөр-пөвстті каң-зөдө-- мунө Закар-Семө Өртөм вөр-керка-дорө, каңал-өма сылыс чері-кыјны мунөмтө-да. Кащыс ескө мур-өстліс-жө-да, Семө пыд-ди ез пукты:-пыріс керкаад. Пыріс, мыј-сурө сујаліс ноп-тырыс, да көсјө бөр петны, а Кащысыд өзөс-дорас-һін. Семө көсјө-на порог-вомөныд восковтны-а, Кащысыд ерыштчөмөн-һін уекөдчіс сы-вылө: бөр-кокјас-вылас сувтіс-да, воң-кокјаснас пельпомјасас шарашітчө. Семө кын-міс повзөмысла. Кіјассө весіг оз лыет вөрзөдны. Кащыс шапһітөмөн чужөмас кутчісө. Өртөм-локтөз сулөдіс сіјөс Кащысыд. Семө јанзімысла тајкө му-пырыс мунө. Вылас ез лыет візөдлыны Өртөмыдлы.

Јуасанјас: Кор вөрө мунөны кыјсыны? Кущөм-вөрө ветлывлөны?

ОШ-КЫЛЫГ АЈА-ПА.

Педөрлы вөлі дасквайт-арөс-на. Ајыс сiјөс катөд-ис ошкөс кыјны гуыс. Лымја-нын вөлі. Зев сез,-көс-асывозын шаркөдөны аја-па вөр-туј-куҕаыс. Кыкнаныс чераөс, шыаөс, пуртаөс да пішчалаөс. Воҕвыланыс котөртө сера-понныс. Пон јурсө леҕөма, ісасө. Воісны сук-козја вөрө.

Ғима сувтов-керыштіс, віҕөдліс гөгөр.

„Вај-жө-пө, піјө, тајө-козјассө пөрөдыштлам“.

Пөрөдісны ортчөн кык коз-пу; на-вылө вомөнөн мөд-кыкөс. Пујас-шөрас сөмын ічөтiк-кост колі. Педөр кыв-һі-ҕын оз шу: отсасө. Ғима сущкiс пу-јас-костад шынад, сені „ур-вар“—кыліс мурөстөм-шы. Сесеа быллов мытчыіс ош-јур. Көсјіс ескө ошкыд ыткөбтыны пујас-костөдыд-да, ез төр. Ғима чернас косыштіс ошкыдлы јурас. Ош воші гуө. Велдыд кывзыісны,—відчыісны ошлыс мытчысөм. Сесеа Ғима сувтөдіс Педөрөс гу-бердас, ачыс шынас гурыштіс пыщсө. Шы-һі-гөлөс. Віҕөдласны-кө—ош-кыд кулөма-һін. Сек аја-па кыскісны ошкөс гу-ыс да кулісны.

ОШ-КЫЛЫГ ПЕДӨР.

Јеҕыд дукөса-шапкаа, кучік-лазја, чера-пішчала мунө Ғима-Педөр лыҕөн вөрөд. Воҕвылас понјыс. (Лөсыд-жө-һін лыҕнад ветлөдлыныд, он-бара вөј!) „Мыјкө-тај-нө“, мөвпалө: „талун зев-дыр һекөдөс огө адзө, Серко ез-на весіг увтыштлы, зев ачыс ісасө-а“. Ачыс өтарө пырө сук,-лемыд,-козја-вөрө. Серко вөлі мунө восков-кыҕ воҕын. Друг сiјө воші, быҕөкө сылі. Сөмын кыскө пыдыс чiлөстөм-шытор кылыштіс.

Педөр мунис чилөстөм-шыад. Гөгөр виçодлис. Сесеа зев зила кутис швачкыны—керавны мед-матысса пусө. Сөмын өтї-пу-на удітіс пөрөдны,—мурөстөм-шы кыліс кокувчыс. Педөр, кыкнан-кінас черсө-кут-іг-тыржі восковтіс. Лым-улыс жур тыдовтчіс. Педөр мыј-вынеыс чернас сөтыштіс журад. Жур воші.

„Омөла-пө кучкі-да, таяө петас-на“.

Һедыр-мысҗі бара жур мытчыеіс. Педөр мөдыс мыј-вынеыс косыштіс журад. Жур бара воші.

„Ез-на-өд“, мөвпалө: „көнкө кув морыд!“

Ачыс век-на кыкнан-кінас черсө кутө: сөтны лөг-өдчөма. Збыл-өд којмөдыс ошкыд былс—мытчыеіс. Педөр ош-виновлун-вылө локмөмөн косыштіс, да быдсөн черыс еібдылі.

„Абу-кө-пө-һин таяө ош-а, сураыс-кө-пө-һин таяө-а. Час, гашкө, һөлөдыс-на петалас-да“.

Велдыр відчыеіс Педөр. Сесеа зор сујіс гуад:

„Ловја-кө-пө ош, мурөстас“.

Ез һекөд шыас.

„Вөліс морыд кулі!“

Пыріс ош-гуө. Виçөдө-да: гуын кујім ош-шој.

„Кыскө-тая дивөйд лоө, ме өтїөс-пыд-ді кыјі-а“.

Поныдлөн-өд лы-һи-ку-жө ез сур. Буракө, гуас-уеіг-мозыс і ур-вар-керөмаөс. Педөр гортас кујім ош-ку летчөдіс.

КЕР-ПӨРӨДИГӨН.

Өтчыд Мітреј да Оһө, кык вок, кајісны кер пөр-өдны. Вөвјас колісны вөр-керка-дорө. Аеныс пыр-існы вөрө, буржык-пујас керавны, дај торјал-існы.

Митреј чатөртчөмөн виçодө пујас-вылө. друг кок-улас мыјкө ур-вар-мүні. Ачыс былө-кыптыштиг-моз, шнап—кымын үеі.

Митрејлөн еөлөм быдсөн ыркмүні, четчис, виçодө—велылын ош щынјө—котортө. Восковтис воçө, кок-улас бара ералөм-шы кыліс. Сіјө өдјөжык вокыс-дінө.

„Важ-жө“, шүө мөдыс: „пищцалјастө зарадитам“.

Пищцалјасөн, зорјасөн локтисны повçөдчан-инө. Öнөлы еін-воçас үеі неыжыд роçтор, сіјө зортө роçад еујис. Сее мурзіг-тырјі ош-пі ыткөбтис—петис. Ез-на үдіт ош-пі тувтчыны—пищцал шы гым-кылө реçөбтис. Ош-пі турбылтчис. Мөдыс зор еујисны, сее мурөстіг-моз ош чепөсјис. Пищцал бара гым-кылө лыјис—ош үеі.

—„Важ, “шүө Митреј: „кулам“.

—„Кујимнансө-һин өғи-сајын кулам“, шүө мөдыс. Митреј һинөм ез шу да кутис жаҗ-вөр чукөртны.

—„Оз ков“, шүө вокыс: „сувтам пујас-сајас“.

Лажөдчисны пујас-сајө.

Војнас-һин, виçодөһны-да, тапиктө—локтө ошкыд. Ылө-на ез үдіт гу-дорад воһы—кык пищцал-шы мөда-мөд-вежмөн косыптісһны—лыјисһны. Ош гып-кысис.

—„Ме тај“, шүө Öнө: „вистали, миса, кујимнансө өғи-сајын кулам“.

ВӨР-КЕРКАЫН.

(Вөралыг гажтөмыг оз пов!)

Тіма-Педөр, вөлөмкө, олө чөстүј-керкаас.

Өтчыд рытнас пуеас,-еојас да үһны водас.

Ывлаыс төла-код, пујас шувгөһны. Сылы шуштөм-код.

Үедыр-кујлөм-бөрын кодкө, кылө, өшһад голөдчө.
(Код-нө вермас татчө локны со-верст-сајө?) Голөдчөм-
-шаркөдчөм дыр кылас: дугдылас-да, бара-да.

Мед-бөрһи јона шуштөм лоі. Четчас. Матыетчас
өшһ-дорө—һекод оз тыдав-һи-шыас.

Бара водас. Оз уҗсы. Ывлаын бара голөдчө.

Мөдые четчас да черөн петас ывлаад. Өзөссө-
-востигөн мыјкө посвоҗас шур-шар-мунө. Петас ыв-
лаө. Виҗөдө: өнтаја-вајөм сүмөдһад, вөлөмкө, төлыд
шаркөдчө.

Керка-гөгөр кыщовтас, матыетчас өшһ-дорө—сені
мөтырыд¹⁾ тув-јылас довјалө, голөдчө керка-бердас.

„Со-жө-пө-өд мыјые бостас гажтөмыд; ег-кө пет-
ав да виҗөдлы, југыдөҗ еекө сөлөмыд ез інас.
Тазі-өд олысаыд і касетчывлө, повҗан-кө“.

ЈӨРА-БӨРҢА ВӨТЛЫСӨМ.

Өпон, Іван, Ларивон да Тіма өтвылые вөравлөмаөе.

Өһи-асывоҗө петасны чомеыныс. Коді мунас рыт-
ыввылө да лунвылө, а Ларивон вескөдчас асыввылө.

Ветлас, ветлас, коркө һемвидчыетөг сылы паныд
јөра локтө. Ларивон лыјас. Сіјө уеөм-пыд-д-і пыш-
јыны, зарадыс ічөт вөлөма-да. Ларивон—јөра-бөрһа.

Куҗ-лун вөтлыеас, лыҗ-беҗас орјастөҗыс. Мед-
-бөрын муҗтас-өд јөрәтө да лыјас.

Сөмын-на Ларивон матыстчө јөра-дһад, сы-дһнө-
-жө клоп-кылө бокөвөј-кыҗеые локтас: Ош-Ваһ һи вөл-
өма.

— „Аттө“, шуө: „Ларивон, уҗитөмыд кыјны. Ме
табөрһа којмөд-лун-һин вөтлыса“.

1) Таган.

ТУЛАН-КЫЖӨМ.

Өтчид Закар Из-сајө¹⁾ ветлөма кыжыны. Өгi-асы-
возö сөмын-на петас пывсаньыс, „Ваткыль“, виçödö-da,
тујалис-нын кущөмкө-эверөс.

Закар виçöдлас копыртчөмөн:

„Тулан-тај“, шуө.

Туланөс коктујалиг-тырјі, локтасны гыркса-пу-
-динө.

„Татчө пырөма“, мөвпыштас Закар.

Сесея кыжыса-понја кутасны эверлыс-петөм
видчыены. дыр видчыасны. Коркө тулан мытчас јур-
сө да (лыжны-көсјіг-костаыд) һөв-моз лыжыштас—
—пуө кајас.

„Он ылө пышјы“, шуө Закар.

Ачыс гым-кылө лыјас. Тулан уеі.

Закар көсјө-на бостны тулантө-а, виçödö-da,
понјыс пышјөдө-нын. Чуксалас, чуксалас понјөс—
—коркө, һедыр-мыст, пон бөр локтө, бөжсө лөгөдө,
лестітчө. Закар бед бостас-да, сіјөс еөлөм-бурмытөз-
ыс швачөдас-нојтас. Пон, горзіг-тырјі, кытчөкө
гөһитас.

Рытјавылыс-нын Закар локтө пывсанө. Виçödö:
туланыд порог-улас кујлө. Быдсөн оз ло лөсыд сөл-
өм-вылас.

„Вөлөмкө“, шуө: „понјыд гортө ваяөма тулантө,
а ме сіјөс-жө і һөјті!“

Сы-шөрөі Ваткылыд локтас, век важ-мозыс лестітчө.
да, бур і пон вөлөма Ваткылыд.

*) Из-гөра—Уральские горы.

ВӨРАЛӨМ (кыјсөм).

Кызі кыјсылөны (гортсаң, чөстүсөң, ыл-вөрын)?

Кор мунөны чөстүјө кыјыны? Кущөм-ужјас ештөм-бөрын? Кущөм-пөтка чөстүјын кыјөны? Мыјөн? Кущөм-кыјдөсөн кыјөны пөткајасөс (чөс, леч)? Кущөм-эверјасөс кыјөны?

Кор заводітөны ур кыјны? Мыјла воэжык оз?

Кущөм-гөныс урлөн гожөмнас? Арнас? Төвнас? Кущөм-гөна ур медеа дона?

Ылын-ө тіјан чөстүјныд? Кымын-кілометр (верст) сетчөз? Гашкө, чом-костөн лыфдөны? Кызі ветлөны сетчө: подөн, вөлөн, пыжөн? Кызі шусө местаыс? Кущөм-ју-бокын? Ты-дорын? Кодарлаңын гортсаң-ныд: асыввылын, војвылын, рытиввылын? Тіјан-чөстүјкөд-ортчөн код-арса-јөзлөн чөстүјјас емөс? Ыжыд-ө кыщолыс чөстүјныдлөн (кымын-верст)? Кымын-керка тіјан чөстүј-вылын? Кущөм-вөра: парма, рас, јаг, јөгыр, нур, сускіна, алы мыј?

Гіжөј чөстүј-јывгыс, коді ветлывліс, лыбө кывліс сы јылыс.

Уна-ө тіјан ур кыјлөны арса-вөрын? Тувсов-вөрө ветлігөн?

Уна-ө чөстүјыныд шедлывлө пөтка? Кущөмжык?

Вузавланныд-онөј гөла? Мыјөн-гоз?

дона-ө овлө ур-кучік: чіг, лөз, гөрд? Кущөм гырыс-эверјас кыјлө-ны? доныс-ө вузавлөны: ош-ку, руч, гөдбөж, санка, рыс?

Кыјлөны-ө тіјан јөра?

Рісујтөј став-пөлөс эверсө, кущөмс төданныд.

Гіжөј, кущөм лөгыд-вігталөмјас төданныд эвер-пөтка-јылыс?

Мыј сојө ур? Кытчө позјалө? Мыј сојөны мукөд-эверјас? Позјас-ныс кызі шусөны?

Вөчөј кыјдөсјас: чөс, леч, пільөм, мукөдтор-і.

Кыјсан-көлуј: лыэ, шы, пурт, норт-да, мыј-да.

Вөчөј чөстүјныдлыс плансө, јуасөј-да.

Лыфдөј, мыј-дон овлө прөмысныд тіјан өті-туј ветлөмын. Рөскодыс: пула, порок, пакөм, сојан-јуан?..

Кытчө колө вузавны прөмыс? Мыјла?

Јуалөј велөдыгыдлыс, кытчө-мыј нуөны прөмыссө.

Мыј сы-пыфді вәјөны воэссө?

Кымын кыјгыс тіјан-сіктын?

КУЈӨД-ПЕТКӨДОМ.

Кујөд-петкөдан кад. Челад-сізі і лебалөны вөлөн.
Настукөс бат-мамыс оз леэны кыскасны:
„Велөдчыны-пө теныд колө“.

Ветлөдлө Настук школаө, мукөд-челад-вылө веж-алиг-тырји.

Өфи-асывоз мунө школаө, а паныд локтө Матрен-төтка:

„Лок“, шуө: „сисөг,*) мијанлы талун кыскасышт, јамщиктөмөе колім“.

Ез-тај ков кыкыс щөктыныд—өдјө-өмөј һимкөд-пырыс ез мун.

Матрен-төтка Настукөс паөтөдис, көмөдис да сувтөдис дод-нырө.

Лунтыр долыда-пырыс кыскасис Настук, рытнас сөлөм-бурмытөз гажөдчис челадкөд.

Јуасанјас: Кор кужөдсө петкөдлөны? Өткөн-өткөн-ө петкөдлөны, али өтулөн? Гажа-ө, гажтөм овлө кужөдсө кыскалігөн? Гијөј, кыз ти кыскагинныд?

*) Сисөг—челадөс ыждөдлан кыв.

ПӨЧА-ПА.

Өшн-дорын гажа,-кыпыд-вежөсын пукалө пөчө, чувкі кыө.

Сен-жө, пелөсас, етен-бердө һоринтчөмөн, пукал-ө чіткыла-жура ічөтк-деғина.

— „Мыј-нө сещөм-жугыла, Ваһук? Пет ворс. Віҙөд, кымын те-кодыс котралө!“

Ваһа кіјассө пунктис пөчыслы піҙөс-вылас. Меліа сылы еіммас віҙөдө.

— „Муҫер-руч! Ез-ө-нө рыска-шаһгаыд ковмы? Кос пареңчаыд-лә? Залавкаын, муса-пі, бост-кодө-кө“.

— „Оз мем ков, пөчө, шаһгаыд, пареңчаыд-һи“.

— „Мыј-нө ескө сещөм-мелі, оз-кө һемтор ков? Гаһкө, кущөмкө-пакөст вөчин-да? Либө үзіг-кості ен-ө ачыд залавкаад пырав?“

— „Ег, һемтор ег вөч... Пөчө, те меным көсҗые-ін быдтор һөбны, ог-кө кут вільшасны“...

— „Памеҫ-жө-өд, зонмө, тенад! Мыј-нө ескө колө-вөв, алі маҫ?“...

— „Те, пөчө, вөвсө һөблін-һин. Маҫыс ем-і. Ніга-новлөдлан-мешөк, пөчө, вур. Школаө понда ветлывлыны“.

— „Ајда, дона-пі! Велөдчыны көсҗө. Бурмыв-кыд журад теd пырөма. Сөмын-өд те зев-на том, оз-на школаад бостны. Лок пуксы татчө, пөчыскөд војдөр велөдчам. Мојда ме теd“.

— „Те меным, пөчө, уна-мојд-һин виставлін, мыјкө збылсө вистав. Пөчө, ме төрыт пыралі шко-лаө. Зев-тај гажа сен. Челадыс мыјда! Велөдысыс пукөдіс менө Опон-Иванкөд ортчөн, сесса зев-куға виставліс, коміөн. Морејас-сајад-пө-тај, пөчө, мујас-ыд бара-на емөс. Сесса ыҗыд пемыд-вөр-җылыс вист-

алис, лок-гырые-зверјас-пö сен олöны. Уна-карјас серпас-вылые петкöдліс-і. Віставліс, мыјда дымјыд уеö, мыјда зерö, мыјые гымыд артмö, кың војдөр јöзыс овлöмаөе, мыј новлöмаөе, еојöмаөе. Сесеа велöдчыејасыс рісујтчісны. Быд нырулын кабала да карандаш. Ме ставныслые серпасјассö відлалі: kodі вöчöма еін, kodі ныр, kodі мортöс рісујтöма, kodі керка, kodі ассыс дадсö. Аттö, кущöм-мічаа рісујтöны! Ештöм-бöрас ставныс комі-сыланкыв зев-гажа сылісны. Пöчö, ветлы коркö школаас, зев-öд гажа. Велöдыеыс менö јурöд малыштіс: „Велöдчыны-пö“, шуö: „лок, вöзјые гортсаыдлые-да. Быдман-пö-да, ыжыд-аттö шуан“.

— „Пöчö, лез менö школаас! Некоп ог кут вільшасны-ңі, тенсыд ныр кывзыны кута-і. Велöдча да зев-міча серпасјас рісујтала. Сесеа етатчö, етенö, ставсö öшлам, школаын-моз, керкаыд мед, пöчö, гажажык лоö. Рытјаснас ме мојдјастö ачым кута теныд лыддыны. Лез, пöчö!“

детіна еінмас і візöдö пöчыслы.

— „Мун-інö, дона-пі, велöдчы, сещöм-кö окота: велöдчöмыд-öд—југыд. Велöдчöм-мортлөн еінвоңыд пыр восса. Ен сöмын ышмы-а; велöдчöм-бöрад велöдчытöмсö ен кут öтдортны-да“.

детіна четчыштіс лабічые да ödjö-öмöј ез котöрт школаад.

— „Зарңі-пі те менам!“ мөвпалö пöчö.

Аслас ңімкоддысла еща еінваыс оз пет.

ӨТҮВ-ОЛӨМ.

Степко-Педөрлөн вөлі кык-ныв: Өлөк-һыма да Опө-һыма, да Савө-һыма пі.

Өтчыд најө лебачјасөн ворсөны да венчөны:

„Ме“, шуө Савө: „мед-ыжыд, ме лоя кущ-пыд-ди да кыкнаннытө гыж-вилкіөн позјө лебөда“.

— „Мед-јон лебачыс тані варыш-на“, шуө Опө: „ме варыш-пыд-ди, — тіјанөс кокала“.

— „Ме кылакај“¹⁾, венчө Өлөк: „ме мед-вежөра: менө кокавсөма, позјө-һуөм оз ло-һы“.

Кывзис-кывзис Степко-Педөр да шуө челады:

— „Вајөј-жө меным татчө корөс“.

Вајисны корөс.

— „Коді“, шуө: „вермас чегны?“

Челады мөда-мөд-бөреаыс тілеисны-тілеисны корөс-вылын, — чегны ез вермыны.

Педөр корөс рагис да өҗи-һөрјөн кутис сетааны.

— „Өһи“, шуас: „чегјалөј!“

*) Попугај.

Челад став-корөс-һөрсө руч-рач-чегјалисны.

— „Сещөм-жө-öd“, шуө Педөр: „міјан і лоөмыд:
өтүвтчам-кө, міјанөс һекодлы һе-вермывны, увтырт-
ны-кө мөда-мөдһнымөс кутам да выдө пуксыны, леб-
ачјас-моз, да разіпелө овны, секи тіјанөс мед-омөль-
-мортыс кезовтас“.

1917—ОКТАБР—1924.

Сізім-во-һин тырі,—
—Сөветскеј-власт олө.

Регыд озыр бырө,
Бырө сөкыд-олөм.

Уна җескыд-пөра
Сізім-воһн төдһім,
Колам локсө бөрө,
Мед-һин оз во мөдыс.

Сізім-Октябр-бөрын
Мед-һин пуксас олөм,
Мед-һин војтыр-шөрын
Бырө косө-волөм!

Тажө-Октябр ваяө
Јөзлы гажа-лунјас,—
—Мед-жө јурө каяө
Гөһлы долыд-дүмјас!

Мед-көт сөкыд-вөлі,
Віҙөдам ми воҙө,
Мырд-һім ыҗыд-вөһа,
Паскөдам,—ог муҙө.

Мед-көт олім шогөн,—
—Октябр оз вун гөһлөһн:
Октябр—міјан шонді,
Октябр—југыд-вөһа.

ОКТАБРСА-РЕВОЛҮТСІЈА.

Быд-во кіеіс вір...
Сар пукаліс јөз-сылі-вылын.
Ез чајтлыны тащөм-олөмлы пом.
Вөла-јылыс полісны вөтасны.
Сарјас, озырјас дворечјасын гажөдчісны,
Вој-вој пірујтісны.
дона сур-віна візывтіс шорөн.
Езыс-зарні дозјас троңакылісны.
дыр јона-ужалыс јөз, кресғана
Муоқ-һуқылтчөмөн кыскісны крест.
Локтіс-тај Октабр, чардыштіс бі.
Сыліны, уеіны немөвөјса-чепјас,-домјас.
Сінва-тыра јенежө өзјіс выль-шонді.
Воіс-тај вірјуыејаслы мынтысан-кад.
Гымыштісны,-кылісны шытөвјас:
„Выль-туј мі му-вылыс адзім, індам:
Өнісаң мед-ыжыд му-вылас лоө уж.
Став ужалыс му-пастала өтувтчөј,
Чукөртчөј!“

Щөктөј велөдытө віставны Октабрса-револүтсіја-јылыс. Мыј-пө лоө интернатсіоналыс? Мыј лоө коммунизмыс? Кущөм-емблема (герб) Совет-Россіјалөн? Мыјла сещөм? Кымын-во-сајын вөлі револүтсіјаыс?

ЫЖЫД-АСЫВ.

Четчы, Иван, четчы, сошајт!
Ывла-вылын паскыд-југыд,
Өшіңјасын кусі бі!
Четчы, Иван, дона-ші!
Талун празнік, југыд-празнік,
Көңөрјаслы гажа-празнік.
Талун гөлы ыжыдлун,
Четчы, Иван, карө мун!

Четчы! Јөзыс уна-уна
Міча-плагөн карлаң мунё.
Плагыс југыд, быгёё бі,
Четчы, Иван, дона-ші!..

ИНТЕРНАЦИОНАЛ.

Сувт, четчы, јорём,-дорём-војтыр!
Сувт, шыглы-кулые,-бөрдые-јөз!
Пөс-виртё пузёд, палёд ојбыр,
Мед сёлём өзјө, біын-моз.

Став мувыв-пежсё зікөз гөрам,
Јок-вужсё бертам, мед оз пет;
Мі долыд-олём вылые дорам:
Код вөлі шыг, мед лоас пөт.

Тажө-кышөдчөм мјјан—
—Мувыв мед-бөрја-кое.

Сувт, ужалые-јөз шјјан,
Став ембур ассыд боет!

Оз сетны сарјас личыд-олём,
Оз кіссы јенсалы нинөмтор,

Ас-вынөн боетны быдөн колө,
Став тільеые-песеые—міян-дор...
Мед мынлас горшые чорыд-гөрөд,
Мед му-пыр мунас мустөмтор;
Боет мувыв-пежсө путкылт, пөрөд,
Жон,-дае,-пөе-вывеыд шүдтө дор!

Тажө-кыпөдчөм міян—
—Мувыв мед-бөрја-кое.
Сувт, ужалые-јөз піян,
Став ембур асеыд боет!

Мыј муыс лептө, ставыс міян.
Быд ујсө вермө вына-сој.
Став дыша-горшсө пөдтам біөн,
Коді оз ужав, мед оз еој.
Оз зев-дыр курксы кырныш-чукөр,
Мі регыд індам олан-ін.
Бур-асыв савкјө кыа-југөр,
Гөрд,-міча-шонді еетас вын.

Тажө-кыпөдчөм міян—
—Мувыв мед-бөрја-кое.
Сувт, ужалые-јөз піян,
Став ембур асеыд боет!

П И О Н Е Р Ј А С.

Пионерјас—вывті-повтөм,-ыжыд-сөлөма јөз. Најө шогые, прітчаые оз повны, жын-выјө нінөм оз вөчны, быдтор нуөдөны помөз. Сещөм-јозыс, пионерјасыс і војдөр вөвліны уна, најө корелісны јөзлы выль-олан-інјас, тудалісны налы выль-олан-ногјас. Најө ез повлыны шогые, кулөмые, асеыныс олөмсө пуктісны јөз-вөсна, выльтор-вөсна.

Өні сещөм-пионерјасыс — ужалые, - коммунистјас-большевиқјас. Најө став-ужалые-јөзсө му-пастаыс кып-

өдісны вермасны озыр-јөзкөд, лічкыны налые ыжыд-
ө-пукөмсө.

Кодјас-нө ескө том-піонерјасыс?

Најө—ужалые-јөзлөн посні-челад. Најө ічөтысаң
өтүвтчөмөн велөдчөны,—лөсөдчөны музөм-вокјассө,-
-батјассө, бур-олөм-понда вермасыејассө вежны.

Том-піонерјас став-челад-шіеыс мед-војдөр өтүвт-
чісны, бөрјісны ас-костыныс мед-еуејассө јуралые-
-пыдді.

Најө гөгөрвоісны өтүвтчөмлые ыжыд-вынсө. Том-
-піонерјас ужалые-јөзөс мед-воzza-дорјыејас озырјас-
ыс, нарғітыејасыс, кезовтыејасыс-да. Том-піонер-
јас—Сөвет-властлы отсасыејас, сіјөс јонмөдыејас, кыш-
өдыејас өтвылыс комсомолјаскөд.

Кыці-нө лөсөдчөны, велөдчыны том-піонерјасыс
выл-олөм-ногсө вөчны?

Мед-војдөр, најө јонмөдөны зөңвізалуннысө: төд-
өны, на-вывті мунас быд сөкыдыс. Ічөтысаң кок-
нысө, кінысө, тушанысө ворсөмөн, гімнастікаөн јон-
мөдөны, сесеа бөрынжык,—ужөн. Быд піонер төдө
уж-керөм дон. Најө мед-ічөт-ужсаң велөдчөны паб-
рік,-завод,-школа-ужө. Том-піонерјас төдөны, кі,-кок-
-уж еща-на лоө. Јур-вем ужтөг он-на вермы вылө
кыштыны, мукөдкөд вермасны. Сы-вөсна најө төдмал-
өны өніја-јөзлыс,-важ-јөзлыс-і олөмсө; ужалыејас-
лыс-озырјаскөд вермасөмсө; кытыс лоөма муыс,²²ва-
ыс; мыј му-вылас ем; куцөм-государствојас; ем-абу
мөд-Сөвет-государство; уна-мукөдтор-і.

Том-піонерјас велөдчөны овны-ужавны өтүв, му-
-ужавтөм,-карса-піонерјас мунөны гожөмјасын лагер-
јасө. Быд-пөлөс піонерјас төлын чукөртчөны клубө
гырыејастөг, ас-выланыс-лачаөн, мед воzө-кежлө оз
ков відчысны јөзеаң отсөг, мед оз ков некодлы
кевмысны-да. Најө өтүвтөны аскөдныс мукөд-челад-

өс, нуоны выль-олөмө. Отувтчоны весег му-пастала-
ыс став-пөлөс-кыла ужалыс-жөзыслөн челадыс өтї
гөрд-знамја-улө, став челадыс чуксалөны мунны
коммунизмлаң, вермасыны озыр лок-жөзкөд.

Өнї Совет-Республика-паста уна-еурс том-жөз чу-
көрјас ужалөны. Унжык пионер-чукөрыс шусө
„спартак“-һимөн. Јона отсаліс пионерјаслы отувтчы-
ны комсомол. Пионерө-отувтчөм том-жөзлөн ем му-
көд-государствоын-ї, сенї мїяныс-на воз лоїны најө.

ПИОНЕРЈАСЛӨН-ЗАКОНЈАСЫС.

Быд отувтчөм-чукөртчөм лоө мыјкө-вөсна. Налөн
быдөнлөн ем устав,—закон. Сы-сертї најө ужалөны,
олөны. Том-пионерјаслөн сїзі-жө, ем законјас, олас-
ногјас.

Со кушөмөе законјасыс:

1. Пионер чорыда сулалө ужалыс-жөз-дор.
2. Пионер оз пөрјасе, гусасе, ошјыс.
3. Пионер—јорт, вок быд-пионерлы, комсомоллы,
мед-көт сїјө тотарін, јевреј, роч, комї, һемеч.
4. Пионер вөчө отувтчөм-законјас-сертї.
5. Пионер зев долыд, оз шөгесы, һаргы.
6. Пионер ембурсө кужө візны, жөзлыс-уж пыд-
дї пунктө.

Мед-чорыд законыс:

Пионерјас пыр, быдлаын велөдчөны, быдтор төд-
малөны, сесеа төдмалөм-торсө, велөдөм-торсө есетөны
ужалыс-жөзлы.

ОЛАС-НОГЫС-ПИОНЕРЈАСЛӨН.

Законјас-кынзі пионерјаслөн ем нөшта олас-ног-
јас со кушөмөе:

1. Піонер асывозын, сад-мөм-бөрын волһае-выл-ын оз тупһае, пырые-пыр четчө.
2. Піонерјас волһасөны аеныс, оз јөз-вылө-лача-өн овны.
3. Піонерјас мысөны зев-јона, оз вунөдны пель-нысө, голһанысө мыскыны, шһнысө весавны, пһңјас-ыд мед-бур-отсөгјас кынөмыдлы-да.
4. Піонерјас һекор һекытчө оз еормыны.
5. Піонерјас пукалөны-сулалөны вескыда, оз гөрбылтчыны.
6. Піонерјас оз јандыены отсаены ужалые-јөзлы.
7. Піонерјас оз курітчыны. Курітчые абу-һин піонер.
8. Піонер һептын кісө оз кут.
9. Піонерјас віҙөны, оз өбөд-ітны мортлы-пөһза-вајые-кывтөм-пемөсјасөс.
10. Піонер һекор оз вунөд законјассө, олас-ног-јассө асыс.

Јуасанјас. Ем-абу тіјан-школаын піонерјас? Тіјан вөлөгтын? Ем-абу вөлөгтаныд Р.К.С.М.-јачејка? Р.К.П.-јачејка? Піонер-јачејка? Тајө-һим-јасыс кыҙи гетчөны (быд мортлы-ө)? Јуасөј, лыфдөј та-јылыг һигајас? Коммуһист-парһіјасө коді лөсөдіс? Мыјла піөнерјасыс комсомолјасыс-да аслыныс спартак-һим геталөны? Велөдыгыдлыг јуасөј, коді вөлі Спар-такыс?

КАРЛ-МАРКС.

Карл-Маркс чужлі Трір-карын 1818-васа мај-вітөд-лунө. Нем-чөжыс төдмаліс, велөдіс ужалые-јөзлые мыреөм, олөм, вермасөм. Індіс, һасјаліс став револүтсіөнерыслы туј коммуһізмлаңө.

В.-І.-ЛЕНІН.

Челад, ті В.-І.-Ленін-жылыг ставныйд төданныд, сїјос кыв-лытөм,-төдтөм-морт һекөн-һин абу. Ті өні уна-бур кутанныд төдны сы-жылыг.

В.-І.-Ленін чужлі Сімбірск-карын 1870-вога Апрель-10-өд-лунө. Бағыс сылөн вөлі директор школајас-вылын. Бағ-мам вөліны зев шаһөс, бурөс, вел-өдчөма-војтыр. Семја-код-нас ужалыг-јөз-дор овлөмаөс. Мед-

-ыжыд-вокыс којмөд-Өлөксан-һима сарөс вїны кут-лөма вөлі, сөмын абу вермөма-а. Сетыг сїјос сарыд өшөдіс. Сы-вөсна-жө В.-І.-Ленінөс Мөскуаса-һи-Пі-тірса-універсітетө велөдчыны ез бостны, лоі пырны Казанса-універсітетө. Ез дыр сїјос віңны і сені. Сїјө велөдчыг-ас-пыщыг гусөн кутіс өтүвтавны саркөд,-озыр-јөзкөд-вермасыг-чукөрјасөс, ужалыг-ас-өс-мездыны-вылө. Политсіја регыд сы-жылыг кағаліс, В.-І.-Ленінөс арестујтісны да пукөдісны тұрмаө. Велдыр-тұрмаын-пукалөм-бөрын ытїсны Сїбырө сылкаө. Сені сїјө гїжіс ассыг мед-бур револютсіја-һигајассө, сені сїјө велөдіс вермасын ужалыг-ас-өс озыр-јөзкөд.

Сылка-бөрас Владімір-Іллічлы лоі пыщїны роч-муыг загранітсаө. Сені сїјө чукөртіс ас-код-дем-јөзсө, револютсіонерјасөс. Најө кутїсны сені гїжны „Искра“-һима-гағет да мөдөдны роч-муө, сад-мөдны, кыподны ужалыг-јөзөс—вермасын вір-јуыг-озыр-јөз-көд.

1905-өд-вога револютсіја-дырїі Владімір-Ілліч

пыр щöщ ужаліс, жур-нуöдысын вöлі, сöмын гусöн, жöз-һімөн лоі ужавны. 1906-öд-војас-бöрад, ужалыс-жöзтö вермöм-бöрад вывті-сöкыд-оландыр воіс. Став револютсіонерјассö віалісны, тұрмаö, сылкаö, катаргаö ысталісны. Сөкі В.-І.-Леңінлы лоі зебесыны, пышјыны бара заграңтсаö. Сетысаң сіјö ез дугдыв öтi-лун-кежлö ужалöмыс,-гіжöмыс.

1917-öд-вөса март-тöлысын Владімір-Ільич бөр доктіс роч-муö Пітірса ужалыс-жöзöс велöдны сарлыс, озырјаслыс власт мырдыны. 1917-вөса Октабрса-револютсіјасаң пукөіс Сöвет-Республика јуралысö.

В.-І. кувтöқыс ужаліс жöз-вöсна, крестана-вöсна тілөіс-мырөіс, вермасөіс, косасөіс озыр-жöзкөд. Немсö, став олөмсö пуктiс гөл-жöз-вöсна. Сы-вывті-ыжыд-вежөр-вылас, југыд-јурвем-вылас, зілун-вылас став жöзыс шензiсны, весіг сылы воча-сүвтөјасыс. Абу-жö-öд öнi-му-пасталаыс öтi-кар, öтi-сікт, öтi-морт сіјöс төдтöмыд. Һім сылыс му-пасталаыс төдöны, сöмын оз öтмöза кақтывны дерт-а. Öтi-жöзлы сылөн-һимыс вывті-муса, дона, вежа, мөд-жöзöс повзöдлö сылөн-һимыс.

Јуасанјас: Кор Владімір-Ільич кулі? Мыј-вöсна кулі сіјö? Мыј төданныд В.-І.-јылыс? Јуасöј велöдысдылыс, лыдыдöј һигајас сы-јылыс. Мыјла-нö ужалыс-жöзыс озырыскөд вермасöны? Кыті налөн абу öткод олөмныс? Сарјас код-дор олöны? Попјас код-дор олöны? Мыјла? Мыјла Леңін абу муса сарјаслы, озырјаслы, попјаслы? Кущöм-жöзлы Леңінлөн һимыс муса? Кущöм-жöз, мыјла полöны сы-һимыс? Кывлінныд-ö Карл-Маркс-јылыс? Нöшта кущöм-револютсіонерјасöс төданныд, кывлінныд?

ТӨВ.

МЕД-ВОҢРА-ЛЫМ.

Јогушөс, кылө, мамыс чуксалө: „Јогуш, четчы! Со, төв-һин воөма!“ Мөдыс ыркөбтис өдјөнжыка, көмасис-пастасис, да һаһ-шевлак-тыра-киөн¹⁾ уекөдчис ывлаө.

Кыкө пос-увеыс гур-гар-кыскис дад (важөн-һин вөлі дастөма). Сесеа уеиг-четчиг-тырји мөдис сарај-поскөдыс. Сы-бөреа кычи-пи.

— „Сој, Кащыс!“—шыбытис Јогуш һаһторсө: „пукесы, Кащыс!“

Кык-јорт пукесыны даддө—выл-лым-кузавид оз ну. Коркө, һедыр-нокеөм-мысҗи шлөвис-жө даддыд,

¹⁾ Һаһ-тыра-киөн.

да сышөрө гураныд сарај-пос-помад кыјыштіс: кык-
наныс турбылтчісны.

Кашыс уеіг-мозыс і пыркнїтчіс...

Мамыс Јогушлөн візөдө өшіңөдыс: „Ок“, сера-
лө: „кык-омөлік-іслалыс!“...

Јогуш четчіс. Ачыс лым-сурја-код.

„Гуран-тај“, шуө: „вөлөма!“

Нөдкыв: Мед-воzza-кывжітөдыс—ковтөм тор. Мөд-кывжітөдыс—пык-
өсыг петө. Зоңнас лоө мужік-нім. Төдөј, кушөм-нім.

Т Ө В.

Југыд-шонді төдө:

Ештіс арса-уж,

Зев-һін сорөн петө,

Ветлө өті-сущ.

Лептысө і летчө,

Кусө пырыс-пыр,

Аскі дыша четчө,

Учө вывті-дыр.

Луныс бырі, воші,

Помтөм лоі вој...

Локтіс јежыд-тоша-

-Көзыд, бі-код збој.

доріс јујас, шорјас,

Вөчіс јіа-пос,

Чірсјіс корјас пулыс...

Лоі гөгөр кос.

Небыд лымсө лезіс,

Лымјыс он-һін мын!

Небесајас сезді,

Муыс, із-код, кын.

Көзыдыс оз повзы

Ыж-ку паса-морт;

Керкаын оз овсы,
Җескыд сылы горт.
Ужјас-вылө мунө .
Вөлөн өдјө зев.
Оз і шөјтчөд уна
Сіјөс көзкыд-төв.

Лебедев.

ЛЫМ-ЧІРЈАС.

„Вајө-жө, чојјас, бостчыламөј уж-вылө. Вевтты-ламөј ыжкыд-јежкыд-ешкыннаным став мусө. Віңамөј көјдысјассө кынмөмыс“.

Тази сорнәтисны лым-чирјас, уеиг-мозныс. Асныс, панласеиг-тырји, долыда гылалисны му-вылас. Лөсыд лоі, шоныд лым-улад көјдысјасыдлы кујдыныд. Ту-лыснас лымјыс сылө да ваө пөрө. Васө јуасны көј-дысјас, да чужөны, сесеа быдмасны турунјас, пујас.

Мыла өзімјас оз кынмыны төлын? Мыла пөткајас көзкыд-дырји пырөны лым-піө? Кызи шусө налөн төвса-позныс?

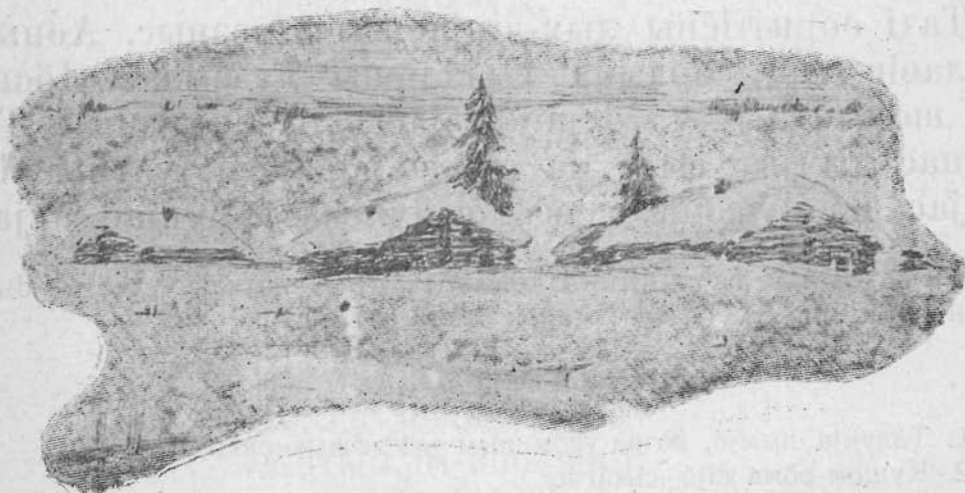
ЛЫМ-ТӨДМАЛӨМ.

1. Талунја лым-ө, воңа-усөм лым жежыджык овлө?
2. Кущөм-рөма сіјө сылігас?
3. Кущөм-рөма овлө лымјыс шонді летчигөн, југөрыс-кө угө сы-
-вылө?
4. Відлалөј да рісујтөј лым-чирјассө.
5. Шоныд-дырји кущөм лымјыс?
6. Мыјө лымјыс пөрө, кор сылас?
7. Тасті-лым-ө, тасті-ва сөккыджык? Вегітөј.
8. Зер-војтјас-ө, лым-чирјас өдјөнжык гылалөны? Мыјла?
9. Лым-усыгөн-ө, сез-дырји төлын шоныджык овлывлө?
10. Кущөм інјасө мјан мед-жужыда лымјыс углывлө?
11. Чабралан-кө лымсө, мыј артмас?

ТӨЛЫН СІКТЫН.

Лымјыс му-вылас сапкөма жуҗыда. Кор-сурө шыңтөв—лөн. Кор-сурө төв локыс ызобтылас да лымсө кумылгаөн качөдлас вылө. Секі пощөс-бокјас-ө, пывеан-дінјасө быдсөн лепталас жуҗыд-толајас.

Мујас-вылын некод абу. Коркө-коркө-тај мытчыслас кыјесе, лампаөн вөрлаң мөдөма; асја-војын шыг-көјін вуҗөртлас-да, мибө көч түтеөдас—четчалас. Сесеа, корјасөкө байдөг-чукөр лебчы-ласны му-бердтыс гумла-дорјасө,—кынөм-пөт пер-јөны. Мујас бытөө шөйтчөны гоҗеа-ужјассыс, вын-ебөс чөжөны выль-гожөм-кежлө. Сені сөмын куш-нөрјас кустјаслөн¹⁾ чурвиҗөны лым-улыс.

Сіктыс лымјөн-жө тырөма. Ылысаңыд керка-вевтјасыс сөмын тыдалөны, трубајас-да.

Төвса-лун жеңыд, вест-куҗа. Шонді, быгыд-ру-пыщкын-моз, кајыштлас ескө муртса јенеж-дорад, да пыр-і бөр җебеас пемыд-вөр-сајө. Сартаса-біид трічка-трачка-кылө асывоҗнад керкаад. Гырыејас ноксөны-ужалөны пеша-дорын. Челад да том-јөз чөскыда-на уҗөны пөлат-паччөраныс. (Мамјасыдлы-

¹⁾ Подлас-пу.

-öd жал налы чөскыд-унтө палөдны.) Скөт-сөөдөм — мед-возза-уж. Сесеа гідна-карта волсалөны. Көзай-ка мөс лыстө, пач ломтө-керө-да. Коркө челаф-сад-мөны. Мамлөн налы лөсөдөма-нын пөс-рые да ид-пыза-рок. Кынөм-пөтыштөм-бөрын ставныс кутчисө-ны уж-дінө. Көзайкалөн гортын журвыв-тырыс-уж: пуан-пөжалаң, скөт-гөгөр идрасан. Көзаин паса-дукөса тасмаа, ыж-ку-шапкаа, коскас өшөдөма чер — мөдөма уж-вылө.

Сіјөс Карко рөттөдө. Лым зуртө. Быдлаын су-лалөны пујас, лым-тыра-увјассө-шевгөдөмаөс шога-пырыс-да. Кыскө, өтө-пу-вылыс мөд-пу-вылө чет-чыштіс ур.

— „Тирру!“ Мужік четчис, туј шур-шар талаліс, зорөд-вылыс лым шыблаліс, доф сөвтис. Паса-дукөс ваяөн пощөс-вылын: журөісыс пөс топкө-віјалө.

Гөтыр неважөн-на вөлі печкан-сајын-а, со, мыј-кө вурө-дөмөө-нын. Быт-өд, паскөмыд өдјө кісө: лун-лун паскөмаөс, најт-сөд-ужсө ужалөны. Сесеа узігад куш пөлаф-паччөрад тупласөны-дај. Сесеа-өд бара-жө гожөмнад он вурөы!

Рыт. Керкэ-карта идралөма. Мыјкө нурјасыштіс-ны, ужнајтісны да водісны. Көзаин сөмын чурја-лө сартаса-бі-дөрын ныра-гезја јема-шылаа, лөсөд-лө өіјөс-көлујсө.

ТӨВГА-РЫТ.

Рыт. Пызан-вылын зүзгө бі. Керка-пыщкөс мурт-са төдчыштө. Тыдалө сөмын Васуклөн-јурөыс да ні-гаыс пызан-сајын. Жој-шөрын, волпас-вылын узө ічөтөк-ныв. Мам потан-дөрын швыргө -- печкө. Шыні-төв. Васук лептіс јурсө.

— „Мамө!“ јуалө: „батөыд-нө заводад нес ке-ралө?“

- „Пес, дерт“, шуө мамыс: „төд-вылад үеі?“
- „Уеі... Ме бурөщ заводө-ветлөм-јылые лыџда“.
- „дівө-тај, сы-јылые гіжөма-і? Мыј-јывеыс-һин өһи оз гіжны?— да-өд јешцө коміөн!“
- „Гіжөма, мамө... заводас медаөмсө,-мунөм-сө-і, сені ужалөмсө,-олөмсө-і. Јона-жө, мамө, еөкыд вөлөма војдөр заводад ужавныд“...
- „Төда, һебөе, ас-вывті мунліс. Сізім-туј лоі ныв-дырјі ветлөма Богословад. Собалөма еща пізөс-өз лымјын. Сөкыд, піүкөј, заводса чурка-помыд!“
- „Мыјла-һө, мамө, нывбабаыс ветлөны заводас?“
- „Мыјла гөлөе. Нажөткаыд-өд со колө: һаһыд оз сузчы, көмкөт-пакөмтө оз вермыны лөсөдны бат-мамыд“...
- „Мыјла-һө ескө батыд гортын оз нажөвіт. Сек ескө теныд турун-пестө ез ло өтнадлы кыскавны. Öд-укыд ескө кага-дінөыд мыніс велөдчыныд-і“.
- „Бура ескө-да. Горт-дінәд-тај оз зев туплае нажөткаыд. Бур-јөз-тај ескө со кер леэөны-да. Сетчө-өд бара-жө колө турун-һаһ, јон-вөв-да, јамщік-да. Мукөд-уж-вылө морттујным оз тырмы-дај“.
- „Ме, мамө, карад летчылігөн зев-уна пу-дозмук адзылі, сој-дозмук-да. Тујістө, пызан-үлөстө мыјда вөлі вәјөмаөе“...
- „Сещөм кінөдтујнад дерт сөсса оз ков заводө ветлыны. Міјан Ејва-вожын-коџ гөл да һаһ-төм јөзыс-өд һекөн абу. Сыктыв-вожад, мајбыр, һаһ-ыд пыр артмө. Лок-вонад став көлујнымөс сетчө һаһ-вылө вежлавны долі“.
- „Сыктывсаыд-пө-тај зев-жө јона ветлөны вурсыны. Сені-пө кыз-јөзыс вурсыс-швеч. Гортаныс-пө сөмын-жө гојөм-кежлө, міјан-баџас-моз, воывлөны“.
- „Вурсөмыд-өд абу-на пес кералөм. Прөста-өд сені вурсыны-ветлөмсө оз шуны гулајтөмөн“.

— „Петыр-Мишыл гынсапөгтө вөчалө-да, оз-жөков заводад ветлыныд, кертө леэны-ны.

Гаэетө да ныгаө гижөма, велөдчөмнад-пө турун-һантө буржыка кутан вөдитны да олөмыд кокһам-мас. Ме, бара, мамө, зев јона велөдча“...

— „Тырмас“, шуө мамыс Васуклы: „јона-һын болгін“, ачыс очсалиг-тырји ідралө печкансө: „вод-ам: аскі воэ колө четчыны, мед кыкыс вола ту-рунла“.

1. Тенад баһыд кызі најөвитө төвнас? Мамыд мыј керө? Тіјан-вөлөстын кушөм-нажөтка-помыс крестһанаыс олө? Јуас, мыј-дон тенад-баһыд төвбыдөн најөвитө? Мамыд? Мыјла комі нывбабалы јона-сөкыд овны?

2. Төдалөј уна-ө өіктаныд заводө ветлыгыс; кер леэыгыс. Емөг-абу туһи-гындысјас? сапөг-вурьсјас? керка вөчысјас? дортчысјас? пу-дозмук, сој-дозмук, пызан-улөс-вөчалысјас? Уна-ө вобыдөн быд-ужалыс најөвитө? Став најөтканысө өтчукөрө арталөј.

3. Кывлінныд-ө базар-јылыс? Мыј вузалөны Сыктыв-кар базарын ыльтортса, эельенечса, слөбөдаса крестһана? Тіјан баһ-мамныд мыјла ветлывлөны базарас?

4. Тіјан-семјаын кымын-грамотаа, грамотатөм-морт? Мыјла колө быд мортлы велөдчыны? Мыј шуліс Леһин велөдчөм-јылыс?

5. Јуасөј, мыјла Сыктыв-вожыс һанажык мукөдла-дорьс. Кушөм-вөлөстјас јонжыка һанаөс? Кушөм вөлөстјасыс „гулајтны“ ветлөны? Мыјла најө вурьыны-ветлөмсө гулајтөмнас шуөны? Мыј төданныд Іва-јылыс? Печера-јылыс? Кывлінныд-ө мыјкө јаранјас (самојед)-јылыс?

ІЧӨТ-ДЫР.

dad-дөн жужыд-чојті
Ісковті бус-щын.

Путкылтчис-тај dad-дөј
Жужыд-топканын.

Патурліксі ылө
Тола-шіө ме,
dad-дөј качліс ылө,
Колі топканө.

Собала ме, ветла
Небыд-толаын;

Турдө меам кіөј,
Кок-тыр пыріс лым.

Челад гөра-јылын
Зала-с ворсөны;
Вөлөст-кодас кылө
Налөн горзөмныс...

Таҗи жуҗыд-чоҗти
Ислала ме дыр,
Кытчөҗ мам оз горөд:
„Иван, гортө пыр!“

Гортө воа. Каја
Ödjö килчө-пос.
Көкөн лымсө ваја:
дыш бостлыны рос.

Кывтын менам батө
dođđö пуктө көрт.
Пеша-дорын Надө
Швыргө—печкө шөрт.

Пуцкө сунис мамө,—
--Чөрсые сылөн жар.
Бергөдлыны саммө,—
—Шөртис лоас гар.

Каја паччөр-вылө
Шонтыны кил-кок,—
—Пөллые мојдөм кыла..
Сені ічөт-вок.

Пөлө мојдө помтөг:
Кызи овлис сар,
Кызи өтчыд гундыр
Бостлис сылые кар.

Мојдө сижө куза:
Сылөн нем оз вун..
Вокөј важөн узо,
Менө бостө ун.

Пөлө век-на мојдө..
Менам куңсө сін,
Мошкоритча—корса
Аслым водан-ін.

Ывла-вылын пемыд.
Лыҗеө пашлак сен..
Увгө нора төлыс..
Пола, гажтөм мем.

Керка-пыцкын быдөн
Лантөмаөе чөв.
Он-җылые-моз кыла—
Шутовтлывлө төв.

Ильа-Вас.

ВАЛӨН - КЫЩЛАЛӨМ.

Турунлы-і, пемөслы-і, пөткалы-і, мортлы-і,-быдсөн-
лы колө ваыд. Ватөг некод оз вермы овны. Мед-
-уна ваыс океанҗасын да саріҗасын. Сені ваыс
сола, јуны шогмытөм. Океанса,-саріҗса-ваыс воча-
сөн пөрө руө. Солыс сетчө колө. Руыс качө вылө.
Сені сижө чукөртчө кымөрө. Төв кымөрҗассө разөдө
быдлаө јен-кыа-гөгөрыс.

Кымөрҗасые ваыс уеө бөр му-вылө: кор лымјөн,
кор зерөн, поводда-серті. Киссас зер му-вылө, віҗ-

-вылө, быдлаө. Ловѳодас быдөнөс. Сесеа пыдө, му-пыщкө сөзтыгас. Му-пыщкын ва-војтјас чукөрмасны вөснѳик віѳө. Ва-віѳјас бара асныс өтлаасасны —ыждасны, јонмасны, сесеа кыткө піскөдчасны му-пыщыс візыв-кључөн. Золгө кључ му-пыщкыс шор-бокөд лѳбө чој-горулөд, візувтө шорөн. Шорыс код-јө аслыс візыван-ін, дај жургө, југјалө ізјас-выв-ті. Сещөм шорјасыс өтлаасөны мөда-мөдыскөд, пас-калөны, ыждөны пыр өтарө. Накөд өтлаасө мөд, сещөм-жө, шор, сесеа којмөд, һөлөд, зев уна, лыд-төм-щөттөм. Віѳөдан-да, шорјасыд јуө-һын пөрөмаөс. Јуыс мортөс-і, пемөсјасөс-і, пујасөс-і, турун-і, быд ловја-торсө јукталө. Бергөдлө ва-көлөсајас, кылөдө пурјас, пыжјас. Ва-піас олөны черіјас, міча-дырјі гыбалөны зірдалөны југыд-сөмнаныс. Јујас візывт-өны пыр воѳө да өтлаасөны мүкөд-јујаскөд. Мед-бөрын артмөны зев-ыжыд,-паскыд-уна-вожа-јујас.

Сещөм јујас-куѳаыс кывтөны гырыс баркајас, паракодјас*). Јујас-пөлөныс сулалөны өіктјас да карјас. Ју-морөө-уеан-інјасөд ветлөны-һын карабјас. Јујас дугдывтөг кітөны асыныс васө морөө. Моресыс дугдывтөг-жө ваыс бөр кајө руөн да разалө кымөрөн јенјугыд-пасталаыс.

ВА-ТӨДМАЛӨМ.

1. Ваыс пуігас мыјө пөрө?
2. Кытчө лөө руыс?
3. Овлө-ө өінмөн-адзытөм-ру? Төдмалөј щажык-сурыс-петөм-ру.
4. Шонді-возын-ө, шонді-сајын ва-көлүј өдјөнжык козмө? Төв-јыл-ын-ө, лөһ-інын? Збыль-ө ва-козмөмыд руө пөрөм лөө?
5. Кызі ва-русө бөр пөртны ваө?
6. Кор свлө ывлаыс зев-руа? Мыјла?
7. Міча,-лөз,-јежыд-јенеж вермас-ө зерны? Лымјавны?

*) Најө уна ембур новлөдлөны өтарө-мөдарө.

8. Төданныд-ө зера,-лымжа-кымөржассө?
9. Мыҗла мјан-вомыг, лолалігөн, көҗыд-дырји ру петө?
10. Лолыштөј керкаад өшиң-стеклө-вылө. Сіҗкө, мјан-вомыг пыр петө ру.
11. Відлалөј градуснык. Мыҗ-нө лоө 10-градусыс? Кымын градусөн ва пучө.

КЫР-ЈЫЛЫН.

Воіс төв: гөгөр жеҗдөдіс; јуҗас, ваҗас кыммалісны. Челаҗ важөн-нын төлөс відчыёны: лөёөдөмаөе даҗас, пөвҗас, скамјаҗас, іҗас-колҗаҗас, важ-шердынҗас, пестерҗас—іславны. Вөлөст-номын кыр—жужыд. Төвбыд кыр-јылыс оз бырлы челаҗ. Вел-важөн-нын сапкө-уёө жеҗыд-лым. Гөгөр пукталөма толаҗас.

Со, школаын велөдчыёма, челаҗ котөртөны гортаныс.

— „Талун кыр-јылө локтам!“ кодкө горөдіс челаҗ-пыщкыс.

— „Кыр-јылө, кыр-јылө!“ шыасісны челаҗ.

Өҗі-дук-мыҗі кыр-јыв тырі челаҗөн. Налөн сені гажыд: горзёны, сералёны, ылёны, вермасёны.

— „Еј, Семө, кеж колөкө, талала-өд!“

— „Вај, Иван, меным даҗсө!“..

— „Тажкө менө јукмөсас ісковтөдас!“..

Чој-јывсаң-пос-улас,-ју - вылас-ісковтөмыс полёны, пожҗасан-јукмөс*) ем-да.

Со, даҗ-тыр сөвтчөмаөе лебёны... Кытчөкө крукасісны, даҗ пөрі, асныс гылалісны. На-бөрөа скамја сетчө-жө пөрі. Мыҗөн каҗалісны, ставныс ісковтісны өҗі-чукөрө. Зыкыд сені налөн: чілзёны, горзёны, сералёны. Некодлыс ңемтор он велав. Вел-

*) Јөрдан.

дыр сени туплааисны. Сесеа бара мөдөдчисны ис-
лавны.

Рөмдыны-нын кутис.

— „Васө“, кодкө, кылө, шуө: „боет-колөкө, дад-
тө туж-шөреыс-а, жугөдасны-өд“.

— „Мед жугөдласны, ме ескө петкөдла гаж!“

— „Васө, кеж!“

Васө ез веег кивылкер. Кодкө, исковтиг-мозыс, сы-
лыс дад-тө лым-шиө бускис.

— „Мед вештин“, шуоны: „туж-шөреыс, щөктис-
ны-таж!“

-- „Миска!“.. рикөстис Васө.

Ачыс пинсө-жырыштөмөн уекөдчис, Мишаөс чөвтис
му-бердас, да мөдис кучкавны.

Челад кутисны доржыны Мишаөс.

— „Васка, дугды! Кымыные щөктисны кежны“...
Васө отарө өдзө. друг кодкө кижассө Васөлыс кут-
ис да аесө лым-пиас пуркнитис.—Вөлөма Сидөр:

— „Ачыс“, шуө: „мыжа-а, мөдөс нөйтө. Мыж век
воан ассыд-ичөт-вылас!“..

Недыр-мысгә челад бара мөдисны иславны. А
пемыд-нын, сөмын чарла-код-төлыс мытчыгис, жугдөд-
ыштө кыр-жывсө.

Сидөр, кылө, шуө Васөлы:

— „Важ панласам, коднымөс ылөжык исковтөд-
ас“.

— „Важ“, шуө мөдыс.

Исковтисны ортчөн. Со, пос-помө-нын матыемөны.
друг Васөлөн дад-дыс шыбөлитис жукмөслаһыд. Ва-
сө ескө көсјис-жө вескөдны-да, сөмын дад-дыс өд-
зис, сесеа вескыда тувгыгис жукмөсад (јөрданад).

Став-челадыс уекөдчисны кыр-гөр-улө, горзиг-
тырји.

— „Көн-нө Васөыд?“ кодкө жуасө.

Виçодöны: жүкмөсын чурвиçоны дад-лом да кокјас.
Челад дуввиçоны: чүжмөмаө.

— „Лезөј менö!“ кодкө лечыда горөдиç.

Васөлы кокјасас кутчисөма Миша да кыскө. Оз
вермы. Четчыштіс вескыда жүкмөсас. Ваыс лоі мо-
рөсөзыс. Коркө коскөдыс Васөөс кыскіс жі-увесыд.

— „Ловзөдөј“, горзө: „качајтөј!“

Ачыс петіс ваыс—тірзө.

Јукмөс-дор тырі јөзөн, шензөны, өјуртөны.

— „Миша, котөрт гортад!“

— „Час, садыс петө-да“.

Ңедыр-мығи Васөлөн сад петі. Миша котөртис
гортас. Васөөс челад гортөзыс дад-дөн вайісны. Сі-
јөс жүкталісны өміз-зоріз-ваөн да водтөдісны шонид-
-волпасө. Мыјкө шензісны быдсөн Миша-бур-сө-
лөм-вылө: „Ассө-жө-пө Васө пыр нөјтө-а, ңе Миша-
ыс-кө-пө ескө вөјі!“...

Мишалөн-бат-мамыс мөд-лунөзыс ңинөм ез төд-
лыны. Ачыс ңедел-кык кујліс волпас-вылын кын-
мөмысла. Сесаң Васө вежеіс. Мишакөд медеа-јона
кутісны лөсавны. Мөда-мөдтөгыс оз вермыны вөлі
овны, пыр өтлаынөс.

ЗЕР-ЛЫМ-ЈЫЛЫС.

Кымөр оз сулав өтілаын: төв сіјөс дугдывтөг
новлөдлө өтіласаң-мөдлаө. Кымөр котөртө јенежті,
кутө русө көзыд-төвкөд-паныдастөз. Көзыдыс кы-
мөрс-ва-ру сукмө, пөрө ва-војтјасө. Најө, серт-
-ңін, оз вермыны кымөрын овпы, кіссөны зерөн му-
-вылө.

Көзыд-дырјі ва-руыс чукөрмө зев-посңі-јем-код-
-јі-чірјө. Сещөм жі-чірјасыс чукөртчөны лым-чірјө

да уеёны лымјөн. Быд лым-чір лоёма зев поснідік-
-жі-торјасые. Лым-чірјас вывті-мічаёе, бығеё најос
кодкө пароснө вөчалөма.

Виқөдлөј лым-чірјассө угөм-бөраныс пыр.

ЛЫСВА, РУ да КЫМӨР.

Муеыд да васыд век кајө сынөдад еімөн-адзы-
төм-ру (рочөн-кө шуны: пар). Сынөдыс-кө көзалө,
сещөм-руыс пөрө еімөн-адзан-руө (рочөн-кө шу-
ны: туман). Көзыд-інын кықнан-пөлөс-руеыс арт-
мөны ва-војтјас, лібө пуж, лібө лым-чірјас.

Шоныд-дырјі шоныд-керка-пыщкад ва-руыд оз
тыдав. Ывлаыс-кө көзалө, керка-өшіңјасыд көза-
лөны-жө. Секи өшің-дор-керка-пыщ-сынөдеыс ва-ру-
ыд пөрө тыдалан-ва-руө, лібө ва-војтјасө. Сы-вөс-
на-өд і өшіңыд руалө, лібө вағө.

Гожөмые, сез-војјаснад, сынөдыд ывлавылад көз-
алө-жө. Сы-вөсна-өд лөң-дырјіыд і руалө секи ув-
тас-інјасыд (еімөн-адзан-ру).

Руыс-кө уна, сек сіјө пөрө ва-војтјасө да лыс-
ва вөчас. Кынмалан-көзыд-дырјі лысваыс пужјө
пөрө.

Кор сынөдас тыдавтөм-ва-руыс зев уна, секи
сыыс кымөр чужө. Кымөрыс—сіјө чукөра-тыдалан-
-ва-ру. Көзыд-вөсна кымөрса-ва-руыс пөрө ва војт-
јасө, лібө лым-чірјө да бөр муө уеө.

Р У.

Өтчид, пеласігөн, пачыс кыскісны ыжыд-чугун,
бөлуј-тыраёс. Көлујсө чугунсыс путкылтісны ворјө.
Вор-вестас жежыд-кымөр качіс, да паскалі гөгөр.

— „Шыныс, шыныс!“ горөдиэ Грук: „вiзөдлөј, мыјда шыныс!“

— „Ваыс-нө, шүө, шыныс петлө?“ шыаеиэ Васук: „ваыс-өд оз сотчы!“

— „Мыј-нө еекө тајө, абу-кө щын?“

— „Тајө сiнмөн-адзан-ру“.

— „Руыс-нө абу щын?“

— „Вај-жө китө һужөдлы вор-вевдорас. Адзан, кийд көтаеиэ.“

— „Сiз-кө-тај, руыд ва-жө вөлөма“.

— „дерт, ва. Биыд шонтас ватө, да ваыс руө пөрө“.

Васук сетиэ чојыслы таетi да щөктiэ вор-вевдорас кутыштны. Таетийд көтаеиэ.

— „Адзан“, шүө Васук: „көзид-таетiad руыд бөр көзалiэ да ваө пөри“.

Унжыккыс руыд вылын сукмө. Сещөм-сiнмөн-адзан-сук-русө ми шуам кымөрөн.

Улын,-му-ва-бердын-тыдалан-сук-русө шуам руөн.

Луасанјас: Кытыг те адзылин русө? Мыжыг руыс артмө?

МЫЈЛА ЈИ ОЗ ВӨЈ.

Из-кө ваө шыбытам—вөјө. Ји оз вөј. Мыјла-нө? Изыйд ва-дорейд сөкыд, сiјөн i вөјө. Ји кокһиджык ваыс, сы-понда оз вөј. Ваыс сөкыдтор вөјө, кокһид-тор оз вөј. Со боетам көрт, ыргөн, сакар, из, му—најө ставыс вөјөны. Пу, һаһ, да уна-мукөдтор оз вөјны.

Јиыс-нө мыјла оз вөј, сiјө-өд ваыс-жө артмөма? Ваыд кынмөмсыд паскалө, јөрышыс ыждө да сы-вөсна кокһалө ас-јөрыша-ва-сертыыс. Ва-кө кынтан сулјаө, сiјө, јiө-пөригас-паскалөм-пондаыс, сулја-

сө жүгөдас. Валөн кынмигас вывти-ыжыд выныс. Көрт-дозjö-кө жона-тупкөмөн кынтан, і сіјөс жүгөдас. Ва-код-торјыд еща, көзыдеыд-паскалысыд. Унжык-торјыс көзыдеыд топалө, сөктаммө, а ваыд паскалө да кокһаммө.

Ваыд-кө ескө топалі, јіыд ескө ваяс-вывеыд вөјі. Сек ескө ва-вевдорас ваыс бара вылығы кынміс да јыс бара вөјі. Сізтө ескө јујасыд пыдөсөз-ыс кынмісны, веег гожөмнад ез сывны. Черыс-і, став ва-пыщса-олысыс-і куліны.

Јі-төдмалөм.

1. Кущөм-рөма-нө јыс?
2. Кущөм-рөма пыч-кода-торјөдлөм јі?
3. Поэө-оз јі-пыр лыффысны?
4. Мөлөтөн жүгөдлө јисө. Кущөма жугавлө?
5. Мөда-мөд-бердас кык-јі-тор зыртөј.
6. Мыј лоө, кык-јі-тор-кө лычкыны мыјвынғыд мөда-мөд-бердас?
7. Бөгтөј јі-тор да сутуга. Сутугасө пунктөј јі-вомөныс да кык-помас өшөдөј дас-пунта-гирајас. Виэөдлөј, мыј лоө сутугаыскөд? јыскөд?
8. Јисө ваыс эікөз-ө кыпөдө? Кымынөд-јукөныс јыслөн вөјө ваас?
9. Шонтөмыс јыс мыјө пөрө?
10. Бөгтөј ва-тыра-гуліја. Зев топыда тупкөј да кынтөј. Мыј лоө суліјаыскөд? Мыјла?

Л Ы М.

Ывлаыс јежыд,
Ывлаыс југыд,
Усөма һебыд-ік-лым.
Һебыд-ік, гөн-код;
Кокһид-ік, төв-код;—
—Төкөтө му-бердас інмө.
Сі-пожјөн мамө
Ыжыдлун-кежлө

Шердынö познавлö пыз.

Гырысжык-празникö

Сöд-пызан тупкывлö

Бур-пызан-döраөн,—

-- Жежыдөн...

Раміник-байдөгјас

Лебзисны

Јенежсаң муö...

Ывлаас празник:

Југдöма, кыпыд;

Му-вылыс ојбыртис,

Унмовсис, дөнис.

Узö.

Шојтчö...

Ешкыныс њебыд,

Ешкыныс шоныд...

Шојтчышт щöщ, Комі-

-Јöз!..

Кер-лезны ковмас,

Толаöd собавны,

Ур-кыјны,

Лампаөн лебавны.

І л л а - В а с .

ПОВЗÖДЧЫС.

Рытнас ылавылыс локміс. Челад чукöртчисны Јаков-пöлö-ордö, мојдјас кывзыны. Бура Јаков-дад мојдлывліс, а талун жугылы мыжкö. Пелсö чошкөдöма-да öтарö кывзö, оз-ö лок көлөкөла-вöла. Пöлөн-шуысыс асывнас-нын мунöма коллысыны, да öнöз-на абу-воöма.

„Мед-көт-нын“, шуö: „узмөдчис көнкö, ез лөсөдчы вој-улö вöлөкө“. Челад лагтисны-жö: видчысöны

Петырöс. Коркö өзöс воееис, керкаö пырис Петыр.
Ачыс лым-сурја-код. Пукөис лабичö, кыв оз еет.
Быдсөн чужом-вылас вежеöма. Пондисны жуасны:
„Мыј-нö-пö лоин, Петыр?“

Петырлөн дыр-мыет кывжыс петі: „Кольыеі-пö
ескö бура-да, öні повзы, етани-нин, вöлöет-сајас.
Зев-ыжыд-зор-тошка-пöл паныдасис. Тајкö менö швач-
кас роскөн-лы, мыјөн-лы“. Чельад быдсөн јöжгылтчал-
исны повзöмысла, сесеа кодјас вашкөдчыны мөдисны,
кодјас серавны: „Лым-мортөыд-пö-öд он-жö повзы!“..

Скөрмис Јаков-дад: „Ок“, шуö: „нöјтан-торјас!
Таз-öмөј ворслывлöны? Ті лым-мортнад вöвсö пов-
зöданныд дај мортсö немөвоштаннныд!“ Јанзімөн-
сорөн чельад мунисны гортаныс.

Т Ö В.

Кытчö колöма:
Вөрлөн вашкөдчөм,
Сорни јолјаслөн,
Зориз визјаслөн
Кытчö вошöма?

Пујас пастöмөс.
Тöвлөн ешкыныс
Мусö вевтöма,
Ыбјас-визјаслыс
Чужом вежöма.

Јіөн-дорөмјас—
—Шорјас лаңтöмас.
Ставыс гегдöма,
Унмовсалома
Бура-дыр-кежлö.

Лок-төв öтнасөн
Шувгö, нöбалö;
Вевтö јенежсö
Гудыр-кымөрөн,
Зор-ру новлöдлö.

Ж а н - М о р ö с.

ЛЫМ-МОРТ.

— „Öтi-војөн мыјда лым уеöма!“ сорнитöны че-
льадјас. Асныс, нига-тырнаныс-муниг-мозыс, лым-ком-
өлөн лыјöны да лыјöны мöда-мөдсö.

— „Лөейд-жө“, шуоны: „талун лым-мортто вочныд!“

Воисны школа-динө. Сени важөн мыреоны, песеоны. Öти-дукөн вочисны морт-туша да жүрсө лептисны. Кодкө ныр-пыд-дыс картупель еүjöма, сінјас-пыд-дыс шом-торјас, жүреі-пыд-дыс корөе-нөрјас суцкалөмаөе. Пачлыс—тош. Öти-киас—зыр, мөдас—рос. Јона-на быд-торјөн челад лым-мортөс баөитисны. Асланыс гажыс, горзөмыс, серамыс!..

Јуасан: Кор лым чабрагсө?

ТÖЛЫН.

Олан-вылан, мича-төв!
Куцөм жежыд,-небыд-лым.
Сөмын дод-дө өні сөв,
Чојеан нөбөдас бус-щын!
Көлим гожөм, көлим ар,
Сөкыд вөлі помтөм-уж;
Мыј-нө шоныдыс, мыј жар,
Сојны оз-кө һаһыд суз?
Көт і көзыд, јірмөг, лок,—
Паччөр шонтас кыкнан-бок;
Көзыд—мијан-воча-вок.
Сек пес, турун, сөмын—шог.
Өні бара оз бост щыг!
Гөгөр пызан-вылын һаһ,
Өні ставыс мијан—чиг:
Рок—не рок, да пань—не пань!
дышлы өні—сөмын уз,
Һинөм термасы: сој кык!
Југдан-вежөс бура-куз,
Зилөс көзыдөн он пык.

Сөмын велөдчыгылы шог.
Рытын лыдды, асыв гиж,
Быдөн төдны—сылы мого:
Кущом шонди, мыжа виж...
Мед! Ј сылы колө төв,
Шонид коркө воевас лун,
Не мијанлы лоө пөв!
Сылы вемөс, мијан—ун...

d. I c a k o v a.

КЫЗИ ЛОВЪ-ӨДНИ КЫНМӨМ-МОРТӨС.

Кынмөм-мортөс оз поъ пыртны шонид-инө. Воъын колө посвозын-ө, көзид керкаын-ө, наҙөһикөн зыравны лымјөн кынмөм-инјассө, мед вочасөн шонал-ө. Кор ловъыны кутас, јажыс һебъас-сылас, сек сөмын поъас сјјөс пыртны шонид-керкаө. Медса кокһида мортыд кынмө гажа-јурөн: кынмөмсө оз і төдлы.

ЛОК-КЕРКА.

Револютсјаөзид Васук-бат-мамлөн керкаыс зев омөль вөли: көзид, пемыд, һажт, дука, һылөдөма. Керјасыс сјсмалөмаөс, һицкыс кјссөма, өзөс-өшиң веж-һасөмаөс, төлыс вөли пырыс шуғлалө—ветлөдлө. Өти-пелөс вөјөма, керка пөлынчөма, етенјас ваъөмаөс, төлын быд пелөсын көч. Зеригөн пөтөлөкыс војтва вијалө.

Өшиңјас зев-ичөтөс, етеклөјасыс жуғавлөмаөс, ставсө тупкалөма ветөкјасөн. Аскөдныс виҙөны чіпанјасөс, порепіјанөс.

Тащом-керкаад олігөн Васук-семја-пыцкын пыр
вісёны: кызёмён, лудёмён, лы-жукалёмён, пің-вісём-
ён-да, мыјён-да.

- Јуасёмјас:** 1. Омөл-керкаыд—көзыд, пемыд, һајт, һылөдөма.
Вісталөј, кущөм овлө бур-керкаыс?
2. Гіжөј, кущөм гтенјасыс, жоҗјасыс, өшінјасыс, өзөсјасыс да
вевтјасыс бур-керкалөн?
3. Відлалөј, кущөм тіјан школаныд. Јуалөј бағ-мамныдлыг, мыјла
тіјан школаныд омөл?
4. Кымын-аршын судта,-пағта-куға тіјан школаныд? Асланыд
керканыд?
5. Мыј мед-дона мортлы?
Гіжөј, кызі колө овны мед зоңвиға лоан...

ВАСУКЛӨН-БАҒЫС ВЫҒ-КЕРКА ВӨЧІС.

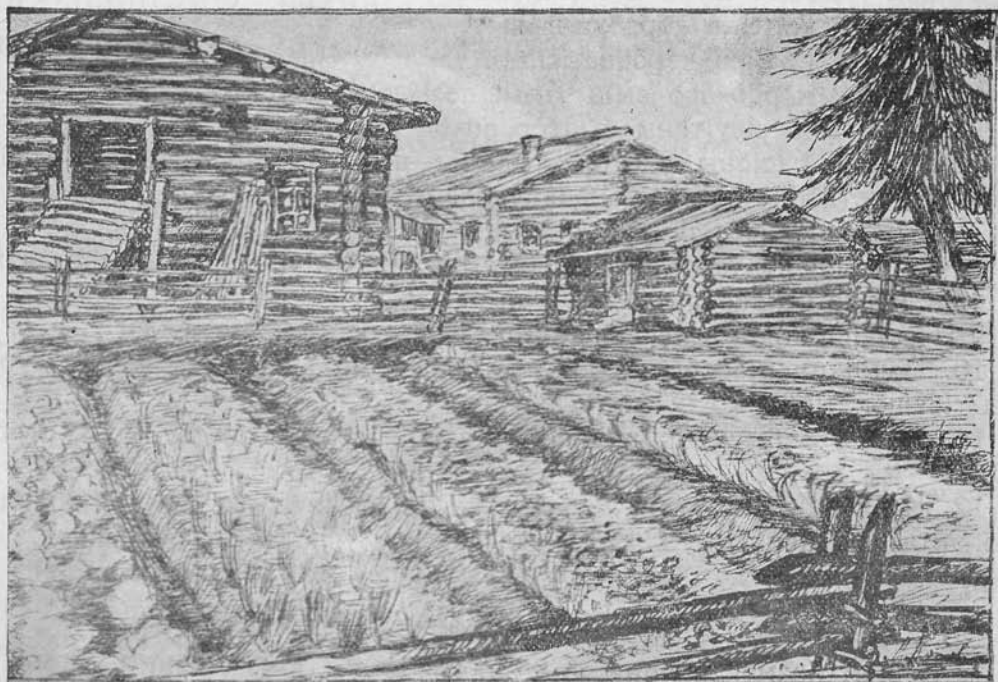
I.

Револютсіја-бөрын Васуклөн-бағыс вығ-керка
бостіс вөчны. Төвбыд кер лезіс, кыскаліс-да. Ту-
лысын, му-сылөм-космөм-бөрын кутіс лөсөдны керка-
места. Кодјіс кык-аршын - судта гујас. Гујассө
тыртіс ізјасөн, ізјассө кіскаліс ізвескаөн, выліас
течіс кірпіч-фундамент: „Тақитө-пө бурҗык лөб, оз
керка-пелөсјасыд вөј-һі, керкаыд оз пөлыһтчы-һі“.

Сесса вöмiе панiс керкатö. Мед-ули-керјассö сiралiс, мед оз сiемыны. Керјас-костö пукталiс пакља. Стен-јас-лептöм-бöрын пуктiсны матiчјас, волсалiсны пö-тöлöк-да. Сетчö му катлiсны. Сесса керка јуралiсны.

II.

Сы-бöрын Петыр-Семö керка-пыщкöс-дiнас кут-чiеiс. Жој-матiчјас-вылö лöеöдiс мудöд: мудöд-выл-ö катлiсны му. Сы-вылö жој волсалiсны. Сесса Семö öшiн-öзöс пiекöдлiс, сувтöдалiс курiчјас, öш-iн-јас стеклöалiс-да. Васуклы керка-пыщ-уж-содöм-ыд зев нiмкод: со öзöс зiрјалöмаöе, со пач течöм-

аöе, вејöс вöчöмаöе, öтар-јынјас пач-вомыс петö, —сiјö пöјасан-iн, мöд-јынјыс—горнiча. Со, гөгөр лабiчјас, пызан, крöваѣ. Паччөр-бердö вöчiсны гö-бöчвыв да пöлаѣ.

— „Сесса-нö“, шуö Васук: „зiкöз-нiн ештiс?“

— „Ез-на, піукөј“, шүө бағыс: „доо-па нөшта суј-авны ывласаңыс, пыщкөсөаңыс і, сесеа мавтышт-авны кыт-сурө-da, мед ескө доо мічажык-da шоныд, мед дыржык оз сіемы-da.

Јуалөј гортсаыдлыг, кызі асгыныд керканытө вөчөмаг. Мурталөј школаыдлыг быдлаті да пасјалөј кабала-вылө. Вөчөј таңі Васуклөн-код ічөтік-керка.

Картина,-план-жылыс.

1. Рісујтөј керка.
2. Рісујтөј кубік, кущөмөс адзанныд.
3. Пуктөј кубіктө тетрад-выланыд да гөгөрыс карандашөн г гөр-төј. Тащөм гижөдыс шугө кубік-планөн.
4. Рісујтөј картина көрөбка-вылыс.
5. Рісујтөј плансө көрөбкаыслыс.
6. Рісујтөј көрөбкасө вылысаңыс-вескыда-віçөдөмөн.
Картина-вылө рісујтөны быдтор адзөм-тыдалөм-серті.
План-вылө пасјөны быдтор, вылысаң-вескыда-віçөдөмөн-кыз-кажит-час. План петкөдлө торлыс ыждадунсө, местасө.
7. Мыј лоө масштаб?
8. Мурталөј кушта-пагта керка-пыщкөслыс, урчитөј масштаб, гиж-төј план керка-пыщкөслыс.
9. Пасјалөј план-вылас өшін-өзөс, сіјө-масштаб-серті-жө.
10. Вөчөј планјас школаыдлыс, керкаыдлыс-da. Мыј ковмас мурт-авны? Кущөм масштаб богтанныд?
11. Гіжтөј өшінувлыс плансө. Пасјөј забор, зірјасө, мукөд-стрөј-басө.
12. Щөктөј велөдыгтө велөдны керкајас-рісујтны. Рісујтөј школа-нытө, асгыныд керканытө. Вөчөј ворсан-өшінув став стрөјбаснас.

дозмук.

1. Кущөм дозмук вөчөны кланычаыс?
2. Кущөм дозмук вөчөны гојыс?
3. Мыјла гој-дозмукус омөль?
4. Тіјан-керка-пыщкын кущөм ыргөныс-вөчөм-торјас емөг?
5. Көртыс?
6. Ем-абу тіјан-вөлөгтын гој-дозмук-вөчалысјас? Пу-дозмук-вөчал-ысјас? Ем-кө, ветлөј на-дінө дозмуксө відлавны да гіжалөј.

ОВМӨСТӨ НУӨДНИ КОЛӨ-КУЖНЫ.

Мајбыровлөн керка ештис. Зев бура-долыда најө овмөдчисны сетчө. Ачыс-өд, Петыр-Гемөйд, зев зил, сесеа вина оз ју-ни, картиөн оз ворс-ни. Овмөстө ну-өдны кужө-и, прөста кытчө-сурө нинөм оз шыбыт. Виң-мутө ужалө выль-ногөн, ниҕајас-серти. Сижөн-өд-и наңыд сылөн пыр бура воө. Ошиң-увјасыд, керка-картаыд—гөгөр зим-зурк—пелкөдөма. Јог-најт-киет-авны вөчөма вевта-гу да ізвескаөн кискалөма, мед дукыс оз пет.

Натаља зев авја,-лабутнеј-аң. Быдтор сылөн артмө; немтор оз шыбытчы, оз туплас-ни. Сојан-ју-аныд оз шоммы небое, оз бакшас. Паскөмтө—дөм-лөма, вурлөма. деңгатө кытчө-сурө оз шыблав. Воң-выв арталас, кытчө мыјда колө виңны. Сесеа-өд уң-јөзад некор-жө абу вөјөмаөе.

Арталөј велөдысыдкөд:

1. Уна-ө деңга сетөны школа-вылө.
2. Уна-ө, мыј-вылө виңгө быд-төлыгын, во-чөж.

Овмөс-јылыс.

1. Гијөј, кущөм овмөсыс јуыг-мортлөн? Мыјла сы-гемја-костын олөмыс омөль.
2. Корөј велөдыгтө, мед тјанөс велөдас миҕа-чачајас шыбытан-торјасыг вөчавны.
3. Кущөм көҕајкаөс бурөн позө шуны?
4. Мыјјас колө лөгөдны овмөсө?
5. Мыј-вылө оз ков виңны деңга?
6. Мыјла колө видчыгны уңјөзө-вөјөмыс?
7. Мыј-вылө сөмын позө уңдыгны? Мыј-вылө оз поз?
8. Гијөј сотчөмјас-јылыс (пөжар-јылыс), төданныд-кө.

ЗІЛ-ГЕМЈА.

Иванос да Марјаос еіктад быдсөн төдөны: наыс-бура-олысы сени некод абу. Налөн ем кујим челад: Матрена—дасвіт-арөса-ныв, Серапім—дас-арөса-пі, да Сандрік—віт-арөса-пі. Налөн ем пөч да пөл. Ставныс зілыс-зіл-јоз. Вес-олөм налыс он адзыв. Гожөмын сіјө, дерт, быдөн уж-вылын, прөстжык-кө, вөрын вотчөны, лібө чері кыјөны. Вотөс налөн во-гөгөр тырмө, вузавны-на вічмө-і. Щакыд костөма, солалөма. Пуктасыд быдсама-пөлөс. Ставыс ас-зілдун-помыс. Пыралөј-жө на-ордө аеныд да вічөдлөј. Адзад: мамыс печкө, кыө. (дөра-пө быд-во вузавны вічмө.) Нылыс отсаеө мамыслы скөт-гөгөр ідрасны, керка-пыщкөс пелкөдны-да. Рытнас лыддысө, кор-

сурө спектакјас-вылын ворсө. Матрена нол-во школаын велөдчөма. Серапім велөдчө коймөд-во. Батыс кайтчө Матренаос воө-велөдтөмыс, „піжанөс-пө карын-нын велөда“.

Ас-зілдун-кузасы најө зев бура олөны, гөгөр тыр-бур. Паскөмыд быд-пөлөс, вөччан-көлүжыд мічаыс-міча. Иван вөралө-да, көч-кутө, руч-ку—ур-кутө вузалө. Карад ветлас-да щайтө, сакартө, мајтөгтө, черітө, еітөчтө... быдсама-торсө вајас. Мукөдлы ветлыс-мунысө дыш коллыныд. Иван, бара, оз бөрынт-

чы, — коллас. Ичот-Сандрик гырые-код-жө-зіл быдмө. Мыжкө век вöласө, вöчасө, либө увлаңjurөн-иҥа-боестөма-да лыд-дыеө. Рыт воас — пöчсө щөктас мојдны, нөдны. Пöрые-пөл омөла-иҥк-адзө-ескө-да, вее-оз-на ов. Кор тыв кыө, кор көмкот дөмө. Быдсөн-кө-өд зілөе, сесеа бура-жө і олөны.

ВИҢАҢ-ЛӨН-ОЛӨМЫС.

I.

Омөлік-овмөс вөлі Марјалөн: чіпанјас оз овны, кукаңјас кудалөны, ыжјас вошласөны, мөс — јөвтөм. дөзміс Марја јөвтөм-мөскыс да вузалис. Сы-пыд-ди һөбіс вылөс.

Важөдіс Марја выл-мөскөс карта-вылас. Карта сылөн көзид, быдлаті југыдыс тыдалө, өзөсөдыс төлыс ыргө — пырө, вевтөдыс вјјалө. Төлын пемыд, көзид, мукөд-дырјыс һајт, кујөд-дукыс пөдтө, оз поладавны. доза-бур-мөс ескө вөлі Виҗаңыд-да, регыд-тај жугылмис.

II.

Шөгсө Виҗаң — воҗа-бур-олөмсө каҗтылө. Кыкыелун-кежө вөлі картасө воҗсалөны, весалөны корјасөкө-і. Муртса-кө вөлі ләкөсесас Виҗаң, — шоныд-ва-өн мыскалөны.

Пөжөм-іҗаса-зөрја-сорөгөн вөлі вердөны, пыҗөк кіскаласны-да. Сы-бөрын турун сетасны, сесеа чөскыд-помејөн јукталасны да бара соодасны. Луншөр-кадын чөсмөдасны, кор чөскыд-соркыиөн, кор картупелөн. Рытнас бара соодасны турунөн да јукталасны помејөн. Сојан-јуан-дозјас вөлі виҗөны сөстөма. Кор-сурө вөлі і совтортө сетыштасны, солыд Виҗаңлы

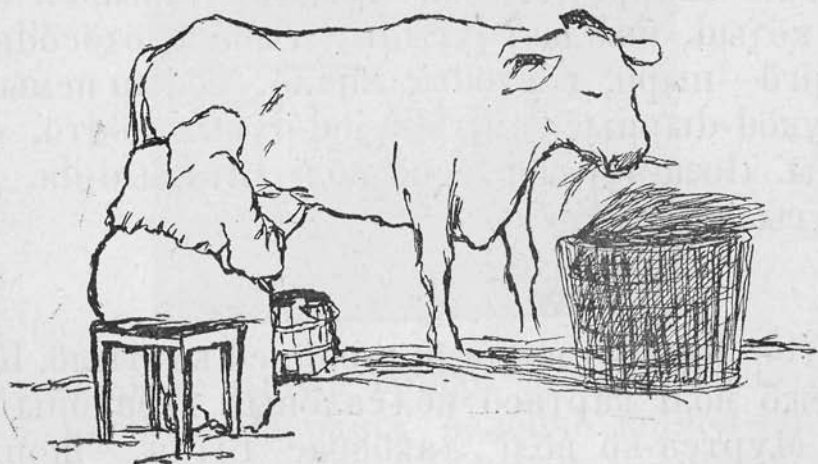
зев сёлөм-вылас воо. Со-кущом вөлі Віҕаһыдлөн
воҕра-олөмыс. Сы-пыд-ди-өд јөвсө пөдөнча-тырөн-
лыстөм-вылө-жө вөлі сетө.

III.

Өнi Віҕаһ һајт-картаын сулалө. Со, сiјөс Марја
һајт-кiнас кутiс лыетыны. Ез-тај, мајбыр, важ кө-
ҕајкаыс-моз дебыд-ваөн сылые вөрасө мыеҕышт да
чышкышт сөстөм-рузумөн, ез мавтышт выјөн һоһ-
јассө-һи. Һајт-кiнас-тај јөвнас сөмын һоһјассө кө-
төдиc. дојмiс Віҕаһлөн вөраыс, да ез сет помөҕ Мар-
јалы јөвсө.

Кушөҕ-лыетытөм-вөсна Віҕаһлөн вөраыс щыкi,
јөв-сөнјас тырiны, тупкыеiсны, пыктiсны, мед-бөрын
көемiсны ҕикөҕ.

Марјалөн да Віҕаһлөн олөмныс ез до вежалана.

Јуалөј гортсаыдлые, кыҕи виҕоны мөсјаснытө, оз-ө Марја-моз. Мы ти
выл-тор төдөдiнныд тајө-лыд-дөмые мөс-дөҕөритөм-јылые? Гортсаныдлы
щөщ лыд-дөј тајө вiгтассө.

Арталөј, унаө гојан муно мөскыдлы луннөс, һефелөн, төлыгөн
Вылө-ө сувтө мөс-вердөм?

Уна-ө јөв сетө мөс лунөн, төлыгөн?

Мыјла шуөма-өг: „мөслөн-пө јөлыс вомас“?

Велөдчөј вөчны мөс гојые, рiсујтө мөссө. Кымын мөс, өш, кукаһ
тијан-дереһаыһ? Таво кымын соди, чiни-һи?

СУРУК.

Сурук сулалө карта-вылын да, турун-аклалиг-мозыс, мөвпалө: „Реги́д-пө тулыс воас, чепөсјас веж-турун. Секи-бара воасас, мајбыр, олөмыд. Лун-лун кута јіреыны луд-вылын. Корјасөкө пырала вөрө, ыркөдчыштны. Овадыс да жарыс кута пізөсөз-ваын сулавны. Рытла-дорыс гортө мөдөдча, төд-вылө-уеө помеј-да“.

Ыж.

Гіжөј ыж-јылыс-вігт со кущөм јуасанјас-герты:

1. Мөс вердө кукаңсө јөлөн. Вердө оз ыж баласө?
2. Мөслөн сурјасыс овлоны вескыдөг. Ыжлөн кущөм?
3. Мөслөн журыс кузмөс. Ыжлөн кущөм?
4. Мөс рөмізтө. Ыж рөмізтө-ө?
5. Мөс жеңыдк-чорыд гөна. Ыж кущөм-гөна?
6. Мөслөн коқјасыс кузөг да кызөг. Ыжлөн кущөмөс?
7. Мөслөн кокас кык-гыж. Ыжлөн сещөм-ө?
8. Сојөны-ө ыжлыс јөвсө?
9. Мыј вөчөны вурунғыс?
10. Мыј вөчөны ыж-кучкыс?
11. Мыјыс вөчөны гынсапөгјас? Кызы?
12. Мыјыс гөн вөчөны?

Ыжјассө вөчөј сојыс, рісујтөј. Кымын ыж, меж тіјан-деревнаын? Уна-ө таво соді, лібө чіні?

Коллекціја.

Чукөртөј со мыјјас:

1. Вурун нилөмнас.	5. Кепыс, чувкі-лы.
2. Вурун мыскөмөс.	6. Бур-вөснi-ној.
3. Вурун—вата.	7. Кыз-ној.
4. Вурун—шөрт.	

Тажө ставсө кыз-кабала-вылө вурлөј да быд-тор-улө нiмсө пасјөј, сөгга өшөдө стенаныд.

Корөј, мед велөдыгныд вігталас тіјанлы роч-ној-кыөм-јылыс.

КАРКО.

Мыјөн-воас-тулыс да лымјыс-сылө, менө дод-дал-асны гөрны. Гөжөм-кө воас, ыцкан-дыр—јурјас кыскала. Арын, вундөм-бөрын течча. Колыыны

dođ-đаласны, — лунтыр зер-улын, һајт-туј-куға кыска телега. Тöлын, көзыд-дырји турун-пес кыскала. Со-öd менам куцöм олöмыс!

Вöв-жылые жуасöм.

1. Гижöј, кызи колö вöлöс дöжöритны: вердны-јуктавы, весавны-сынавы.

2. Вöчöј јашщикыг ворсан-гидна, мед сени быдтор вöли: зөр-doz, турун-лагни, вöв-сынан, м. т.-і.

Вöчöј сожыг вöв, став dođ-đаган-кöлујсö-da.

3. Куцöмжык гöнаог овлöны вöвјас?

4. Кытчö dođ-đалöны вöлöс?

5. Петкöдлöј вöвлыг рөттöм, скачитöм, воглөн-мунöм.

6. Кымын вöв, чаң тiјан-гиктын? Таво уна-ö соdic, чинис?

7. Кымын-верстөн-час вермö вöв мунны? Машина? Паракod? Морт?

ЛОША DA MEDOP.

Ичөтик-Лoшалөн чој-һи-вок ез вöв. Ворсны вöли и-көdкөd. Öтчыд батыс сылы мичаһик-пон-пи һөбöм-а: „Ворс-пö такөd, верd, јуктав, оз-ö гажажык ло“.

Лoшалы зев-һимкөd лоі. Пон-пилы Medop-һим сетисны. Кык-јорт ез кутны торјөдчывыны. Мыјөн Лoша горöдас: „Medop!“ Пон-пи ödjөнжык уекөdчас Лoша-dinö, кутас гöгравны сы-гөгөр, бөжсö-чиклөдлиг-тырји, кicö-коксö һувны. Быдмыштис Medop, да ве-жөра лоі. Лoша-кө шуас: „Мунам, Medop!“ (вөрö-һи вадорö-һи, көф кытчö). Medop һимкөdасöмысла купи-ас оз төр: увтö, вайö Лoшалы картузсö, воэвыв котөртас öзöс-dinad. Водигөн-кө шуас: „Пөра-һин уз-ны, Medop!“ Medop һужөdчас жождө, јурсö пуктас воэ-кокјас-вылас, einјассö куһас. Кујлыштас сиз ре-гыдик, сесса востылас öтi-eincö, виэодлас Лoша-вы-дö. „Уз, уз“, шуас Лoша. Мөдыс пыдысаһ лолышт-ас да бара einјассö куһас. Мукөd-дырјиыс Лoша шыбытас мыјкө öшиң-сајас. — „Medop“, шуас: „вай мытчы!“ Мөдыс котөрөн-петалас уекөdöм-торјида.

Коркө арын кык-жорт кайлисны вөрө щак вотны. Лөеалисны зер-улө. Лоша кынмис да виемис. Сижос водтөдисины горнчаө, кроват-вылө. Медорос сы-динө оз еибөдны: „Найтсө-пө да көзыдсө сөмын виеме-дин-ас пыртлан!“ Шогөдиc Медорос. Кујлас-кујлас горнча-өзөс-дорад, да ывлаө котөртлас. Ывласыд, ник-сиг-тырји, бөр өзөс-дорад пырас. Оз еој-ни-ју. Быд-өн омөлтчис. Мыјөн кокнөдыштіс, Лоша пыр і жу-алис: „Көн-нө-пө Медорыд? Лезлөј-пө татчө“... Медор, гөлөссө-кылөма-да, сен-нин. Увтчө, Лоша-вылө уеласө, кісө сылыс нулө... „Нөжжөнжык“, шуө мөд-ыс: „ен зев ме-вылө уелас“. Пөслукман-өд Медорыд: пыр і лаңтіс, пукөис кроват-бердө, кучкалө бөжнас жождө да меліа візөдө Лоша-вылө, бытөө жалитө: „омөлтчөмыд-пө-тај коңөрөј“... Лун-мөд-мысғи Лоша бурдис. Сені кык-жортлөн ворсөмыд!

ӨТНАС ЕЗ ПОВЪЫ.

Өтчид челад-чукөр мөдөмаөс школаө. Сорнитөны, сералөны, дурөны. Асланыс чужөм-банныс дон-гөрдөс көзыдысла. друг најө ставныс сыв-сав—уекөдчисны разіпелө. Васук өтнас колі туж-шөрө. Віз-өдө-да, зев-ыжыд-пон локтө паныд увтчиг-тырји. „Ен вөрзөд, понјө, менө“, шуө Васук понлы меліа. Пон лаңтіс, сувтіс Васук-возө, бөжнас луг-лет вөч-іс да кутіс зырасны сы-динө. Сы-бөрын вөлісғи челад бөр чукөртчисны өтлаө да возө мөдисины.

Пон-жылыс.

1. Понлөн піныс мөсјаслөн-вөвјаслөн-коф-абу? Кущөм гојан вөв-мөс гојоны? Мөс рөмізтө, а пон? Мыјла мөскыс рөмізтө? Кодјас рөмізтөны нөшта?

2. Кущөм сінмыс кычі-пілөн чужігас? Мыјөн мамыс сижос вердө?

3. Кущөм-пөлөс-понјас овлөны.

4. Кушом бур-выло понјасос виџоны овмос-гөгөрын? Кыжысјас?
5. Мыј-вөсна понјас мусаог? Мустөмөг?
6. Кывлінныд-ө ті пон-пурөм-вөсна-јөјмөм-јылыс? Колө оз понјыс повны?
7. Кыџи колө висыг-понјос бурдөдны?
8. Кушом-пөлөс-понјас емөс тіјан-сіктын? Кымын?

КАҢ-КОҢИҢ.

Јона вөлі лөсалөны Мiша да Кысө. Нинөмые-нин Кысөос Мiша оз уџод. Јөвтө-кө сојө, щөш вердө, булкінад јукөө, ворсныд кутас, Кысөос щөщ чуксалө, көрталас кабала суніе-јылө, да котралөны жоҟ-куҟа, неуна керкасө оз пүткылтны.

— „Ме зев јона радејта Мiшаос“, вiставлө Кысө мөд-каҟлы: „пыр өтлаынөс: сојам-јуам өтлаын, весіг уџлам өтi-вольпас-вылын. Мiшалөн со нiмлун локтө. Зев ескө сылы колө кушөмкө коҟиҢ лөсөдны-да. ог төд мыҟыҟ“.

— „Коҟнав-жө те сылы черi-јур. Јог-којалан-гүрансыд дерт-жө сурө“.

— „Сiзкө-тај ме те-дорыс сусеҟыҟ, ме бурҟыҟ-тор адҟа“.

Кысө војбыд ез уџ, көбрөгыс шыр кыјiс. Јона-жө-өд нiмкод лоi, шедi-да.

„Јона i“, шуө: „лүбө лоө Мiшалы“.

Котөрөн пыртис шыртө керкаө, пунктис Міша-воль-
пас-дорө да відчысө сылыс-сад-мөм. Сы-шөрө Міша-
лөн мамыс шыртө адзис:

„Кыскө-таж“, шүө: „,jöj-каңыд ем. Шыртө вольпас-
-вылад ваяма“.

Бостис шырөс бөжөдыс да шыбытис јог-гуранө.

Јуассанјас: Колө оз өтілаыс канкөд сојны-јуны? Өті-вольпасын узлы-
ны? Мыјла оз? Јуагөј велөдыгыдлыг ков-јылыг.

КӨЧӨ.

Көчїлеј коз-дорті четчышталө,

Кокөңјассө воча вачкышталө.

Аттө, кущөм-көңыд, весег овны оз поз.

Трачкөдчөны козјас, гыөр өшјөма—лоз.

Кокөңјас кынмөмла куранасисны,

Кокүлөј јөктөмла гуранасис-нын.

Вот ескө мем, көчлы, мужікавны,

Мем ескө, көчлы, туңи новлыны.

Овны ескө мем шонид-керкаын

Щөщ аслам-рудіңик-көчїнејкөд.

Понді ескө сек ме сојны пірөгјас—

—Ставыс көчана да јумов-соркңиа;

Көңыд-дырјі пөлатын кујлыштавны,

Кытчө-ковмас вөв-dod-d-өн ветлыштавны.

Жан-Морөс.

КӨЧІЛЕЈ-ЧОЈІЛЕЈ.

Челад: Віза-олан, көчїлеј,

Віза-олан, чојїлеј!

Көч: Віза-олад, акаңјас,

Віза-олад, мусајас!

- Челъадъ:** Кытчö ветлiн, көчiлеј,
Кытчö ветлiн, чојiлеј?
- Кöч:** Jörö волi, акаңјас,
Jörö ветлi, мусајас.
- Челъадъ:** Мыј сен керiн, чојiлеј,
Мыј сен вöчiн, көчiлеј?
- Кöч.** Капуста сен чегјали,
Jeждыд-сöмöссö jiri.
- Челъадъ:** Ез-ö тенö нöјтыштны,
Гашкö, jона нöјтисны?
- Кöч:** Нöјтисны-тај, акаңјас,
Jона-jона, мусајас.
- Челъадъ:** Гашкö, бöрдiн, көчiлеј,
Гашкö, бöрдiн, чојiлеј?
- Кöч:** Кыз-нö ег-бöрд, акаңјас,
Bördi, бöрдi, мусајас.
- Челъадъ:** Кыз-нö бöрдiн, көчiлеј,
Кыз-нö бöрдiн, чојiлеј?
- Кöч:** Сiнваöн мыссi, акаңјас,
Со кыз чышкi, мусајас.
- Челъадъ:** Öнi кытчö котöртан,
Kодарлаңö тiрöдан?
- Кöч:** Börö, вöрö, акаңјас,
Гажа-вöрö, мусајас.
- Челъадъ:** Вiза-колан, көчiлеј,
да вöрад пышјы ödjөнжык.
- Кöч:** Ме со стук-сток,
Со-нын көн,
Ме со стук-сток,
Пышјi-нын.

Н. Каракчiева.

ТӨДЫГ-КӨЧ.

Пипу-ув-вылын пукалö кеңа, ачыс зев-јона нор-асө аслас шудтөм-олөм-вылас.

— „Мат-тај“, шүө: „тајө-көздыла!.. Визөдтө, мөд-лун-һин щыг лебала“.

Кытыскө тутеөдис пипу-дорө көч.

— „Мыј-нө“, шүө: „те, кеңа, кеңган? Регыд шөндөдас!“

— „Коркө-өд тулыснас ескө, дерт, шөндөдас-да, сетчөз-өд ми-вокыс щыг-кулам-а“.

— „Ме шуа, миса, регыд шөндөдас! Ме-өд быдтор төда, возө-вылө-і“...

— „Быдтор, шуан, төдан?“

— „Быдтор!“..

— „Мыј ем мыш-сајад төдан-і?“

— „Коз-пу, кыз-мыр, пожөм!“.. зев збоја швач-көбтис көч.

— „Гашкө, абу-да?“..

Көч бергөдчис: дас-восков-сајын-кымын руч, — лө-өөдчөма сижөс шапһитны... Кыз-тај чепөсјас сад-төг-ыс... Ödjö-өмөј оз тутеөд кытчөкө.

Јона і скөрмис руч кеңа-вылө:

„Код-нө“, шүө: „тенө јуалө, јөј-выжывөс, еујган быдлаө!“

КӨН ЛӨСЫДЖЫК?

Челад күтисны төлын пышкајөс. Сесеа сижөс јөр-шитисны зев гажа,-мича-позјө. Позјын сылы зев шоныд, лөсыд. Сојан-јуан чөскыдые-чөскыд нырув-тырыс. Оз бара ков төждыены шоныд-вөснаыд, кы-нөм-пөт-вөснаыд-да: быдтор сылөн ем, мыј лолыс-лы лептө.

Пукалө пышкај лун-мөд-һин, сөмын абу сылы һимкод гажа-позјыд, оз чөсты сојан-јуаныд-һи. Шог-еө ывла-вөсна: „Мыј-пө бара“, мөвпалө: „керөны јортјасөј-а?“ Код-төдас, гашкө, ескө шогысла і лоі кувны коңорлы, да шудыс вөлөма-на. Челад-өтчыд позсө да өшінсө калк колөмаөе. Пышкај өдјө-өмөј ез жбыркһит—лебчы ывлаө.

долыда-пырые лебіс јортјас-динас:

„Вокјасөј“, шуө: „кывзылөј-жө, кущөм јуөр вист-ала. Ме вескавлі зев шоныд-гажа,-мича-керкаө. Сојан-јуан чөскыдыс-чөскыд нырулыс ез бырлы“.

— „Мажбырөј“, шуөны мукөдыс: „кущөм-бур-олан-инө вескавлөмыд. Ми тани сы-коста щыгсө да кө-қыдсө мыј пыкім!... Мыјлакө-тај сещөм инеыс лок-төмыд!“..

Пышкај виçөдліс на-вылө:

— „Важө-жө“, шуө „висталөј меным, зарһијасөј, пукөиныд-ө ескө ті гажа-шоныд-позјас, дае-сојан-јуан-дорас, вөла-вылын-кымөм,-щыгјалөм-дорыд?“

Һекөд һемтор ез шу, сөмын мөда-мөд-вылас виçөдлісны.

— „Со сіјө і ем!“ чипөстис пышкај: „өһи енө сесеа і шенчөј менам-пышјөм-вылө.“

КӨЈІН-ЈЫЛЫС.

Көјін ыжыд-пөн-код қик. Сіјө зев өдјө котралө, шој-дуктө кылө зев ылысаң, верст-көкјамыс сајсаң төв-һылыдтө. Көјін зев-горш: өтчыдөн вермө вазөд-ны қоң-ыжөс, һибө кукаңөс. Сесеа јон: ыжтө, һибө кукаңтө вермө ас-вылас кыскыны. Кыјөдас војдөр, уекөдчөмөн-вазһитас гөлаөдыс, сесеа кык-көкөдыс вомас боетас да мыш-вылас шыбытас ыж-тушатө.

Көјін уна-омөл вөчө мортлы. Сы-понда-өд сижөс і кы-
өны быд-ногыс: капканнад-і піщалөн-і. Көјінјас оло-
ны вөрын, слудажас-пыщкын, жүжыд-шорјас-пөлөн.

ОШ-ЈЫЛЫС.

Ошкыдлы вотөсүд зев еөлөм-вылас воө: өміз, чөд,
матө еөјө-і. Матө сузөдігад еекө сижөс јона-жө мала-
зјасыд өбөдітасны-да. Пукчаласны, көласасны ныр-
ас, вомас, парјас, пелас, гөнас і быдлаө. Ғерт, е-
кө ошкыд воґсасө-жө накөд-да. Кор манад җакөс-
еас, секі малазјасыд еөд пукөмаөс сы-вылө. Ош јо-
на раґејтө быдсама-пөлөс пөтка-лебачјастө, јajtө.
Мукөд-дырјі, пон-моз, вөтлысө еоңјас-пөлөн утка-
-бөреаыд. Секі сижө һajtчас-көтаеас-да, јона і мөтөм
долө. Сесеа ошкыд шырјастө-гагјастө еөјө. Ыж-бал-
атө, кукаңјастө еекө еөјө-һын-да, еурлөны-кө. Төв-
-кежлад ошкыд олан-ін лөсөдө. Сөд-вөр-шөрө кодјас
гу, сетчө турун-һищ волсалас. Сесеа сені төвбыд
уґө, волпасын-моз, лапасө-һоңаліг-тырјі. Кыјесејас-
-кө каґаласны ош-гутө, торкасны уґөмеыс: ошлы лөө
саґмыны, пыщјыны, оз-кө вермыны віны.

МЕҒА ІЧӨТ-ҶВЕР.

— „Сөкыд менам олөм“,	Меме, позө шуны,
Шүіс өтчыд көч:	Ічөтыс оз төр!
„Некод меным бурсө	Тащөм-еөкыд-олөм—
Коңөрлы оз вөч.	— Абу выја-һаң!
Ручыс менө еөјө,	Муна, ваө пыра,
Кыјө менө морт,	Таґі овны шаң!“..
Ог ме весіг төдлы	Сінва көчлөн кісөө,
Ассым-шоныд-горт.	дүмјас абу бур.
Вөрјасын ме, коңөр,	Мунө сижө ваө
МеҒа-ічөт җвер.	Сүјны ассыс јур.

Берег-дорын секи
Пукалөма шыр.
Повзис сижө көчыс,
Пышжис пырыс-пыр.
Шырлыс-пышжөм адзис
Көчлөн-гөгрөс-еин.
долыд лои көчлы,
Codic сылөн вын.

— „Абу-на ме“, шуө:
„Medea-ичөт-эвер!
Поэ-на мем овны,
Бергөдча ме бөр!“
dyrdic көчыс бөрдны,
Вао оз-нин пыр.
Medea-ичөт-эверыс
Вөлөма-на шыр!

М. Н. Лебедев.

СА-ВЕСАЛЫГ ДА НАН-ПӨЖАЛЫГ.

НАН-ПӨЖАЛЫГ: Мун сее: паскөмөс саөстан!

СА-ВЕСАЛЫГ: Ен вылі лылы... Не са-весалыс-
ыд-кө жежыд-паскөмтө ни жежыд-нантө не адзывны.

ПӨЖАГЫГ: Те-өд чергөдчан-жө, не нан-пөжалыс-
ыд-кө!..

СА-ВЕСАЛЫГ: Сижө-таж і шуа, миса, быд-уж ко-
лантор.

ПӨЖАГЫГ: Сиз ескө-өд і ем, јортанөј!

(Сееа кыкнаныс шуоны өтлаын:)

Ме кута саяс весавны,

Те кутан нанјас пөжавны,

Кор өтув ужалөны пыр,

Сек јөзлы кокни,-долыд-дыр.

ЛОАС МОРТ.

Лебавны оз вермы
Бордтөм-чкыш-пи.
Кагалөн оз ужав
Вынтөм-ичөт-ки.

Коркө чкыш-пиөс
Лептас, нуас борд.
Коркө быдмас кага—
—Лоас вына-морт!

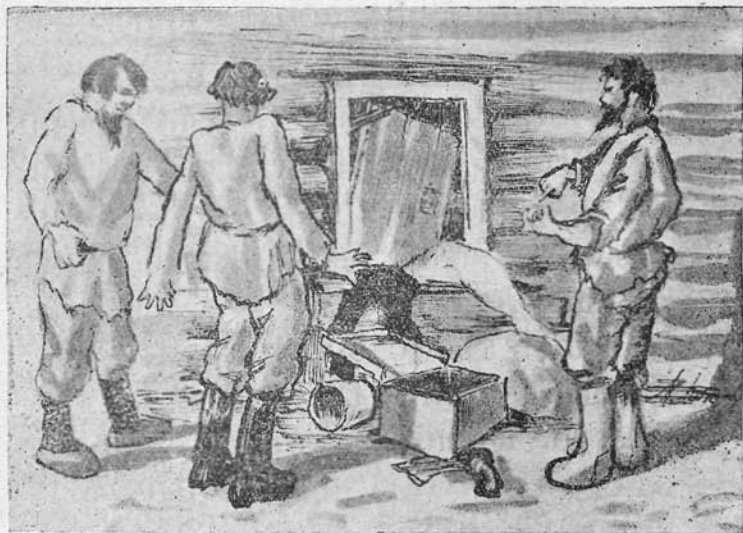
М. Н. Лебедев.

ОТСАЛІСНЫ-ТАЈ!

Öстап-дінö чукөртчөмаёе мужіқјас да еорнітöны,
Остаплые-војнас-кумсö-петкөдöмаёе-да.

— „Со-пö-öd кущöм прічча сүіс: водігөн-на вöлі
бур-олые; четчі-да, көе корны пет“.

— „Ез ков“, шуö öтi: „озырлуннад ошјыеныд,
ез-кө кывеы бұра-олöмыд, нінöм ез ло“.

— „Некор оз ков ылö кумтö лептыны“, вісталö
мөд: „сіјö-öd мед век сінвоңад“.

Кojмөд шуö: „Сіјö-пö ескö нінöм-да, колö-пö віз-
ны лок-поңјөс, мед матö бокөвејөс оз сібöд“.

Уна-быдсама-сöвет ескö сетісны Öстаплы-да, сö-
мын некод нінöмөн ез отсав-а.

НЕМАС-УЖАЛЫС.

(Некрасов-серті.)

Öтчыд көзид-төвса-лунö
Вöрые, кыјеöм-бöрын петі.
Воңын пес-дод-да-вöв мунö,—

— Воис чој да суй сеті.

Вөвсө аскежеыс ме чайті,

Виқода-да: вөв-ныр-увті,

Муртеа тыдыштө дым-сајті,

Морт зонь воелалө... Вөв сувтіс.

Адза: туні, пель-шапка,

Шарпыс—чышјан, насыс—ыж-ку,

Јема-кепыс, вөв-дом шапкө—

—Ставыс ыжыд, ачыс гыж-код!

—„Олан-вылан! Кытчө ветлін?“

—„Мун, ен сорнит... Кытчө мөдін!“..

—„Зев-тај скөр те! Кытчө ветлін?“

—„Турунла... Ен сөр, кор төдан!“

-- „Кытыс пескыд?“— „д-ерт-жө вөрыс.

Батө кералө со, кылан?

(Керасөм-шы кыліс бөрыс.)

Вот теныд і олан-вылан!“..

— „Аттө, кушөм!.. Гортад уна-н?“

-- „Керкатыр-тај ескө сојыс,

Ужавнысө кыкөн мунам,

Нывјасыд-тај абү збојөс“..

— „Вот кыз! Но, а ымыд тенад?“

— „Ласеј“.— „Сізі. Вістав, теныд

— Кымын арөс?“— „Сізім тырас

Скөт-праҕныкө... Но-да тырмас!..

Щајкок, вөрчы!“— дом-пом бостіс,

Вөвлы возө ордым востіс.

Ж а н - М о р ө с.

МЕД-ВОЗҒА-ЈӨЗ ОЛӨМ-ЈЫЛЫС.

Зев-важөн-кадын.

Коркө важөн-важөн, еөд-вөр-пөвстті, поліг-тырјі,
ҕебсаег-тырјі мыгчаеісны пастөм-јөз.

Щыгъид, полöмыд öтувтöма најöс.

Быдөн кореöны кынöм-пöт. Быдöные видчыёны; кывзыёны. Пöрыејас томјасöс велöдöны. Ставныслөн öтi-пöлöс дум, дугдывтöм-дум: щыг да полöм, щыг да полöм.

Гөгöрныс ескö лебалö, котралö, дугдывтöг жуö быдеама-пöтка, эвер-да—он, буракö, кут куш-кинад. Öружjö некущöм абу-а. Пöтка, эвер—вöјöе, оз шедны. Пöткöдчыны лöö мыјөн-еурö: щакөн, вужјасөн, öрöжкiөн, вотöсөн, быдеама-быдман-торнас. Сојöны шырјасöс, эмејјасöс, локгајасöс, вегылјасöс, быдеама-гагсö; кор-еурö—пöтка-колкјас. Сојöны быдтор улнас, путöг: пiнјас, черлыјас налөн јонöе. Чорыд-жык-торјас жугöдлöны iзјөн. Веег сещöм-еojаныс ез вöв быдлун тырмымөн. Унжыксö щыг-ныё-пöт олісны.

Мед-воzza-јöзлы вывти еöкыд вöлі кынöм-пöт перјыны. Öнi-на көн-еурö емöе дiкарјас, мед-воzza-јöз-моз кынöм-пöт перјејас.

Америкаын емöе пешересјас (дiкарјас), најö черi-јajtö ловја-вывеыс, улнас еojöны. Эвертö кыјасны да понјасыскöд, кулiг-мозыс, еojасны. Чöскыд-пырыс еojöны најö берег-вывјасыс морскеј-эверјаслыс-дука-шојнысö. Öтi, шој-вылас-кајöмөн, шулалö да шыблалö мукöдыслы јaj-тöрјассö. Мырд-дыёмөн, косасöмөн еojöны сiемöм-јajtö. Пöткајастö куштытöгыс чуж-чаж-вартасны да вiрнас i ставнас еojöны.

Мед-воzza-јöз учлісны пујас-вылын, гыркса-пупыщјасын*), гујасын-да. Лун i вој быдторје-полiг-тырјi, щыгјөн, көзыдөн, најтөн олісны.

МЕД-ВОZZА-ЈÖЗЛÖН ÖРУЖJÖЛАСНЫС.

Мед-воzza-јöзлөн јур-вежöрныс назөн вöлі ужалö, дыр öружјöјастö вöчавны ез гөгöрвоны. Кымыныс-

*) Сiг гöвмöса.

кө ескө бостлісны-жө кіаныс увјастө, бед-јастө-да, мыјдыра Һемтор ез гөгөрвоны вөчны. Кузаөн, дыр-өн вөліе велаліны өрүжјөјассө лөеодавны.

дырөн гөгөрвоисны бед-јастө—лөсыд-жыкөс, зорјас-тө—кыз-жыкөс, ізјастө—јос-жыкөс бостны. Сесеа коркө Һверјастө кінаныс-пыд-ді пондісны куҕны ракпаң-јасөн. Пыр тазі олөмнысө назөңікөн, дырөн коңөд-існы асланыс вежөрнаныс.

Кутісны төдны мыј-сүрө: кущөм-жык-Һверөс кор-жык поҕө віны; коді көні олө; кущөмөс Һекор оз поҕ вөрөдны. Коркө сесеа велаліны бед-јас-помө көртавлыны ізјас, ракпаң-јас, лыјас. Көртөд-јас-пыд-діыс вөлі пу-вуж-јас, Һөр-јас, гартчан-турун-јас. Мөлөт-пыд-ді гөгрөс-із көрталасны бед-помө. Се-щөм-мөлөтнад кутісны із-јыс вөчавны выль-өрүж-јөјас. Вөс-ңід-ік-јос-із-јасыс артміс пурт, кыз-жык-јасыс—чер, зев-јос-јасыс—шыла. Пуртсө куҕ-бед-помө көрталіс-ны—артміс шы. Сізі пыр воҕыс-воҕө јөз-ыд сүеміс-ны да вежөреалісны.

Сы-гөгөр-кымын артміс Һөв, пішцаҕ.

Тащөм-із-өрүж-јөјасыс өні-на суралөны гујасыс, му-пыщкыс. Велөдчөм-јөз сещөм-тор-јассө чукөртөны муҕеј-јасө. Муҕеј-јасыс емөс Ленинградын, мүкөд-кар-јасын-і. Із-ја-өрүж-јөјаснас-вөд-ітчан-кадсө велөдчөм-јөз шуөны „каменней векөн“.

МЕД-ВОҔҔА-ЈӨЗЛӨН БІЫС.

ВоҔҔа-јөз уна-сүрс-во ез куҕлыны бітө сүзөдны. Чард-бісан-кө вөлі өз-јас пу, бісө нуөны гуаныс да віҕөны күсөмыс лун і вој. Мыј бі-күсөм, мыј кулөм—налөн өткөд-вөлі. Мөдые-жык, із-јастө-јос-тігөн, жу-гөд-лігөн, каҕалісны бі-петалөмтө (гащкө, сетыс-көс-ңіш-јасыд өз-ылісны-і), сесеа гөгөрвоисны ізнад бі-

тө шедөдны. Сізі нақоныкөн жөзид велалісны біас-
ныд. Ыжыд-бур боетіс мортыд бі-помеыд. Сіјө шон-
тіс морттө, вііс ыверјасые. Біөн сојан-јуантө чөс-
кыдҗыка кутіс дөедны, пыжјастө кодјавны. Мыј-
өн-лоіны-пыжјас, чері-кыјөм воеіс. Ыжыд-бур се-
кі боетіс мортыд бі-помеыд.

Кызі ті өні бітө перјанныд? Мыјла комі јөз епчкісө ізтөгон шуө-
ны?

ОЛАН-ІН ВОҢҢА-МОРТЛӨН.

ВоҢҢа јөзлөн некущөм јур-сујан-ін ез вөв. Лун-
-лун вөлі ветлөдлөны, кореыөны кынөмпөт. Кыт-
чө-вој-суас, сетчө і уымөдчөны. Көзыдыс, ыверыс
вөлі гујасө ыбеөны. Гу-пыщтө волсалөма турунөн,
ныщкөн, корјасөн-да. Гу-вом тупкөма ыжыд-ізјөн да
дысјасөн. дерт, еекө, сещөм-гуыд омөліка вііө-да,
төвјыв-дорсыд да зер-ув-дорсыд век-жө-нын вевтув.
Мед-сөкыд вөлі челады.

Бөрын гөгөрвоісны суцкавны бефјас, өтлаө-јыл-
өн. Сесеа дысјасөн, корјасөн, кучікјасөн-да гөгөр-
ыс вевталісны. Чомјө өзтісны бішур. Лоі југыд,
шоныд. Сесеа нөшта бурөс кутісны вөчны олан-ін-
нысө. Тыјас-вылө, ваяс-вылө, му-вылө-і кутісны
кок-јылө керкајас вөчавны, ыверјас локтөмыс. дыр-
-мысөті кутісны олан-ін-гөгөрныс кодјавны жужыд
бөрөздајас, мукөдыс керјасөн пощавны. Сещөм гө-
гөр-пощөм-оланінјас мөдыс кутісны шуыны кар-
јасөн.

МЕД-ВОҢҢА-ЈӨЗЛӨН ПАСКӨМ.

Мортыды јона лөө відчыены шонді-сотөмеыд,
көзыдыдыд, төвеыд, зерсыд. Мукөд-дырјыс-көч-еекө

чомсыд он петав-да, шыг-кынöмыд-таж вöтлö. дерт, ескö, паскöмыд морттö вiзö, да паскöмсö лöсöдны бара-жö уна-вежөр колö. А вежөр мед-воzza-жöзлөн вöли һеыжыд. Коряс кышаласны—көсаслöны, даж омöла шонтöны. Ош-көжинлөн паскöмыд шоныд, да најö вöжөе, полысөе, кыжныд најöс абу кокны. Коркө ескö i кыјисны најöс-да, кулынтö һекыз: куш кинад-öд он, буракö, куль, пурт-чер оз-на вöли тöдны-а. Сесса, кызкө-мыжкө, жоe-изјасөн да ракпаңјасөн кулысны-жö. Лун-мөд-мысчи кучикыд дукмис, гöныс уеi. Колö, вöлөмкө, кужны костыны-песны кучиктö. Сесса, коркө дырөн, кучиктö-вöчны велалисны-жö. дыр жöзыд пастасисны эвер-кујаснад. дыр мөд-пöд-öс-паскөмтö ез тöдлыны. Шабди-пышыд дöратö куза ез казавны-вöчныд. Ывлавылыд-öд ачыс оз велöд печкыныд-керныд. Мортыдлы аслыс вöли колö быд-тор гөгөрвоны.

БЫДСӨН ВÖЧЧÖНЫ АСНОГНАНЫС.

Вöччöмыд жöзыдлы немысаң вöли муса. Быд жöз асногнас вöччö-а. Австралијаса-пастөм-жöз сöраныс новлöдлöны жежыд-сој, виж да гөрд-краска-да. Быд-лун најö мавтöны морöснысö, пельпомнысö, чужöмнысö-да. Гырысжык-вежа-лунјасö став туша-тырнас серöдчасны. Сöд-чукула-јурсисыныс быдсама шмак-јассö (прическа) вöчасны. Зера-дырјi, вушјөм-шогыс, мөд-ногөн серöдчöны. Лежнөгјасөн, ракпаң-дoryш-өн, черi-пiңөн-да кырлөдласны, серöдласны вiрöз јайнысö. Сесса дојјассö мавтасны кушчөмкө краска-өн. Сiз-сесса i бурдас нем-кежаныс. Тащөм серöд-öмсö шүöны татуировкаөн. Кушчöма ескö дојмö, вiе-ö јайыд-да, вöччөм-кузаыд да мичлун-колөм-вöсна-ыд-таж быдсөн сөлөмас пыкöны. Мукөдлаас дiкарјас-

ыд ічөтысаһыс вомдорнысө роғөдөһы, сесеа роғас
сујасны вөснөдөк јоғ-тор, да нағөһөкөн ыждөдөһы
роғсө. Кымын-јона-чурғөдчөма-налөн-ғөбһныс, сымын
мича налы кажитчө. Америкаса-индејетсјас бзеитчө-
һы уна-пөдөс-гөһјасөһ, роғөддөһы һырјасһысө, сесе
өшөддөһы роғас чуһкыщјас, лыјас-да.

Вөјвывса-јөзлы оз поғ пастөм-јөз-моз вөччыһы.
Налы доө јур-вывсаһныс кокулөһныс эвер-куөн паст-
һасһы. Сесеа јонжыка шоньд-вөснаьд доө мыреы-
һы-і.

Төдөһы-тај ескө і вөјвывса-аһјасыд мичатө-да.
Парка-малічајасад вурласһы быдсама-сікас-һөјтө,
тасавласһы, серөдасһы—сөһмад четчө быдөһ. Гыр-
ыс-карјасын озыр-јөзыд вөччөһы роғ-һөјјасөһ, шөвк-
өһ, барқатөһ; выһыс-выһ-һөгөһ да баскаһыс-баскаө
вурөма. Ошласһы быдлаө зарһөтө: пөһад, чуһад,
гоһаад, морөсад.

Вөччөһыд быдсама-јөзлы муса: озырлы-і, гөһ-
лы-і, велөдчөмлы-і, велөдчытөмлы-і, вежөралы і јөј-
лы.

ВУЖЈА-dOд-dÖH да ГӨГЫЛА-dOд-dÖH.

Миталөн-батһыс мөдө вөрө: керка-кер чукөртһы.
Пармаһыс ыһын, ју-јыһын. Керсө колө ју-бердө мат-
ысһы, пурјавһы да кылөдһы. Батһыс шуө Васө
лы: „Те“, шуө: „вөвһад берөгөдыс мун. Пыһнас мө
Палөкөд кывтам. Көлујһым-бара ставыс-ө доі-а?“—
—„Батө“, кылө, шуө ічөтөк Митө: „телегатө-тај-һө
вунөдөһныд,—мыјөһ-һө кыскаланһыд кертө?“ Бат-
һыс серөктөс: „Сен-өд“, шуө: „телеганад оз шөгмы
кыскаһыд“.

— „Мыјөһ-һө ескө?“

— „Вуж-dOд-dÖH“.

— „Кущом-нө, мамө, сiјө вуж-dod-dыс?“ јуас-
ө Митө батысјас мунөм-бөрын. „Мыјла-нө вуж-dod-
нас кёрсө кыскалөны?“— „Телеганас-өд ју-јылад
некыз-кајныд, тујыс-абу-да, сөмын подөн, верөм-
өн пістан. Керсө чукөртны телеганад сени некыз-
жө: быдлаын мылк да гуран мыр-да... лөп-да. Сен
вуж-dod-d-өн кыскасөны куш-дырјыд: кык-коз пөрөд-
асны, крука-вужјасаөс, сесеа сiјөс шылөдасны да
крукјассө пісөн көртавласны, улісө лөсыштөма. Вот
теныд і вуж-dod. дерт, ескө, вөлыды сөкыд-да, мыј
керан? Сесеа некыз оз поз-да“.

— „Мамө, вөлөстјасас-нө војдөр сiз-жө кыскае-
лөмаөе, кор вөрыс уна-на вөлөма да тујыс омөл?“

— „Сiз, дерт. Телегајасыд-өд неважөн-на лои-
ны. дедыд вiставлывліс: важөн-пө төв і гөжөм кыс-
каелөмаөе dod-d-өн да вуж-dod-d-өн. Телегајастө мөд-
ысжык-нын кутісны вөчны. Зев-ыжыд-коз-пу-пө вуж-
нас вөлі пөрөдасны, да дiнсыс телега-гөгыл (кыщ)-
ыжда-чөлан-быв лөсаласны, да гөгрөса роғөдасны
шөрөдыс, сесеа чөрс-помө сујасны, да вылысас кык
поц пуктасны. Сещөм секи і телегаыс вөвлөма“.

— „Быдеама-дiвөйд-тај вөвлөма-жө“.

АС-КАР-ВЫЛЫН АЧЫМ ЫЖЫД.

Өтчыд грездын, ывла-вылын зев јона челадјас
ворсөны, котралөны, горзөны. Көдкө на - пыщ-
кыс кајіс мылк-вылө да горөдіс: „Ас-кар-вылын
ачым ыжыд!“ Сетчө үскөдчiсны мукөд, тојлалөны
сiјөс, кыскөны мылк-вылыс. Сiјө ершасө, чужјасө,
тојлалө кајысјасөс бөр. Ставныс горзөны, сералөны
усласөны, тупласөны. Кар-вылын ыжыдалысыс пыр
вежласө. Неылын гырысжыкјас вiрөдөны челад-
лыс-вермасөмтө, кар-бостөмтө.

— „Важөн-öd“, шуө кодкө на-пшые: „таз-жө ми-
жанлые каржастө мукөд-жөзыд мырда-дылісны“.

— „Зев-уна кар-öd мижан абу-на. Öтi Сыктыв-
дин-карыд ем татчөс комыдлөн-да“.

— „Гашкө, важөн карыс ез öнiа-код вөв-да.
Öнi-öd карад уна каменней керкајас-а, важөн-пө кар-
ыд грезд-код вөлөма“.

— „Грезд-код-карыд сiјö абу-жө-һин кар“, серөк-
тис кодкө.

— „Мыј-нө абуыс. Төнҗi-тај-нө чүд-олан-инјас-
тө-корыејасыд вiставлісны: важөн-пө, гашкө, быд
сiкт кар вөлі-да. Важ-јөзыд-пө овмөдчылөмаөе жүж-
ыд-инјасө, шор-коластјасө. Олан-инсө ассыныс һим-
тылөмаөе карөн. „Ас-кар-вылын-пө асым мед-ыжыд-
өе“. Јона најö мeстaјаснас бөрјыелөмаөе, мед ес-
кө воҗсасын лок-јөзкөд кокһиджык вөлі. Нөшта пыш-
јөм-јылыс, буракө, төждыелөмаөе-і. Унжыкыс на-
јө-овмөдчан-инсаң летчылөма бужөд: öтi—јулаң,
мөд—шорлаң. Којмөдла-дорсаңыс сук-вөр либө лок
һур вөвлөма. Бужөд-пөлөныс суралөны важ-бишур-
јас да из-чүкөрјас. Лок-јөзсыд-мездыегад, вөлөмкө,
најö изсө донөдасын да сiр сы-вылын пуҗ-өдөны. Сес-
са пуан-сiрнад којалөны кар-вылад-уекөдчыејастө.
Сесеа, вөлөмкө, керјас на-вылө түвјөдлөны.

Важөн-öd комi-муад рөзбојһикыс мат вөлөма: Ко-
ми-јөзыдлыс дона-эвер-кујассө мырда-дыны волөмаөе.
Сы-вөснажык-öd Комi-јөзыд i овмөдчылөмаөе кар-
ыввјасад. Öнi-на-öd со уналаын важ-һимыс колөма:
Кар-мылк, Кар-шор, Кар-туј-да, мыј-да“.

— „Көнкө картө-бөстигад горзөмыд! Оз-öd вес
шуны: „зычитөны-пө, бытө кар-бөстөны.“

СЫЛАНКЫВ.

Öксы піая, баяр піан
Золласёны, мачасёны.
Золлыс муно вѣт-кар-вывті,
Мачыс муно квайт-кар-вывті.

ВАЖ-ОЛӨМ-ЖЫЛЫС ВІСТАСЈАС.

I. Помешцік-дыржі.

Неважөн-на роч-крестанаыд помешцікјас-ордад кывтөм-пемөсјас-пыд-ді олісны, ужалісны. Роч-пөл-јас-пөчјасыд өні-на довјаөе, вѣставлөны асеыныс шуштөм-олөмнысө вѣр-јуысјас-ордад.

— „Прудјад-кунайтчөмтө-пө“, вѣставлө пөч: „мен-өым барынд адзіс, да лунтыр, вөрзөдчытөг, щөк-тіс ваас овны: мөдые-пө сесеа васө ен гудырт“.

Пөрыс-пөрыс-нын пөчыд, а век-на важсө оз вун-өд: вѣставлө помешцік-улад-пөж-олөмтө.

II. КОҢАЛН-ОРДЫН.

Колі ме бағ-мам-сөрыс 7 арөсөн. дад менө сөг-іс сапөг-вурьылы. Олөм-жө менам сені вөлі! Лун і вој нартіісны. Щыгсө мыј пыкі. Вөлі шуасны: „кор, пон-моз, ачыд корсан, секі пөт лоан“. 14-арөсөз сізі менө вѣзісны. дашьо.б-арсан ас-код зон-поснікөд нышжі кынөм вердны.

III. ГОРТЫН.

Мам менам вөлі зев рам, мелі. Олөм міјан, ескө, зев гөль, зескыд, пемыд вөлі-да. Шонді-пыд-дыс мі-јаөс шонтіс мамным. Асја кыаыскөд четчас, чыш-

кас, мыскас; чөскыд кусөк мијанлы лөсөдас, ачыс оз сој. Быдмыштім-мыјөн, баткөд мијан-вөсна пыр војујтис.

Быд локыс, омөлыс, сөкыдыс сы-вывтi мунi. Мијанөс велөдiс, бур-јозө воштiс. серт, оз поз i батнымөс јона мыжавны локалөмыс. Ужалас-ужалас ныр-вылас уетөздыс, сузчана олөм оз төдлы. Челад-ыд шыгјалөмысла вiелөсөсө, гөтырыд сөкыд, олөмысла космөма, көкакан-код. Шыг-кынөмыд аслад һукыртө. Кыс сесса он локав?

БУР-ЈОРТ.

(Важ-олөмыс).

Өндрей да Павел ужалөны из-шом-перјан-iнын. Өндрей којмөд-во-һин шом-тыра-сөкыд мешөкјас кыс-калө, гуыс вылө катлө. Батыс регыд көсјыеис гортас бостны, сөмын-пө 25-шајт нөшта најөвит-дај. Быд-рыт, водөм-бөрын Өндрей арталө, дыр-ө-һин колi ужавны.

— „Муна гортө да ыщкыны-гөрны понда; арнас велөдчыны пыра школаө“, вiставлө Павел јортыслы.

Өндрей вөли вынажык Павел-дорыс. Унаыс сiјө Павелөс пикуе мездылис. Кыскас, кыскас вөпи мөдыс сөкыд-шом-мешөктө дај һужөдчас пос-вылад. Оз вермы воэө катөдныд-да, вишкө коһөр—бөрдө. Өндрейлы жал сiјө лөө. Асыс мешөксө катөдөм-бөрын сылыс мешөктө щөщ катөдас. Сесса кыкнан-ныс выһ-мешөкјасла өтпырјө летчасны, быттө һем-тор абу i вөвлөма. Мастер казалис Өндрейлыс мешөк-лыд чинөмтө дај увгыны пондiс: „дышөдчан-пө, лезчан ужсыд!“ Өндрейлы ескө кущөмкө вөли-жө тај-өс кывзынытө-да, збылсө вiставны оз лыет: Павел-өс вөтлөмыс-полө.

Ез еновт Павелтө Өндрейд, пыр отсасіе. Сөмын терыбжыка кутіс котравны-а, мед унжык мешөк удітас катөдны. Асныс кыкнанныс полөны мастер-качалөмые. Ез-өд вермыны відчыеныд—адзылөма.

— „дышөдчыны пондін!“ тенјөдлө Өндрейс: „мунан да вошан. Тажө вежоные полтіннык бергөда, нөшта нөрјала!“

— „Олөм-жө-өд! Павел, ог сесеа вермы отсасеныд. Ачыл-өд со кывлін чіршөдлөмсө“.

— „Өндрей, ме-вөсна ен сурөдчы... Кызкө ачым катла“.

Өндрей бара-на ез вермы терпінныд. Асывнас сүөдіс Павелөс дај шуө: „пукышт-пө тані. Катөда асым-да, тенад-мешөкла вола“.

— „Нөјтасны-өд, Өндрей!“

— „Оз, гашкө, казав“.

Лунтыр Өндрей отсасіе Павеллы.

— „Ен термас, Өндрей“, вөлі шуасны: „уеан да кулан“. А Өндрей сөмын полө мастер-качалөмые.

Өтчыд муртса-на Өндрей боетіс Павеллыс-мешөксө,—кодкө мышсааныс шапнітіс сіјөс.

— „Те тазі ужалан!“ горөдіс мастер, ачыс „швач“ да „швач“ сіјөс кулагнас. Мөдыс кыв-ніжын ез шу, сөмын келдөдіс. Павел сырјалөмөн бөрдзіс.

Водісны рытнас кык шуғ ұзны. Өндрей оз сорніт воzza - рытјасын-м. Мөдыс оз-жө лыет шыасны, чөва кутлө сіјөс.

— „Мыј-бара“, мөвпалө Өндрей: „аскі лоө-а?“

Аскінас Павел ез вермы четчыны волпас-вывыс: віеміс. Јуөртісны батыслы да нуісны болһічаө. Сы-бөрын сіјө ез-нін волы шомтө кыскавны: болһічасан батыс гортас нуіс. Өндрей чукөртіс 25-шајт да гортас-жө петіс. долыда-пырые паныдасіе-

ны кык жорт горт-сиктас. Арнас кыкнанныс пырисны
школао. Сесаң нөтчүд-нин кык-друг ез торжөдчыв-
ны: кык-вок-моз пыр олісны.

Ш О Г.

(Суриков-герті).

Пөльөншуыс ыстис гижөд

Аслас-пөрыс-пөльлы.

Сіјө-пөльөншуыс оло

Ылын-карын гөляла.

Мыј-бара-нын сіјө гижө,

Колө пөльлы төдны.

Ачыс—велөдчүтөм. Колө

Кужыс-динө мөдны.

Керкас петис килчө-вылас

Педот, зормөм-жур;

Пуксис, видчысны сен кутис,

Оз-ө лыддыс сур.

Рытја-кад-нин сөкі вөлі,

Мөсјас-вајан-кад.

Жыңјан-голгөм кутис кывны,—

—Сылы Педот рад.

Мөсјас-бөрсө чөлад локтө;

На-пийн, дөрт, ем

Коді пөльлы лыддыс гижөд,—

—Велөдөм-жур-вем.

Сізі і лоі: мөсјас-бөрын

Тыдовтчис бур-пі.

Чукөстис пөль. дөтінаыд

Уекөдчис, кыз би...

—„На, со, лыдды; мыј тан гижө,

Колө төдны мем“.

Бөстис дөтіна, зев сүсө

Лыддө, төдөмөн.

Копыртчис пөл лыффые-динө:
Кывзө, кутө лов..
Пөлөншуые сылы гижө:
„Метөг, пөлө, ов...
Төда-пө, тед феңга колө,
Вотыд мынтытөм.
Кые ме боста? Болнычаын
Кујла-пө, китөм.
Ог-пө төд, кор сее ме пета, —
—Абу ичөт-дој:
Менам-пө-өд гырда-выја
Орөдөма сој.
Ламөдис-пө ужалігөн
Көлөса-борд-дор...
Вердые, отсалые тед оз ло,—
—Пет-пө көт да кор!..
Ферт-пө ескө татые пета,
да-өд бара шог:
Китөм-көнөрлы-пө кытые
Сурө уң да мог?..“
Пөллы сижө-гижөд вайіс
Бура-ыжыд-шог;
Зев-тај чорыда пөл бөрдзіс,
Кага-бөрдөм-ног...
Фетінаыд адзө бөрдөм,
Сөкыд сылы щөщ:
Пөллөн елөмас шог шыріс,
Гілавміс вом-көщ.
Пөл-моз, өшөдис щөщ улө
Јежыд-шабди-јур.
Шорөн сінва бур-пі лезіс,
Мыјла вөлі бур.

САР-ДИНӨ.

Закар-пөл воіс Пітірө вельволы-паныд. Муніс под-
өн, муніс көрттујөн. Туј-чөжыс пі-јывеыс мөвпал-
іс, сы-челад-јылыс-да. Пілы овны еөкыд, семја
ыжыд. Гырыс-піјаныс Пітірын, заводынөе. Кольан-во
вел-јона отсалісны батныслы, а таво јуөр һі отсөг.
ҶоңвіҶаөе-ө емөе?.. Воіс пөл Пітірө пөлөншуыејас-
сө корены. Вел-дыр сіјө Пітір-улічајасөдыд кореіс
патеранысө. Коркө-тај сурі-жө. Патераса-көҶајкаыс
бура прімітіс пөрыс-морттө. Ачыс сыла-дорыс-жө
вөлөма-да. Мужікыс сылөк Мікулајкөд да Іванкөд
өтлаын уҶалө.

— „МуҶин, көнкө? Мун вод Іван-вольпас-вылад
да шөјтчы“...

Закар муҶ-вывеыд пыр-і суркмуні—унмовеіс. Пем-
ыд-горув-һін. Көдкө, кылө, пыріс.

— „Пөл, кыс-нө-те уеін!“ Вольпас-дорын том-зон
сулалө; уҶалан-дөрөма, чужөм еөд саыс-ө, гоҶжалөм-
ыс-ө.

— „ВіҶа-олан, Іванушко... муса-пі!“ ружтіг-тыр-
жі четчіс пөл вольпас-вывеыс да здоровајтчө тірҶан-
кїнас-гөлөснас: „локті“, шуө: „со тіјанөс відлыны...
Бат-мамыд поклон ыстісны, став рөдвужным-і... Ба-
тыд забедујтө, деңгатө іпраҶык-кеҶлад-енө-ыстөј-
да“.

Іван һінөм ез шу да мышкөн бергөдчіс. Сесеа
пукеіс пөл-дінө да кутіс віҶөдны сы-вылө. Пөрыс-
еінјасыс, мелі-чукырөс-чужөмыс да зор-тошкыс пөл-
ыслөн воіс еөлөм-вылас. Уеі төд-вылас дере-
һаыд...

— „Мікулајыд-нө текөд-жө олә?.. Горміс-тај-нө
уҶ-вывеыс... Јона-жө, көнкө, уҶавныд еөкыд тіјан?“
Пөл јуасө поліг-тыржі, ачыс віҶөдө Іванлы-еін-выл-
ас.

— „деңга-ыстытөм-жывыд көсји віставны... Мікула-
ажыд-өд абу тани... нукеөдісны“.

— „Нукеөдісны... Турмаө?!“

Закарлөн еінваыс кутіс доршасны. Иван матыет-
чіс сы-дінө.

— „Те ен думайт, пөлө, Мікулајтө-кодөскө-ві-
іг-лі,-грабітіг-лі... Заводын вөлі забастовка-да, сы-
вөсна нукеөдісны. Унаөн нукалөны“...

дыр Иван вісталіс ужалыејас-сөкыд-олөм-жылые,
кыңи најө кокнөдсө, вескыда-олөмсө корөоны. Пө-
рыс-Закар шензө: некор сіјө сеңөм еорнјассө ез
кывлы.

— „Сің-кө-тај, Мікулајыд абу лок-вөчөмые еурө-
ма“... — Кокніджык лоі Закарлы. Пөл-мелі-кывјые
Иванлы долыджык-жө лоі. Сіјө кутіс віставны пабрік-
ын-ужалые-жылые, налые-вензөмсө-көсасөмсө көча-
јоваыскөд.

— „Час... регыд ас-еіннад адзан. Регыд став
ужалыеыс бастујтны кутас“.

Забастовкаыд збыл регыд лоі. Уж пабрік-завод-
ын сувтіс. Трубајас дүгдісны шынасөмые, рыт-
ја-біјас кусіны пабрік-өпінјасын. машинајас көзалі-
ны, сөмын ужалые-јөз лун-лун жуөны ывла-вылын.

— „Оз-ө, пөл, гажыд-пет собраңне-вылө мекөд
ветлыны? Отетс-Георгіј кутас віставны“.

Мөдөдчіс Закар. Өғи-улыча-пом тырөма јөзөн. Став-
ыс мунө өтарө. Сені том-јөз, сені олөма-јөз, зор-то-
ша-старікјас, нывбабајас, господа-улов. Закар да
Иван јөз-бөреаыс пырісны щөң кущөмкө керкаө.

— „Лортјас!“ вылө сувтөмөн вісталө кодкө („Та-
јө і ем Јогореј-бағушкоыд“, шуө Иван): „ме бара-
локті талун тіјанкөд еорнйтны. Колө корены кок-
нід-вескыд олөм... Колө сар-бағушко-дінө өтчукөрөн

ветлыны: сiјö-кө кылас гөл-јöz-нарғитöмтö, кокнöдас олöмтö“.

дыр вiеталис поп небыд-кывнас. Закарлы зев еö-лöм-вылас воис. Кор-крестана-мыреöм-жылыс-кутис-вiетавны, Закар быдөн ышловғис. Сесеа кылö: аски, вöскресеңнаö, став ужалыс-чукöрыс сар-динö мөдöны асыныс сир-курыд-олöм-живыс вiетавны.

— „Ме щöщ муна“, шүö пөл: „да вiетала сарлы, кың помешцик да станöвеј мiјанöс нарғитöны“...

Аскинас Закар-пөл вежис дөрөм-гачсö да мөдöдчис пөлөншуысыскöд да патера-көзайныскöд. Петисны керкаыс. Виçöдöны-да: јöz-чукöрыс еöd-визув-ју-моз-кыссö—мунö улыч-кузайс. Пöрыс i том, гырыс i поснi, ставыс мунöны, настасöмаөс-празник-дырјi-моз-да. Мунöны шы-һi-тöv. Кымын-возö мунöны, сымын содö јöзыс: быд-улычаыс-петö выл-јöz. Поснi-јујаслөн-таж вajasыс киссöны ыжыд-јуö, сiң-жö векнi-улычjасыд петис пöјим-ном*)-мында-јöz паскыд-проспект-вылö. Кыекö, ылыс, јöz-пөвссыд пөллы сiнвозас зiбжив-спас уеi. Ödjö-öмöј, јöзсö тојлалiг-тырјi, шапкатöгыд, зор-јуреiнад,—ез-мун-да кутчис öбраз-динад. Мунöны лыдтöм-щöттöм-јöz сар-динö. Шы-һi-тöv. Кор-сурö сöмын кагајас горöдласны, быгтö вöзвыв туналöны шуд-лун матысөмсö.

Һинöм-видчысөтөг муныејас-пыщкын гығис, быгтöкө кодкө пыкис вöзö мунысö. Јöz öтарö вöзö мунö. Нөдыр-мысғ, быгтöкө кодкө бара пыкис вöзын муныејассö. Сöd-јöz-пөвсыд бара гығис. Закар, пельпомјаснас-јöзсö-тојлалiг-тырјi, шекöдчö вöзö:

— „Мунö, мунö вöзö, бур јöz!“—кевмысö.

Јöz мунö вöзö. Зев зескыд кутис лоны. Зев ыжыд зык-шы көнкö кылис. Көнкö мыккө саркнiтис.

Паскыд-жужыд-визув-ва-таж вабергачалö, сiң-жö

*) пöјим-ном—геб, деб.

лыдтөм-щөттөм-жөзыд кутис кытчө-сүрө шыблаены,
код сиз, кодыс, „ој“—горзиг-тырји, пырисны-сүјеисны
мөда-мөд-коластас, шојјас-вомөн, кагајас-вывті...

Гырыс-дыа-вывті-визувтыс-ва-тај руздө му-пјас,
сиз-жө сылө, шочмө вождө-муные-жөзыс.

Пөл вјөдө вождө: пос-вылын војска сулалө.

— „Муса вокјас“, еөдөмеыс горөдіс пөл: „кыв-
зөј!.. Јенмогысөн, дүгдөј... јөзөс-өд...“

Пос-вылын бі өтө-дүк-кежлө ловзыліс. Сесеа гым-
ыштис. Војска сајалі щыннас. Закар нөшта-на
мыжкө горөдіс, сесеа кісө вылө лептис, шапкаыс сы-
коста уеі, ачыс лезчис піждөс-вылас. Жор-јурис морөс-
вылас өщјис... Сы-дінө уеі кущөмкө нывбаба кага-
нас, ыылын—устөм-тоштөм том-морт.

Јуасөј велөдыгныдлыс, мыј вөлі 1905 вога јанвар-9-өд лунө, 1905-
вога револутсіја-јылыс-да. Кущөм војна-бөрын вөлі? Гашкө, тіјан-вөлөгт-
ын овлісны сылнејјас? Мыјыс најөс ыставлісны? Јуасөј 1917-вога,
певраль-төлысга револутсіја-јылыс; сарөс чөвтөм-јылыс. Кущөм војна-
бөрын лоі певральса револутсіја? Јуасөј батјасныдлыс, көні најө секі
вөліны, мыј адылісны, кывлісны?

ЖЕБИГӨН—КОЛЪӨДИГӨН СЫЛАНКЫВ.

Бур-вокјасөј! кос-вылын уеінныд ті,

Мед ужалыс лөсыда олө.

Мыј вермінныд, јөзыслы, еетінныд ті

І кулөмыс ті енө полө.

Ез жалитлы тіјанөс вір-јуыс-сар,

Лок-местаын—турмаын вјіс,

Ез жалитлы тіјанөн сарыслөн сүд,

І сүд-ітис лок-ногөн сизі.

І сүд-бөрын, коңөрјас, мунінныд ті.

Зев ылө ті мунінныд, вокјас.

Туј тіјан-оз-помас і шөјтчөг оз ло,

І дорөма кіјас і кокјас.

Жар тїжанӧс сотӧ, кӧт сетчӧ-жӧ кув,
І лолавны ті онӧ вермӧ.
І туж-шӧрӧ, коңӧрјас, уғаннıд ті,
А стражаыс јонжыка скӧрмӧ.

Жар-лунјасӧ, ӧгыр-моз, доналӧ кӧрт,
Кі-кокјастӧ тїжанлыс јірӧ,
І ранасыс војталӧ, візувтӧ вір,
І пыдӧжык кӧртјасыс пырӧ...

А зарңи-дворечјасын вір-јуыс-сар
Пыр гажӧдчӧ, шогјас оз тӧдлы;
Оз жалıt гӧл-јӧз-вылӧ пула да штык,
А мӧд-торсӧ ынӧм оз сетлы...

Лок-сарыслӧн-сарстволы воӧма пом.
Гӧл-јӧз вӧла бостіс ас-кіӧ..
Бур-вокјасӧј, корейннıд, сетіннıд ті
Гӧл-јӧзыслы вӧласӧ сіјӧ!

АСКІ ЛЕҢІНӧС КАҢТЫЛАМ.

— „Тӧдан-бара кок-шытӧ Мішалыс“, шуӧ Марја-тӧт: „ӧдјӧ пӧдлав ӧзӧссӧ, ӧдјӧ! Кӧзыдсӧ мыјда пыртін“. Міша кӧзыд-руыскӧд-щӧц котӧртіс кӧщас-пелӧссӧз.

— „Кӧн-нӧ Павелыд?“ прістук-вылӧ четчыштіг-моз јуаліс Міша.

— „Со-тај паччӧр-вылын, кынмӧма-да“, шуӧ Марја-тӧт. Ачыс паччӧр-дорын-жӧ швыргӧ—печкӧ.

— „Мыјла-нӧ школаад ен волы“, јуалӧ Міша.

— „Муртса-на мельнычыс локті“, шуіс Павел.

— „Аскі оз велӧдны, корісны народмӧ“, віставлӧ Міша јортыслы.

— „Бущӧм-нын бара празңык тїжанлоӧма?“ јуалӧ Марја-тӧт.

— „Аскі кутам қаҕтывны Љеңинлые кулан-лунсө. Унаөн кутасны сы-жылые віставлыны, бөрынас спектакль лоө пионерјаслөн“, віставлө Міша.

— „Мамө, Љеңиныд уна-жө бур вөчөма гөлыды, ужалысыды, крестанаыды! Пыр на-понда косасө-ма, пессөма озырјасыдыкөд“.

— „Озырјасыд да попјасыд-өд ассө відөны-жө“, шуө Марја.

— „Најө, дерт, відасны, налые влаетсө мырҕ-ҕисны-да. Некейтчө најөс өні оз еібөдны. Марја-төт, аскі нардомад щөщ воы, сені та-јылые ставсө вісталасны“, зев сөлөмсые нуөдө Міша.

— „Но, мокастө чельад“-сералө Марја: „гашкө ті сесса менө спектакасны щөщ кутанныд велөдны-да? „Сојуз молодожаныд“ щөщ гижанныд-да? Лоө, тыдалө, ветлыны віқөдлыны тіжанлые кікімерітчөмнытө.

Кущөм лунө, төлысө, воө кулі Љеңин? Сөмын-ө мі сіјөс каҕтылам, жалытам? Мыјла сіјөс став мірыс төдө? Мыј сіјө вөчис? Јуасөј кыҕи овлісны револутсіјаөҕ крестана, озыр-јөз (купеч), поп-ҕак? Војдөр сөмын кодјас велөдчылісны? Öні? Мыјла öні гырысјасөс велөдөны? Мыј-вөсна мукөдлөн мамјасныс пыкөны чельаднысө пионерө, „сојуз молодожіө“ пырөмыҕ? Мамјаснытө щөктө велөдчыны, кывзыны һјага-газет-лыҕҕөм.

ТУЛЫСЛАҢӨ.

Колі арса-лунјас,	Мед-көҕ војлө төлыс,
Воис көҕыд-төв;	Гартлө лымсө... мед!
Тулыслаңө шонді	Кравзө рака-чукөр...
Бергөдчис-һин бөр.	Мед-жө кравзас, мед!

Оз вермыны пощны

Шондіылые туј,—

—Петас сылөн јүгөр,

Воссас гажа-лун!

ТУЛЫС.

ТУЛЫС ВОӦ.

Тулыв воӦ Комі муӧ,
Гажа,-шонид-тулыв.
Бара шогыд сені бырӧ,—
Кӧзыд тӧлыд мунас.

Секі шонид-выль-зер мыскас
Комі муыс сӧдсӧ;
Јурдӧдас сек асја кыа
Пемыд-Комі-јӧзсӧ.

Визув-Ежва Комі-јӧзлыс
Кылӧдас сек шогсӧ.

Тувсов-шонди секі шонтас
Кіјассӧ да коксӧ.

Локталасны Комі муӧ
Міча сылыс каяјас*).
Парікодыс Ежва-куӧа
Летчылас да каяјас.

Муыс гӧрыс-јаслысылӧ,
Муса-дона-муыс.

Посні-јӧзлы, нӧрыс-јӧзлы
Воас гажа лунјас.

Тулыв вајӧ уна-гажјас
Татчӧ, Комі-јӧзлы.

Кага мамлы-воӧас каяјас
Шуас: „Гажа ӧні!“

Г у з.

*) Кая—ічӧтик лебач.

ТУЛЫС-ТАЈ ЛОКТӨ.

Быд керка-вылыс шор-моз визувтө војтва. Тујјас еödödöмаөе. Быд өшнүлыс мүдödјас тыдовтчөмаөе. Көн-сүрө веж-інјас мытчасөны. Со, жежыд-јура-Ма-шө мүдöd-вылын лыаыс латі гудралөма, да шлач-көдө чачајас. То, пос-помын Öдук Ануккөд көмтөм-өе, четчалөны пөвтор-вылын. Васук Јогушкөд бө-рөзда помөны, лөсөдөны мельнча. Міртуј-вомөн, мөд-бөрөздаын пыжјас, парікодјас лөзалөмаөе, ворсөны. Став челадыс көм-ні-пас. Туј-шөрын петук „кот-кот-кот“—чуксалө курөгјасөс ас-дінас, мыжкө сүрөм-а-да. Весіг каңыд щөщ петөма, пос-вылын куткыр-візө—пукалө. Гідјасын ыжјаслөн, мөсјаслөн баксөм-шы кылө, вөзјысөны вөла-вылө. Керкајасын швач-көны—кыөны. Көдкө кылө өшн-дорын саргө—завјө сүрі. Школа-өшн-јас восталөмаөе. Сені мытчасөны, малазіјас-моз ызгөны-золгөны челад. Гөгөр шорјас бузгөны. Гажа-жө-нін быдөнлы тулыснад.

Тулыс воөм төдмалөм.

- 1) Төдмалөј, гижөј лым-чужөм-вежөм вөрыс, му-вылыс, туј-вылыс.
- 2) Кущөм-інјасын лым сөрөн сылө?
- 3) Візөдөј лун-мөд јі-кылалөм, сөгга гижалөј сы-јылыс.
- 4) Вежон-кык төдмалөј пујас-вылыс гарјаслыс вежлагөм, сөгга гиж-өј сы-јылыс.
- 5) Гижалөј да рісујталөј быдтор тулыс пукзөм-јылыс.
- 6) Кущөмөс лөбны кызјас, піпу-јывјас,-дінјас?
- 7) Вежөны-оз төвса паскөмнысө том кызјас, пожөмјас?
- 8) Кущөм лунө, төлысө мытчысисны мед-воzza турунјас, зоріајас?
- 9) Кор локтөны мед-воzza лебачјас?
- 10) Кывзөј тулыслыс став ловчөм шысө.
- 11) Гижөј, кущөмжык дукус тувсов сынөдыслөн.
- 12) Тулысын-кө ывласа-ас-гөгөртөр серпасавны*), кущөм мічрөм**) мед-уна ковмас?

*) рісујтны

**) краска.

БАБКИАСӨМ.

Ежва-вылын, мiртуj-дорын
Уна поснi зон
Бабкиасны чукөртчөма—,
—Лөсөдлөны скон.

Чөвталөны-воjдөр пудjөн,
Кодлөн гащ, пук, жек;
Кодлы-j шурган лоö лыjны,
Нинөм, абу шог!

Бугун толъскас өтпыр ноль-гоз:
Сылөн ыжыд вын.
Свинчаткаыд, дерт, не сы-моз:
Воас сөмын кык.

Вокыс чукөртө сен бабкi,
Картуз сылөн доз.
Ворсые вөзjө, сөвчиг-тырjи,
Шыр да рака крест.

д. I с а к о в а.

ПЫШКАJ.

I.

Пемыд вöрын,
Вөр-саjын,
Пижөдам мi
Сетчө туj.
Сесса гöрам,
Гöрам му.
Сесса кöзам
Шабди-пыш.
Велалис-таj
Пыш-гуыс.
Пыш-пiжанным,
Веж-пiжанным
Лебавны,

Пышсыным-даj
Көнтуссө-даj
Кокавны.
Час мi сijөс
Кыjыштам,
Бордjас, гөнjас
Нешкалам.
Секi оз кут,
Секi дугдас
Лебавны,—
Пышлыс көнтус
Кокавны.

II.

- Челад: Җоңвиҗа те, Кума?
Кума: Җоңвиҗа, бобушҗас!
Челад: Көн тенад пышкаҗыд?
Кума: Гортын, мусаҗас.
Челад: Мыҗ-нө сiҗө керө?
Кума: Виө, коңор, куҗлө:
Виө сөмын кок-пыдөс.
Челад: Ветлы, Кума, јөрө-борјө
Бурдан-турун, сетые бөрҗы—
—Пывеөд сылые кок-пыдөс.
Кума: Пывеөди, мусаҗас,
Пывеөди, донаҗас;
Оз отсав і пывеөдөм,
Сөмын јонҗык виемөдө.

III.

- Челад: Җоңвиҗа те, Кума?
Кума: Җоңвиҗа, бобушҗас!
Челад: Көн тенад пышкаҗыд?
Кума: Гортын, мусаҗас.
Челад: Мыҗ-нө сiҗө керө?
Кума: Виө, коңор, куҗлө:
Виө сылөн пелпомҗас.
Челад: Ветлы, Кума, јөрө-борјө,
Бурдан-турун сетые бөрҗы—
—Пывеөд сылые пелпомҗас.
Кума: Пывеөди, мусаҗас,
Пывеөди, донаҗас;
Оз отсав і пывеөдөм,
Јонҗык сөмын виемөдө.

IV.

- Челад: Җоңвиҗа те, Кума?
Кума: Җоңвиҗа, бобушҗас!

Чельад: Көн тенад пышкажыд?

Кума: Гортын, мусајас.

Чельад: Мыј-нө сiјө керө?

Кума: Вісө, коңөр, кујлө:
Вісө сылөн кынөм.

Чельад: Ветлы, кума, јөрө-борјө.
Бурдан-турун сетые бөрјы—
—Пывеөд сылые кынөм.

Кума: Пывеөди, мусајас,
Пывеөди, донајас;
Оз отсав і пывеөдөм,
Јонжык сөмын вiемөдө.

Чельад: Пышкајлөн-тај лебавсiс,
лебавсiс.

Шонди-банлөн лебавсiс,
лебавсiс.

Көнтуснымөс кокавсiс,
кокавсiс;

Јчмонјасөс вөрөдсiс,
вөрөдсiс;

Мича нывјасөс дөзмөдсiс,
дөзмөдсiс.

Н. К а р а к ч и ј е в а.

Төдмалөј локтые лебачјасөс.

1) Гiжалөј локтан-лунсө өд-ракалые, ыбкажлые, турiлые, чiкыш-лые, сырчiклые, колыпкажлые.

2) Кыјi жансалөны мөдә-мөдөыс өд-ракајас, прөстөј ракајас, да чавканјас?

3) Мыј-вөсна јөзлы мусаөс чiкышјас? Кыјi најө лебалөны?

4) Быд лебачөс-ө төданныд сылөм-сертiыс?

5) Төдмалөј јона сырчiкөс, сөггә быдтор гiжөј сы-јылые.

6) Кушөм-төлысө заводiтө көкны көк?—dygdө?

7) Кушөм-төлысө заводiтө гывны колыпкај?

8) Велөдчөј серпасавны да гојыс вөчавны лебачјасөс.

Лебачјасӧс тӧдмалӧм.

- 1) Тулыснад пышкајјасыд (пышчепјасыд) тӧвга-кодӧг-ӧ?
- 2) Віқӧдлӧј пышкајаслыг поз-дінаныс нокгӧмсӧ. Мыјла-нӧ најӧ позсӧ вӧчӧны?
- 3) Кущӧм лебачјас тани тӧвјӧны?—тулысын локтӧны?
- 4) Кущӧм-рӧма сізлӧн-јурис?
- 5) Мыјла-нӧ сізыс нырнас пыр кощкӧдчӧ пуас?
- 6) Збылӧ-нӧ воқ-тулысын, ульмӧм-воқын сіз јонжыка кощкӧдчӧ?
- 7) Кущӧмжык-лебачјасӧс ӧни адзывланныд тујјас-вылыс?
- 8) Відлалӧј јона пуӧм-чӧпан-кольк-кыш (пуктӧј укус-пыщкӧ, тӧд-ӧј мыыг артмӧма), віжсӧ, кучіксӧ, јежд-чутсӧ, (мыјла сіјӧ мед колантор?)
- 9) Кызі колӧ жүгӧдтӧг тӧдӧдны щыктӧм-кольк?
- 10) Кущӧм лебачјас курӧг-кодӧг?

Нӧданкывјас:

- 1) Кыкыг чужӧ.
- 2) Кітӧг-чертӧг вӧчӧма керка.
- 3) Ӑти-дозјын кык-сікас сур.

Лебач-позјас тӧдмалӧј.

- 1) Кущӧмжык-кадӧ лебачјас позјалӧны?
- 2) Чікыш кытчӧ позсӧ течӧ? Пышкај? Ыбкај? Сіз? Колыпкај?
- 3) Сојыг вӧчӧј лебач-поз колькјаснас, піјаннас.
- 4) Кодлӧн мичажыка кыӧма позсӧ: чікышлӧн, алі пышкајлӧн?
- 5) Вӧчӧј ворсан лебач-садӧкјас.
- 6) Кӧк кызі позсӧ вӧчӧ?
- 7) Кущӧм-лебачјаслыг позјас тӧданныд?
- 8) Лебач-поз-когавлыгјас мыј вӧчӧны дӧревчалы?

ЕЖВА.

Ежва, Ежва! Төв і гожом
Кытчө ватө ассыд нуан?
Кымын шорөн, кымын вожөн
Вөрые, луджые зертө нуан.

Кымын морт те-вывті ветлө:
Пыжөн — гожом, төлын—вөлөн
Кымын морт те-дорын пөтлө?
Мыжда бурмөдан те сөлөм?

Төлын шылыд-туј те вајан,
Гөгөр кыщлалөмјас чінтан,
Тулыс візјас-вылө кајан,
Турун пөткөдан да вынтан.

Тулыс—тенад пом оз тыдав,
Тупкан гөгөрыд те лыа,
Төвлы ворсны секі гыда,
Бытө саріз-вылын, гыа!

Кымын морт те-дінын вердчө!
Пурјас помтөг лун-вој кывтө...
Быдөн уж Ежваын бердчө,
Кынөмпөт шедө те-вывті!

Воас шөйтчөг пражык-дырји!
Көт і гортө сек ен пырлы!
Шоныд рытјас Ежва-кырјын,
Сылөм, гажөдчөм оз бырлы.

ЧЕЛАД-ГИМН.

Веж-гажа-лун, том-тувсов-лун!
Мі гора сылам сіз:
Мі—быдмые-јөз, мі подув-вөр,
Мі—возө-муные јөз.

Мі-гажа-војтыр, посні-јоз,
Бур пуктам асным сад.
І быдмас мед, мед лоо јон,
Med shedö сылы öd!

Те, муса-вөр, веж-лыска вөр!
Пыр јонмы, быдмы ов!
І кутам мі щощ быдмыны,
Щощ овны текöd нем.

І сетам мі, мыј вермас јур,
Ас-чужан мулы бур:
Пыр сөмын вөчны колан-уж,
Пыр дорны сылые шуд!

Кор пөрыемам, сек волам мі.
Те-улө, шөјтчиг-моз...
І каътыштам том-олөм-кад;
Веж,-гажа тувсов-сад!..

В. Чістальов.

ВӨР.

Вөрын уна-мөлөс-пу ем. Öні-пөлөс-пујас корјаөе:
кыз, пшү, бад, тупу, лопу.

Налөн төлын корјас гылалөны, куш-нөрјас-кеж-
ыс сулалөны төвбыд. Мөд-пөлөс-пујас лыскаөе: коз,
пожөм, ыыв. Најө төвбыд өткод-өс,—вежөс сулалөны.
Корја-пујаса-вөр шусө раскөн. Лыска-пујаса-вөр шу-
сө јагөн, пармаөн-да. Вөр-помыс морт ыжыд бур бөстө.
Пуыс вөчө сјјө керка, карта. Шонтө керкасө пескөн.
Керка-пыщкас ставыс-жө пуыс вөчөма: пызанјас,
улөсыс, лабічыс, крөватыс. Пыжыс, dod-дыс, пинаыс,
гөрјыс—ставыс пуыс. Сіртө, d-өгөд-тө vijödö бара-жө

пуые. Веег кабалатö вöчöны пуые. Веег кыреыы мыјта бур бостöны: кыöны һинкөм, перјöны бон рөгö-за-вылö, кучик дубитöны, вiјödöны дөгöd. Сумöдеыд кымын-пöлöс дозмук вöчöны.

Вөрса пöтка-зверыс мортлы сојансö, шоныд-кусö мыјта сетö. Вотöсыд, щакыд, быдмö;—ставыс сiјö сојанö мортлы мунö. Тöлын вөр вiзö көзыдые, гож-öмын-шонди-сотöмые. Весалö щыкөм воздук: сöстөм воздукөн мортлы кокһид, долыд лолавны.

Лыдтөм-щөттөм бурсö, ескö, вöрыд сетö мортлы-да, оз быдөн гөгөрвоны сы-жылыс-а. Вежөртөм-јöзыд һө-тi оз вiзны, оз жалитны вөртö. Вөрөд-муниг-мөз чер-өн öтарö „сап“, мөдарö „сап“—пујастö пөрлөдлöны; аслыс, ескö, оз ков пуыс. Сiзи пөрлөдлö сiемөм-вылö. Оз мөвпышт сещөм-јöј-мортыс, кущөм-дыр лöи налы быдмыны, кымын даc во пуöз воштыены. Вежөра-мывкыда-јöз јона вiзöны вөртö. Јуклөмаөе гоз-мөд-пелö, да вочасөн пөрөдöны. Мукөдлаеыс быдтöны, оз вөрзөдны.

ПУЛÖН БЫДМÖМ.

Пу быдмö зев назөн: воыс-воö жүждö, кызö пас-калö. Сојан-јуан бостö: вујјаснас муыс, корјаснас сынöдыс. Пулөн став-колан сојан-јуаныс муын, ем мыј-сурö воздукын. Му-пыщса-сојаныс кайö вылö, корјасöзыс, сенi воздука-сојаныскөд најö паныдасö-ны. Сесеа сiјö сојаныс вылыс летчö, пу-куза, кыреа-пуа-костöдыс. Сетые содö гөгöрыс шул-пласт быд во. Шул-сертыс тöдöны пулыс нем.

Сiјö-сојан-сывсыс ар-кежö чукөрмö сојан; сетые пујас-вылö артмö гар. Төвбыд гар олас. Тулысын, мыјөн-шондөдны-кутас, гар паскалö корјö, петöны выл увјас, мукөдыс артмöны зорiзјас, көјдысјас, во-тöсјас.

БУЗ-Ө ПУЛӨН НЕМЫС.

Пујас олөны јона-дыр мортјас-дорые. Шоч-морт-ыс мјан 90 арөсөз олө. Пујасыд, весіг вој-вылын олөны 200-300-400-500-воөз. Сурлөны еурс-воые-дыр-жык-олые пујас.

Полшаын вөлі өті-морт пөрөдөма гырка тупу.

Во-гөгөрсә гөгылсө лыд-дөмаөе 750-өс. Пу-пыщ-кыс зев јона сіемөма-да, ставсө лыд-дыны абу по-зөма.

Арталөмаөе-да, еурс-воые-пө дыржык-нын олөма. Мјанлы вывті-нин тајө пуыд ыжыд кажитчө. Лунвыв-са шоныд-инса пујас-динад тајө тупуыд челаф-код-на лоө.

Војвыв-Америкаын вөлі пөрөдөмаөе өті-пу вит-сыв-кызаөс. Тајө нусө зон-артель-јөз кералисны квајт-вежон-чөж. Уеөм-шыыс кылөма езім-верст-сајөз. Мырсө шылөдөмаөе-да, дас-ноль-гоз-морт јоктыны төр-лөмаөе.

Со, кущөм пөрые-гырые пујас емөе му-вылын.

ПӨЛӨСТЧӨМ КОЗ.

„Аттө, містөм-жө-нин те, чојөј!..—Абу тенад нө-ті мичлуныд. Пөлөстчөмыд, тушаыд лапкыд“.

Унаые сізі вөјплисны коңөрөс-козјөс сы-гөгөр-быд-мые мүкөд мича,-вескыд-козјас. Гашкө, ічөт-дырјыс төв. чукылтөма, гашкө, ош талалөма кыз когнас, еө-кыд тушанас,—мыјла-кө-тај со ез вөв вескыд да мича сіјө өтнас. Ыжыда коңөр ышлолалө, зев забед-нө сылы, абу мүкөд козјас-код лоөма-да.

Лапјаснас нукрасө, норасө урлы аслас шудтөм луныс-вылө.

— „Те ен шогсы, ен бөрү“, еөлөм сетө: „вүддөдлү гөгөрыд: быдөнөс-таж өткөд-а шондид шонтө, зерыд киекалө, төлыд пөлтө“.

— „дерт, еекө, сиз-да“, ышлолалө коз: „меые-шуд-төмыс сесеа некод-жө-нин абу“...

Воис көзүд-төв. Тыри лымжөн, дөнөс олөм вөрын. Шутлалө војтөв, пөрые-көзүд-пөл ветлөддө, кощ-көдчө, шлачкөдчө пујас-дорын.

Козјас вугралөны лым-ешкын-улын, казтылөны: гожеа-шонид-лунјас, мелі шондидөс, ызган зерөс.

Шы-ни-ру вөрын, некод оз палөд налые он *).

Коркө, дыр-мыети, асылын доктисны јөз, бөрјисны козјасөс; кыскалісны вөн-костыные черјас, сесеа „кущ-кощ“—кералісны мед-мичајасө да мед-вее-кыдјасө.

„Шкув-шков“ вөр-пастала кыліе. Быдөн садміс-ны: веег вільш-урыд, гөрд-еинма-уркајыд, пастөм-ракаыд.

— „Мыј-нө тајө доі? Мыј керөны?“ кутисны јуас-ны мөда-мөдысые. Мыјөн казалисны, ставнысө шог-өдіс. Зев жалө доі налы козјасыс. Нуисны јөз козјас-өс, колі сөмын чуқла коз тіралан повзөмысла.

— „Мыј-нө кутасны керны, нуасны-да?“ јуасө чуқла-коз урлые: „мыјла-нө кералісны најөс?“

— „Ме-бара ог төд“, шуіс ур.

— „Ме төда, ме!“ горөдіс уркај: „ме-өд карад волывлі, быдтор төда.

— Јөзыд сувтөдасны козтө жој-шөрө, өшласны сы-вылө быдеама чачатө, чөскыд преңик-кампеттө, суцкаласны еіејас, өзталасны, сесеа гөгөрыс четчал-өны“.

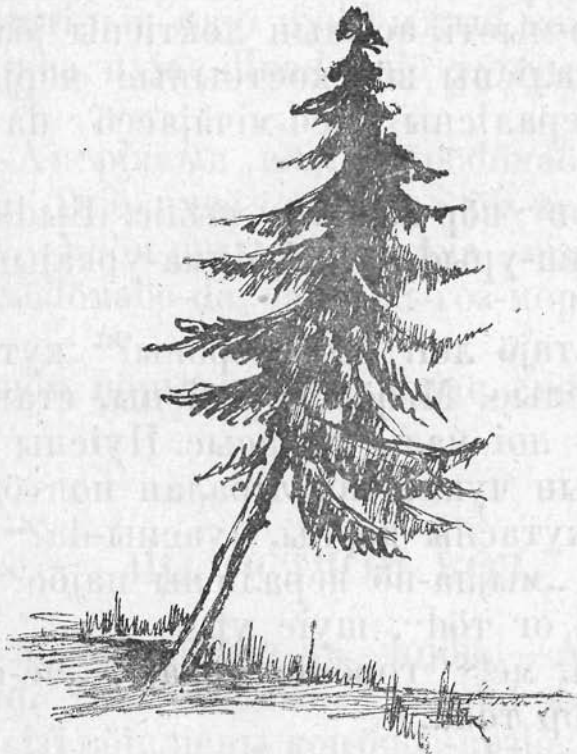
— „Сесеа, еекө-нө, мыј?“ јуалис коз.

*) ун.

— „Сесеа бөр боеталасны, куштасны козжөс, даж шыбытасны“.

— „Чө-өв, оз-жө шыбытны?“ тирзиг-тырји-повзөм-ысла жуалис коз.

— „Збыл ме вистала“, чпөстис уркаж: „сөмын те вее полан: өз-өд тенө керавны, жөзидлы мича-коз колө, текод-жасыд-вылө оз і вичөдлыны“. Ышловзис бара коз: зев вөлі сылы жал мича чојжассө. Вөліс дугдис норасны аслас мистөмлун-вылө, шудтөмлун-вылө. Зев нимкод лоі колны чужан муө. Регыд тулыс воас, кутас шонди шонтыны, төв пөлавны.

ҶОРИҶ.

Быд быдманторлөн: пулөн, турунлөн, һаһлөн, шобдлөн зев-колантор Ҷориз. Ҷоризын артмө көјдыс. Көјдысые быдмө быдеама быдмантор. Көјдыстөг һемтор оз быдмы.

Вајө-боетамөј лежнөг-зорің да гөгөр відлаламөј. Со, зорің-пыщкас гөгөр чурвіңоны віж-шмака-пома сіјас. Җик зорің-шөрас пыдыған кәјөны мөд-пөлөс сіјас. Зоріңсө-кө вундан, куҗала ногыс зев-лөсыда тыдалөны кыкнан-пөлөс сіјасыс. Шөрса-сіјасыс пыдө, пыщкө-пырөмөн, паскалөмөн помасөны. Віж-шмакјасас ем бус. Мыјөн-шмакјасыс-воасны, потласөны, — секі бусыс кісөө зорің-шөрсә-сіас-јур-выланыс. Шөрса сіјасыс воеса-пыщкөсас. Сетчө-мыјөн-бусыс-веекалө, летчө пыдөсөзыс. Пыдөсас сесеа артмө көјдыс. Сіјө-бустөгыс көјдыс оз-вермы-лоны. Бусыс-кө мөд-зоріңыс веекалас, сек көјдыс буржык лоө. Зоріңыс-зоріңө буссө новлөдлөны бобулјас, маҗазіјас, төв.

Гагјас зоріңыс-зоріңө буссө новлөдлөны кокјаснаныс, кынөмнаныс. Зорің уна-сікас, сөмын быд зоріңлөн ем гөгөр шмака-пома-сіјас, зорің-шөрсә-сіјас. Шочіңік-зоріңјаслөн овлө сөмын-куш-корјасыс (лепескіјас). Сешөм зоріңјаслөн көјдысоз овлы (щак, ңищ). Налөн быдлаын көјдыс-пыд-ді емөе зев-посңидік чулқјас, шыд-өс-код-өс. Сіјө чулқјасыс најө јывмөны.

КУПАЛҢИЧА.

Луд-вывті золгіс шор. Шор-дорас быдміс зарңі-јура-купалҗиҗа. Отчыд, ворсіг-моз, шор резыштис купалҗиҗаөс аслас ванас. Лөгасіс купалҗиҗа зев-јона відчө, роикө: „Мустөмтор, вешјы сетыс, менсым паскөмөс көтөдін. Мун ме-діныс, ме сесеа ог некор текөд ворс, лока резсан!“

— „Ен відчы, ен лөгав, ег ме локуыс, ачым ег төдлы, резыштчис-да!“ —

— Кевмысис меліа шор, ескө-да, сөмын купалҗиҗа јур выдө лептөма, оз веег кывзы шорөс.

Забеднө доі шорлы, боетис да ылыетчис купаль-
ничаыс.

Регыд воис кос-шоныд-гожөм. Купальница жур-өшө-
дөма, ебөсыс уеөма, горш-коемөмла.

Мича паскөмыс бусеөма, чукрасөма, најтчөма.
Секі төдвылас уеі купальничалы шорлөн бурлуныс:
„Өні-кө, ескө, ме-дінын шорыд вөлі, пөттөз, јукталіс,
бөр, ескө, важ-код-мича доі. Сіјө-өд зев бур, чукөст-
ла час!“

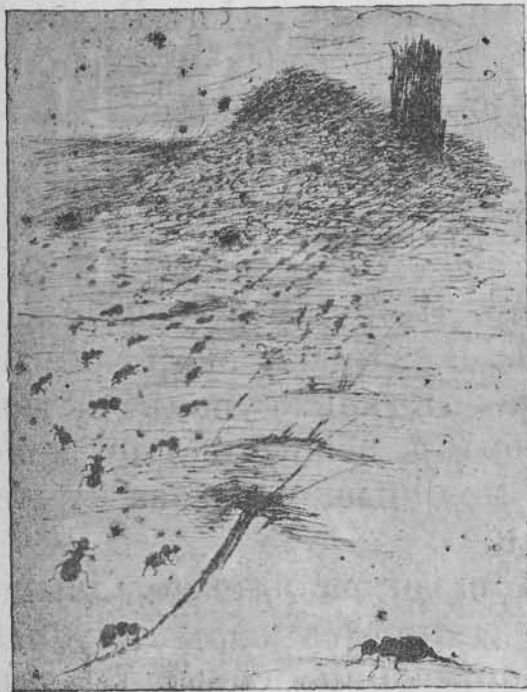
Сөмын ез-һін коһөрлөн выныс тырмы чукөстныс,
шор ез кыв сылыс вапкөдөмсө. Сізі сесеа көеміс,
кулі купальница.

Кор зорізјас когмөны?

Нөдкыв: Менам мед-воzza кыв-јитөдөј лебачлөн һім, мөд—быд лова-
ја-ловлөн зев колан тор. Ме ачым лоа віз-му-вывса зоріз.

Tөдөј, коді ме лоа.

КОЗУВКОТЈАС.

Прокө Пілакөд каж-
існы щак вотны. Вет-
лөдлөны быд пу-костөд,
быд мыр-бердөд, коре-
алөны еөд-гобјас, гөрд-
гобјас. Вывті-уна щакыс
петөма, оз вевјавны вес-
іт вотнысө бур-јөз. Со,
муртсаөн пестерјастө,
чуманјастө тыртісны
Піла Прокөкөд.

„Сесеа-пө позө ку-
рїтчыштны“, шуөны
најө. Велдыр пукал-
існы курїтчїг-мозныс.
Сесеа бара щак коре-

авны мөдөны, аеныс шыбытисны кок-ула ныс чигарка-помнысө. Сени вөлөма козувкот-поз. Чигарка помсыд кос-лысјасыд да ув-торјасыд өзјисны. Козувкотјас шыҕисны: котралөны өтарө-мөдарө. Бикөд оз поз шмонитны. Төдөны-өд, палөн керканыс вөчөма зоннас кос-лысјасыс, корјасыс, нөрјасыс, вермас өтi-дукөн кушөз сотчыны. Сөмын козувкотјас абуполысөс. Ставныс өтвылыс үскөдчисны чигарка-пом-вылад, вескыда би-вылас. Мырсөны, кусөдчөны мөда-мөд вежмөн, горзөны: „енө-пө полө, вокјас ен лезө бисө паскавны!“

Уна-козувкот ассыс ловсө сетчө пуктис. Коди коктөм, коди сiнтөм колаліны повтөмјас. Керканыс-өд зон-жө колі, немтор ез лезны сотчыны.

БОБУЛ.

Лебаліс, лебаліс жунган-гаг, сесеа пуксiс шөйтчыны лөм-куст-вылө. Пукалө, гөгөр вiзөдө. Өтi-кор-вылыс сiјө адзiс кушөмкө адзывлытөм гагјөс. Гаг зев-горша сојө корсө, уна-һин сојөма.

Жунган-гаг шензө гаг-вылө, төдөдны көсјө һимсө. Матысмыштис сы-дiнө, вiза-вiзiс:

„Олан-вылан гаг!“

— „Мырсан-олан!“ шыасiс гаг.

— „Абу жө ме гаг, ме вегыль *)-да“.

— „Вегыль? Ме-тај-нө ег-на төдывлы һекөдөс сешөм һимасө!“ шүис жунган.

— „Збыль, збыль! Өнi ме вегыль-на, лун-мөд-мысi ме лөа акаһ-код, сы-бөрын мiча бобулө пөра“.

Жунган-гаг быдөн чујмiс.

— „Вот i дiвө! Те-нө, бур аһөј, вегыльөј, он-ө мекөд шмонит?“

*) Лөлө.

— „Ог-жө шмонит. Волы, колөкө, лун-мөд-мыети, секи ачыл адзан“.

— „Ҷик вола“, шуис жунган, лебиг-мозыс.

Кык-лун-мыети бара лебис жунган-гагыд пу-вылад, вегыльос видлыны.

Гөгөр виқөдө-вегыльлөн абу весиг дукуыс.

— „Аттө, ылөдис вегыльыд; лоө бөр зилжыка лебны. Шуиг-мозыс еин-вылас уеи гыркса-пыщкөса-кыз-пу.

Сени кујлө кущөмкө кузмөс, јостөм-пома, колк-код-тор.

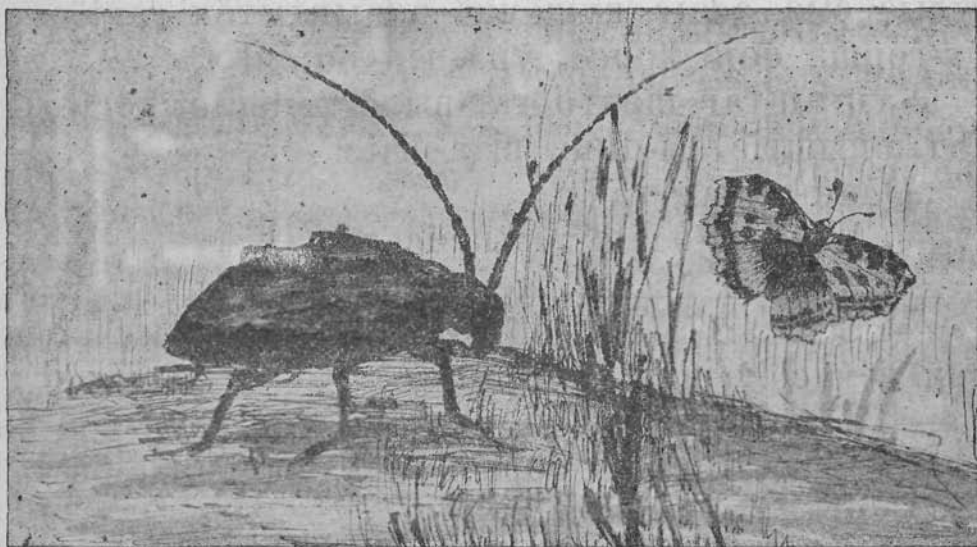
— „Мыј-нө ташөм сивөыс?“ брунгө жунган-гаг.

— „Тажө ме, кодкө-лунса вегыльыд, со, өни ме акан-һин“, шыасис вегыльыд.

— „Со сивө-таж! дырө-нө бобулад он пөр?“ јуалис жунган.

— „Часлы, видчыслы, лоа і бобул.

Те волывлы быд-лун, аслад еиннад адзылан.

Лун-мөд-мыет жунган-гаг бара лебис кыз-пу-дорө. Кыз-пу-дин-вылын пукалө зев-мича, ыжыл-бобул, борджассө вескөдлө, лөсөдлө шонди-возын.

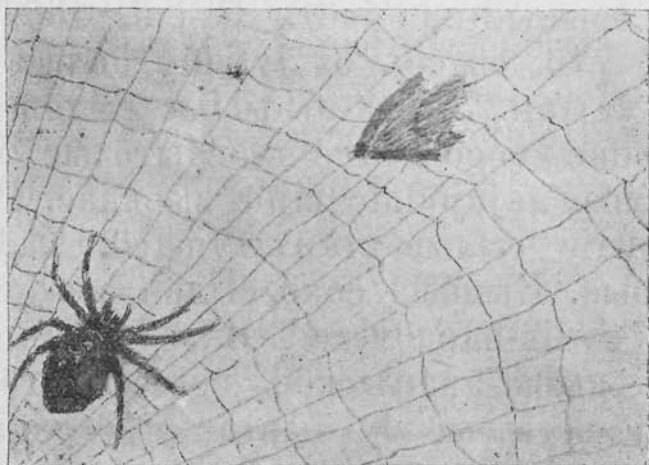
— „Олан-вылан, жунган!“ шыасіс бобул. Бурещ-кадö локтін, ме сöмын талун асывозö акаһыс петі бобулö, көсја леблыны зорізјас-вылö сојыштны-јуыштны чöскыд сојансö. Кущöмжыка теныд сөлöм-вылад воö менам паскөмөј?

— „Вывті міча!“ — шуіс гаг.
Збылыс міча вöлі бобулыс.

ЧЕРАҢ-ЈЫЛЫС.

Вөр-дорын, кык-коз-костö, зев-ыжыд вез зевтöма чераң. Тілеö-мыреö дугдывтöг, ачыс һимкод-пырыс мөвпалö: „Уна-жö гутöс, номјöс, гебјöс ме көвта татчö. Соөн-соөн кутасны шедны, от кут слöјмыны вiавнысö.

Вез-ештöм-бöрын, зөбсөмөн вiдчысö мед-војдөр шедысöс. Лебзö вөрöд міча-бордјаса-бобул, оз адзы чераңлыс везсö. Коңөр—бобул шедіс везјас.

— „Со-тај, шедіс регыд!“ һимкодасö чераң: „пырыс-пыр һамышта!“

— „Ен сој менö, лез бөр, сізі менам немпомөј жеһыд!“

— „дерт, леҗа ме тенö, видчыс!“

Сijö шуиг-мозыс бобуллөн олөм ештис.

Öшјіс бобуллөн шојыс чераң-везјö. Чераң бара видчысö кодлыкө шедөм. дыр видчысис чераң. Не-код ез матыстчыв, весиг-öd геб-һи-ном ез нырнысö мытчывны.

Кöјвиҗö-шенҗö чераң, оз гөгөрво һинөм. Вөлөмкө, став бордја-гагјасыд адзöны бобулыдые шојтö. Ылысаң-на каҗаласны, дај пышјöны бөр:

„Огö-жö-һö чераң кинод-улö шедöдчö!“

Омөлтчытöҗыс видчысис чераң сојан, сесеа лоі еновтны везтö, вылые мөдлаö кыис.

НЕМПОМ КОЛЛАЛӨМ.

Мыј-јылые ме тани кöсја виставны, рочөн шуеö „куколка“-өн.

Сөмын абу, челаф, тјан ворсан-акаңјасныд.

Тажö куколкаыс сінтөм, коктөм, вомтөм. Ачыс ічөтөк, чалсыныд-на ічөт. Кујлö, төбөм-кага-моз; кыш-һиын, уҗö, оз сој, оз ју, абу бытөтö і ловја, җік кулөмөн і чајтан. Зыбка-пыдҗыыс сылөн көр.

Кор-бердас асө-ачыс-онмовытöҗыс ласкө. Төв, кагавіҗыс-моз, лажкјөдліс сijös зыбкаас. Шонді кыш-пырыс шонтис сылые став тушасö. Лөмпу-корјас віҗисны зерыс. Кышыс, ескө, сылөн зев-јон, оз һөтi зерыд јіж, кучік-наскөм-код җік.

Ортчөн кыша-акаңыскөд вегласө гөна,-пемыд-вегыл. Сijö-вегылыс дугдывтөг сојö корјассө, сојö дун і вөј, оз дугдыв сылөн кынөм сумалөмыс.

Сijö-жö-ув-вылö жбырһитис зев-міча-бордјаса бобул. Лептылас, леҗлас, наскөдлас бордјассө, усјассө вөрөдö. Аслыс зев-һимкоф, челаф-тај копөвјыланыс четчавлывласны, сещөм-жö долыд сылы.

Вегыль кажаліс бобулос, лептіс журсө, віçодө, сесе жуаліс: „Kodi-нө те лоан? Мыж-пө тенад ымыд?“

— „Ме бобул“, зев-цапа шуіс: „ме медеа-міча-бобулыс му-вылас“.

— „Те-таж ічөтіка мелян мунан“, полиг-тыржі шуіс вегыль: „сөмын тенад бокјасад уна-сікаса корјас емөс“.

— „Абу-жө тајө корјас, он-өмөј адзы—бордјас-да!“ скөрміс быдөн бобул: „ме-бара ыөті абутекод. Те со-кущөм-містөм-гөна-гаг, кыскасан, вегласан.

Ме міча-бордјаса, лебала; сесеа, вістала-таж, міса, ме медеа-міча-бобулыс му-вылас. Те-таж со-кодлан, вөлөм, мунан“, уснас куколка-вылө-індіг-моз, шуіс.

— „Чөв, сорынад!“ шуіс забөднө-пырыс вегыль: „адчан-өд, менам кымын кок, ме кыскаса; сесеа, кущөм-міча менам паскөмөј; тајө кущөмкө—коктөм-сінтөм-пес-чурка“.

— „Тіжан ыекоднанныдлөн, міса, бордјасныд абу-да, сіјөн ме шуа өткодөн“.

Бобулы дыш лоі сорытны вегылькөд: „Бур-соры-пө та-помыс оз-жө-нын ло-а, бара-пө мыжкө локтор ме-жылыс вісталас“. Качөдчіс вылө да кутіс вылын бергавны, жбырјавны.

Рытнас бара лебзіс бобулыд сіјө-пу-вылө. Пукөіс ув-вылө наçөнікөн, зев-шог-пырыс, муçома. Лептіс бордјассө, өтлааліс кыкнансө зев-топыда, бығгө өті-борд лоі.

Оз-нын, онтаја-моз, бордјаснас шенас, үс оз-нын вөр. Гөгөр віçодө шога. Онтаја-міча-бобулыд пөрыс-мөма-нын, старука-нын лоөма, лөсөдчөма-нын кувны. Немпомыс воөма-нын сылөн. Овеөма-нын бобуллөн çон-олөм: вој дај лун.

Секі самеј бобул кыліс лөмпү-вылыс кышөдчөм-

шы. Вірөдліс гөгөр: вөлөма өнтаја-міетөм-пес-чурка-код-кыш-піеыс кышөдчө-пошөдчө—петө зев-міча уна-сікаса-бордја бобул. Сени-жө, зев-роэөс-корјас-вылас өнтаја вегылыд пырөма кыш-піө. Чорыд-кыш-улас өнтаја вегылыдлөн быдмөма бордјас, квајт-кок, усјас, куэ-ныр.

— „Аттө сівө!—он-жө нінөм төд, вөлөма. Өнтај ме сералі вегыл-вылад да кыш-вылад, вөлөмкө, мі ставным сізі чужам-быдмам. Төді-кө сіјө, ескө, ег-жө серав!“ шуіс бобул.

ЈУРЕГУУЫС.

Міча-сера-бордјаса-бобул жбырјалө, лебалө зоріэ-ые-зоріэө, пөткөдчө најө-чөскыд-дукнас. Лөсыд, гажа сылы шонді-возын шонтысны. Чавканјас пощөс-вылын жарыс-вомнысө-паскөдөмаөс, — бордјас-нысө шевгөдөмаөс. Гагјаслы, бобулјаслы, номјаслы, ескө, жарыс і колө-да.

Со, чіркјас сылөны, нукеөмаөс турун-із-вылө-да. Со-тонө, пујас-вестын дугдывтөг лебалө јуреігуыс аслас-југјалан-бордјаснас. Лөсыда-өмөј-оз-гөграв,— лебав јур-воғад, бығгө јөктө зев-лөсыда чіркјас-ворсөм-шыө.

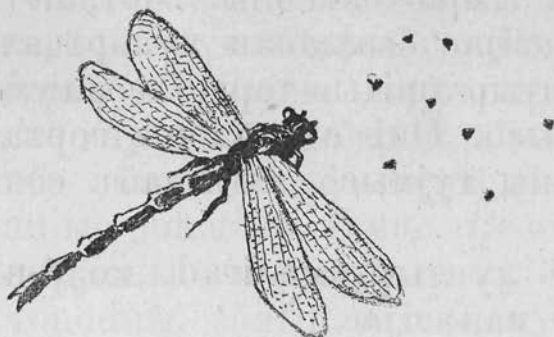
— „Лоө сыкөд төдмасны“, мөвпалө бобул: „кущөм сіјө міча, јөктө кущөм лөсыда. Колө сылыс менам велөдчыны јөктыны“.

Гөгөр аесө вірөдліс бобул, мед-пө воа-жө сөлөм-вылас, мед-пө ог-жө јанав. Сесеа лебэіс сы-дінө.

Мыјөн-матыемыны-кутіс, назмөдчіс чујмөмысла, сесеа өдјө бөр бергөдчіс.

Јуреігуысыд, вөлөм, вөтлысө гутјас-номјас-бөреа, дај најөс нылалө.

„Нинөм шуны бура-тај, вөлөм, јөктө, бергалө!“
мөвныштис бобул: „ме көсјі сылыс велөдчыны јөкты-
ны. Со, сјјө кущөм вөлөма, мыј, вөлөм керө!“

ЈУРЕІГУЫС да ГУТ.

Шор-дорын, нуз-бад-ув-вылын, довјалө јуреігу-
ыс. Аслас-міча-бордјаснас ошјысө, пөртмасө. Кынө-
мыс-кө сумалас, лебіг-моз, гутјастө, гебјастө нылал-
ө. Со, ортчөн сыкөд пукөма ічөтік гут, јуасө:

„Абу јанзім теныд?—гутјасөс сојан: мјјанлы,
гутјаслы, тіјанлы-моз-жө, гаж-петө овны“.

Јуреігуыс мылкја-гөгрөс-сінсө паскөдөма, шуө:
„Забыл, ескө, зөлаөј, ме тенө ог сој-да, ог-тај куз
сөсса мукөд торсө сојныс-а“.

Јуреігуыс кутіс гутөс, көсјө нылыштны.. друг,
кодкө асө кутіс. Вөлөмкө, чікыш асө кутөма.

Јуреігуыс кевмысны кутіс: „Чікышөј, чікышөј,
жалітышт меным том-мічалунөс, ен сој!“

— „дөрт, ескө-да, меным-өд сјз-жө шыгјавны лөө
чөлад-өјкөд тенад-мічалун-вөсна“.

Нөдкыб: Ме ачым бордја гар, менам мед-воzza кыв-јытөдөј быд
мортөс мічмөдө, мөдыс-мортөс мыждө. Төдөј меным нимөс?

МАЛАЗІ.

Шонді увтасміс кымөрјас рытив-вылын гөрдөд-исны. Мөсјас, ыжјас баксёны, гортлаң мөдөдчөмаөе. Ызгёны малазіјас быдласаң чукөртчалёны асланыс позјаныс. Лунтыр зорізые-зорізё лебалісны, чукөртісны јумов-вотёснысө. Оні локталёны гортаныс; оз-бара вошны, төдёны тујнысө, мыјылаөз, ескө, ветлөмаөе-да.

„Музім-пө лунтыр-ужалігад, колө-һін шөјтчышт-ны!“ ызгёны малазіјас.

— „Ыжыд-тај уј!“ шыасіс кор-вывсаң жунган-гаг. Сөмын лебаланыд зорізые-зорізё, чукөртан-ныд јумов-сывсө“.

— „Гашкө, мјан уј абу-ыжыд-да“, зев-рама шы-асіс малазі: „код-нө, ескө, мјанлыс оланінсө лөсөдө, јумов-манас вердө, челадөс дөзөритө?“

— „дөрт-һін те вісталан, кушөм, чајтам, зілөс. Менам вот, колөкө, ујыд уна!“ шүіс мөд-пу-вылө лебзг-моз жунган-гаг.

Бығтө, ескө, сылөн ем кушөмкө уј.

Гагјас төдмалөм.

Кор мытчыгёны мед-воzza бобулјас? Мед-воzza малазіјас? Чушкан-зіјас? Лагушајас? Локгагјас?

2) Кор мытчыгёны жунган-гагјас? Нарбордјас? Номјас? Јургігуы-јас? Чүтікыс мыј петө?

3) Ветлө ывлаө, ставсө гјжалөј.

4) Гоз-мөдыс ветлөј козувкот поз-дорө, төдмалөј-гјжалөј ставсө.

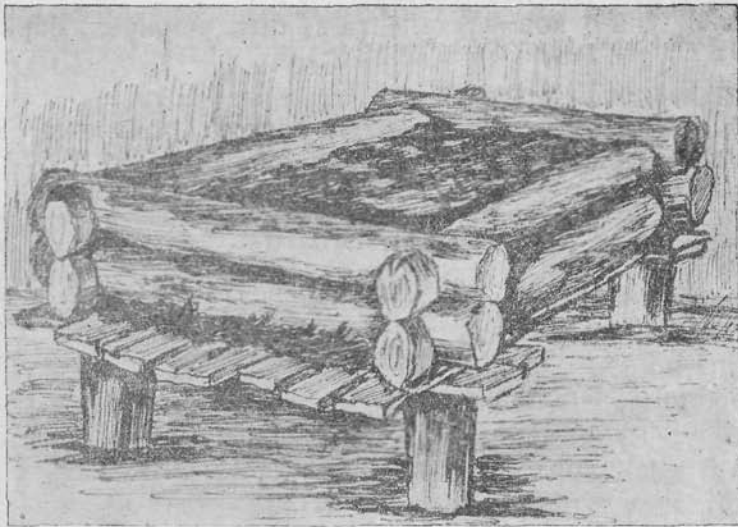
5) Төдмалөј чераңөс, гјжө сылыс олан-ногсө.

6) дозјөн гумовтө, ваяө школааныд лагуша-пөк, чүтікјасөс, јургі-гуысјаслыс вегыльсө, візөдөј налыс быдмөмнысө.

ШОНЫД-ВИРІЧ.

„Вај-жө, Васук, корсам шоныд-ин, төв-сајөд!“ шу-
ис батыс.

Петісны, кореоны лунладорыс сещөм-ин. Лунө-бан-
өн, жыттык-бердө лөсөдісны места вірічлы. Тувјал-
існы пелөсјасас мајөгјас, на-бердө, пөлөныс—пөвјас,
лоі јашщик-код, сөмын лунла-дорсө вөчісны пөлын-
өн, мед шондыс јонжыка инмас. Сесеа сетчө Ва-
ук батыскөд еујісны вөв-кокулыс кужөд. Кужөд ез
талавны, ез топөдны, сөмын вілаөн кучкалісны кок-
нідіка. Сы-бөрын вевтөісны өшің-рамаөн, рөгөзаөн.

Лунјас шоныдөе-нын вөліны. Сіјөн регыд віріч
шоналі.

Секі вылас лептісны му. Лун-мөд-мысөті көзісны
көјдыс.

„Батө, мыјла-нө капустатө вірічө көзөны?“ јуал-
ис Васук.

— „Кытчө-нө өні көзан? Адзан, градјас-вылад
оз-на поз, көзыд-на“.

— „Шондөдас-да, секі“, шуис Васук.

— „Сізтө-öd оз удит капустаыд мачавны, сiјө зев дыр быдмө“.

— „Мукöd-таж-нө оз öнi көзны?“

— „Најө-öd төлые-мыге мiјанө-жө локтасны рөса-даыдла“.

Вајө-индөј асыввыв, војвыв.

1. Тiјан гортаныд кызi капустатө пызjөны? Тази-оз? Кызi буржык, — жуагөј велөдыгыдлыг.

2. Капуста полө-оз көзыдыг мукöd-пуктас-моз?

Јөр-јылые.

1. Ыжыд-ө тiјан школа-jөрныд?

2. Куцöм пуктасјас вөдитанныд?

3. Арталөј, уна-ө ковмас капуста-көјдыс: морков, горкнi, галан i мукöd?

4. Уна-ө воас?

5. Вөчөј гiжөд, уна-ө jөр-вылө тi рөскод вөчанныд? Уна-ө воас барыш. Куцöм`ужалан-көлүј ем тiјан школаын?

Јөр-төдмалөм.

1) Корсөј зон-классөн бур-ин jөр-вылө. Школа-jөрныд куцöм-инын? Мыјла?

2) Мыјла-нө jөртө jөрөн шуөмаөг?

3) Велөдчөј jөртө пощны.

4) Мед-бур мугин jөрлы—лыа сора-гөд-му. Велөдчөј сiјөс төдөдны.

5) Бур-ө тiјан гортса jөраныд мугинмыс?

6) Гiжөј, кыз вынсөданныд jөрнытө.

7) Корсалөј мед-бур зырјассө градјастө кодјыны. Мыјла најө лө-гыдөг?

8) Кытчө-мыј пукталөма jөраныд—план вөчөј. Мыјла сiзи пук-талөма.

9) Велөдчөј бур градјас вөчавны.

10) Мыјла мукöd-көјдыссө көтөдөны пуктөм-возвылас?

11) Велөдчөј бура көзны, пуктавын.

12) Зев-ө пыдөз колө сујавны? Мыјла?

13) Велөдчөј капуста-галанка-рөсада сујавны.

14) Кыз колө кiскавын градјас? Жуагө төдыгыг.

15) Вiзөдлөј мөда-мөдлыг кiскалөм, кодi-оз-куж, вiсталөј велөдөј.

16) Кыз-колө ведрајас, кiскаганјас новлөдлыны, мед онө дојмөј.

17) Мыјла воз-тулысгаң колө јогјас весавны.

18) Мыјла јогтө колө вужнас ңещкыны.

- 19) Колө весавны јостөм-пома беџдөн.
- 20) Кушөм-кадө мед-бур кикавны пуктасјас?
- 21) Велөдчөј бура-мудјыны картупель-капуста.
- 22) Быд-лун гижалөј тетрадө асланыд пуктас-јывгыныд.
- 23) Гижалөј, уна-ө-дон пуктыгінныд, ужаліныд. Уна-ө-дон бостан-ныд.
- 24) Уна-ө воас тіјанлы барыш? Ставсө лыџдөј, өшөј, мурталөј.

ГӨРЫС.

Со-тонө, му-вылын батө гөрө. Гөрбылтчөмөн лет-чысөма кijasнас гөр-вылас. Гөрјыс пыдыті мунө, жужыд-бөрөзда колө бөрвылас. Наңөңикөн воелалө Карко, кыскө гөр. Батө пөсалөма јона, буракө, абугөрөмыд-кокні-уж. Карколы, тыдалө, абужө кокні: мунас-мунас дај сувтыштлас. Гөрыс төдө сылыс му-қөмсө: оз термөдлы, сетө шөјтчыны. Өғи-бөрөзда-кост помасас-да, шөјтчыштасны, сесеа бара воқө.

Көңајас төдмалөм.

- 1) Чукөртөј школаө мед-бур көјдысјассө.

- 2) Кущом-поводѣаѳ-колѳ кѳзы?
- 3) Kodѳс тѳданныд тѳ мед-бур кѳзыгѳс? Мыла?
- 4) Ставныд вѳдлалѳ кѳзан-машѳнатѳ.
- 5) Школаын тѳдмалѳ аңкыщлыг чужѳмсѳ; вождѳр шоныд-ва-пыщ-кын тастыг, сегга быдмасны-да гын-тор-вылын, жѳч-дозжын. (Быдлун гѳжалѳ, рѳсујталѳ).

МЫЛА ЧѳСКЫД.

„Кущом-чѳскыдтѳм талун шыдыд! ме ог еѳј“, шуѳ ічѳт Сашук. Пуктѳс наңсѳ, четчѳс пызан-сајыс, петѳс јѳрѳ. Сен мамыс вѳлі град лептѳ. Сашук мѳд-іс отсавны. Зев-чожа лепталѳ му бѳрѳздѣаыс. Зѳлмѳс-да рытѳз ужалѳс мортѳд.

Пырисны гортѳ. Сашуклѳн кынѳмыс јона еумал-ѳма: „Вај, мамѳ, мыјкѳ наңыштам!“ шуѳ сѳјѳ.

— „На-жѳ еѳј, зев-чѳскыд-аңашыд“.

Сашук пукѳс да лѳсыда-тај сувјѳс.

„Чѳскыд-пѳ і ем!“ Пѳчыс сералѳ: Ѳнтај-тај, ескѳ, тајѳ-жѳ шыдыс вѳлі-да, ен-тај весѳг наңтѳ кѳтѳдлы-а. Со-ѳд уң-бѳрад кущѳм чѳскыда еѳјеѳ!“

КЫЗІ ЈѳЗ ВОІСНЫ ПЛУГѳЗ.

Мѳ тѳдам-ңѳн, мед-воңда-јѳз еѳјлісны мыј-еурлі на-кѳподулѳ: посңѳ зверјасѳс, ракјасѳс, вотѳсјас, ту-рун, і быдсама гагјасѳс, кор вывті-пѳтѳс, кор зѳк-щыгѳс.

дѳрт, тазі дыр оз вермыны пѳткѳдчыны јѳз. Лоі кынѳмпѳт мѳд-ногѳн корены. Увјѳс бедјасѳн кутѳс-ны кокавны му, да којавны сетчѳ кѳјдыс. дыр-мыс-тѳ коркѳ гѳгѳрвоісны лѳсѳдны зыр, кокан. Зырјѳн-коканѳн уң коңавмѳсжык. дыр лоі уңавны тазі, дыр ез гѳгѳрвоны гѳртѳ лѳсѳдны.

Вѳдлалѳ јона гѳртѳ: со—вож, гѳр-јур, сѳ—гартлѳ-

ма гөр-нөр, росока. Росока-помас амыејас, вескыдла-дорас шабала, амыејасыд бурөщ-зырлаңо-муноны. Амые мусө кыпөдө, шабала путкылтө.

Та-серти-кө: увја-бед-дыд, коканыд зыркөд, лооны бат да мам гөржыдлөн.

Гөр вөлі бур плуг-лөсөдтөз. Öнi плугыд гөртө кутис вөтлыны быдлаыс. Гөржыд му-пласттө оз бергөд, турун-јог-вужтө оз вiав, пыдiti оз бост мутө, оз гудрав.

Плугнад гөрөмтө вiзөдлөј. Сijö јона му-пласттө путкылтө, турун-јог-вужтө вылө лептө, турунсө пластулас еүјө. Гөрныд кокңид, сөмын вөвтө вескөдлы, весиг челад вермөны сijөн гөрны.

Плуг—рөд-на гөрлы. Плуг иј гөрлөн. Сөмын пиыс ылө колис мамсө. Бостам паскыд инјасын електричество-вына-плугјасөн-гөрөмјастө. Сенi вөлөн оз нин гөрны-көзны. Сещөм-плугјаснад-гөрыејас, мајбыр, оз-бара музны, воzza гөрыејас-моз.

1. Вiдлалөј бура ас-гөр, роч-гөр да плуг.
2. Öтлавлөј ставнысө.
3. Кытјастi өткофөс, кытјастi абу?
4. Адзөј гөрлыс-лы-плуглыс зырсө кокансө.
5. Јуасөј електричество-вынөн-гөрөм-јылыс.

Му ужалөм-јылыс.

1. Мыјла омөль ас-гөрјөн му-ужавны?
2. Мыјла сijөн оз-поз пыдiti гөрны?
3. Мыјла гөрыслы сөкыд гөрны комi-гөрјөн.
4. Гiжөј өтувјөн-плуг-нөбөм крестаналыс.
5. Гiжөј мерајтчөм,-му-јуклөм,-вештаөм-јылыс.
6. Гiжөј кымын му батныдлөн, мыј көзаа?
7. Плуглөн пөлыс—көртзыр. Пiңалөн (агаслөн) батыс—куран, пөлыс—чуңјас,—мыјла?
8. Уна-ө сулалө плуг? Көјдысјас? Уна-ө тiјан му-вылө көзсө? Уна-ө воө? Арталөј барышсө?

НАЖӨВИТИС.

Гришук гоз-мөдые луннад котөртлас Öртөм-дад кукжөрөз. Сені Öртөм-дадлөн Саврасыс чаңасөма. Вөтөн і вемөсөн Гришуклөн сінвозас чібукыс. Зев көсјө һөбны, ескө-да, деңгаыс оз тырмы. Öртөм-дад корө чаң-вылө кык шайт.

Öтчыд Гришук шорын ворсө, ічөт-пыжсө лезөма-да. Сені-жө вөлі пожјасөны бабајас. Гришук кыліс налые аслас-мам-јылые сорһі.

„Коһөрөј-Марјаөј, кулө-кө, челадыс кытчө воштысасны? Абу-өд, мајбырө, еща: вѳта-вѳт“, шуө өтѳ аһ.

— „Мыј-нө казалин, ен тунјав! Марја кулан-омөль абу-на-жө. Кызныд ескө, дерт, кызө-тај-да“, шуө мөд-аһ.

— „Адзылан тон. Со-тај-нө менам кевјид, Малаһыд, ескө, Марја-дорсыд јонжык да вѳражык-на вөлі-да, мыјөн-тај кызөмыд бөстѳс, регыд оліс. Зік-жө Марја-мозыд кызѳс“, воzza-бабаыс муниг-мозыс шуѳс.

Гришук тајө-сорһісыд чүјміс, оз весѳг вермы вөр-зөдчыны. Сөлөмыс ыркмуни быдөн.

Коркө вел-дыр-мысѳі унмыс-моз-садмѳс да мөд-өдчѳс гортлаһ. Оз вун төдвылыс:— „Мамыс кулан-омөль, кызө“. Сы-кынзі ставыс вүні, весѳг чібөыс. Öшѳнулас-мыјөн-воѳс, мамлөн кызөм-шы кыліс. Котөрөн, бөрдѳг-тырјѳ, пыріс керкаө, үскөдчѳс мамыс-дѳнө.

— „Мыј-нө лоин, со-шайт-піөј?“ јуалис мамыс. Гришук адзіс төдтөм бабаөс мам-дѳнсыс да зөбеѳс өдјөнжыка.

— „Теныд, ескө, Марјушка колө зверобөј-турун лѳбө шай пөжөмөн јуны, морөсыд һөбзасжык, кызөм-өыд лѳчөдас“, шуө төдтөм-баба.

— „Ғерт, ескө, колө-да, кыс-бара, нөшта-өд самөварным-на абу. Нөбны, дона-да, огө вермө“, шуис мамыс, ачыс зев-јона кызны мөдіс. Грішук, нөв-моз, југһитіс ывлаө, сесса пыр воҙө, школалаһө көтөртіс. Ущителһитса, Анна Васіллеевна бурөщ јөрын пуктысө.

— „Могөн-өд көнкө, Грішук?“ жуаліс ущителһитса, Грішукөс адзіс-да.

— „Анна Васіллеевна, поҙө јармага-вылыс самөвар нөбны?“

— „Поҙө. Он-ө-һин те көсјы нөбны?“

— „Мамөлы колө, сіјө зев-јона кызө, ме сылы көсја нөбны“.

— „Мыј-вылө-нө нөбан? Чібөтө-на нөбны Ғенгаыд оз тырмы-а, те самөвар-һин лөсөдчан нөбны?“

— „Оз-ков меным чібөыд, оз; ме самөвар нөба“.

Анна Васіллеевна чујміс быдөн.

Төдө вөлі Грішуклыс Ғенга-чөжөм чібө-вылө. Сы-ордө вөлі Грішук і чөжө Ғенгасө. Пыралісны Ғенгала, щөщ лыдһисны, вөлөма сөмын-на өғи-шајт да квајтымын вīt ур.

— „Весіг чібөтө нөбны өз суҙсы, самөварыд-өд донажык-на“, шуис Анна Васіллеевна.

Шөгөдіс Грішукөс. — „Часлы енлы-на щөгесыв, ме карө мөда-да, гашкө, вөдһитчан самөвар донтөг-жыка сурас. Оні сесса чібө-јывсыд лөө-һин вунөд-лыны.

Гріпалы, ескө, зев-жө жал вөлі чаһсыд летчыс-ны-да, бара төдвылас уеі мамыслөн кызөмыс.

— „Самөвар колө, самөвар“, мөвпыштис Грішук.

Вөлі чајтө мамсө, щаж-кө-пө жуас, пырыс-пыр бур-дас. Сіјө лунсаһ Гріша быдлун вөрын вотчис, вотөс вузаліс, Ғенга наҙөһикөн соді. Отчыд Ласеј-

-дад коріс сіјос піњовтны. Грішук кык-лун дај рыт мыреіс-піњовтіс. Нїмкод-пырыс-өмөј-ез-котөртөд Ласеј-дадлыс-сетөм ветымын уртө Анна Васіллеевна-ордө.

Ущїтелнїтса ошкыштіс Грішукөс, сесеа шуїс: „Өні-пө бур самөвар-нїн шедас“.

Воссеіс жарманга-лун. Воҗа-луннас Грішук јона ноксїс мамыс-гусөн: Анна Васіллеевнакөд нөбїс-ны зев-мїча выль самөвар, щажнїк, квајт-гоз чашка. Чашкајассө Анна Васіллеевна-нн ассањыс содтіс. Вајїсны ставсө Анна Васіллеевна-ордө. Жарманга-лунө Грішуклөн мамыс став челаднас мунїс жарманга віҗөдлыны. Ветлөдлөны, віҗөдөны јөзөс, төвар. Грішук мунїг-костыс јансөдчїс мамыс, дај воші кытчөкө. Марја ветлөдліг-чөжыс мајшасїс сывөсна. Сесеа нөбїс челадлы көлач-прењїк да өдјөжык мунїс гортас. Керкаас пыріс да чујміс вескыда: јежыд-пызан дөраа-пызан-вылын југјалө, җїрдалө, јона пуө выль самөвад, вылас—щажнїк, бокас—чашкајас. Пызан-улас җебеөма ачыс Грішук, јан-җїмысла оз төд, кытчө воштыены. Вөліс Марја-керкаө воїс ыжыд-празнїк: пызан-гөгөр пуксалїсны

щай-жуны Гришук-самоварые. Збылые-öd Маржа ре-
гыд дугдис кызомые, öни-на зонвиза олö челадыс-
кöd, щай жуоны аслас-вердые-самоварые.

ЧИКЫШ.

Чикышös колö кыжны,
Саджö-кö колö жöртны,
Кöждысөн колö вердны.
Кöждысые-на весавтöм,
Вердыеые-на быдмытöм,
Кöрткерöсын быдмöма,
Корт-пос-куза локтöма.
Жöзлы-öd абу лöеыд,
Аслым-öd сöмын лöеыд...
Стöкан жуа, мöдöс жуа..
Кор ме сабрi вузала,
Кык-шайта гудök боета.
Гудökсö-кö паскöдла,
Сывнысö-кö горöдла.

Міжан дeревѣаным.

1. Мыж-нiма мiжан дeревѣаным? Кымын керка сенi? Кымын душ мужiк, нывбаба, челаф? Кымын морт таво кули? Кымын чужi? Соди-ö чинi олыгыс?

2. Кымын неграмотней гырыг-жöз-пыщкас? Кымын челаф оз вел-öдчы школаын?

3. Kodjas мiжан-дeревѣанын важ-олыгjas? Жуагöй налыг воҗза-олөм-жылыг. Важ-мојдjas, сыланкывjas, вiстjas гижалöј, чукöртöј.

4. Kodjas мiжан-сiктын бокöвеј локтөм жöз? Жуагöй налыг асланыс-чужан-му-жылыг, сесга вiстгалöј школаын.

5. Kodjas мiжан-сiктын когаcиcны жеждjаскöd? Жуагöј, кыҗi најöс,

вөтлісны. Кывлінныд-ө домна Калыкова-жылыг? Мыј сјјө вөчіс? Кодјас кыңі віісны сјјөс?

6. Корөј велөдыдылыг, мед петкөдлас асланыд-деревһалыг план. Корсөј сетыг школатө, улычатө, асгыныд керканытө, міртуј, вөр, мујас, ју, лавка, ісполком, клуб.

7. Кущөм вөлөстыг те? Мыјла, кор ветлывлө батыд вөлөстө? Мыј-јас ем вөлөстын?

8. Кущөм складјас емөг? Кущөм лавкајас?

9. Вің-му-ужалөм-кынңі, мыј нөшта ужалөны (мыјөн најөвітөны) крестана?

10. Кущөм олас-ног-вежгөмјас вөліны тіјан деревһаын? Төдыг-јаслыг јуасөј.

ШКОЛАЫН.

Талун, вокөј, меным лоі

Мунны школа-өшіңувті.

Кор ме школа-вестө воі,

Восса-өшің-воңас сувті.

Уна-челад вөлі сені.

Ставыс шаңөс, шылыд јура.

(Ачыд төдан, најө өні

Овны велөдчөны бура!)

Төдәй, вокөј, школа — тајо
Пемыд-јөзлы — југыд-шонди!
Кызі велөдчоны најө,
Зіла кывзыны ме понди.

Гижөм вөлі налөн муно:
Быдөн вутө кias перө,
Быдөн гижө мыјкө уна,
Перө конкидика вөрө...

Сесеа велөдысыс шуис:
„Төдны школныкјаслы колө
Кытыс лоі-чужі муыс,
Көді көні-кызі олө!“

Пондис вјетавлыны сјјө:
дыр ме сулалі да шензі,—
Сещөм төлка-морткөд, піө,
Мі-вок, буракө, он вензы!

Сен ме кылі, вокөј, кызі
Муыс шонди-гөгөр ветлө.
Сар-моз, лебалө-пө сјзі,
Көе мі огө сјјө төдлө.

Сесеа кылі, төдны понди,
Көні лымјыс во-чөж усө,

Көні, бі-моз, сотө шонди,
Битөг сожан-торјас пусө.
Көні емөс ыжыд-карјас,
Көні мијан-моз оз овны,
Көні озырјас да сарјас
Вірсө кістны оз-на повны...
Унатор ме кывлі, вокөј,
Унатор ме төда өні!
Весіг музіс менам кокөј,—
—Кытчөз сулалі ме сени!

М. Н. Лебедев.

ШКОЛАЫН.

Челад школын аеныс олас-ног дөсөдісны. Ва-
суклөн велөдчыс-јортјасыс код-сурө зев вільшөс
вөліны. Морт-нол-віт став школанас бергөдісны.
Уна-ног пакөсетісны, велөдысылы дөзмөдчисны.
Поскідјасөс өбөдітісны, нөјтісны, маткісны-јортчис-
ны. Мед-бөрын быдөн јортјасыс на-вылө скөр-
місны.

Отчид став школа чукөртчис сы-жылые сорһитны. Васукөс бөрјисны јуралыеө. Мед ставныс оз өтпырјө виставны, сјјө щөктис өтїкаөн сорһитны. Кор быдөнлөн сорһитчис, Васук кі-лептөмөн төдмөдаліс, кодлы мыј колө. Кодјас оз најан-зон-посһи-дор овны, кі лепталісны. Унжыкыс Васук-дор шуісны, мед школаын косасөм, јортчөм, пїһасөм, пакөстїтчөм ез вөв. Коди кущөм пакөст вөчас, аслыс ідравны справїтны. Бөрјисны кујим-мортөс тајө-шуөм-серті олөмсө нуөдны, візөдны. Коди оз кут кывзыны, најөс лыдһыны шогмытөм-јөзөн, ворсөмыс накөд дугдыны.

Вөчөј школааныд ташөм-собранһе. Бөрјөј јөзөс школааныд-мїчалөм-ног лөвөдны, вөчөдны, экскурсіјаөн ветлыны.

МАЈБЫРОВ-ПЕТЫР-СЕМӨЛӨН ОЛӨМ РЕВОЛҮТСІЈА-БӨРЫН.

Револүтсіјаөз Мајбыровлөн зев-гөһа олісны. Мед-јона сојіс најөс аенысө омөлтөмыс, быдөныс-полөмыс.

Быд начальствоыс, быд југыд-кіһаыс тіралісны. Сесса сојіс пемыдлунныс: вөліны һеграмотнејөс, челад-кодөс.

Сар-дырса војна-вылө нуісны Петыр-Семөөс косасны. Наталһа коліс посһи-челад-көд корыс-һисө-сетыс. Војна-вылын Семө вескалі пленө, һемечјас-ордө. Сени сјјө уна-буртор адзіс, налөн олөмыс сөлөм-вылас воіс, каһаліс, бур-олөм вөлөма велөдчөм-помыс. Быд піемөын гіжіс гөтырыслы: „Наталһа, челад-нымөс, колө велөдны школаын“.

Гымыштис револүтсіја. Уһалыс-јөз вөтлісны сарөс, чїновнїкјасөс, озыр-јөзөс.

Крестана помещїкјаслыс мырһдалісны віз-му. Крестаналөн, гөһ-јөзлөн олөм вежеіс, лоі кокһыжык,

быдөн личмунины. Петыр-Семёлён щощ тыр-морёсён лодыштисны. Овмёс кыштыны кутис. Олём кокгаммис налён.

Петыр-Семёлы, ескё, пыр гётырыс муса вёли-да, сёмын ез кужлы визныс, дёзёритныс алас-пемыд-луннас.

Они гётырсё бур-пыд-ди пуктис, бура, мелиа ви-зис, некор-нин ез пинав. Пыр тёждысис Васук-велёдчём-жылыс. Ачыс кутис лыд-дыены, мед-јона виз-му-овмёс кыпёдём-жылыс нигајас. Зев радејтис Пе-тыр-Семё газет лыд-дыны. Сёмын шоча волис сетчё газетјасыс-а.

Натаља револютсјаёз вёли зик пемыд-конёр-код аң: лыд-дыены артавны немтор ез кужлы. Они сылён вывти гаж-петны кутис мортё воштыены. Ло-ка регыдён велёдчис лыд-дыены, кутис ветлөддыны лыд-дысан-инё, скод-вылө, собраньејас-вылө. Уна-ыс шулас ачыс:— „Ме зик мёдыс чужі“.

Мыјла-нө сизі шуө?

- 1) Вёлины-ё мијан помешщикјас?
- 2) Тіјан мамјасныд, чојјасныд ветлывлёны-ё собраньејас-вылө?
- 3) Гортаныд лыд-дывлёны-ё газетјас? Ти өни кужанныд—лыд-дөј мамјасныдлы нигајас, газетјас.
- 4) Велөдёны-ё тіјан сиктын гырыојасөс? Тіјан керкаыс ем абу, велөдчысјас?

С К О Д.

Крестаналён виз-му-уж ештёма. Быд-асыв кылө вартан шыјас гумла-дорјасын.

Өти вөскресеннаө таркөдисны крестанаөс скод-вылө. Назөникөн локталёны, чукөртчалёны, өбитор-мөдтор-жылыс сорнитёны: турун-наң-воём-артмөм-жылыс, медса-јона талунја-скод-жылыс.

Со, локтё Исполкомса председател, ськөд щощ—карса морт.

Председател востис скод. Мед-војдөр крестана-

лы сiјö вiеталис: „Граждана, тiјан һаң таво бура воiс, ставыс-һин iдралöма, ештöмаөе ужјас. Öнi колö мөвпыштны кар-јылыс, шыг-јöз-јылыс. Сы-вöсна гöсударство пукталiс налогјас. Мiјанлы оз ков сетыс дöзмыны-петiтчыны. Кодлыс-мыјта-корöны, колö мынтыны. Сытöг оз вермы гöсударство јонмыны. Налогјас быдöнлы пуктöма овмöс-сертi“.

Сесea лыд-дiсны дорвывнас, кодлы-кодлы-мыјта-налог-пуктöма. Лыбiс зык. Озыржыкјас дöзмисны, унжык налы пуктöмаөе-да.

дыр ызгiсны скод-вылын. Сесea шуiсны бöрјыны гöлжык-грамотнейжык-крестанаөс вiдлавны епiсоксö да овмöс-сертi быдöнлы налог сујавны. Сы-бöрын назöнiкөн бöр разöдчалисны.

Мыј лöб Сöвет? Исполком? Скод? Мыј-вылö чукöртöны налог. По-чö-оз öнi овны кöрттујтöг, больничатöг, поштатöг, школатöг? Тöдöдöј, уна-ö војдöр вотјастö мынтылисны? Уна-ö öнi? Кодјас војдöр мед-јона пöлзүйтчисны школајаснас, поштанас i м. т.? Öнi сiјi-ö?

КÖРТТУЈ.

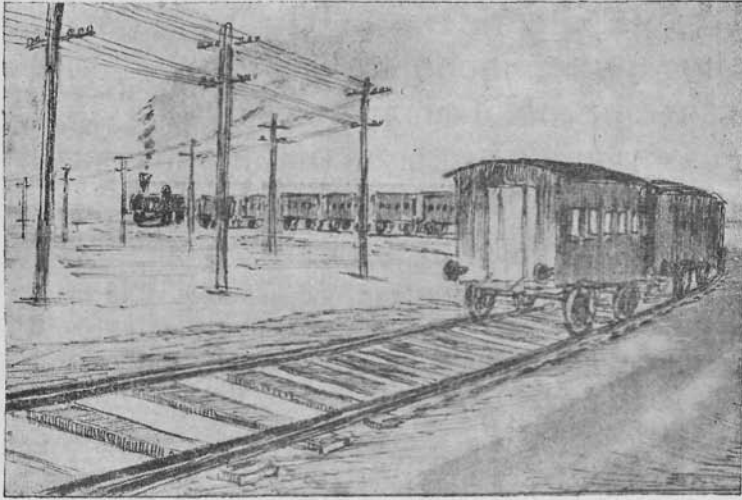
Öтчид Петыр-Семö мөдöдчiс карö, мөгөн. Васук шöщ вöзјысö:

„Батö, ме карад шöщ ветла, зев гаж-петö кар-сö-вiзöдлыны-да“.

„Позö, ветлам“, шуö бат. Васук һимкод-ысла јона четчалис, чиктылис.

Мöд-дун зев-воз Петыр-Семö Васуккöд мунисны кöрттуј-стантсiјаö. Сетчöз 8-верст вöли. Стантсiја-ыс шуеö вокзалөн. Појезд ез-на вöв. Петыр-Семö сувтiс мукöд-бöр-вылö кассаыс-белет-һöбны. Регыд iчöтiк-öшiнöд кутiсны белетјас вузавны. Петыр-Семö Васуккöд белетјасөн петiсны машина-сувтан-ин-вестас. Сени зев-уна вiдчысыс-һин вöли. Кодi-кö-лујјас-выланыс, кодi-скамјаяс-вылö пуксалисны. Öтi-

-здук-мыҗи кылис тутөстөм. Сееа тыдовтчи паровоз, зев-кыз трубаодыс пуркјөдлө сөд-щын, сы-бө-рын уна-вагонјас өти-мөд-бөрөа кыссисны. Мед-воҗ-за вагоныс ез-вөв мукөдыс-код. Сижө вөлөма көлүҗ-новлөдлан-вагон, өшинтөм, зев-ыҗыд вешталана-өҗөса. Васук баҗыскөд пукөисны өшина,-јөз-ветлан-вагонө.

Појезд муниҗ-чөҗыс Васук виҗөдис өшинөдыс. Уна-мујас, сиктјас, вөрјас сижө адзылис.

Көрттуҗ-пөлөныс сулалөны телеграф-сурјаяс. Васуклы кажитчө, быҗтө сижө сурјаясыс паныд сылы котөртөны. Туҗ-пөлөныс вел-уна стөрөж-оланин-јас (будка) адзылис. Быд оланиныс петөма стөрөж јокмылтөм-плагөн. Сижө сизі петкөдлө мунысјаслы: „Поҗө-пө муны, быдлаті туҗ—бур“. Туҗ-кө кыткө торкөма, воҗө-кө оз-поҗ муны, сөкі петө сижө вы-лө-лептөм-пакөдөм-гөрд-плагөн. Машинанас-вөдитчы-сыс-мыјөн-адзас-сөщөм-плагтө, пыр сувтөдас појезд.

Машина грымөдө-мунө өдјө. Кондуктор видлатис билетјас. Васук виҗөдө-да: көрт-виҗясыс туҗ-вывөсыс зев-унала-ноҗ виҗјөдлөмаөсө. Налөн-мунан-појезд ви-чыс-виҗө вуҗө. Вөлөм, туҗыд уналаө мунө.

Тыдовтчис мөд-стантсїа, сесаң төвар-тыра вагонјас вөрәөдчөны. Паровоз бара кутис горзыны-тутсыны стансїаас воїгөн.

Kodi adзылынныд көрттуј. Енө-кө һекод, жуасө велөдыгыдыг, гортсаыдыг, kodi-ачыс-ветліс. Кор машинист горзө-чїпсө? Поэө-оз мунны белеттөг? Көлуј кызї новлөдлөны? Вөчөј асныд ворсан-паровоз, віçөд-лөј серпас-вылыг-да. Kodi-кытчө-ветлінныд-паракодөн—гїжөј. Мыјла шусө рочөн „паровоз“ „пароход“? Мыј сїјө кывјасыс комїөн лөө? Кымын-верст тіјансаң көрттуј-стантсїаөз? Кымын-верст Областса-карөз? Тїјансаң паракөдөн-мунны-карөз уна-ө деңга ковмас,—арталөј.

ПОШТА-ВЫЛЫН.

Петыр-Семөлы вель-дыр лої карын овны. Мед гортас весшөрө оз відчыены, гїжис жуөртор. Гїжөд суйис конвертө, вылас гїжис адрес. Гїжөдсө мөдөдіс заказнејөн, мед оз вош. Мунис пошта-вылө, һөбіс, марка, ласкис піемө-шөрас, гїжис „заказное“ да сетис сетчө. Сені сылы сетисны квітантсїа (кырымалөм кабала), деңга-боестөм-жылыс.

— „Васук, гашкө гажыд-петө телеграп віçөдлыны“, Петыр-Семө шүис піысы, пошта-вылыс петігас.

— „дерт, петө. Вај петкөдлы“, шүис Васук.

Телеграп-вылын гоз-мөд-морт торја-кабалајас-вылө гїжалөны телеграммајас.

„Телеграммаыд јона-өдјө мунө піемөсыд. Час-мөдөн воас мїјанөз. Сөмын уна гїжны оз поэ, зев-дона-да. Быд-кывјыс лөө мынтыены“, вїставліс батыс Васуклы. Гїжалөм-кабалајассө јөз мытчалисны, өшіңө телеграпїсткалы. Сїјө налы гїжөд (рөшіска) сеталіс.

Велөдчөј гїжны адрес, телеграмма. Арталөј уна-ө сулалө тіјан гїжөм телеграмманыд? Көні-ем-пошта-телеграп ветлөј відлавы.

МОРТЈАСЛӨН-ЛЕБАЛӨМ.

Пөлтөм-гад-кө леңам ва-вылө оз вөј. Гад-пыщ-кө-кө пөлтны, сынөдые-кокнжык-ру—водород, сijö былө качас, лебас. Тажө-казалөм-бөрын jöz велөдчисны лебавны. Вөчисны зев-ыжыд-сар, көрталисны гезјасөн пощјасө, тыртисны водородөн. Мыjөн ра-чисны пощјасые, ödjö сарыд былө лебис.

Со-во-саjын-кымын мед-возга-лебалаң-сартө вө-чисны кык-вок—Монгольжерјас. Нажө вөчисны дөра-ые сар, сетчө jөршитисны пөе-сынөд. Сijö öд-кокнid-жык-ывла сынөдыд-да, сарыд лебчис.

Сы-бөрын најө мөдөс вөчисны. Сарјас көрталис-ны пыж, сар качис былө-былө, сесеа воши сiң-воз-сыныс. Лебалыштис даj лучки-лөсыда летчис. Сарјас вөчөма воропа-вевта-роғ. Роғ-сө-кө востан, кокни-сынөд петны кутас, секі сар назөникөн увлаң мө-дас. Сар-вылын пыр ем лыа-тыра мешөкјас. Шыб-лалаң-кө најөс, сар кокңалас, былө качас.

Сар-вылын лебалысјас быдөн висталөны, кымын-былө-пө лебаң, сымын көзыд, төв і гожөм өткод. Кымын-былө-лебаң, сымын сынөдыс шочмө, лодыд сөкыджыка ветлө. 1862-өд воын, сентябр-төлысын, кык-англычанин; Глешер Көксвелкөд тајкө кулөны леблганыс. Налөн сар вывти-өdjö качис, сынөд өта-рө көзалис, шочмис.

Вит-верст-вылаын ва-иң кыңмис. Ловныс омөла күтис ветлыны, сөлөмныс jона четчис, пелныс чи-налі.

Ез повзыны англычана, воғө лебисны 8-верст-бө-рын Глешерөс ебөс зикөз еновтис, весиг чунсө оз вермы вөрзөдны. Шој-моз, лөз кујдис. Көксвел зикөз турдис, лөдыс ез шед весиг. Мыjвынсыс-көсјис-ескө-кисө-лептыны-да, весиг өти-чун ез вөрзы. Секі сijö пиннас сузөдис вевта-роғ-вороп-помыс гезсө. Вевт

воосіс. Сынöd-петны-кутис-да, сар назöникөн летчис.
Сека сарјас вöлі сöмын оз вермыны тöv-паныд
лебны, пыр лебалісны тöv-нылыд.

Јöz суемісны, велöдчісны вöчны вескöдлан. Тöv-
пыкöмыс ез кутны повны. Сещöм-вескöдлана-леба-
ланјасыс шусöны сїріжаблөн. Öнi-нын вöчалöмаöс
лебаланјассö сынöдыс-сöкыдöс. Машинајасөн вескöд-
лöны. Најöс шуöны аеропланјасөн.

ЫЖЫД-КАРЫН.

Сіјö-карыс вöлі зев ыжыд. Васук тајкö батсö
көрттуј-стантсїа-вылас воштас. Вокзал-гөгöрыс уна
вöла сулалісны, најö јözöс новлöдлöны, воејассö
карас нуöны. Васук батыскöд ез мунны вöлөн, до-
на-да. Најö мунісны трамвајөн. Трамвај зев-јона
гримöдіс көрт-віза-тујöd. Сіјö, муніг-мозыс, пыр-зо-
лödчö-звөнiтö, мед ветлыс-муныејас відчысасны, ке-
жасны. Мукöд-дырјі трамвајöс пановтас автомобилъ,
жургіг-тырјі. Васук пыр öшiнöдыс візöдіс, шензис.

Керкајасыс ғырыёе, уна-судаёе, каменнејёе. Сені уна-пөлөс-ужнуёданіңјас, ғырые лавкајас.

Москі-кузъаыс жуёны отарё-мөдарё јёзыс. Уліча-помјасын сулалісны млітсіонёрјас.

Майбыров-аја-піа плөщад-помө четчісны трам-вајыс. Сені вөлі базар. Уна быдсаматор сені вуза-лісны. Најө млітсіонёрлыс јуалісны Гоголевскеј переулук.

„Мунөј вескыда тајө улычаөд, мөд-переулукын, шујга-вылас“, шуіс млітсіонёр. Збыл сізі вөлөма: мыјөн-мөд-переулукө-воісны, пелөссыс гіжөд-пөвтор адзісны: „Гоголевскеј переулук“.

Переулук вөлі зев ічөтік: кыз-кымын-керка сө-мын сені вөлі. Быд-керка-бердын сулалө вөлі пөнар, сені №-пас быд-керкалөн.

Майбыров-аја-піалы регыд еурі төдсаныслөн кер-ка-дасныс: № 15. Оградаас-пырөм-мысгі јуалісны патера-нумерсө. Озөс-дорас звөнітісны електрічес-кеј звонокөн. Озөс востіс ачыс, төдсаныс. Сылы зев-німкод лоі, Майбыровөс-адзіс-да. Сы-ордын сее-са Васук батыскөд олісны патераын гортас-мунтөз.

Кушөм вынөн ветлө трамвај, автомобил? Јуаөј сы-јылыс јона. Пісујтөј трамвај. Вөчөј ворсан автомобил. Вајө ставныд вөчөј кар-улі-ча. Мыјла-нө карад став-улічаыс, став-керкајасыс патераыс пасјалөма, нумерујтөма? Мыјөн абу откофөс улыча, переулук, плөщад?

ЗАВОДЫН.

Васук-батлөн төдсаыс вөлі заводуын ужалыс (робочеј).

Коркө сіјө јуаліс Майбыровлыс:

— „Гашкө міјанлыс заводнымөс візөдлан-да?

— „Зев, ескө, гаж-петө відлавны-да“.

Мөд-луннас Петыр-Семө Васуккөд мунісны за-вод відлыны.

Завод-динас-матыемігөн-на Васук адзіс аслыс-сама-каменней-гырыс-керкајас. Зев-уна жужыд-гырыс-трубајас дөввіқоны ылысаң. Стөрөж најос лезіс пыщкас. Мед-војдөр вескалісны најө заводса-гіжан-інас (контораас). Васуклы петкөдлісны діректорсө, інженерјасөс, уна-пөлөс служакөс заводсыс. Сіјө заводыс көрт-завод вөлөма. Сені көртыс вөчалісны быдсама-пөлөс көрта-көлүј. Сесеа Мајбыров-аја-піа пыралісны чугун-кістан-інө. Відлалісны і мукөдлаті. Васук јона шензіс заводса-олөм-вылө. Сіјө ез чајтлы сещөмөн заводтө. Вывті-ыжыд-зыкөн-шумөн көрттө вајалөны поснідік-көлесајаса-вагонјасөн пачјас-дорас. Пачјасыс керка-гыреасө, көртыд, выј-моз сені сылө. Көртсө пачјасыс шыблалөны. Сетыс кыскалөны быдөн аслыс-сама машинајасөн.

Јона Васук шензіс вывті-гырыс-машинајас-вылас. Қикөз пельыс сылөн чуналі, ачыс чујміс ыжыд-зык-еыс-шумыс.

— „Јөна-жө, тыдалө, сөкыд тани ужавныд“, шуіс Васук багыслы.

— „дерт, ескө, абу көкні тани ужыд-да, сөмын өд-јө артмө. Та-гыреа-машинајасыдлыс муртса-ужалөм-сө, морт-кіөн-кө, лоі со-воыс дыр ужавны. Заводјас, машинајас өдјө дај бура ужалөны.

Вөјөј ворсан-завод. Јуасөј машинајасөн-ужалөм адзылыс-аслыс. Мыјла лөгыджык ужавны машинаөн кіөн-дорыс?

дОРТЧЫГЈАС.

Камгөны-дорөны
дорчыејас.

Вылысаң сөкыда
Усөны көрт-вылө
Мөлөтјас.

Ыпкөны-пөлтөны
Пушканјас,—

Тырөма ловныс.
Өгыр-моз, доналө
Гөрңыын көрт.

Ламалö, пызрасö
Нöш-улын, гөрд:
Бі-зерөн савкјöдлö.
Гөгöрыс кн.
Зарңиөн мичаа
Кіесö.

Кашкöны — музöны
дортчысјас.

Зожгысö-војталö
Кöрт-вылö пöс.

— „Вачкыштлы!“
Горöдлö јортгысды
дортчыс.

— „Јонжыка, воко!“
Шуыштлö мөдыс:

„Мед бур лoас гөр!

Шыдї мед муркöдас —

— Лукыртас мусö,

Мед дортчыскöд гөрыс

Öтвылыс олас,

Мед чарлакöд мөлöt

Öтлаö кысас!“

В. Ч і с т а л о в.

ГÖРЫС-КÖЗЫС да ЗАВОДСА.

Öтi-рытö Мајбыров тöдса-ужалыскöд самöвар-
сајын еорңитисны револуцсја-јылыс.

— „Кујим-во меным лоi војутны сар-дырјид-на.
Јона дöзмылі гујасад-пукалöмыс. Јöзыд лыд-нi-щöt
уеi, дојмаліс. Гортгыс некущöм-јуөр оз воывлы.
Волас-кö вöлі, нöшта јонжыка сөлöмыд зугылт-
час.

Гіжöд-сертынд гортса-олöмыд öтарö гөлмö, кiе-
сö, семјанд шыгјалö. Вiзöдан-да, озырјасыд мыј-
вермöны војна-помсыд озырмöны, зепнысö тыртö-
ны, јöзтö гөлмөдöны. Сöмын револуцсјаянд мездіс,
лiчöдiс мiјанöс. Регыд-тај вежсiс гөл-јöзыдлөн олö-
мыс, мыјөн-саргö-помещікјастö-вөтлісны. Öнi со

морт-ногса-олөм-һин кутис мијан кыптыны“. Тази виставлис Мајбыров.

— „Мијан олөмид, ужалыясылдөн, чајтан, бур вөлі капиталистјас-дырјид?“ шуө ужалыс: „тијан-дорыс омөл вөлі. Воҕ-асывсаң војоҕ мырсан, ужалан, адын-моз. Со, ачид адзылин ужеө мијанлыс.

Капиталистыд, пабрик-көҗајинид сепи-жө ветлөд-дө, гулајтө, кытчө-гажыс-петө. Сојө-јүө, оз төд, кытчө озырлунсө воштыныс. Пабрик-заводса-ужалыяс немчөжныс озырмөдисны капиталистјасөс. Мыјла-нө сиз? Пабрик-заводыд-өд сымөн аслас. Кутан-кө сыкөд венчыны, регыд тенө і вөтлас: „мөдөс-пө медала“. Поводнеј чераңјасөд вөліны озырјасыд. Став вiртө, вемтө ужалыясылдыс ноңалисны.

Пабрик-заводса-ужалыс некор оз вунөд ассыс-ловчан-мезман-лунсө— Октабрса-револутсијаөс“.

СМЕЛЖЫКА, ВОКЈАСӨЈ, ВЕТЛӨЈ!..

Смелжыка, вокјасөј, ветлөј,—

—Көс-вылын јонмөдчам ми.

Вөласө адзас і бөстас

Ужалыс-мортыслөн ки.

Гөрыяс-шөрыс ми петим,—

—Гөрысөс некод оз јөрт.

Өтүвја-олөм да вөла—

—Вот мијан мед-донатор.

дыр-һин ми сөкыда олим;

Шыгјалим, коңөрјас, дыр;—

—Көлөма кымөра-лунјас,

Пуҕөдчис сөлөмын вiр.

Вермасны лок-јөзкөд колө,

Прөста-мед-некод-оз-ов.

Лок-јөзые, сарјасые өнi

Ужалые-јөз оз-нын пов.

Гөл-вылын пукаліс сарыс,

Векеае гөл вөлі щыг.

Асным мi ружјөјас вөчам,

Лечыда кеслам мi штык.

Чукөртчам өтлаө, вокјас,

Ödjö, ен думажтө дыр.

Вермасны, косасны пондам,

Кытчөз-лок-јөзые оз быр.

Орјөдлам мi чорыд-кiөн

Сарлыс да озырлыс гез.

Вөласө адјас i боетас

Век-кежлө ужалыс јөз.

М. Лебедев.

КУЩӨМ-ОЛӨМ ЛОӨ МӨДЫГ ЈӨЗЛӨН.

Васук, карыс быдеама-дiвөсө адзылөм-бөрад, вөтасө зев-јона. Ыштө сiјө: зев-ыжыд-лебач-вылын пукалө, лебө. Ылысае тыдовтчiс зев-паскыд-клад-бишце. Ставыс гујасыс гөрд-нојөн, гөрд-зорiзјасөн вевтталөма. „Мыјта-гујасыс, кодјаслөн-бара та-јө-а?“ мөвныштiс Васук. — „Тажө гујасыд револут-сiөнерјаслөн. Со, өнiја выл-олөмсө лөсөдыејаслөн“, шыасiс Васук-улын лебач-јус. Васук быдөн чужмiс јус-сорнитөм-вылө.

Назөникөн матысмыны кутiсны төдтөм-карө. Став-карыс сад-шын, зорiз-шын.

Кар-вылас шывјалөны аеропланјас. Тани јөз оз-нын ветлөддыны, — пөткајас-моз лебалөны. Тани некод өз ужав кiөн, став ужсө ödjö, лөсыда, кок-нiда вөчө машина. Став-јөзыс тани гырысөе, јонөе, зонвiзаөе. Кодкө-кө вiемас, сiјөс пiекiалиг-моз-жө,

пекіалёны. Сетые сіjö пырые-пыр бурдö. Вывті кокнід тані јöзлы овны. Најö һөтчыд оз музлыны. Тані абу озыр-һі-гөл ыжыдалыс-һі-ічөталыс, — ставныс öтыжтаөс. Быдөн быдторјыс сузёоны. Мöда-мöдлыс оз ков мырдыны, һещкыны: бынөнлөн быдтор тырмөз. Ставныс олөны, вокјас-чојјас-моз, öтүв.

Гажаа, öтвылыс најö пыр ужалөны (машінајас-бөрса сөмын візөдөны). Празһік-вылө-моз муноны уж-выланыс најö, — сещөм налы кокнід да гажа. Празһік-вылыс-моз гортаныс локтөны сыліг-ворсіг-тырјі.

Уж-бөрын оз-өткөн-өткөн-аслыныс пелөсјасын-зөбсаөмөн-овны.

Најөс мöда-мöд-дінас кыскө, најö öтлаын шөјт-чөны, öтлаын гажөдчөны. Ужныс налөн вывті гажа празһік-код, сылана-јөктана. Тазі віставліс, лебіг-мозыс, јуе Васуклы. Збылыс Васук адзө сіннас сещөм олөм, сещөм-шуда-јөзөс.

— „Медтө коркө мјан тащөм-олөмыд лоө!“ ваш-көдө зев-вежалөм-пырыс Васук.

— „Лоө, ас-сајаныд тащөм-олөмтө лөсөдөмыд. Кужөј выль-олөм лөсөдны, том-војтыр!“ горөдіс јуе Васуклы пелас. Васук горөдөмыс садміс. Вөлөма-кө вөт. Сөмын Васук аслыс чорыда көсјысис выль-олөм-дорны бөстчыны.

Мыј көсјөны вөчны коммуһістјас?

МАЈ-ТÖЛЫСГА-МЕД-ВОЗРА-ЛУН.

Тулысын ловзө став ывла-вылыс. Му мездысө јіис-лымјыс. ывлаыс ставнас сылө, зорзалө, һім-кодасө. Сөмын озыр-јөз-ордын-шөјтчывылтөг-ужалыс-гөл-јөз шога мөвпалөны.

„дыр-бара ми огө шыблалөй көртвомнымос, чеп-
яснымос; дыр-ө-бара мижанлы оз-во гажа тул-
ысые?

Тажө луныс, мед-воҗа-мај-луныс — став-мувывса
-ужалыс-мырсые-тілсые-јөзлөн празнік, ыҗыд-праз-
нік. Сөвет-Республикајас-Сојузын ужалыс, мырсые-
-јөз петоны улычө гөрд-пасјасөн најө каҗтылөны
німкодасөны асланыс-мезмөм-вылө, озыр-кабырыс-
мынөм-вылө. Мукөд-государствојасын озыр-власт-
-улын-олыс-ужалыс-јөз петкөдлөны ассыныс өтүвт-
чөмсө, вынсө озыр-јөзлы, властныслы, гөрд-пасја-
сөн, ыслөмөн, мед төдөны, адҗоны озырјас ассыныс
пом-матыемөмсө. Коркө, наҗөнікөн му-пасталаас влас-
тыс лөө ужалыс-јөз-кын, Сөветјас-кын. Тајө лу-
ныс став-мувывса-ужалыс-гөл-јөзлөн өтүвтчан-лун.
Тажө луныс шусө сы-понда Интернатсіоналнеј-лу-
нөн.

Мыј лөө Интернатсіоналыс?

МАЈ 1-ЛУНГА ГИМН.

(Сывсө „Вихри враждебные“-моз):

Ошкамөј Ыҗыдлун — Мај Первој лунөс,
Празнік-лун Уҗлыс да мездысан-лун!
Ошкамөј Ыҗыдлун — Мај Первој-лунөс,
Вөлалыс, тулыслыс, зоріҗлыс-лун!

* * *

Чојјасөј, пасталөј венҗајтчан платтө,
Алөј-гөрд чветјасөн миҗмөдөј сад!
Сывтырјөн кутчісөј вокјаскөд батјас,
Вөлөма шөгөмлөн-бөрдөмлөн кад!

* * *

Німкода петалөј празніклы паныд
Пабрікыс-заводыс, сінјасыс јөз;

Гажаа гажөдчөј өтвылые ставныд,—
Шондые југјалө, јенежыс лөз!

Горажык, сылыејас! Вылөжык — плагјас!
Ошкамөј Ыжыдлун-Өтувтчан-лун!
Нем-кежлө төвҗисны озырјас-врагјас.
Ошкамөј Ыжыдлун—Мај Первој-лун.

Н.-В і т т о р.
(В. Кіріллов-серҗи).

МАЈ-ТӨЛЫС-ВОҖҖА-ЛУН.

Мыј талун јөзыс шыҗөма
Быд-карын, грездын, сиктјасын?
Мыј му-пастала өтпырјөн
Гаж, сылөм, горзөм кыптөма?
Мыј быдлан јөзыс новлөдлө
Гөрд-өҗи-пөлөс-плаг.

Код верміс јөзсө өтлаө
Став-му-пастасыс ывлаө
Щөщ четкөднысө,—код?
Код шүис сесса јөзыслы,
Мед өҗи-пөлөс-дөра-пас
Төв пожјалис лунтыр?

Быд-карын, грездын, сиктјасын,
Быд-муын, уна-кыв-вылын
Сурс-ногөн ызгө јөз:
Көн гажөдчөны, сылөны,
Көн сөлөмыс-зев висталө
Сурс-јөзлы өҗи морт.

Быд-сыланын, быд-сорҗыын,
Быд-горзөмын, быд-гіжөдын—
— Быдлаын өҗитор:

„Став-ужалысјас, отувтчөј,
Шыг-коңөр-јөзөј, кыпөдчөј,
Мед бырө јөз-кост-лок!“

Оз петны уна јөз-дінө,
Оз ыждөдлыны тајө дун,
Код кезовтис пыр уж:
Ас-зарңи-езыс-керкаас—
—Шөвк, шылыд-ноја, вөччөмас;
Зев налы талун шог.

Быд-сылөмын, быд-горзөмын,
Мыј ывласыс төв пыртыштө,
Пель налөн кылө: „пом!“
Ок, ештис-тај шаң-олөмыд.
Јөз-сылі-вылын іслалөм!..
Оз дорјы весіг јен...

Ж а н - М о р ө с .

ДУБИНУШКА.

(Сыланкыв).

Босталыс.

Уна кывлывлі ме сыланкывјаслыс-ног.
Мыјтөм нумыс і шогыс сен кылө;
Медса јонасө-нө мөртчис сөлөмө мем
Өтi-сыланкыв ужалыс-јөзлөн:

Чукөрөн.

„Ек, дубинушка, укңем,
Ек, зельонаја сама појдот,
Подерңем, подерңем
да укңем!“

Босталыс.

Воңыс-воңө сіз дыр војас коліны пыр,
Чужан-му-вылын унатор вежеіс,
Орс*) да зор, омөлтөр ылө шыбытис јөз,
Важ-көлујтө көрт-машіна вежіс:—

*) Пльс.

Чукорон. — „Ок машинаыд-таж кокнид,
Корт-көлујыд јона-лөсыд,
Ачыс мунө, ачыс мунө,
Кыз-лезан“.

Босталыс. Мiјан-сар ез-вөв јөј: сiјө—купечла-дор,
Лоi купечыд сылы јон пыкөд.
А роч-мужиклы мыј—ачыс машина тор,
Сiјөс јирөмөн-јирө ас-мортыс.—

Чукорон. — „Ок, машинаыд-таж, вөлөм, сөккыд,
деңга, көртыд-таж бөр дорис:
Пикө воштіс, пикө воштіс
Купечыд“.

Босталыс. Енлы, видчыслы те мiјан-вiрјуыс-сар,
Ми ог кутөј терпитны сiз воҙө!
Ловзас ужалыс-јөз, повзас лок-кырныш-став,
Вiрөн мынтыны кутас теd воҙөс!—

Чукорон. — „Ок, дубинасө-кө лептас,
Јур-вестад-кө кутны кутас,
да кыз өdзас, кыз өdзас—
да лезас!“

В. Ч и с т а л ь о в.

ВОЈdӨР—УЖ, БӨРЫН—ГАЖ.

Пызан-сајын пукалө деғина. Зев-зіла велөдө урөк. Тувсов-мiча-лун кыскө сiјөс ывлаө. Југыд шондi өшиңө пырөма, паdмөдө щөщ. Чож-деғина чорыда дум кутө: „Помала-пө војdөр аски-кежө урөк, вөлістi пета“. Зiлжыка бөстчiс сiјө ыга-сајө. Өшиң-сајын, кыз-пу-вылын кылө: зев гораа да мiчаа ылө лебач-пi. деғина шуө: „Ог-жө-пө-нын еновтчы, регыд-нын помала, дај вөлістi пета“. Лыд-дысө велөдчыс, оз термас. Гiжiс-на дај. Ештөдiс ставсө.

Нига-тетрад көшөлө суйс, сесеа өшөдис тув-жылө,
уекөдчис жөрө. Сени шонди ворсө, лебач-пи ыло,
зоризжас зирдалоны-сералоны. Уж-бөрын дегина до-
лыда гажөдчис ывлаын рытөз.

КАЈЛА, ВІҢӨДЛА АСЛАМ-МУ-ВЫЛӨ.

Кажла виңөдла
Аслам-му-вылө;
Нимкодасышта.

Мыј тон вайө мем
Аслам-киподөј
Меным воҗөссө.
Күщөм, мајбырөј,
Дөсыд виңөдны
Өни сінјаслы!..

Ен-өд тащөм вөв
Теөј војдөрсө,
Вөчны бостчигас!

Сөд-вөр-шөрыс-өд
Тенө перјі ме,
Јона мырсылі.

Щем-сук-пармаыс
Тенө мезді ме,
Вості шонди-воз.

Тенө вөчигөн
Уна-пөс кietлі
Көзид-му-вылө.

Тенө ректигөн
Уна-мыр бертлі
Гырыс вужјаөс.

Топыд-ежатө
Гөрјөн путкылті
Бура-унаыс.

Көрта-пиһаөн
Тенө небөдлі,
Јона агсавлі.

Өни, мајбырөј,
Міча шылквизан,
Сөлөм гажөдан!

Зарһи шепјаснад
Кыша-кылыштан,
Меным копрасан.

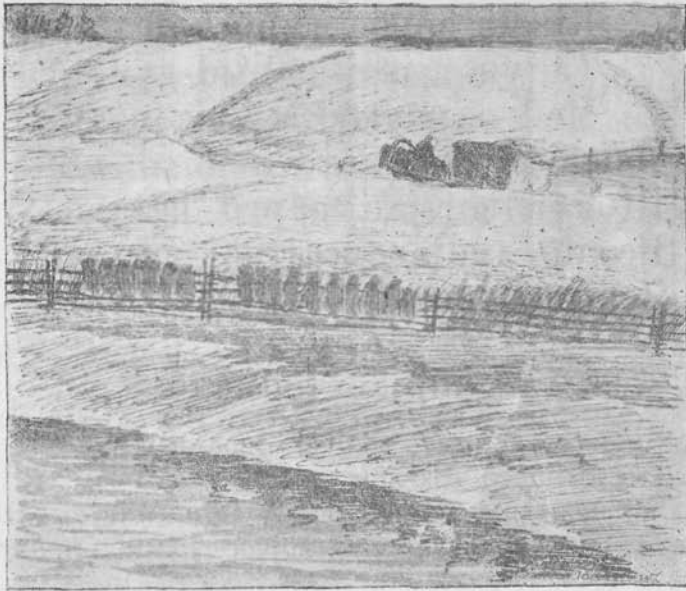
Тед ме буреја,
Муса-муөјлы,
Пыр-таз бур лоны.

Тенө-вөчыслы,
Вежа-уж-һимлы
Улө копыртча.

ГОЖӨМЫН МУ-ВЫЛЫН.

Гажа да кыпыд-жө-һин-бара гожөмнад мујас-вы-
лад! Вөр-дорсаһыс чој-герулас бытө котөртөны
уна-сикаса-һаһ-тыра-мујас. Со, гыҗөма зарһиа-су-

-му; јонмөдчө, вынмөдчө сөстөм-сынөднас. Со, зөр-
жыс лөзалө. Пыдынжык чіткыла-јурнас аңкыщ зөб-
сасө. Нөшта воґынжык шабді дөлалө міча-јенеж-
-код-лөз-сінјаснас.

Коліпкај зольчө-качө су-му-вестын. Вылын-вы-
лын сера-куш гонјалө; оз-ө сур лебач су-піые варт-
ны, лібө шыр, позјас-котөртігас. Гөгөр чіркјас
сылөны, четчалөны. Туј-вывті зуртө веж-турун-ты-
ра-телега, чөскыд-дукыс ыпјө чужөмад.

З Е Р.

Летчышт, летчышт зарні-зер!
Тенө корам важөн мі;
Адґам, кущөм-быдтас-нер,
Шонді сотө, бытөө бі.

Космө турун, космө һаң;
Ғажтөм зертөг, сынїсағ;
Ывла буса, тыртөм-һаң;—
— Бөрдө челағ, шөгөө бағ.

Сарің, кымөрлы сет ва!
Талаң нөбөд сійөс, төв!
Төдан, сузчам ми өдва;
Сојтөг—вынтөм мөс да вөв.
Пемыд кымөр, ыли мун!
Кіссы вөрө, Һурө, зер!
Талун вывті-шонид-лун,
Мед оз жүгөд му-вің шер.
Өшка-мөшка, матө лок!..
Щөкмис војтјас, саргө вевт;
Веждө лудјас, Һајтчө кок..
Зерышт, кымөр, вынмөд, зевт!..

Кымөрјас төдмалөм.

- 1) Кушөм-рөма овлоны кымөрјас? Зера-дырји?
- 2) Мыла ми кымөрсө кокһиөн чајтам?
- 3) Төдмалөј пуан-щайныкыс-петан-ру, өткоф-абу ывласа-рукөд?
- 4) Коргалөј јенежгыс чукөра-кымөрјас, кымөр-пластјас, гөн-коф-кымөрјас?
- 5) Збыл-ө шуоны—гөн-коф-кымөрјас-пө мича бөрын, лок-повоффа-возын овлоны?
- 6) Кушөмөс овлоны зера-кымөрјас? гималан-чардалан-кымөрјас?
- 7) Мы-возын жужд-пласта-кымөрјас овлоны?
- 8) Кушөм-повоффа-возын өдөдөны чукөра-кымөрјас?
- 9) Кушөм-кымөрјас висталөны бур-мича-повоффа?

ГОЖСА-РЫТ.

Төлыс кыштө вөр-пу-сајыс
Асыв-лунвив быдса.
Рытиввојын кыа күсис.
Оз кыв лунја зыкјас.
Төлысла-дор керка-бокјас
Кажитчөны лөзөс.
Вужөр-сајыс пемыд-гу-коф,
Һинөм зік оз төдчы.
Вөлөст-горув, віңјас-сајын,

Мелһича-пруд југыд,
 Ҷирдалыштө посһи-гыһн
 Жужыд-слуда-улын.
 Пукала ме сад-јөр-вылын,
 Мөвпала ҙик өтһам.
 Мелһичалөһ бузгөһ-шыыс
 Өдзыштлас да лөһлас.
 Небыд-лун-төв садјын суслыс
 Вөрөдыштө лысјас;
 Лөһмыс, кызыс, пелыс-пулыс
 Шарөдыштө корјас.

ВИҶ-МУ-ВЫВСА КОЛАН-БЫДМАНТОРЈАС.

долыд-жө-һин гожөһ-пуксигад мујас-вылад-виҙөд-һыд. Неважөһ-на вөли вежөдө, өһи суыд морт-суда-һин, копрасө шепјаснас. Куз-усјаснас идјыд шеп-тавны мөдөма. Зөрјыд, лысјас-моз, лөзалө. Веж, ми-ча—воөма шабди. Көһ-сурө, пыдынжык, бокынжык, чельадыс аһкыщыд зебеасө.

Гажа, кыпыд секи виҙјас-вылад-и. Өтарө виҙөдлан — ставыс гөрд-бобөһаһ ҙорзалө. Мөдарө—јежыд-ҙоріҙјас. Со, сени еітурун, езыс-моз, југјалө. Мытчысө быдсама-пөлөс ҙоріҙјас.

Гожөһмыд виҙму-вывса-ҙоріҙјасыд быдмөһы, ҙор-залөһы, воөһы. Војдөр воөһы турунјас, сесеа вө-лыс һаһјас. Налөһ куз-корјасыс гылалиһы һазөһи-көһ, іҙас вижөдө, шеп тыреалө.

Виҙ-му-вывса быдман-торјас мортлы бур вајөһы. Суыс, идјыс, шобдиыс, зөрјыс вөчөһы пыз, шыд-өс; іҙассө скөтлы вердөһы. Шабдиыс печкө-һы шөрт, шөртыс дөра кыөһы. Бобөһаһ, еітурун, шыраһкыщ—мукөд-пөлөс-турун-и — скөт-сојан-вылө мунө. Кащасеһнмыс, ҙверобојыс, пөләјурыс-да, уһа-мукөд-туруһыс-и вөчөһы лекарьствојас.

БЫДМАН-ТОРЈАСЛӨН БЫДМӨМЫС.

Туруныд, пуыд, став мүкөд-пөлөс-быдман-торјыд-
-і, дөвја-моз-жө оло, күлө-і. Быдтор чужө көјдысые.
Виқөдлөј аңкыщлые быдмөмсө. Ва-пын аңкыщ тук-
мө, ас-пыщкас бостө васө, јуө. Тукмөм-бөрас—сы-
лөн кучікыс кулыштчө. Сы-кучік-улын кык-ортча-
-көјдыс. Сіјө і ем чужысыс. На-өтлаасан-інын со
ем чукла-бөжтор. Өтї помыс сылөн петө ортсїө,
мөдыс пыщкө чукылтчө. Ортсїла-помыс шусө—в у ж,
пыщкөссаыс—г а р. Тајө-вужја-гарјасыс да кык-
-торја-сарыс і быдмө аңкыщыд. Мыјөн тајө көјды-
сыд вескалө мүө, нақөн-ікөн, онмыс-моз, садмас, ем-
кө сені тырмымөн ва да шоныд-воздук. Мед-војдөр
садмас вужјыс. Сіјө өтарө кутас паскөдны туж да
пыділаң нырјасын. Сіјө вужсаңыс гөгөр петөны
посы-вужјас, сізтө унжык вермасын сојан-јуансө
мүсыс бостны. Вуж-бөрын гар кыпөдө јурсө. Сіјө
вывлаң кысө, југыдлаң. Гарыс лоө із да мед-воз-
-за-корјыс.

Став быдман-торјыс-тај чужө-быдмө.

КАПУСТА-БОБУЛ.

деғина вайе бағыслы градјөрые-күтөм жежыд-
бобул.

— „Аттө, мат-тај тащөм бобулыс-кө уна лоө.
Став капустатө сојасын“.

— „Сещөм-горш тајө, батө?“ јуалө деғинаыс.

— „Бобулыс, ескө, ачыс абу-горш-да, челадыс-
-тај талөн некытчө-тујтөмөс, пөтлытөмөс. Став ка-
пустатө сојасын“.

— „Кущөмөс-нө, батө, талөн челадыс? Ас-ко-
-дысөс-жө?“

— „Абу. Тажö-бобулыс ваяс зев-уна посидик—
—жеждь колк. Колкјасеыс петасны вывти-горш-гаг-
јас. Сещом горшоё, дугдывтöг еојоны. Сижö и ужд на-
лөн—еојоны да быдмöны. Быдмасны да јокмылт-
часны кыш-шиö, тöбöм кагакод-ёс лоöны, акаңөн сек
шусöны. Акаңјасыс оз еојны-ны оз јуны, пыр öтiла-
ын, нöтi вöрчöдчывтöг, кујдöны. Сижö акаңеыс ета-
щом бобулыд-i петö. Жеңыд тајöјаслөн нем-помыс.
Колкјалас бобулыд, петасны гагјас, сесеа акаң на-
ыс лоö, акаңыс—бобул; бобул колкјалас, ачыс кулö
кущöмкö кор-вылö. Колкјасыс бара гагјас пе-
тасны“.

Кыјi лоöны бобулјас?

ГУТ ДА БОБУЛ.

Керкаыс öшиңöд вöтлисны гутöс. Лебалис, леба-
лис гут, пукёис турун-виж кор-вылö. Кор-кушта жуз-
гö гöна-гаг.

— „Мыј-нö тенад нымыд?“ јуалö сылыс гут.

— „Капуста гаг“, шуис мöдыс.

— „Мыј-нö сетчö лаңтöмыд, жујвиқан, он лебав
ме-моз?“

— „Лебалан кадыс ез-на во. Бобулö пöртча дај
лебавны кута. дулва петтöр видчыса сижö кадсö.

— „Јöј! Нöтi-жö тенад вежöрыд абу“, горöдис
гут: „етащом мiетöм гаг лöсöдчö мiча бобулö пöрт-
чыны“.

Гут пукыштитiс чöва, колкјаснас весыштитiс јурсö,
сесеа шуис: „Коңöрöј, мыјла-нö те он вермы лебав-
ны ме-моз?“

— „Енлы, јортö!“ воча шуис сылы гагыс: регыд
мена м телөн-моз-жö бордјас лоöны, нöшта буржы-
кёс. Секi лебалам“.

— „дугды ошъеөмөйд“, лөгасис гут: „тед нөш-та мөе мича бордјас-дај! Лаыт! Мөе мича бордјыс некодлөн абү. Төдан-кө-өд, ме керка-пыщјасас лебала, олыејасыскөд төдса. Те мыј? Колөкө енна адзывлы некущөм мортөс“.

— „Ег“, шуис гаг: „те-кө-нө төдса, мыјла накөд өтүв он ов?“

Гут нинөм ез шу сылы воча, лебзис воэо. Лун-нөль-мыети гутөс бара вөтлисны вежөсые. Лебзис сижө төдсагаг-динө еорнетыштны. Уна-пөлөс еорни панлис,—немтор ез артмы: оз вочасө шыас гагыд. Гартчөма кущөмкө кышпю да тоңвиэө—өшалө жагалөм морт-моз. Гут нөжөнникөн коннас леглег-вөчис: „Јөј, менам

бордјаслы вежалін; ачыл гагыс-омөль лоөмыд“. Зев нимкод-пырыс гут лебзис воэо.

ПОВТӨМ-ЧИРК.

Олис-вылис збој чирк, некодые ез повлы, быдөн-вылө вөлі воө.

— „Ме зик некодые ог пов!“ горзө, куз-турун із-вылө пукөөма-да.

— „дерт, он, мыҗые-нө те полан“, шуоны јен-гагјас: „тенө-öd быдөн-нын төдөны, быдлаын-нын те һималан“.

— „дерт-жө, ме-öd төда ассым һималөмтө“, зев-ыҗыдө-пукөм-пырые, шапа шуө чірк. Ас-дорыс јонсө да бурсө сјө ез-нын чайтлы.

— „Збыл-өмөј-нө турунсө віз-вывсыс ыщкөны? Менсым јуастөг! Віззыс-öd ставыс менам, ме ыҗыдыс на-вылын. Некодөс весег матө ог еібөд!“

— „Часлы, петкөдла ме налы гаж!“ зев јона скөрмис чірк; мыјөн казалис ыщкыелыс шојчыны водөм, пыр-жө четчаліс сы-дінө.

— „Сурін өні менам кіпод-улө!“ горзө чірк: „он дыр тани кујлы, вөтла пырые-пыр“.

Четчыштіс ыщкыелыс вескыда-чужөм-вылас, ус-јаснас вөрө, оз төд, мыј керны. Ыщкыс чорыда узө, оз весег вөрзыв.

— „Часлы, ме тајөс куртча!“ мөвпалө чірк. Ыщкыс он-јывсыс кутіс чіркөс кокјасөдыс да чущ-чаш вөчис.

Ыҗыд і прічча суіс коңөрөс: коктөм колі. Кокыс-тај, ескө, бырі-да, најанлуныс пыр өткод. Паныдаеіс јенгагјаскөд да садтөг повзөдіс најөс, виставлө ыщкысыдкөд косасөмсө-да. Ыщкысыс-пө китөм і коктөм колі, косајассө-пө шыблаліс да гортас пышјіс“. Со кызі сјө косасөма ыщкысыскөд, прөста-öd кокеө асыс абу воштөма.

ГӨНА-ГАГЈАС.

Косеміс, сотчис му—жарла. Пујас, бығғө зормөмаөе, сулалөны, бусөмаөе. Турун һукыртчөма, зоріз-јас јурнысө шога копыртөмаөе. Көн-сурө мытчасөны віж-корјас, арын-моз. Быдөнөс шөгөдөма: мор-

төс, скөтөс, лебачөс. Көн-һин зер војт ез вөвлы. Шога вашкөдчөны пујас:

„Пикө воны кутім... Вужјаслы һемтор-һин оз еур му-пыщкыс... Вежон-мөд-мыҗи корјас гылаласны, вегылјас кушөз еојасны најөс“.

Вегылјас збылыс пон-һи-пыдөс лоіны. Куҗ-кос-повод-һанад најө-өд вывті өдјө јывмөны. Пујаслыс корјассө јирөны, быҗғө шылаөн роҗөдләмаөс. Арын-моз, космөны, гылалөны најө.

Вегылјас јирөны, өшјысөны асныс:

„Чөвлөј, видчыслөј, петкөдлам ми гаж! Өтитөг корјассө јирам, мед кушөс, төлын-моз, сулалөны пујасыс. Вермам-бара ми јирныд. Лөсәлө-жө-һин шондидлөн сотөмыс!“

Кывзөны пујас гагјаслыс ошјысөмнысө, шога шпарөдчөны корјаснаныс.

— „Збыл-пө вермасны куштыны мијанөс, гагјас шуҗикөн вөрөны быдлаын“.

Гагјас јонҗыка опшјысөны:

Ми-өд огө кужө шмонитныд. Көсјам-кө, вөчам-һин“.

Коркө сесеа јенеж пемдис, мытчысис кымөр, шко-рөбтис зер. Лунтыр і војбыд дугдывтөг кистис, зерис— јукталис пөттөҗыс муөс. Өти-дукөн гөгөр ловҗис, мич-мис. Пујас, куштјас вежөдисны быдөн, серам-банаөс лоіны. Җоріҗас кышөдалисны јурнысө. Лебачјас гора сывны мөдисны. Сөмын јона шөгөдис ошјысөс-збој-гагјасөс: лоі ставныслы җебеасны, пышјавны, быҗғө абу і вөвлөмаөс.

ТАРАНТУЛ (АСЛЫС-ПӨЛӨС ЫҖЫД-ЧЕРАҢ).

Целыс-пу-улыс, аслас поэсыс, петис көкјамыс кока, көкјамыс сінма, зев-ыҗыд. гөна-җор-чераҢ.

Віңдліс гөгөр көкжамыс еіннас, абу-ө-пө кодкө маты-гөгөрын—быдөныс-өд лоо повны: мортыс, каңыс ракаыс. Позјас шы-ңы-ру-да, лөсыд вөлі-а. Пу-јылас сөмын кајјас чіпсөны вөлі, да посңи-гагјас кышөдчөны, пышјөны турун-пыщті, повзөмаөс ыжыд чераңыс-да.

Челадыс чераңлөн кујім со, ставыс ласкысөмаөс мамыслы мышку-вылас.

— „Кутчисөј-пө јонжыка!“ шуіс чераң челадылы: „мунамөј есчө, зі-поз-дорө, сојыштны. Бөрті доктігөн оз-ков вунөдны кос-корјас өктыштны. Колө познымөс тупкавны: со-өд ар-ңин воө. Адзаныд, корјасыс вижөдөмаөс-ңин. Пелысыс ачыс-ңин гыдалө. Кад воө, тыдалө, познымөс лөсөдны шонныджыка. Ештам-бара куз-төвбыдтө узныд сесса“.

— „Узны?! Лун і вој?“ јуалісны челадыс: „төвбыд узны? Кор-нө, ескө, сојны кутам?“

— „Јөјукјасөј! Енө-на-өмөј кывлө гагјаслыс олан-ногнысө. Став гагјыс му-вылас төвнад сојтөг-јутөг олөны. Сөмын мағазіјас чөскыд вомнаныс оз вермыны матөг овны“, шуіс мамыс, зі-поз-дорө матыстчиг-моз.

Пелыс-пујас-дорын вөлі зі-поз. Черань кутіс кы-
јодны да кутавны зі-піјанөс аслас челадылы сојан-
-вылө. Сөкі самөј локтісны аја-піа—пелыс вотны.

— „Віқөдлы, батө, кушөм-нө тани роқ муас?“
шуіс Васө: „кодкө быдөн мүсө піекөдөма“.

— „Тажө-бара, көнкө, тарантуллөя поз“, вісталіс
батыс.

— „Мыј-нө сіјө тарантулыс лоө?“ јуаліс Васө.

— „Сіјө лоө зев ыжыд, чушкана черань. Сіјө
чушкөмеыс, ескө, мортыд оз кув-да, сөмын чушкөм-
-іныс гөрдөдас, пыктылас, вел-дыр вісас. Мукөд
чајтөны куліг, зев-јона полөны сыыс“, вісталіс бат-
ыс Васөлы.

— „Зев-ө-нө, батө, ыжыд сещөм чераньыс?“

— „Вел-ыжыд, кынөмыс пев-пом-ыжда. Кокјас-
сө, һужөдан-кө, тенад чуһ-куғаөс лоөны. Со-тај, со
чераньыд... віқөдлы!“ шуіс батыс.

Кыз-черань, зі-піјанөс-куталөм-бөрын, вөлі локтө
аслас позјө. Садтөг повзіс чераньыд, мыјөн кык-чу-
довішщетө адзіс поздорыд. Ödjөнжыка кокјассө
суркһаліс, дај ласкысис му-бердас. Чајтіс: „Ме-пө
муыс-код-жө руд-да, оз-пө, гашкө, адзыны чудовіш-
щејасыд“. Öтi чудовішщөыд ачыс јонжыка черань-
-дорыс повзіс.

— „Леқ менө!“ горөдіс, батыс һещыштчіг-моз,
Васө: „ме пола тащөм пөж-гагыс, со кушөм мие-
төм“.

— „Чөвлы, чөвлы, оз ков повны!“ шуіс батыс:
„колө гөгөр відлавны, тајө-өд шоча сурлывлө“. Та-
јө поводнеј вој-кань, луннад оз зев пет поэсыд. Ві-
қөдлы, кыті-нө мие-төм? Зев һөшта мича... Кушөм ми-
ча-сера морөсыс... Кокјасыс јонөс... Віқөдныс, ескө,
өслөп-код-да, зев ачыс пельк да удад“.

— „Мыјкө-тај-нө вылас вөрө?“ јуаліс Васө.

— „Сымында сылөн мышку-вылас челадыс“, висталис батыс: „Колкјас-пыщыс петтөзис новлөдлис најөс мешөкын, кынөм-дорас. Мукөд чераныс колктыра-мешөкјассө өшөдөны ув-вылө. Колкјыс петөм-бөрын јонмытөзныс мамныс новлөдлө челадысө мышку-вылас. Öнi сесеа позө тајөс i вiны. Та-помыс бур бостны некодлы-жө-а. Регыд-на-i чушкас“.

— „Огө виө, батө“, вашнитис Васө: „пјаныс-нө ескө, кызі оласны мамтөгыс?“

В Ö Р Ö.

Асыввоз-шондиөј

Садымөдис менө:

„Мунам-пө вөр-пөвсө!“

Вашнитис пелө.

— „Шондиөј, код-нө сен
Видчысө менө?“

— „Мичлуныс вөр-пулөн,
Видчысө тенө“.

— „Шондиөј, көн-нө сен,
Муза-кө, шөјтча?“

— „Вөрын сен мыр-вылын
Бура те шөјтчан“.

— „Шондиөј, кодкөд-нө
Сенi ме сорнитны кута?“

— „Шорјаскөд, јолјаскөд
Толөдчышт, пиө“.

— „Шондиөј, код-нө мем
Сывнысө пондас?“

— „Золчөмыс пөткалөн
Сөдөмтө шонтас“.

Асывсаң ми рытөз

Шондіанкөд ветлім.
Копрасісны пујас
Міјан јурјас-вестын.

МЕД-ВОҢДА-ВОТЧӨМ.

Віт-арөса Грішук бөрдөмөн вөзјыеө чојјасыскөд оз
вотны. Најө оз боетны. Шүөны: „Ылын-пө-да, му-
қан јона. Текөд-пө нокеы сесеа“. Лоі мамыслы шы-
асны: „Муқас-кө-пө, мөдые оз мун-дај, мед-пө вет-
лас“. Грішуклы німкод лоі. Боетіс тасті, һаһ піщө-
гас сујыштіс, чојјас-бөрса котөртіс. Жын-тујсө-му-
нөм-бөрын Грішук жугылымыны кутіс, музіс, тыдалө.
Өдва воіс вотчан-інө. Озтө-мыјөн-адзіс, ескө муқө-
мыд Грішуклөн вунлі. Өті-туе дозјө пунктө, кыкөс
вомас сујө. Кык-ыжыд-чојлөн дозјас тырі, Грішукөс
чуксалөны һаһ сојны, шојтчыны. Көсјіс ескө, һаһ-
тө піщөгегыс кыскыны-да, абу-һін вөлөма. Локтігад,

буракö, коңөрлөн туј-вылад уеöма. Чојјасыслөн жалыс петис-да, вердисны, ескö лоі шыгјавны. Грішуклыс дозсö тыртöм-мыгеі мөдөдчисны гортлаң. Лоі налы өтілаті вужны шор-вомөн лөпјас-вывті. Бара Грішукөс прічча суіс: кокыс крукасис, ачыс кымың сапкысис, тастыд уеі, став озыс лөп-пјас кісис. Бөрдиг-тырјі воэö мөдіс Грішук. Öтi-шорөд вужігөн пөртчалисны көмкөтсö, көкңиджык-пө мунныс. Грішуклы јона һимкөд лөі, гортыс мыјөн тыдовтчис. Коңөрөс һөшта-на өтi прічча відчысöма. Сіјö локтігад уекөдöма чувкі-пөвсö ассыс. дыр ез вун Грішуклөн мед-воэа вотчөм. дыр чојјас казгылісны, шмонітісны сы-вылын.

ІЧӨТ-НЫВЛӨН СЫЛАНКЫВ.

— „Мыјла-һө оз кывсы
Ічөт-һывлөн гөдөс?
Сыланкывсö төдө
Сіјö уна-пөлөс“.

— „Кывзөј“, сіјö шуіс:
„Заводіта сывны“.
Ылө-ылө кутіс
Гөдөс сылөн кывны:

„Гажа,-садјыс локті,
Котөрті ме өні.
Гөрдөдöма, кіемө
Міча өміз сені.

Ловзөдісны сіјөс
Зер да југыд-шонді,
Жугылтчыны арөз
Сіјö оз-һин понды“...

Лаңтис, ез кут кывны
Гөлөс ічөт-нывлөн.
Матыңк і вөлі
Помыс сыланкывлөн.

ЗБОЈ-ГРІШУК.

Чукөртчөмас челаф
Пожөм-улө уна.
Шонди-гожые најө
Җебсөмаөе улө.
Сорңи налөн помтөм
Вөрса,-васа-јылыс.
Грیشук сени мед-збој:
„Мем-пө-бара һинөм“.
— „Мунамөј-жө сесса
Купајтчыны јуө:
Ваын долыд, ыркыд;
Вартчыны ми кужам“.
Ва-дорынөс зонјас,—
— Ödjö кокныс вајис;
Сөмын ічөт-Грیشук
Матыстчыны оз лыет:
„Төрыт-пө ме васыс
Со-мыј-ыжда-сірөс
Адзылі зик шөреыс,
Бызјалис велдыр сен.
Ме-пө, ескө, һинөм,
Тіјанөс-моз повзөд“.
Аслас еінмыс гөгрөс,
Повзөма-һин важөн.
Повзөдчыстө, вөлөм,
Казалөма-ј талун:
Ва-шөрас куз-мајөг
Мытчыөлө да сунлө.

— „То-нө, то-нө бара
Ыжыд-сірыд вартчө,
Видчысөј, ен пырөј,
Мед, ескө, оз куртчы“.

Казалісны чєлад
Грїшуклыє збојлунсө:
„Онї-пө те вунөд
Ошјысөмтө воҗө“.

Зїла Міша җебеіс
Бадҗас-пөвсө өтнає,
Гырыє-ізјас мөдіс
Бызјөдлыны ваас.

Ој-јој! Грїша повҗіс!
Садтөг петіє косө,
Көм-һі-гач-өд суєа
Котөртіє пыр гортө.

Чєладлөн сен серам,
Сөмдөмаөє најө.

„Удајтчіє-пө, Міша,
Ывсөдөмыд тајө“.

ТӨЛЫГ да КОЗУВJАС.

Шонди летчис, зѣбчис. Јенежӱсы ломчис: ӱзјис мед-воzza-козув, сы-бӱрын—мӱд-којмӱд, сесса паста-ла ломчисны уна-уна-сурс козувјас. Бӱрын кыптис и тӱлые аслас-југыд-гӱгрӱс чужӱмнас. Тӱлые виӱӱдлиц гӱгӱрбок, шпынмуні, сесса долыд-пырые шуис ко-зувјаслы: „Виӱа-олад, зарнї козувјас! Јона-ӱ тї га-жӱдчад? Виӱӱдла ме тїјан-вылӱ, нїмкодаа тїјан-зѣб-саӱӱмӱн-ворсӱмыд-вылӱ, југыд сӱстӱм-јујас-пыр-ви-зӱдӱм-вылад, зїрдаланныд тї ломзаланнныд—быдӱн-лы долыд-вӱчанныд. Со-нӱ, тїјан-вылӱ зоргӱ керка-ӱшїнсаң зӱла-дегїна, јуасӱ мамыслые тїјан-јылые. То-нӱ, бара-жӱ, гусыс петӱма кӱч гонјалӱ, лептӱма јенежлан јурсӱ. Естӱн со бостчылис лыд-дыны тї-јанӱс ӱтї морт, да торкѣис унаысла, лыдтӱм-щӱттӱм козувјасӱ! Вајӱ ӱтвылыс војбыд зїрдаламӱ, гажӱ-дамӱ јӱзсӱ, быд ловја-ловсӱ“.

Нӱдкыв: Быд-керка-пельӱсын тег-тагтї.

КОЗУЛӱ.

Козулӱ, козулӱ, јенежса козулӱ!
 Мыјла-нӱ, козулӱ, југыда зїрдалан?
 Зїрдалан-југјалан, ӱгыр-моз ломтысан,
 Лубујтчан-гажӱдчая сїнјаснад-лапјӱдлан,
 Чојыдкӱд-вокыдкӱд мелїа сорнїтан,
 Шудас-кӱт шудтӱмӱс, нїмкода виӱӱдан.
 Мыјла-нӱ, козулӱ, јенежӱ ӱзјӱмыд?
 Мыјла-нӱ му-вывсыс ылӱ зев пышјӱмыд?

ГОЖСА-РЫТО.

Гожеа-рытын вөрјас-сајө—
—Шонді летчө-кор,
Зон-посніјас гүмла-сајө
Чукөртчөны сор.
 Бі пестөны, бытөө шонді,
 Војөң мед оз кус.
 Өгыр-пыщкын пөжалөны
 Картупель да лук.
Сорні помтөм: мојдны, нөдны,
Өтк-мөдыс зіл.
Ун-нын локтө, полиг-тырји
Мөдөдчөны дыр.

ГОЖӨМ.

Гожөмын лун-лун оз бырлыны вадорыө че-
лад. Јона-жө вадорыд налы муса. То-нө со кујлө-
ны, луасөны, корсалөны кул-чунјас; мица-изјас воң-
тырныс-нын сөвтөмаөс. Со Сергеј да Ољө вугыр-
шатінаөс, тујисаөс локтөны. Сергејлөн вомыс вест
оз топав нимкодысла: өтк кіас тујис, мөдарас—вель-
ыжыд лапа-пі шедөма,—неткөдлө быдөнлы. Мөд-
лапөлас лыа-бөжас кылө челадлөн-горзөм. Черіјас-
моз, гыбалөны, суналөны.

ВУГРАСӨМ.

Ывла-вылын гожөм.
Шонді, бытөө бі.
Челад-јаслөн чужөм
Банјө, јорө сін.

Ваыс шоныд, југыд,
Тыдалө быдтор;
Чері гыө уна—
—Зон-поснілы-мог.

Шатінјас лөм-пуыс
Лөсөдөмас-һин;
Бурысыс зев-куҗа
Пушкөмаөс еі.

Вуграсны зев һимкод
Вадорын лун-чөж.
Ујавны вел-лутөс—
Сені налөн гаж.

Пушкөмаөс гачјас
Пізөсөзыс пыр:
Пыдөз чөвтны, ескө,
Лөсөдчөны пыр.

Чужөмныс зев збыл-өд,
Лантөмаөс зік;
Таб-вывсыныс налы
Некор лезны еін.

ІЧӨТ-ЧЕРІ.

Југыд-визыв ваын
Јежыд-келчи оліс,
Лыа-дорті ветліс,
Шөрө петны полис.
„Ме-пө ічөт-чері,
Кызі сетчө муна?“

Ветлөны-пө сені
Гырыс-чері уна!“..
Отчыд сіјөс адзіс
Лыа-дорыс јоді,
Бөжөн луг-лег керіс,
Јуалө: „Те коді?“

Отвед візіс келчі:
„Поѳо мено тодны,
Ічотік ме чері;
Шөрө ог лыт петны!“
Шуіс сылы јоді:
„Нінөм теныд повны,
Талунсаң те верман
Жужыд-інын овны.
Көрталөма, кујлө
Медса-ыжыд сірыс.
Оз-нын кіссы важ-моз,
Ічотјаслөн вірыс.
Ічотјаслы өні
Восеіс зарһі-вөла.

Кывзөј, коді поснід,
Кывзөј, коді пела!“
Лыа-дорсаң келчі
Жужыд-інө петіс:
Вөла-јылыс-јуөр
Збојлун сылы сетіс.
Некөн абу сірјас,
Бырі гырыс чері.
Поснідјасөс некод
Оз-нын орөд шөрі.
Адзіс јежыд-келчі
Лөсыд-вөлнеј-олөм.
Сөлөм сылөн гажміс,
Воші сылөн полөм.

РАСКЫН.

I.

Зев-гажа раскын кыз-пу-ув-вылын вөлі сырчік-поз. Гоз-мөд во-нын сені сіјө быдтыө. Гожеа-асылын кык-дегіна, Јогор да Макеім, доктісны раскас щак-вотны. Музтөзныс щак корсалісны.

— „Макеө, Макеө, візөдлы, то-нө лебач-поз!“ кінас-індіг-моз, горөдіс Јогор.

— „Сырчік поздыөма! Адзан, муртса позжыс-тыдыштө“, шуіс Макеө.

— „Візөдлам позсө!“ Шуіг-мозыс, шур-шар—кајіс пу-вылө Јогор. Важ-корјас-пөвсын, увјас-костын тыдыштө поз. Кужөмаөс-бара кыныгө һөрјасыс да туруныс. Пыщсө һебыда һіщкөн волсалөма. Позјас віт-поснідік-колк вөлі. Макеімлы вел-јона лоі кевмысны, мед оз шыбыт Јогор позтө.

— „Мед“, шуө: „пөжасны піјансө, секі-өд вермам-на познас гортө нуны!“ ылөдлө Макеім.

Сырчикјас, конјорјас, јур-гөгөрыс лебалёны, нора чипсёны, бытё кевмыёны налы. Дефинајас, ескё, регыд мунисны. Сырчик-мам ödjö-ömöj ез жбыркнйт позјас. Батыс сетчö-жö ув-вылас пукёис сывны гажаа. Вежон-мыёи колкјасые петисны сырчик-пјан. Сырчик-гозјалөн уж codi: колö-öd вѳта-вѳт-вомöс вердны. дугдывтöг вајалёны гагјасöс, вегылја-сöс.

II

Гошеа-шонид-зер-бöрын бвлавыв гөгөр ловзис. Быдёнлы лöсөлö зерыд. Быдөн щакјас мытчыёисны, Сырчикјас повзылисны пјан-кötасöмыё, сöмын öни долыда сылёны шонди-возын.

Бурöщ сеті локтöны челад. Најö дурöны, сералёны, котралёны мöда-мöд вежмöныс.

Јогор-тај абу вунöдöма сырчик-позтö. Вескыда шаркнйтис пуад. Сырчикјас жбыркнйтисны позые чипсиг-тырјі.

— „Сінтöмöс-на, јортјас!“ горöдис Јогор.

— „Леэ познас!“ горёö Петыр.

— „Мыј-нö наые, мыј сінтöмјассыд! Коллöј-на“, кевмыёö Макёö

— „Адзін јöјастö! Колам мед зёбасны мамјасныс?!“ шуёс Јогор. Челадлы жалёс-жö, тыдалö, лоины сырчик-пјаныд, щöщ кутисны кевмыёны Јогорлы: „Мед-пö лібö сінмасасны, гөнсаласны да вöлѳиснѳн бостам.

Јогор бара-на ез вермы позтö косавны. Гортаныс мунѳг-чöж челад сералисны Максим-вылыи. Максим рам, бур сöлöма дефина: некодöс ез öбöдѳтлы. Радејтö вөрöс, лебачјасöс, быд ловја-ловсö.

— „Лебачјасыд-öd бур мјанлы вöчöны: нантö, вöртö гагјасые вѳчöны. Бур-вöчысјасыдлы-öd оз-жö ков лок вöчны“, вѳставлö Максим.

Јогор вöлі зік-мөд-ногса-дегіна: вільш, збој, лок. Став јортјас-костас ыжыдалө, јуралө. Быдлаын мед-воzza-морт: ворсны, вільшасны, косасны. Максімөс шог бостіс,—мөвпалө, кыз, ескө, сырчік-піжанөс зөбны лок-челадыс.

Мөд-луннас воz Максім өтнас бара раскад муніс. Сырчік-позтө лезіс кыз-пу-вывесыд. Назөһікөн ачыс кісө позтырнас вылө лептөма, мед бат-мамыс адзасны. Сесеа сіјө позтө куз-турун-пөвсө, мүө, пунктіс. Ачыс ылыстчіс да візөдө. Сырчік-гозја буракө, гөгөрвоісны: регыд жбыркһітісны позјаd. Максім[һімкодасіг-тырјі летчіс гортас.

Аскі-асывоz Максім ветліс сетчө відлыны. Сөмын куш-позсө адзіс. Быдлаыс корсіс ескө-da, һекыс ез сурны. Тыдалө, бат-мамыс зөбөмаөс пыдө. „Оні сесеа лок-челад-кі-пор-улө оз-һін сур!“ мөвпалө Максім.

III

Вежон-мысгі сорөһік, рытын Јогор гусөһікөн каһзөдіс раскө.

— „Өтнам-пө ветла, мед һекод оз төдлы. Ваја-пө гортө познас, да нуа карө вузавны“, мөвпаліс Јогор.

Јогор кајліс кыз-пу-вылө, гөгөр шарөдіс, ескө-da, сырчік-поз абу бытөтө вөвлөма.

„Буракө-пө менам пунас сорлассөма“. Летчіс да јона корсысө позтө, быд кыз-пу-діне воліс,—һекөн оз тыдав. Сінмыс уеі коз-пу-вылө, сені зік поз-код тыдалө.

„Мыј-һө-пө тајө, менам вунөдчысөма-өмөј! Кыз-пу-вылын-тај-һө вөлі-а, өні со коз-пу-вылын тыдалө“, өтнас сорһітө Јогор.

Кајіс коз-пу-вылад, көсјө кісө һужөдны сырчік-позла. друг, сін-вылас уеі кык бі-код-сін... Вескы-

да сы-вылө зоргөны... Сесеа зев гораа вак-вакөн серөктіс. Јогор садтөг повзис. Зік кынміс сетчө, ве-еіг лөрөшітчыныс оз вермы. Мөвпыштіс: „Ој-јој, та-јө бара вөрсаыд!“ Бара візөдліс сетчө, сылы ка-жітчіс зев містөмтор.

Јогор шһапкыеіс му-вылө, јурыс бергөдчө, пе-лас бувгөны. Кылө серам, горзөм, бөрдөм. Кык ко-зувкөд-бі југјалөны, візөдөны сы-вылө. Сесеа кы-ліс бордөн-шһопкөдчөм-шы...

Коркө сесеа Јогорлөн сад петіс, четчіс, зев по-ліг-тырјі гөгөр візөдліс—шы-һі-ру. Котөрөн мөдөд-чіс гөртө. Сы-шөрө-возө кыкыс быдлаө крукасө, уеө-четчө, өтарө котөртө. Муртса ловја повзөмыс-ла воіс гортас војнас-һін. Сарајас уекөдчіс, ун-мовеіс.

Аскінас Јогорөс воштисны бағ-мамыс. Быдөн-лыс јуасөны, корөоны. Мыјла-кө батыс кајіс сарајө да вөліс адзіс—садтөм, біјалөма Јогор кујлө. Моздорас керкас лоі пыртны. Вель-дыр віеіс волпасын де-тінаыд. Бурдігас Јогор віеталіс ассыс повзөмсө, сырчік-поз-корөмсө.

„Генө-тај, зонмө, сузыд јона-жө повзөдөма!“ се-ралө батыс. Макеім віеіг-чөжыс відлаліс Јогорөс. Зев жалітіс, ассө мыжалө сырчік-поз-зөбөмыс: „Ес-кө-һө ез віелы Јогорыд“. Мөдарө, бара-жө, жал вө-лі сырчік-піјаныс-дај. Бурдөм-бөрас Јогор ез-һін һөтчыд лебач-позтө коавлы, һекөдөс ез өбөдітлы-һы, зікөз вежеіс.

ЧУЖІ, БЫДМІ СӨД-ВӨР-ШӨРЫН.

Чужі быдмі сөд-вөр-шөрын,
деревһаныс петі,

Новлі чорыд-сера-döröm,
Виға-гач да көті.

Муртса сувті ас-кок-жылө,
Уж пыр меным ви́чміс:
Зыбка-дорын „өв-вө“ сывны,
Ічөт-кага ви́ңны.

Кага бөрдө, ачыл бөрдан,
Горажыка горзан.

Пөжөм-жөдөн сурые вердан
Косжык-рузум корсан.

Бөрдые-кага дыр оз бурас,
Абу сылөн лаңтөм.
Керка өзөс швачкан бура,—
—Пышжан ворсны һајтөн.

Ыжыд-мамыд кореас тенө,
Јуалас: „Көн вокыд?“

Вөсһид-һөрјөн швачкас тенө,
—Лудзас кыңнан бокыд.

Рытын мамө ужыс локтас,
Вајас лөм да өмиң...
Сещөм вөлі чельад војас,
Каҕтывла-на өнөң.

Н о б д и н с а - В и т т о р .

КЫҒИ ДӨРӨМ БЫДМИС МУ-ВЫЛЫН.

Ічөтөк-һыв, Таңук, кајис бағыскөд му-вылө. Ба-
ғыс кутіс му-вылө кинас-којавны кушөм-кө посһи-
дік қірдалан-көјдыс.

— „Мыј-һө, бағө, којалан?“, јуалө Таңа.

— „Шабді көза, Таңук, быдмас тїјанлы Васу-
кыдкөд дөрөм“.

Таңук мөвпалө: „Һекор-на ег адзыв му-вылын

döröm-быдмөм“.

Вежон-кык-мысҗи вежөдиc му, чепөсҗис зев миҗа, шөвк-код, веж-турун. „Тащөм миҗа-кө, ескө, дөрө-мыд быдмас“, мөвпалө ичөт ныв. Гоз-мөдые Та-һуҗклөн-чоҗҗасыс мамыскөд каҗлисны му-вылө весас-ны, пыр виcтавлөны миҗа-дөрөм-Таһуҗклы-быдмөм. Нөшта-на колі кымын-кө вежон. Му-вылын виҗ-ми-ча-турун јона-һин быдмис, јывҗасас петисны кельд-лөз-зоріҗас. „Васуҗк-воҗклөн-сінҗасыс тащөм-жө“, мөв-палө Таһуҗк: „сөмын тащөм-миҗа-дөрөмтө ме ег-на адзыв“.

Һедыр-мысҗи зоріҗас космисны, гылалисны, на-пыд-ди турун-јылас лоіны ичөтк-тұпылҗас, бытөө јураөс лоіны. Сесеа тұпылҗас кутисны космыны, виҗөдны. Таһуҗклөн чоҗҗасыс мамыскөд каҗлисны му-вылө, һещкисны шабдиcө лөсыда, вужнас.

Сен-жө шырҗисны чулсө, сесеа көртавлисны колтаө да чукөрө течиcны.

Чукөрын куҗлөм-бөрын, лун-кык-мысҗи шабдиcө течиcны тыкөдө*), сесеа вөҗтисны тыавны.

Таһуҗк жугыла виҗөдліс шабди-вөҗөм-вылө. Чоҗҗа-сыс бара шүисны сылы: „Јеҗыд-жө-дөрөм Таһуҗклы тас лоө!“ Сіҗө сөмын шензө: „Кыс-нө дөрөм лоө, ас-ныс ваө суҗисны-а?“.. Һедел-кык-бөрын шабди-ты-көдҗас тыс лептисны, да волсалисны, мед космыш-тас. Сы-бөрын куралисны да новлисны гүмла-вылө. Сесеа рынышө шөтлисны да јура-нөшкөн тоҗлисны, сесеа і кутисны һарҗавны. Сөмын јеҗыд сувҗыс лебзө өтарө-мөдарө. Та-бөрын һиралисны, сесеа мө-дисны шылҗыны — зуавны. Миҗа-јеҗыд-кудел лоі. Чоҗҗас шүисны зөла-нывлы: „Миҗа-жө тенад дөрөм лоө, Таһуҗк!“ Таһуҗк думыштис: „Кущөм-нө-дөрөм та-тыс лоө, Васуҗклөн јуреисыс тащөм“.

*) Пурҗалисны кык-пощ-костө.

Шабди воис күд-елөз. Төвса-рытјасө Таңуклөн чојјасыс кутісны швыргыны—печкыны, міча-небыд-күд-елсө. Таңук дүмајтө: „Тажө—шөрт-суніс, көн-нө, ескө, дөрөмыс?“ Оз гөгөрво Таңук. Чојјас печкөны зіла. Унаыс ректаеісны. Тулыслаң лунјас һужа-лісны. Шонди выліжык ветлыны кутіс. Таңуклөн-мамыс пыртіс керкаө стан. Сувтөдіс көщас-пелөсө, сесса заводітіс кыны. Вөміс Таңук гөгөрвоіс: „Со-пө-таж дөрөм-пуыд!“ Мыјөн-кыеіс-дөра, пуісны бура кунва-пын, сесса вољсалисны лым-вылө. Лым-мыјөн-сылі, кутісны белітны ежа-вылын. Лоі жежыд-міча-вөснід-дөра. Гожөм-кежлө вуреісны Таңуклы да Васуклы лым-код-жежыд-дөрөмјас. Таңук өні төдны кутіс, мыј колө вөчны шабдікөд, дөрөмө вошты-төз.

ГОРТ-ОЛӨМ.

Гажа-гожса-лун. Сіктын шыңитөв. Кілчө-өзөсјас пөдсаөе, унжыклөн тасаөе. Став веретөыс віз-вы-лын: ыщкөны-куртөны. Гортө колөмаөе сөмын пө-рыс да поснї. Көн-сурө, өшін-возын мытчасөны, пөрыс-пөчјас, кага-моздораөе. Челад рамыңі-ка уна-ног өшін-увјасын чомјын ворсөны. Код-сурө борјасыс перјөны кукаң-турун. Гоз-мөдыс котөрт-лөны вөр-дорө чөтлач-вотны.

Со-таж, чоја-вока, Івук Ануккөд, јөрјас-вомөн летчөны вөр-дорыс, чөтлач-тыра-тастїаөе. Івуклөн мөд-кіыс-на щөщ тыра: зев візіг-тырјі мыјкө летчө-дө. Ортча-керкаса-челад, кујім-чоја-вока: Настук, Одук, Ољук, паныдаеісны налы. Најө чөтлачла-жө мөдөмаөе јаг-дорө. Івук Ануккөд гортас-вајісны-да, мед-војдөр чөтлача-јөв сојісны, кынөмныс-сумөлөма-

да. Налы вöрые сурöма лебач-поз; сijöс вöлөм, вi-
 зiг-тырjид вaјö Iвукыд. Позјас вöлөмaөе гөнтөм-
 сырчiк-пiјан. Анук һеуна ез бөрд жалысла: вокыс-
 лы щөктö бөр нуны вөрö. Иван сулалö лебач-поз-ты-
 рөн кiлчö-вылас, вiзöдö ортча-керка-кiлчö-тас-вылö.
 Нөв-моз јурас воис сылы вiльыш-дум. Котөрөн кајис
 ортча-керка-кiлчö-поскөд. Рос-тас „шур-шар“—шы-
 бытис, пырис керкаöзыс. Вiзöдö: пызан-вылын че-
 ладлөн, сојöмaөе-да, колöма id-пыжа-рок, јöv, выј.
 Терыба-өмөј ез лебач-пiјантö сујав сојан-пыщкад:
 рок-гырнычад, јöv-тастiад, выј-дозјад. Ачыс, һумја-
 лиг-тырjи, бөр ујкһитис ывлаö.

Настук, Öдук, Öлук рытлаһ-һин чөтлач-вотан-
 ине локтисны гортö. Кынөмныс челадлөн јона су-
 малöма, пырые-пыр пызан-сајö сојны пуккалисны.
 Öлö зев-зила рок паһыштис, да паһад мыјкö öшјис.
 — „Вiзöдлөј, вiзöдлөј, мыј-нө меным паһö шедис рок-
 пиөыд!“ Ускөдчисны кујимнаныс, вiзöдöны, аеныс
 чујмөмaөе. — „Амиһөј, шыр-пи-код-тај-нө зiк!“ —
 — „Абу шыр-пи, буракö, сырчiк-пи, со нырыс, со
 бордјасыс. Кызi-нө рок-пiјас вескалöма?“ шензöны
 челад. Рок еновтисны, бостисны јöv-тастi, кiетисны
 сетчö чөтлач. Паһалисны чөтлача-јöv вел-јона. Сес-
 са Настуклы öшјис паһас мыјкö. Вiзöдöны: сещөм-
 жö-лебач-пи. Челадлөн шензöмыд! Öдјөнжыка вiд-
 лисны выј-дозыс. Којмөдөс лептисны пызан-вылö.

Тaјö бара зiк Öһö-Иванлөн уж. Öнтајнад-тај па-
 ныдасим, ме казавли кiеыс мыјкö-вiзiг-тырjи-вајөм,
 зiк сijö лебач-пiјаныд вöлөмaөе. Чөвлы, пиүкөј, ба-
 тыдјас воласны—удта.

Рытла-дор челад быдөн петöмaөе ывлаö, вiдчы-
 сöны вiз-вылыс бат-мамсö. Челад котөртласны па-
 ныд мамјасыслы. Нимкодыд налы: мамјас вaјöны,
 лөм, сетөр, пöлан вiз-вылыс.

ЩАПМОМА.

Воома карые өбјешцік-пі. Ачыс, ескө, сөмын-на өтї-төв велөдчїс школаад-да, комї-кывјыд ставыс вунөма сылөн. Зев-щап, пыр рочасө. Воїс гожөм. Бат шуө пілы: „Бост-пө куран, мөдам вір-вылө“. Деғиналы дыш ужавнытө, сїјө шуө: „Мыј-нө-нө сїјө кураныс? ме-пө рочнад-велөдчїгөн ставсө вунөді“.

Петїс деғина сарајө, пемыд-їнад талтчөма куран-јур-вылад. Куран-помыд јона плешас колскїс. „Со-мокастө! Коди-нө татчө курансө колөма?“ зев скөра јуалө деғина.

„Төд-вылад үеї“, шуө батыс.

Коллектсїја.

- 1) Чукөртөј, кығї-мыј артмө шабдыс, вуруныс-моз-жө.
- 2) Мыјыс вөчөны өтөч, калынкор?
- 3) Вөчалөј ворсан стан, печкан, ырасан, ыарјасан, чөрс,—став дөра-вөчан-кыан-көлуј.
- 4) Гїжөј мыј төданныд көнтуг-јылыс, чукөртөј шабдітө-моз.
- 5) Щөктөј велөдыдылы, мед вісталас тіјанлы кыан-пабрїк-јылыс.
- 6) Мед вісталас пабрїк-заводас-ужалыс-јөз-јылыс.

ГЫМ-ЧАРд.

Гым-чард му-пукөмөсаыс чүмөдліс, повөдліс јөзөс. Кужөмаөс-жө-тај сы-пыд-ді налы важ-јөз-ным-сө сетны: „гым“ (лөкысла-пө гымгіс быдөн). Вежөр-төм-пемыд-јөз өні-на кевмысөны гым-чарды јемлы-пыд-ді. Мыј-нө, ескө, сїјө гымыс да чардыс.

Вөлөм-кө, најө лооны електрїчествоыс. Сїјө аз-лыс-сама-ыжыд-вын мїјан-гөгөр, му-вылын і му-пыщкын.

Бостам-кө ми сургуч, Һиртам сижөс нојөн, сесеа матыстам гөн-бердө, Һибө посһидик-кабала-торјас-бердө, Һибө мукөд-посһи-торјас-бердө,—најө кыпөд-часны, ласкычасны сургуч-бердәд. Пемыд-инын-сынаеигөн јуреид быдөн трічка-трачка-кылө. Сынаеөм-бөрын сынаныс вермө-жө ас-бердәс кыскыны гөнтө да кабала-тор-пыријастө. Ставыс сижө електричество-понда. Чард-біид сижө зев ыжыд електрическеј бі-јүгөр, петө кымөрыс ыжыд-шыөн-гымөн.

Чард-бі мукөд-дырјис тувө кымөр-костти, мукөд-дырји швачкө муө, унжыкысө, дерт, жужыд торјасө: вичкө, гырыс-керкајасө, пујасө, куш-инын,——мортө, скөтө.

Кор-сурө војјасын гымтөг чардалө, востымасө (зарница). Сижө вывти-ылын чардалөм-гымалөм; шыыс оз кыв, сөмын јүгһитөмыс тыдалө.

Колө видлыны. Вөчис Пранклин шөвк-чышјаныс Һмеј (кабалаыд-өд зерыд көтасө). Сесеа кымөртчи-гөн мунис сижө ерд-вылө. Мед јөзыс оз серавны: „Ыжыд морт-пө Һмејасө“. Ассыс ічөт-писө бостис. Һмеј качөдөм-мыстыс Пранклин көв-помас көрталис војдөр көрт-кључ, сесеа сижөс шөвкөн пу-бердө домалис. Сижө мөвпалис: „Чард-біис-пө естөни, вылын. Сижө-кө-пө електричествоыс, електричествоыс летчас Һмеј-вылө, сесаң көв-кузаыс тувас улө, кључлаң. Кључыс пондас четчавны бі-јүгөрөн. Зерөз кос-көв-куза һекущөм електричество оз лок. Мыјөн-тај зерыд-көтөдис-көвтө, електричествоыд пыр-і котөртис сы-куза. Зев-уна сижө выныс чукөрмис кључад, шөвкыд-өд со воҗөсө оз лез сижөс мунныд. Сесеа вывти-унаысла пондис сес трічка-кывны—четчавны ортсө, бі-јүгөрөн-моз. Һеуна Пранклин ез сотчы. Һинөм-вылө-һин сижө һимкодҗысла ез виҗөд, сөмын долыдысла бөрдзис да шуис: „Өни сесеа мем позө-һин

кувны: төдмалі, мыј мем зев колө вөлі төдны, мыј-
жылыс јона мөвпалі, јүрөс жүгөдлі“.

СУ-ӨҢИМ-БЫДМӨМ.

Васуклөн-батыс арнас му-вылө көзіс су. Арса-
руа-көзүд-васыд му-пыщкын шыңитөв быдмө сіјө.
Коркө өті-асылө мытчысөма му-пастала гөрдов-щөт.
Луныс-лунө быдмө, вежөдө гөрд-щөт му-вылын.

Воіс төв. Лымјөн тырі веж өзім. „Жүжүд-лым, —
— уна һаһ“, шуө гөрыс-көзыс.

Өні воіс шоныд-тулыс. Лым сылі. Му косміс.
Өзім вежөдө, кыпөдчө. Коркө өзім пөкјө-воіс, пем-
діс, шептасны мөдіс. Абу-таж кынмөма төвнад, абу
ојдлөма тулыснад, гагјас абу еојөмаөс-һи.

Су-розјалө, гөрыс-көзыс мөвпалө: „Мед, ескө,
оз-жө ыжүд төв пет, бара кіетас став қоріқсө, шеп-
тыд тыртөм лоө-і, һаһтөм лоам“.

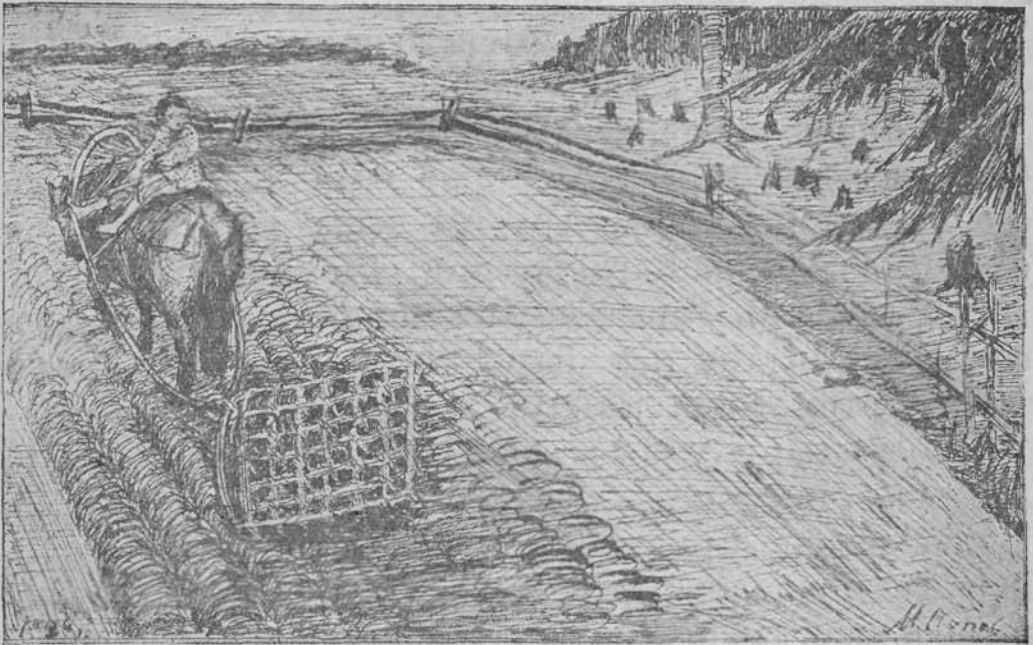
Поліг-тырјі унаыс віжөдлас пујас-вылө, оз-ө
лептыс төвныр.

Су віжөдө-һин. Гөрыс-көзысыдлөн сөлөмыс оз
инасды, мөвпалө: „Мед, ескө, шер оз-жө жүгөд һаһ-
һымөс, мед, ескө, лок-зер оз-жө уекөд сутө, мед, ес-
кө оз-жө вевјө вөтлы. Тазі пыр тулысһаһ сор-арөз
төждысө, шогсө һаһ-вөсна, кытчөз оз ідрав.“

ВӨРСА.

Вөлөст-помын, вөр-дорын ыжүд-му-јөр. Ар-даса-
кымын Јогор-һима-детіна пһөвтө-мед-пыді-вөрла-
дор-мусө. Сіјө кор-сурө сывны бостлас, чөв лаһт-
лас, вөв-вылө горөдлас. Рытладор-һин, рөмдыны кө-

сјö. Мыјөн-Јогор лантыштіс, кодкө вöрас зев-гора
серöктіс. Јогор чујміс, кывзö. Некод оз кыв. Бара
горöдіс сывны. „Ка, ка, ка, ү-ү-ү!“—вөр-тырнас
кодкө шковöбтіс—горöдіс. Мукöд-кө, ескö, весö-пöрі
сетчö пемид-горувнад. Јогор сылö. Вель-дыр сізі
мöда-мöдыслы вільшасісны: öтiкыс сылö, мöдыс се-
ралö. „Аттö“, мөвпалö: „мокоствö—вöрса, тащöм-матö
лыстöма локны, му-дорöз!“ Сесса дырнад шуштöм-

жö лоі: кутіс термöдлыны вöсö ештöдö пiшовтан.
Коркö гортас-воіс-да, вiсталис вöрсаыдлыс сералöм-
тö. Батыс серöктіс: — „Јона-жö“, шуö: „тенö суз-
букујыд повзöдöма“. — „Суз-букуј! Тажö-нö сіјö
вöлöма... дiвö-таж! Со-кодi, вöлöм, повзöдчö, ме вöр-
са-пыды пукті-а“. Вель-дыр шензiс Јогор.

ПӨРЫГ да ҖОЛА.

Шонди летчө вөрјас-сајө,

Шоныд ывлавыв.

Вијјас-вылые музөм-јөзыс

Локталө зев-дыр.

Керка-дорын кага-вылые

Пөл оз лезды еін.

Пөллы квајтымыв-віт-арөс—

Пілы сөмын кык.

Зев-өд прөсуж ічөт-Васук,

Мы-сурөн оз ворс:

Суеа кајө пізөс-вылас,

Пөллы ыещкө тош.

Оз сен лөгас пөрые-пөллыс:

„Мед-пө збој-кө те.

Мамлы-отсасые-кор-лоан,

Визөдла сек ме.

Быдмы регыд, муса-Васук,

Чукөрт ебөс-вын.

Кувтөз адзыла мед, ескө,

Тенсыд кинод-дин.

Те-өд өтнад-міјан-отсөг

Мамыд пессө со,—

—Ыщкө, куртө, коңөр, өтнас,

Војөз век оз во“.

Оз-нын кывзы ыинөм ҖОЛА:

Чөскыд локтө ун;

Кывзиг-мозыс-небыд-кывјас

Копыртөма јур.

Гортө пыртө сійөс визые,

Паныдасө мам;

долыда-өд боетіс кіас,

Көт і музіс аҥ.

Гажтöмтчи ме тетöг, Васук,
дум-вылын лунтыр.
Мамлы уҗ-вылын бур-пöј,
Пыр те сетин вын!

КЫҢИ МАШУК ВЕЛАЛИ ВУНДЫНЫ.

Воҗ асыв. Муртса-на кыпöдчö шонди. Асыв-вы-
лын кыа нужöдчöма, бытö гөр-виҗа-вөн. Гөгөр
шыҗитöv. Му-уҗалыҗас четчöны воҗ. Быд пачые
нетö щын. Бабаҗас пуöны-пöжалöны, лөсöдчöны
вундыны.

Öсип-Иванлөн уҗалыс сöмын кык: гозҗа, соҗысыс
вит. „Таво“, шуö Иван: „Машаөс вундыны велöдам,
немас отсöг. Анна да Васук горт оласны“.

Соҗыштисны пызан-саҗын да öдҗөнҗыка каяисны
куҗимөн му-вылö. Машалөн, мамыс-моз öдҗö да бура

оз артмы. „Чарлаөҗ“, шуö: „ныж—оз вунды“. Мам
велöдö: „Те-пö со кыҗ чалтö чйткылт, ен кыскав.

Оз-öd поліг-тыржі ков вундыштныд“.

Маша полö чарласыд. Коскыс сылөн музö. Чал-сö кыкыс кымын-нын вундiс, ез-жö, ескö, дöбилки-да. Сесеа дырөн Маша колтатö тыртіс-да, јавныс оз куж. Коркö сесеа мам-отсалöмнад вундыны і јі-авны велаліс. Машук лунтыр вундiс. Сöмын лун-шөркадын пуксылісны сојыштны. Шондi летчöм-бö-рын-нын воісны гортас. Маша ез ју-ні-сој, водіс пö-латас да ез сад-мыв асывöз.

Аскінас бара кајісны му-вылö. Машуклөн зулда-ыс кын, кі і гөгөр вісö тöрытја ужыс. Бара лоі мырдөн-пырыс рытöз вундыны. Сесеа кык-зера-лун ставнысö шöйтчöдіс. Сы-бöрын Машалы кокніжык лоі вундыны.

ВУНДÖМ.

Лунтыр копрасам мi музö..

Чарла вөрö, чарла ворсö:

Сені шөрсö ректіс кушöз,

Сені куштö сiјö дорсö...

Јöртöd зарні-һаһөн тыртам, —

— Сöмын із да шомöс вöчöј.

Вөвлы-мөслы ізас пыртам;

Выја-рокөн пöтас челад.

А кор-бырö, јöртöd чышкам

(Гöллы уна оз і ков-тај),

Коркö шыгјалам кор вiшкам,

Корсам уж бара һаһ-солыс.

Вундöј зіла! Чомөр вöчам,

Рытын һебзöдам мi косјас;

Чумаліјас, сорөм течам...

Терыбжыка пужöј сосјас.

Мујас-төдмалөм.

- 1) Гижөј вундыны-лөгөдчөм-жылыс.
- 2) Кыҗи төдөны ҺаҺ-воөм?
- 3) Кушөм ҺаҺ воө мед-војдөр?
- 4) Кушөм-поводҗаөн ҺаҺ оз поч идравны? Кор бур сјјөс идравны?
- 5) Мыјөн вундөны ҺаҺсө му-вывгыс: тани? мукөдлаын?
- 6) Чарлаөн вундыны, алі ышкыны машинаөн кокниджык?
- 7) Мати-гөгөрын ем-ө, вундан-машинаыс? Ем-кө ветлөј видлалөј.
- 8) Мыјла вундөм-бөрас колтајассө му-вылас чумаліө течөны? Коди ку-жанныд вундыны, колтајас вөҺавлыны (јавлыны), чумалитчыны (сус-лаитчыны)?

ВӨВ-КУТӨМ.

Өтчид, арса-лунө
Батө локтис вөрыс.
Өдјө ыстис менө
Вөдөс кутны јөрыс:
„Мун, мун, мун!
Мун, мун, мун!“
Һинөм ме ег лыстлы
Батлы воча-шуны.
Торгана-дом боети
Котөрөн пыр муні...
Тор-тор-тор!
Кукјөр-дорө воі.
Кашка: лолөј тырі.
Чибө бура јіреө,
Кора поліг-тырјі:
„Стпро, стпро!“
Коркө чибө шеді,—
—Сөкыд кутны вөвтө,
Һекыҗи оз сетчы:
домала да лөвта:
„Тпру-тпру, тпру!“

Кор ме вылас сөлі,
Чибө менам дүдiс.
Сек-тај еща кулі—
—Сiнјас вөвлөн јүдiс...

—„Но-но-но!“..

Чибө менам јөјмiс,
Төвныр-моз зiк нуө;
Кутчiены ег слөјмы—
Шһапкысi ме муө:

„Ој-ој-ој!

Ој-ој-ој“..

Кор ме четчi —адза:
Чибө кырсеө гортлаһ.
Сы-бөрса ме ачым
Котөрта да горза:

„Тпру, тпру, тпру!“

Н о б д i н с а В i т т о р .

ЗЕРА ЛУНӨ.

Зон вежон-нын дүгдывтөг шлуvgө зерө, шондi
ез-на мытчылы. Туј-вылын быдлаын ва-гөп пука-
лө. Шор вөлі-нин коемөма, муртса iзјас-кості зол-
гө. Онi ызгө, бузгө быгјөн вiзувтө.

Чiкышјасөс шөгөдөма. Лаһталөмаөс керка-вевт-
улө, јөршитчөмөн вiдчысөны зерлыс кобөм.

— „Тi-нө мыј нырнытө өшөдөмныд?“ јуалө пыш-
кај, ачыс көтасөма шпорiтчөма, муртса-на воөма
су-му-вылыс.

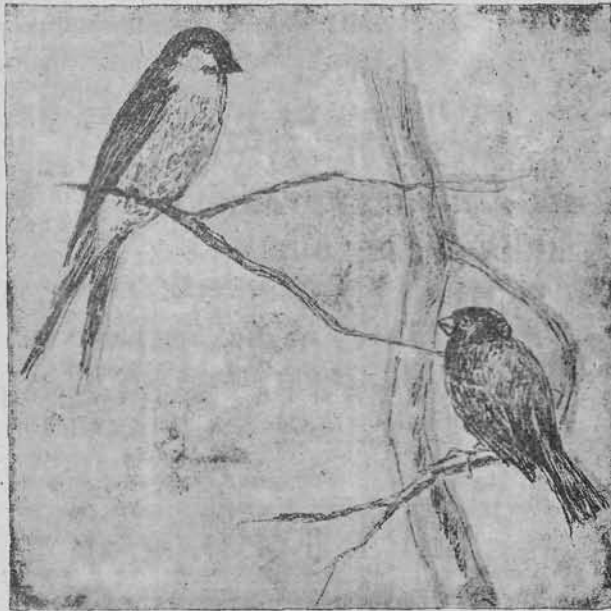
— „Омөлік олөмјас мiјан лоны кутiс“, шласiс-
ны чiкышјас: „таз-кө дыржык кутас зерны, цыглы
лоө кувны“.

— „Мыј-нө сiз?“—шензө пышкај.

— „Он-өмөј төд? Зера-дырјыд став-гагјыс, ве-гылыс зебеө, Һемтор мијанлы сојныным.

— „Со-дівө-тај висталин! Өктөј тус. Леблө су-му-вылө, сени бара ем сојаныд, ставныдлы тырмас пөттөзныд“.

— „Ми огө тустө сојө, ми гагјас-вылын олам“, шүисны чікышјас.

— „Сіз-кө, дерт, омөлік олөмныд тiјан. Меным бара вескод зерыд: гагјас-кө абуөс, регыд лебла су-му-вылө, өкта тус, кустјас-вылыс вотөс кокала. Керкајас-дорыс мыј-сурө өкта, ошјыөіс пышкај.

Kodi med-yna гаг бырөдө?

МАЛАЗИ-А ҶОРИҶ-А

Поводда мiча. Өшiңулын быдмөны чөскыд ду-ка ҶорiҶас. Естөн керка-бокын судалө iчөтiк ҶорiҶ. ҶорiҶлөн паскөмыс зев-мiча, шондi Ҷирдалигөн. Та-

лун шонди оз җирдав, јеневт кымөра. Сы-понда җоріҗ абу гажа.

Матын ызгө зіл маһазі. Җоріҗ шүө маһазілы: „Те лебалан, теныд сещөм гажа, көт шондитөм, јенежыс кымөра, ывлаыс көзыд“. „Гажа“, маһазі шүис җоріҗлы. — „Ме видчыса-жө“, шүө җоріҗ: „сөмын гажтөм пөра һөжјөн колө“.

— „Лоан-кө ме-код зіл“, шүө маһазі: „секи пөра лоө жеһид“.

Зілны гажа, көт і абу шонди, көт і јенеж кымөра.

ЛЕБАЧЈАС МӨдӨдЧӨМАӨС.

Вел важөн-һин кісмөма вотөс, петөма щак. Челаф өтї да мөд оз быравлы вөрыс. Коді оз вотө, кодї чөдлач. Вотчөмнысла талунөҗ абу-на каҗавлөмаөс лебачјаслыс лаһтөмнысө. Быдлаын-на, ескө, кајјас шбырјалөны-да, сөмын оз сывны воҗа-моз. Чіпсөны, шокөөны, унаөн җебеалөмаөс. Көк, ескө, кущөм-һин долыд-бана аһ-да, весіг сіјө оз шыаслы өні. Уна кај сіҗї лаһтөмаөс. Ставныс-на, ескө, емөс, һекод һекытчө оз мун-да. Мыјла-нө лаһтөмаөс? Вөлөм-кө кајјаслөн ештөма уҗыс: чужтысөма, быдтысөма. Онї најө вежөны асыныс вивтырнысө. Важ-гөныс містөмміс, кісөіс. Колө ыльөс шоны-дөс лөсөдны. Со, вөлөм, најө мыј керөны лаһтөмаөс-да. Важ-гөныс налөн наҗөһікөн гылалө гөжөм-шөрнас. Секи лебачјас шөгөөны, висөны. Быдөныс полөны, җебөсөөны, кытчө-сүрө мед, ескө, һекод-һин оз каҗав.

Арла-дор луныс-лунө сојан бырө лебачјаслөн. Щыг-лебачјас чукөрөн шөјтөны асывсаһ рытөҗ — корысөөны кынөм-пөт. Кынөм коңөрјаслөн оз пөт-

лы. Лебõны сарің-сајõ, шонид-инõ чукõрõн. Быд-чу-кõрын ем нырщік—тõдыс-лебач, ныралыс лебачјас лебõдõны лебач-чукõрõс тõдса-тујõд, најõ ез-һин кõнкõõtчыд леблыны сарің-сајõзыд, тõдõны кытчõ сојны, јуны, уңны позõ сувтлыны. Ныралыс-лебач мам-моз зõн-чукõр-вõснаыс тõждысõ, віңõ быд-торјыс.

Музас-кõ õтї-нырщік, вежсõ мõд, кõјмõд. Шојт-чїгјасын да сојїгјасын нырщікјас дõзõрїтчõны. Ныр-щїкјас чукõрсõ нуõдõны тõвбыд-кежлõ уна-сојана-инõ.

ТÕВ-НЫР.

Лõн. Ставыс лантõма. Кытчõкõ вошїны лебач-јас, оз зїзгыны, сывны малазїјас, чїркјас. Кõзув-котјас пырõмаõс пыдõ ас-позјас. Пујас лантїсны, сулалõны вескыда; сõмын кор-сурõ копыртлõны јурнысõ, вашкõдчõны, со-пõ вїдчысõј ыжыд-тõв, зер. Ыжыд-сõд-кымõр вевтїс став-јенежсõ. Быдõн мõ-дїсны ідрасны ывлаыс гортõ, пõдлавлїсны õшїн-õзõсјас. Пõлыштїс тõв, вајїс јуõр: „регыд-һин-пõ“, ачыс сесса вошї кытчõкõ. Сы-бõрын кыптїс зев-ыжыд-тõв. Ывлатыр лептысїс щын-бус, мõдїс гõг-рõдлыны став јогсõ ывлавылыс. Чукõртїсõtчукõрõ швачкїс-пõдлалїс воеса õшїн-õзõсјас, лебїг-мозыс вõтлїс петук-чїпанјасõс ывла-куза, ыылõ лептõма налыс бõжјассõ. Сесса кытыскõ зурк-орõдїс зїрја-õзõс; гїл-гол швачкїс õшїнõ. Сесса һедыр-мыет мõ-дїс шаргыны - зев-гырыса зерны, гымалїг-чардалїг-тырјї.

КОДЛӨН МЕДГА-ЫЖЫД ВЫН?

Өтчүд шондi, му, ва да төв панисны еорнi. Код-
лөн-пө меда ыжыд-вын?..

„дерт, ме“, шүө сен шапа му: „став озырлуныс
мега да ме-пыщкын: мујас, вијас, вөрјас, слуда-
јас. Ме-пыщкын уна-на i төдтөм озырлун ем, езы-
са-зарнiа, көрта-ыргөна“.

— „Ме-на меда-вына“, чүјміс төв: „мекод јо-
ныс некод абу. Ме верма өтi-здукөн нiнөмө вош-
тыны мујастө, вөрјастө. Став кымөрсө чукөрта са-
ријас-вестө, сетчө лега зерөн. Став мүсө коста, сек
вөрјас, расјас бырөны“.

Сетчө мытчыеіс, нумјалиг-тырјi ва: „Чөлөј-пө ош-
јысөмнад. Ме-кө-пө бостчыла, став мүсө вөјта, чу-
көрта став вајассө-да (кыз-тај тулысын ојдө навө-
лөкјас да гiдјас), дыр сулала да ставсө торка,—те-
над озырлуныд мүөј, немтор оз кол“.

Југыд-шондi мед-бөрын шыаеіс: „Ме верма-жө
асеым вынөс петкөдлыны. Зөбса-кө ме, ог-кө пет-
көдчыв дыр, ставыс кынмас ва-і му-і. Сөмын ме
сіз ог вөч, весіг тiјанөс өлөда, енөј ошјысөј, лыд-
дысөј. Ставнымлөн, ескө, мiјан ем ыжыд вын-да,
сөмын буш өткөн ужалігөн уна буртөрсө вөчны он
вермы. Мөда-мөдлы-өд со пыр отсаеам“.

Мөвпыштан-кө сіз-і ем-өд. Шондi шонтас, мулыс
озырлунсө кыпөдас. Ва јукталас мүсө. Бара-жө му-
ыс-кө абу, сек нiнөм шонтыны, јуктавы; төлыд
кымөр вајас, зерас. Виқөдлан-да ставыс колантор
өтлаын.

Вескыда шүеіс шондi: „Олөј-пө лүчки-ладнө, өт-
вылыс, енө-пө ошјысөј мөда-мөд-возын, олөј өтвы-
лыс“.

ШОНДИЛӨН-УЖЛАСЫС.

Ичот-детина жуасө бағыслы, кытчө-нө-пө вој кежлас шондыс вошлө? Бағ шуө: „Шојтчө, піөј, шојтчө“. Ичот-пи оз өвсы: „Музө-өмөј сјө вес олі-гас?“ Бағ шуіс: „Чөв, кушөм вес-олөм. Сылы колө быдлаө вевјавны. Лунтыр коңөр шојтчөг оз төдлы: колө Һаһөс, зорізјасөс быдтыны, воөдны, мазіјасөс, лебачјасөс вердны, турунјас кестыны—отсавны чу-көртны веж-турун, кымөрјас чукөртны да зерны. Сывдны жуҗыд слудајас-вылыс лым да јеш-щө унатор-на.

Јуасанјас: Кушөм ужјас шондилөн, мыј бурыс сыыс? Збыль-өмөј сјө јө музлө. Мыјла сјө оз тыдав војын, төлын?

КЫЗ-ПУ ДА ТӨВ (ЫВЛАВЫВ).

Шонди летчис. Ывлавыв пемдіс. Јенежын лом-зісны зарһи козувјас. Сесса кыптіс міча-езыс-төлыс. Вөрыс вугралө, вајас уҗөны. Мујас-вылын шыңитөв, гөгөр быдөн уҗөны. Сөмын пөрыс-кыз-пу оз вермы онмовсыны, музөма, коңөр, копыртөма корјассө, мыј-кө мөвпалө. Сы-бердын том-кыз-пујас важөн-һин уҗөны, налы шог-һи-мајета, вөталөны бур-вөтјас. Друг шур-шар-мүні, кыкө воіс һебыдк төв вес-кыда пөрыс-кыз-дінө, жуасө:

„Мыј-нө-пө те өтнад ов уҗ?“

— „Мыјкө-тај оз уҗсы“, шуө кыз-пу: „кыс те воін татчө?“

Төв шуө: „Ме-пө өні вадорын вөлі, отсалі кат-ны чері кыјысјаслы; луннас-пө уналы отсаеі. Со естөн аһ поҗјасеіс, өшлысеіс, ме сылыс кесті көлуј-сө. Ывлавыв чышкі, став јогсө өтчукөрө чукөрті. Сесса мелһича-дорын важөн-һин вөлі відчысө мел-

һик, сылы бергөдлі мельича бордсө; сек-кості сіјө пыз ізөдіс, быдөн музі сені. Татчө локтігөн пырали өғи пач трубаө, кылі кага бөрдөм-шы. Кагаыс щөктө мамсө сывны. Мамыс музөма,—кывзы-пө, со төв сылө трубаын. Ме пырі да дыр-код сылі, кытчөз ез онмовсы кагаыс. Сесеа со татчө локті те-дінө.

— „Шан-тај те, төв, талун быдөнлы бур вөчөмыд. Сөмын мукөд лунө те уна омөлтөр вөчан. Со төрыт мыј вөчыштін? Тани то вөлі сулалө куз-пипу, талун со јывтөм гөрбылтчөма, пөчө-код сулалө. Со вөлөстыс өшиң зөлтөмыд, зирсө чегөмыд. Сесеа со візөд кущөма зугөмыд зөр, пөрөдөмыд су. Менө, пөрысөс мыјыс сещөма тогјін, корјасөс һещкін, разөдін, лапјасөс чегјалін? Быдөнлы төрыт сурі. Том кызјас, коңөрјас, өтарө-мөдарө еща һуклаеисны. Став вөрыс төрыт тірзис, бөрдис, дыр ез уз“.

Ічөт төв шуө: „јен-могыс-пө ен від мыжа-һин ескө-да. Төрыт менам-ыжыд вын кыштыліс, јонмылі, талун-пө-со ачим віса, став ебөсөј бырөма. Сесеа-пө јанзім-да тас вөзө муна, јөз сінвозсыс. Лебзис төв кытчө-кө, һекөдөс ез вөрзөд, ганкө матө і онмовсис-да“.

ЈУГДО-ЊИН, ВОКӨЈ!

Југдө-њин, вокөј,
Матыштчө лун.
Лептысө шонди...
Ужавны мун!

Вынтө ен жалит,
Вөзө ен виз,
Ужавны колө
Јонжыка сиз.

Сој тенад зумыд,
Мывкыдыд бур.
Морт-ногөн вермө
думајтны јур.

Адзан те ачид,
Помасис вој...
Кыпөдчы, вокөј,
Вескөдлы сој!

Му мијан паскыд
Вөчантор ем,
Ставнымлы тырмас
Ужавны нем.

Мыј верман бурөс
Сижө і кер.
Учөмтө вунөд
Зилжыка вөр!

Шојтчытөг тилеы
Кытчөз те том.
Пөрысман—воас
Ужјаслы пом..

Југдө-њин, вокөј,
Матыштчө лун,
Лептысө шонди...
Ужавны мун!..

ВАЖ-ОЛӨМ ВЕЖСӨ.

Быдлаын зик быдтор вежсө,
Выл-тор локтө, важыс вешјө,

Бөрө колө, вунө.

Код оз сувтлы, возө мунө,

Олөм вежсө луныс-лунө.

Возө пырө, сунө.

Вобыс-воө јөзыд еусмө,

Вежөрјасныс налөн јосмө,

Син-возныс век ыждө.

Важ-морт вөлі лока олө,

Сылы гежөда гаж волө,

Јөжыд јенмөс мыждө:

— „Јенсањ-пö тащöм öлöм:
Міјан вуні наыс полöм.
Кыс-нын бара овны!
Колö кевмыны зев јона,
Налы коџин вајны уна,
Бура-олöм корны.
Олан-ногыс муын-ваын,
Џик-öд ставыс јенјас-сајын,
Выныд налөн помтöм“.
Выл-јöз сізі оз-нын шуны,
Коџин јенјаслы оз нуны,
Кевмöм öні тöдтöм.
Весіг некодые оз повны,
Кужöны кыџ колö овны.
Сусöе выл-том-војтыр.
— „Асным-кö-пö огö мырсöј
Некор ог адзывлöј бурсö.
Ас-сајын-пö быдтор.
Став локторсö важсö быртам,
Олöм-пыщыс нещкам, бертам,
Олöм-ногсö вежам.
Небесаö огö кајö,
Сетыс рајсö муö вајам,
Јöј-туј-вывыс кежам.
Öні школајасö ветлам,
Јур-саџ ассыным мі содтам,
Кутам быдтор тöдны.
Кор мі надејтчöмыс дугдам,
Секі вöліет, вокјас, кутам
Кокнід,-ужöн пöтны.

МӖДЫГ.

КоркӖ (во еӖ-мыет) выль-олыс быдмас.
ОвмӖдчас му-вылын бура да гажа.
КоркӖ сек уж-костын гижӖдыс лыд-дас
КушӖма овлӖмас му-вылын важӖн.

Шензыны кутас сек, бергӖдчас журыс:
Абу-жӖ кужӖмас лӖсыда овны,
ТышӖн да косӖн пыр кореӖмас бурӖс.
МыжыкӖ налы век долӖма повны...

Уна-ва визувтас, унатор вежеас,
Унатор выль-мортлы кажӖтчас тӖдтӖм.
Му-вывса олӖмыд воӖӖ пыр вешјас,
Важылыс казтылӖм колӖ кыз вӖтӖн...

Ен казтыв важ-јӖзӖс выль-олыс локӖн
(Мед најӖ долыда узасны гуын)—
НајӖс лыд-ды пыр ыжыд-бур-вокӖн:
На-куза петӖс став красујтчӖм муын!

БЫД-МОРТ ОЛӖ ЈӖЗ-КОСТЫН.

Быд морт олӖ јӖз - к о с т ы н. ІчӖт-дырјӖ чој-
воккӖд ворсан, бергалан, быдмигӖн грездса чела-
кӖд школаӖ ветлан, ворсан. Гырыс-јӖз оз-жӖ ӖткӖн
овны, пыр ловӖ јӖз-пӖвсын овны. ШогтӖ палӖдан,
бур-кывнад отсалан, дорјан, мӖда-мӖдлыс велӖдчан,
нӖмкодасан, гажӖдчан, ставсӖ сӖјӖ јӖзкӖд. ЈӖз-пӖв-
сын-олӖм-морт авја, шањ, сама. ӖткӖн-олыс-морт ас-
лыс сама: лок, ас-ныра, чорыд-сӖлӖма, сӖјӖ некӖд-
лыс оз кывзы, вӖчӖ ас-ногӖн. ПӖкӖ волӖм-морт ре-
гыджык гӖгӖрвоӖ мукӖдлыс шогсӖ, отсалӖ, дорјӖ.
ЈӖз-пӖвсын олӖгӖн сӖмын поӖӖ небзӖдны сӖлӖм, веж-
сыны бурлан. дерт, јӖз-пӖвсын олӖгӖн овлӖ быдса-
ма бурыс і омӖлыс.

КОМИ-ВЕЛӨЧӨМ-JÖЗЛЫ.

Југдө, бур вокөј,
Ужавны колө;
Сөкыд-уж тенсыд
Му мијан корө.
Сөлөмеаң ужав,
Jöзлы бур вөч.
Муз-төдтөг мырөы
Вoj i лун те.
Ен чајт, мыј ужды
Адзытөм колө.

Ен пов мыј, сijö
Jöz-пiö вошө.
Сөлөмеаң сөмын
На-понда ужав,
Кыз колө овны —
Најөлы вiстав.
Комi-jöz саџмас;
Ним тенсыд төдлас,
Ыжыдөс теныд
„Пасибө“ шуас.

Комi-му-төдмалөм.

Кызи шусө тiјан-олан-инныд?—(Сикт, уезд, кар). Кущөм нима?
Кущөм уезд-улын тiјан сиктныд? Кущөм кар-улын? Кущөм ју-в-и-
лын тiјан сиктныд? (Зев-ө ыжыд?)
Ветлөны оз пыжөн? Кылөдлөны-ө сортовка-кер? Вольвлөны оз
паракодјас? Кущөм шорјас угөны тiјан-јуө? Кущөм јуө угө ачыс? Ку-
щөм јујас, шорјас төданныд маты гөгөрыс?
Вөчөј (писујтөј) план асланыд јуныдлыс (чукыл-мукыл-вiчөн).
Лыффы „Шонди југөр“—ныгаыс „Ју да шор“.
Кущөмжык јујас емөс Комi-муын? (Ежва, Печера, Луза)—налөн
гырыс ју вожјасыс? (Сыктыв, Јемва, Iзва). Поснiджык вожјасыс налөн?
(Лөкчим, Вiсер, Көтјем, Нем, Мыв, Iсва, Ылиз).
Мыла Комi-jöz јујас-пөлөн овмөдчалөмаөс?

ЈЕНЈАС, ПОПЈАС ВЕЖСӨНЫ.

Важөн Комилөн јенјасныс вөлөма: вөрса, васа,
олыса. Мед-ыжыд јенјасыс налөн вөліны: Војпсл,
Зарни-аң. Сесеа комi-jöзлөн вөлі быдсама төдыејаз,
тунјас. Jöz јона полисны јенјасыс. Пыр најө кев-
мысiсны налы тунјас-пыр, вaјалисны быдсама коџин.
Вiтсө-во-сајын воiс комi-муө перiмса-Степан. Сijö

вајіс крістос-вера. дыр ез сетчыны комі-јоз Степан-лы: ез вежны ассыныс јенјассö крістос-вылö. дерт, дырнад Степан комі-јоз-костын паскöдіс крістос-вератö. Комі јозлыс тунјассö вежлаліс попјасөн. Јона тунјас вермасісны Степанкөд. Жал вöлі налы фокосö сетны попјаслы. Торја-дыр Степанкөд вермасіс мед-бөрја Пама-һіма тун. Сесаһ комі-јоз вескалісны крістос-вераö, поп-фак-кіпод-улö. Сесаһ сесаһ ез-һін ліч леґлыны попјас комі-јозöс, пыр öтарö јöйтöдлісны, повзöдлісны мөдарјугыдөн, адөн. Пыр лоі комі-јозлы шоныд, југыдінтö мөдарјугыдыд һöбны јенјаслыс поп-фак-кі-һыр мөскөн, дөра-өн, пірөг-шаһгаөн, да быдеама мукөдторјасөн. Коміјас ассыныс јенјассö ез-на вунöдны öнöз. Рыныш-ажкаыд, пывсан-ажкаыд, олысаыд, омöлыд, жомаыд, вакулыд,—ставыс-на комі-јозлөн олöны-вылöны. Натöг весіг-на восков оз тувтчы комі.

Комі-му төдмалöј попјас, јенјас вежгөм-бöрын.

Лыфдöј „Көрт-ажка“, „Бур-аһ“, „Пана-бур-морт“ Лебефöвлыс. „Вöјтöв шувгөм“, „Шыпіча“.

Јуасöј велöдысһыдлыс—коді јенјассö, попјассö, лөгöдöма? Мыјла? Кушöм јоз мед-јона верітöны попјаслы? Верітöны-ö јона-велöдчөм јоз? Мыјла оз? Вöрсаяд, васаыд-олыгајасыд, повзöдчысјасыд емöс абу? Коді сöмын верітö сещöм торјассö?

Јуалöј гортсаыдлыс—унаö пыпыд бөгтö пыртчöмыс, ғылöдöмыс, молибöныс, веһчајтчöмыс. Уна-ö вöјдөр бөгтліс? Кушöм нажетка-пöмыс олöны поп-фак? Тіјан вөлөгтын кодјас оз пыртны челафсö? Оз ғылöдны поп-факөн, оз веһчајтчыны?

ЖУРИНАЛЫГ:

I. Ар.

листбок

Велөдчылы. Җола-морт	5
Југыдлан. А. Чеусова.	6
Велөдчөј, чела! Гтик. М. Лебефовлөн.	7
Васуклөн-рөдвужыс. А. Суканова.	"
Гемја жылыг-јуагөм.	8
Мыј-вөсна Васуклөн-чојыс кулі.	"
Мыј-вөсна кулөмагө Васуклөн чој-вокыс.	"
Висөм-жылыг жуаөмјас.	9
Мама-челада. Гтик д. Исаковалөн.	"
Чужан-кыв.	10
Васук висөма лудөм-висөмөн. А. Суканова.	11
Вок-котыр	12
Кыв да пинјас.	13
Васук пинјассө шыкөдөма.	"
Васуклөн сінјасыс.	14
Аслыс-сама керка	15
Кујим-гоз да өти пөв.	"
Вигталөм	16
Верэма-вөв.	"
Ічөт-дырга-олөм. Гтик. Ј. Колеговлөн.	"
Васуклөн чачајасыс А. Суканова.	17
Кыңи Васук ворсө.	"
Ворсигөн пудјасөм	18
Ворсиг-тырји-сылана ыланкыв. Н. Каракчјевалөн.	"
Ен дышөдчы. д. Исаковалөн.	19
Мыј Васук керө гортас. А. Суканова.	20
Кодыс шаңжык. А. Чеусова.	"
„Җуж!“ (Кужтөм-уж-динө ен кутчиг). А. Чеусова.	21
Порелөн-вокыс. А. Суканова.	22
Арлөн немпомыс.	24
Арса-төв төдмалөм.	26
Кор-гылалөм төдмалөм	"
Арја-вылыс. Гтик. В. Чисталовлөн	"
Төв-ру. А. Суканова	27
Төв-дурөм-жылыг.	28
Ыли-тујө	29
Арса-лебачјасөс төдмалөм	30
Гоб	"
Арса уж крестаналөн (јуасанјас)	31
Картупель	32
Венис. д. Исакова.	33

II

	лыстбок.
Горни јор-јылыг, арга-гожан-јылыг-да. А. Суканова.	34
Мөс-виқом-јылыг.	"
Ар. Ғык.	35
Ар. Ғык. Ғ. Поповлөн.	"
Вартөм. Ғык. I. Митүшовлөн.	36
Кащыс. А. Суканова.	"
Ош-кыјыг аја-піа.	38
Ош-кыјыг Педөр . . . "	"
Кер-пөрөдігөн.	39
Вөр-керкаын. В. Чісталов.	40
Јөра-бөрға вөтлыгөм.	41
Тулан-кыјөм	42
Вөралөм (кыјөм).	43
Кужөд-петкөдөм. А. Суканова.	"
Пөча-піа А. Чеусова.	45
Өтув-олөм. Ғ. Ісакова.	47
1917—октабр—1924. Нобдинса-Виттор	48
Октабрса револутсіја	49
Ыжыд-асыв. Ілья-Вас.	"
Інтернатсіонал.	50
Піонерјас. А. Суканова.	51
Піонерјаслөн-законјасыс. А. Суканова.	53
Олас-ногыс-піонерјаслөн	"
Карл-Маркс.	54
В.-І.-Ленін.	55

III. Т ө в.

Мед-воқза-лым. А. Суканова	57
Төв. М. Лебедеввлөн.	58
Лым-чірјас. А. Суканова.	59
Лым-төдмалөм.	"
Төлын сіктын	60
Төвга-рыт. А. Чеусова.	61
Ічөт-дыр. Ғык. Ілья-Васлөн.	63
Валөн-кыщлалөм. А. Суканова	64
Ва-төдмалөм.	65
Кыр-јылын.	66
Зер-лым-јылыг.	68
Лысва, ру да кымөр.	69
Ру.	"
Мыла јі оз вөј	70
Јі төдмалөм.	71
Лым. Ғык. Ілья-Васлөн.	"

	лыстбок.
Повѣдчыс, d. Исакова.	72
Төв. Ж.-Морөс.	73
Лым морт.	"
Тöлын. Стік. d. Исакова.	74
Кызі ловѣдны кынмөм мортөс.	75
Лок-керка. А. Суканова.	"
Васуклөн-батыс выль-керка вөчис. А. Суканова.	76
Картіна план-жылыс.	78
дозмук (Јуасанјас).	"
Овмөс нуөдны колө кужны.	79
Овмөс-жылыс.	"
Зиль-гемја. d. Исакова.	80
Віѣаңлөн-олөмыс, А. Суканова	81
Сурук.	83
Ыж.	"
Кольлектсіја.	"
Карко.	"
Зөв жылыс јуагөм.	84
Льоша да Медор. d Исакова.	"
Өтнас ез повѣы	85
Пон-жылыс.	"
Каң-козін. А. Суканова.	86
Көчө. Стік. Ж.-Морөслөн	87
Көчїлеј-чојїлеј (гылан-ворсан). Н. Каракчіева	"
Төдыс көч. А. Суканова.	89
Көн лөгыджык?	"
Көјін-жылыс.	90
Ош-жылыс.	91
Медга-ічөт-эвер. Стік. М. Лебедевлөн.	"
Са-весалыс да ыаң-пөжалыс. d. Исакова.	92
Лоас морт. М. Лебедевлөн.	"
Отсалісны-тај. d. Исакова.	93
Немас ужалыс. Жан-Морөс.	"
Мед-воzza jöz олөм-жылыс. А. Суканова.	94
Мед-воzza-jözlөн öружjөјасныс.	95
Мед-воzza-jözlөн бїыс.	96
Оланін воzza-мортлөн.	97
Мед-воzza-jözlөн паскөм.	"
Быдсөн вөччөны асногныс.	98
Вужја додфөн да гөгыла-додфөн.	99
Ас-кар-вылын ачым ыжыд. А. Чеусова	100
Гыланкыв	102

Важ-олөм-жылыс вїгтјас:

- а) Помешцік-дырјї "
- б) Көзјїн-ордын "

г) Гортын.	А. Суканова.	„
Бур-јорт.	А. Чеусова.	103
Шог.	Ж.-Морос.	105
Сар-дирё.	А. Суканова.	107
Ҷебеигөн-кольдөдигөн	быланкыв.	110
Аски Ленинс казтылам		111
Тулысланё.		112

III. Тулыс.

Тулыс воё.	Сык. Суз.	113
Тулыс-таж локтё.	А. Суканова.	114
Тулыс-воём-төдмалём	„	„
Бабкясём.	Сык. д. Исаковалён	115
Пышкај.	Н. Каракчјевалён.	„
Төдмалөј локтыг-лебачјасёс.	А. Суканова.	117
Лебачјасёс-төдмалём.	Нөданкывјас.	118
Лебач-позјас төдмалөј.		„
Ежва.	С. Поповлөн.	119
Чельад-гимн.	В. Чисаловлөн.	„
Вөр.	А. Суканова.	120
Пулён-быдмём.	„	121
Куз-ё пулён немпомыс	„	122
Пөлөстчём коз.	„	„
Ҷорің.	„	124
Купальніча.	„	125
Козувкотјас.		126
Бобул.	А. Суканова	127
Черан-јылыг	„	129
Немпом-кольлалём.	„	130
Јурсігуыг.	„	132
Јурсігуыг да гут	А. Суканова.	133
Малазі	„	134
Гагјасёс төдмалём.	„	„
Шоныд віріч	„	135
Јөр-јылыг.	„	136
Јөр-төдмалём.	„	„
Гёрыг.		137
Мыјла чёскыд.	д. Исакова.	138
Кызі јөз воісны плугоң.	А. Суканова.	„
Му-ужалём-јылыг.	„	139
Нажөвітіс.	„	140
Чікыш.	Быланкыв.	143
Міјан-деревњаным	А. Суканова.	„

	Листбок.
Школаын. Стік. М. Лебефowlөн.	144
Школаын. А. Суканова.	146
Мажыров-Петыр-Гемөлөн слом револютсја-бөрүн.	147
Скод "	148
Көрттуј. "	149
Пошта-вылын "	151
Мортјаслөн лебалөм "	152
Ыжыд-карын "	153
Заводын. "	154
дортчысјас. Стік. В. Чісталовлөн.	155
Гөрыг-көзүг да заводса.	156
Смелжыка, вокјасөј ветлөј! М. Лебефowlөн	157
Кущөм олөм лоө мөдыг јөзлөн А. Суканова	158
Маж-төлыгса-мед-возза-лун	159
Маж 1-лунга гімн. Њобдінса-Віттор.	160
Маж-төлыг-возза-лун. Ж.-Морөс	161
дубінушка. В. Чісталов.	162
Водјөр—уж, бөрүн—гаж. д. Ісакова	163

IV°. Г о ж ө м.

Кайла, візөдла аслам-му-вылө. В. Чісталов	164
Гожмын му-вылын. А. Суканова.	" 165
Зер.	165
Гожса-рыт. В. П.	166
Віз-му-вывса колан-быдман-торјас. А. Суканова.	167
Быдман-торјаслөн быдмөмыс. "	168
Капуста бобул	"
Гут да бобул. А. Суканова.	169
Повтөм-чірк. "	170
Гөна-гагјас А. Суканова.	171
Тарантул (аслыс-пөлөс ыжыд-черань).	172
Вөрө.	175
Мед-возза вотчөм. А. Суканова.	176
Ічөт-нывлөн сыланкыв. д. Ісакова.	177
Збој Грішук.	178
Төлыг да козувјас	180
Козулөј.	"
Гожса-рытө.	181
Гожөм.	"
Вуграсөм.	"
Ічөт-чері. М. Лебефowlөв.	182
Раскын. А. Суканова	183
Чужі, быдмі сөд-вөр-шөрын. Њобдінса Віттор	186
Кызі дөрөм быдміс му-вылын.	187

Горт-олём.	А. Суканова.	189
Щапмёма.	d. Исакова	191
Гым-чард.		"
Гу-ёзим-быдмём.	А. Суканова.	193
Вёрса.		"
Пёрыг да*золя.		195
Кызі Машук велалі вундыны.	d. Исакова.	196
Вундём.		197
Вёв кутём.	Нубдинса-Виттор	198
Зера лунё.	А. Суканова	199
Малазі-а зорі-а.		200
Лебачјас мөдөдчөмаёг.	А. Суканова.	201
Төв-ныр.		202
Кодлөн медга-ыжыд-вын?		203
Шондилён ужјасыс.		204
Кыз-пу да төв (ывлавыв)		"
Јүгдө-нин, вокөј!		206
Важ-олём вежгө.	Н.-Виттор	"
Мөдыг.	"	208
Быд-морт олө јөз-костын.	d. Исакова.	"
Комі-велөдчөм-јөзлы.	Ö. Улітін.	209
Јенјас, попјас вежгөны.		"

Цена 1 р. 34 к., с переплетом 1 р. 45 к.

А. Суханова, В. Чисталев, Д. Исакова, А. Чеусова и др.
Вторая книга для чтения.

Допущена Науч.-Пед. Секцией ГУС-а.